

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

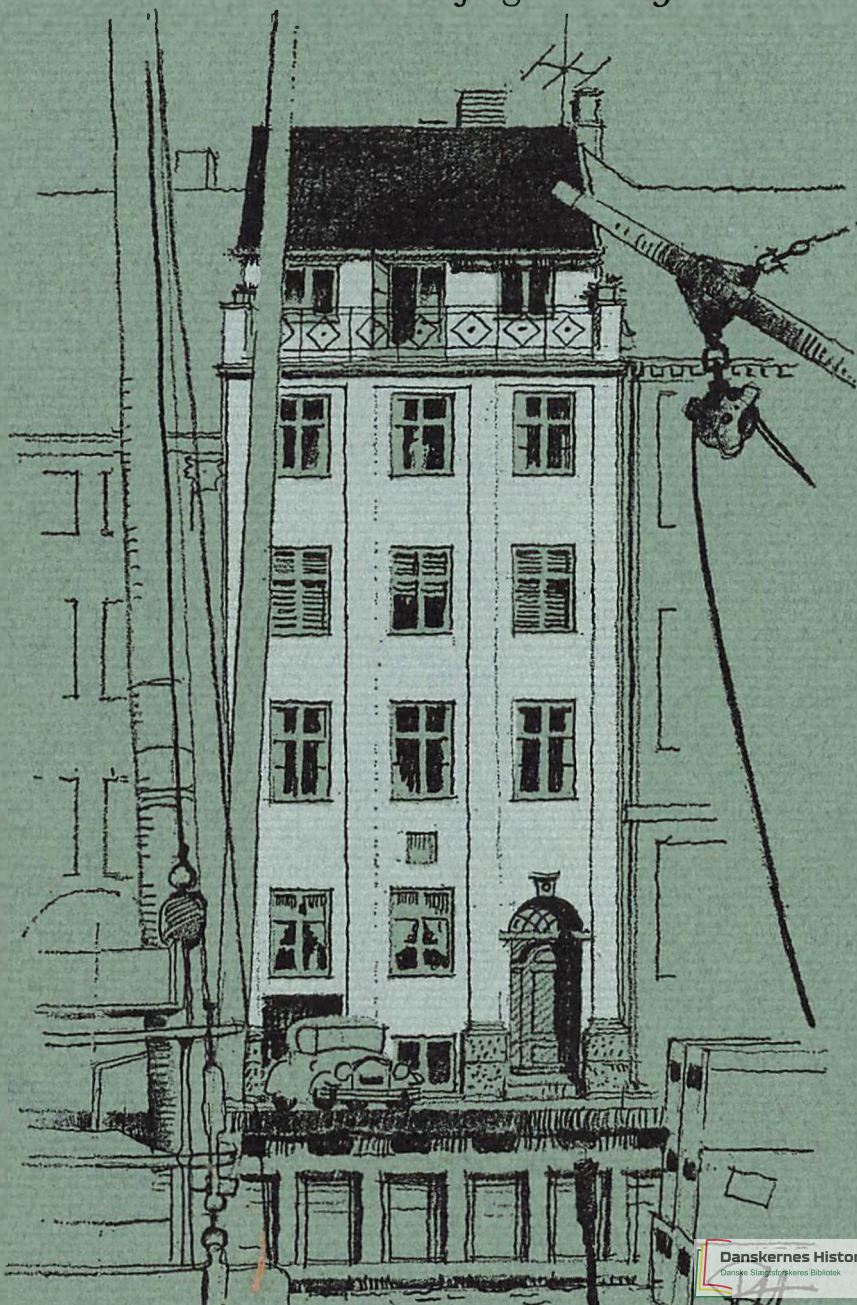
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Et Hus i Nyhavn

Et københavnsk miljø gennem 300 år

Et Hus i Nyhavn

*Et københavnsk miljø
gennem 300 år*

AF

ROBERT EGEVANG

OG

GODFRED HARTMANN

GYLDENDAL

Et Hus i Nyhavn

Et Hus i Nyhavn

*Et københavnsk miljø
gennem 300 år*

AF

ROBERT EGEVANG

OG

GODFRED HARTMANN

GYLDENDAL

Et Hus i Nyhavn

© 1973 by Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S

Bogen er sat med Baskerville antikva
og trykt på ekstraglittet specialtryk
fra Akts. De forenede Papirfabrikker
i Philips Bogtryk, København.

Klicheerne er fremstillet af Illu-Grafia
og bogbinderarbejdet er udført af Harry Fløistrup I/S.
Omslagstegning af arkitekt Preben Hansen.

2. oplag

ISBN 87 00 08741 (hft.)

87 00 08742 (indb.)

Indhold

- 7 De gamle huse fortæller
- 11 Kanalen anes i det fjerne
- 26 Dæmningen sløjfes – oh hvilket syn!
- 36 Guldmageren i Nyhavn
- 45 Værtshusholder Bølles fatale mur
- 54 En livsglad hørkræmmerenke
får håde mand og hus
- 65 De rige og dygtige Wilders
- 78 Jens Kliim – en vattersotig, stakkels waterskout
- 83 De dramatiske år i nr. 67
- 144 Den drikkældige Froderus og den tapre Lise
- 169 Den rige grosserer gør sin entré
- 175 Ejeren bor på loftet
- 181 En skipper fra Samsø og en digter fra Odense
- 218 Lotterikollektion og skolestue
- 227 Nr. 67 – en fugl Phønix fra asken
- 249 Ejere
- 251 Kilder til Et Hus i Nyhavn
- 255 Navneregister

Nyhavn 67. Fot. 1964.

De gamle huse fortæller

Dette er historien om et gammelt hus.

Jeg sidder selv i et gammelt hus og skriver disse linier. Nej, det er nok ikke rigtig gammelt, selv om det er fra ca. 1820, for det, jeg har lyst til at skrive om, er meget ældre. Det er næsten hundrede år ældre, og det er meget finere end vores.

Hos os regner det ned gennem loftet, og skotrenderne er vist heller ikke tætnet i mange år. Men det gør ikke noget. Dørne er skæve, og de kan ikke rigtig lukkes, men panelerne og fyldin-

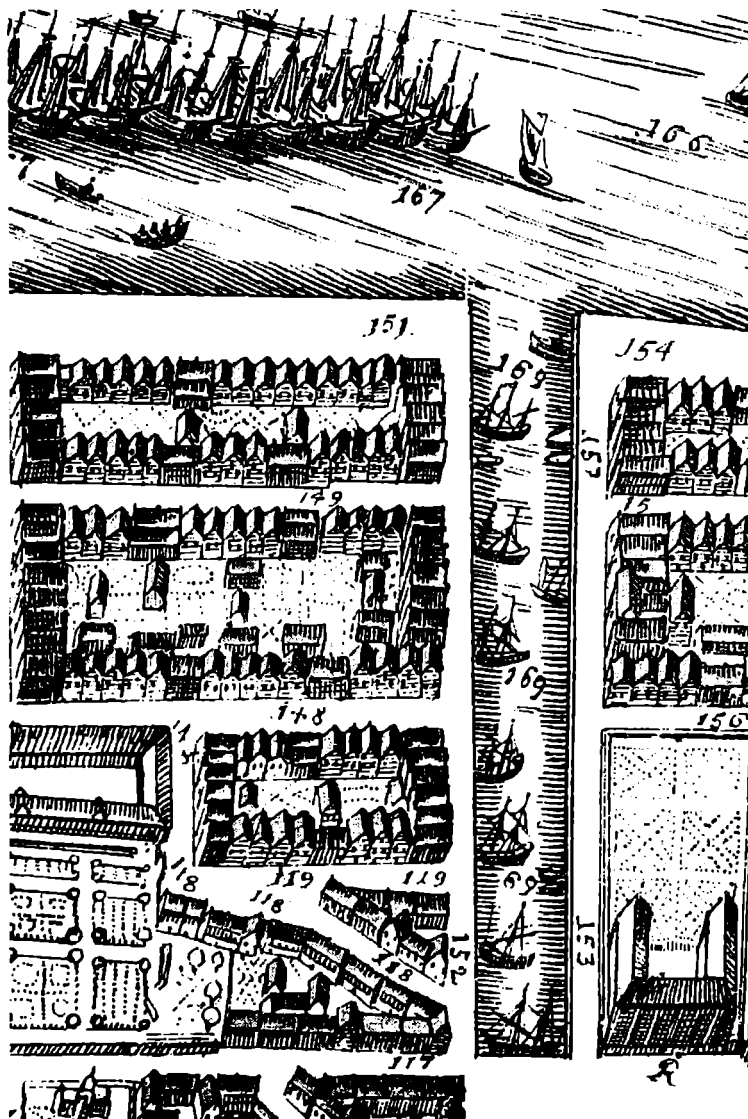
Et Hus i Nyhavn

gerne er fine, og felterne i væggene sidder som de gør i langt bedre københavnske borgerhuse. For det er et københavnsk borgerhus, typisk i sin plan, men beskedent i sin dragt. Et hus for middelstanden, men det er, som det skal være. Gulvene er hvidskurede med brede planker, for der er ikke nogen, der rigtig har haft råd til at lægge parketgulve, men heller ikke det gør noget, for de er slidte og buede foran dørtrinet. Der er gået på de gulve i mere end et hundrede og halvtreds år. Glade trin og den tunge, langsomme gang, når sorgen slog sig ned i stuerne ud mod gaden. For det gjorde den. Glæden og sorgen. Huse kan fortælle meget.

De fire vægge er rammen om vort liv. En dag er vi der ikke mere, men væggene er de samme. Nye folk rykker ind og stryger dem over i andre farver, og væggene lytter til ny tale, som måske er helt anderledes. Huse står som en søjle op gennem tiden. I dem fødes vi, i dem lægger vi os til at dø, men husene er de samme. Der er noget særligt ved huse. Et hus har et liv og en sjæl som alt andet.

Jeg har altid haft lyst til at skrive om et hus, men det er ligesom om der ikke er noget særlig spændende ved vores eget. Det er godt nok, selv om det er gammelt og slidt, men der er ikke rigtig noget at fortælle om det, andet end at det er fra 1820 og et skikkeligt borgerhus, som burde fredes i klasse B. A, det er kun for konger, ministerier og forsikringsselskaber. Vi andre kommer længere nede i rækken. Og dog er der noget uhyggelig dødt ved de huse, der fredes i klasse A. Om aftenen ligger mange af dem med deres mørke ruder og venter på, at livet skal begynde i morgen, og der lyder ingen børnelatter. Kun nede i kælderen sidder portneren og passer på hele den udsøgte herlighed.

Et fint hus har vi nu haft i familien. Den Zinn'ske gård i Kvæsthusgade, hvor i al fald trappen og salen er intakt. Men også den forsvandt på grund af tidernes ugunst. Statsbankerotten slog døren i her som så mange andre steder. Pragten og herligheden lever kun i familietraditionen. Men huset har en historie at fortælle. Det må vente til jeg selv får tid til at gå i arkiverne.

Udsnit af Resens eleverede kort over Nyhavn, tegnet ca. 1672.
 Som det fremgår lykkedes det aldrig at rette St. Strandstræde ud.
 I forgrunden Charlottenborg med den prægtige barokhave.

Et Hus i Nyhavn

Til daglig sidder jeg i et fint rokokohus i Klareboderne. Nu laves der mange bøger, mere end tusind om året, men engang boede der mennesker i den gamle gård. Søren Kierkegaard sad på skolebænken oppe under loftet, og gamle Frederik Hegel sov ud til gaden og holdt heste og staldkarl i gården. Henrik Ibsen sad tavs i en krog og Bjørnson kunne man høre langt ned ad trappen, og Jonas Lie slog sig ned for længere tid, når han kom til København. Også det hus har jeg lyst til at skrive om, men også det må vente.

Men der er noget ved Nyhavn, som ikke lader sig opsætte. I år fylder kanalen 300 år, og dér er huse, der kan fortælle. Dér har adelen boet, dér har eventyrere forsøgt at lave guld, dér holdt skippere og waterskouter til. Der blev levet bag de små ruder, og der blev sviret, så det har dampet op ad kælderhalsene. H. C. Andersen har siddet ved vinduet og set på kartoffelbådene, der lagde til på Charlottenborgsiden. Alle har kendt hinanden på det smalle fortovej. Islandske købmænd, små skibsmæglere og dispatchører. Johan Buntzen var en af dem, og P. A. Heiberg var hans medhjælper. De sad i nr. 67, og også der var der sorger og glæder.

Det er det hus, jeg vil forsøge at skrive om. Alene kan jeg ikke gøre det. Jeg er ikke historiker, og jeg færdes ikke hjemmavant i arkiver. Men det gør Robert Egevang. Han er historiker og kender København som få. Lad os to i fællesskab prøve, om vi kan få et smalt, fint hus i Nyhavn til at leve. Hvis det ikke lykkes, er det vores skyld, for det hus har en god historie at fortælle.

Godfred Hartmann.

Kanalen anes i det fjerne

Han vender ligesom ryggen til sin verden. En mærkelig stiv person, der med sine døde bronzeøjne stirrer lige over på en rød kommuneskole. Meget kongelig er han ikke. Snarere en teaterfigur, der med sin stok majestætisk skrider hen over den kongelige scenes døde brædder. Christian IV havde fortjent et bedre monument. Og dog – gør det noget? Hans livsværk står jo som et minde om ham bag hans ryg overalt i byen. Måske befinder han sig bedst her mellem søens folk med udsigt over Holmen og Sanct Annæ By, som ikke rigtig blev til noget i hans tid. Christian V og Frederik V har i levende live sat sig langt ædlere mindesmærker over egen fortræffelighed, og også de satte deres præg på byen. Men som sædvanlig var det Christian IV, der begyndte.

Den unge konge har været dristig. Knap 30 år gammel ønsker han at udvide byen. Slotsholmen og bispestaden er ham for trang. Han vil have lys og luft og friskere grøntsager end dem, hoffet kunne hente sig i vingården. Men han vil navnlig bygge. Han sidder i de år ikke husmoderligt ved sit skrivebord for daglig at udstede sine ordrer om kobberkar, der skal flikkes og om duer, der skal sendes til fogeden på Ibstrup. Han har travlt.

Kongen køber grunde og vender sine lommer for rigets mønt, selv om han ikke har betalt overpris for cirka 200 hektar jord uden for Østerport i 1606. 14.000 daler. Det skal nok have været røverkøb. Men der må også 5 læster korn og 46 får med i købet for at få handelen til at glide. Christian IV har haft store planer, og han har ført fortrolig snak med sine håndværkere. Han vil sprænge de middelalderlige volde og udvide den gamle bispestad.

Men han vil mere end det. I 1609 køber han atter jord for at bygge sig et lysthus, der både kan tjene ham som landsted men

også som fristed, når han ville være lidt alene med den kønne borgmesterdatter, Kirsten Madsdatter. De skal nok have haft det hyggeligt i det hus og i den have – Kongens Have – det selvsamme sted hvor han senere som træet og udaset af krige og nederlag fik sat sig et par gevaldige horn i panden, da hans dronning til venstre hånd, frøken Kirstine Munk, kastede sine øjne på rhingreven i labyrintens løvhang. Det har trods alt ærgret ham, men navnlig har det nok forbavset ham, at han pludselig atter skulle være fader til et barn, hvis paternitet han med føje kunne drage i tvivl. Men måske har også opgøret med svi-germoderen, Ellen Marsvin, stået som noget truende for den c-lers uforfærdede konge.

Se på hendes billede på Frederiksborg. Sådant en dame spørger man ikke med. Kongen sidder i uheld. Han trøster sig med kammerpigens, Vibeke Kruse, men brækker benet ved Hamme-len og bliver totalt slået af fjenden ved Lutter am Barenberg. Han vil hjem, og han vil bygge på de grunde, som han ærligt har købt og betalt, og han får Axel Urup til „Bälteberge“ i Skåne til at hjælpe sig. En lille skrutrygget ingeniørofficer, der havde deltaget i det lidet glørværdige felttog, men som åbenbart har haft mere forstand på fortifikationsanlæg end på aktiv krigsførelse.

Terrænet uden for Østerport bliver målt op. Sct. Annæ skanse var blevet påbegyndt under krigen, og opgaven bestod nu først og fremmest i at føre en ny fæstningslinie fra volden ved Nørreport – langs den nuværende Østervoldgade – i en buede uden om Sct. Annæ skanse ud til vandet. Inden for dette område skulle Sct. Annæ By – Nykøbenhavn – placeres, og det første projekt hertil forelå i 1629.

Efter italiensk mønster baseredes forslaget på en centralt beliggende plads, hvorfra gaderne radialt strålede ud til alle sider. Samtidig skulle bydelen knyttes sammen med den nyligt udvidede havn ved hjælp af et kanalsystem, som man kendte det fra Holland.

Men kanalen ved Nyhavn nævnes ikke med et ord og er ikke engang i planerne, men tanken om at føre vandet ind til Kon-

Kanalen anes i det fjerne

gens Torv må have været nærliggende og må have luret i baghovedet på den skrutryggede, arbejdssomme Axel Urup.

Bortset fra anlæggelsen af Nyboder i områdets nordlige del, trak arbejdet i langdrag. Projektet var bekosteligt at realisere, og i begyndelsen af 1640'erne var man ikke kommet meget længere end til at sløjfe den gamle Østervold og den gamle Østerport. Det hele lå hen i et forfærdeligt roderi, og ikke mindst Kongens Nytorv lignede en slagmark, der nærmest var ufremkommelig i fugtigt vejr.

Men Christian IV kan trods alt roligt lægge sig til at dø i vinterstuen på sit elskede Rosenborg. Hans dagværk er til ende, og han har i sin regeringstid præget byen som få, men det egentlige Nykøbenhavn kunne han ikke få skik på. Gammel og træt og forrevet af krige og nederlag må han lade sin søn fuldføre det, som han ikke selv havde nået, og som hele tiden havde været hans drøm.

Frederik III kom ikke i gang straks. Selv konger kan ikke undgå de sædvanlige arvestridigheder, navnlig var hans myndige dronning, Sophie Amalie, ikke ganske let at bide skeer med. Hun hadede Leonora Christine, der var langt klogere, så hende måtte man hellere sætte bag lås og slå i det fugtige Blåtårn, og dér sad hun jo godt i mere end tyve år. Men heller ikke kongens forhold til Corfitz Ulfeldt var det bedste. Han forseglede omgående sin afdøde svigerfaders personlige ejendele, og overlod allernådigst sønnen en natskjorte, så forholdet må siges at have været hjerteligt. Den slags hæmmer, og man kommer ikke omgående i gang med byplanlægning, når man skal skændes om en natskjorte.

Men trods familiestridigheder og besværet med den svigefulde svoger fik man udarbejdet en ny generalplan, hvor man opgiver de udstrålende gader og forbindende kanaler, og man baserer byens udvikling på et parallelt system, hvis hovedidé var et gadenet, hvor huskarrerne projekteredes som kvadrater og rektangler. Gennemførelsen af et sådant projekt krævede imidlertid nye opkøb af jord og huse, men her stødte man på den

hindring, at borgerne i bydelen ikke ville afgive deres besiddelser. Kongen forsøgte på forskellig måde at gennemtrumfe sin plan, men kom ingen vegne. Pæle blev om dagen opstillet af Urups medarbejdere til at markere det nye gadenet, men disse fjernedes om natten af utilfredse grundejere. I denne forbindelse er det i øvrigt tankevækkende, at bydelens måske største grundejer var dronning Sophie Amalie, der blandt andet sad på hele området mellem Store Strandstræde og Bredgade helt op til kongetorvet. Bortset fra en lille stump af den nu så lidet kendte Helsingørgade, forblev Store Strandstræde den eneste gade i den nye bydel, det aldrig skulle lykkes byplanlæggerne at rette ud. Det må have ærgret Frederik III og den nidkære Urup. Nu gik det lige så godt, og så skulle de finde de største hindringer for deres storslåede projekt i den intrigante dronnings gemakker. Hun, der mere end nogen anden ønskede at udvide kongemagten, måtte dog forstå, at man ikke holder kongelige, let teatraliske optog i skæve gader! Den slags elskede hun. Den grimme tyske kone optrådte med forkærlighed som jagtens gudinde Diana, når lejligheden bød sig. Men hun var stærk og fik sin vilje. Også over Leonora Christine henne i Blåtårn.

Hjulpet har det naturligvis heller ikke, at så fornemme folk som kansleren Peder Reedtz, oberstløjtnant J. C. v. Cicignon og kansler Th. Lente havde gårde og haver beliggende inden for området. Til disse fine herrer var fæstningsingeniøren nødsaget at tage uvedkommende hensyn.

Men der skulle komme langt alvorligere hindringer for arbejdet med Nykøbenhavn. Karl X Gustaf går over de islagte bæltter og belejrer København, og Frederik III erklærer loyalt, at han vil dø i sin rede, men i farens stund får han dog øjnene op for voldenes usle tilstand. Vi mister Skåne, Halland og Blekinge, men kongen lader sig udråbe til enevældig monark over det lidet, der er tilbage og beslutter at befæste byen for at forhindre eventuelle gentagelser. Axel Urup er gammel og afskediges i nåde, og da han dør, begravnes han med en næsten kongelig pragt, som det tilkommer en højt betroet, kongelig embedsmand.

Henrik Rüse, 1624–79, adlet Rystensteen. En imponant herre, en fremragende byplanlægger og fæstningsekspert, indkaldt fra Holland. Buste af Bartholomæus Eggers. (Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg).

Fra Holland indkaldes Henrik Rüse, senere adlet under navnet Rystensteen med baroni og det hele. Oppe på Frederiksborg står hans buste. En imponant herre med et bydende fysiognomi gemt i marmorens allongeparyk i overstørrelse. Men han er en herre, der ved hvad han vil, og en værdig afløser til den gamle hæderkronede Urup.

Rüse tager med iver fat på at ombygge og udvide Sct. Annæ skanse, samtidig med at der udarbejdedes en ny plan for bebyg-

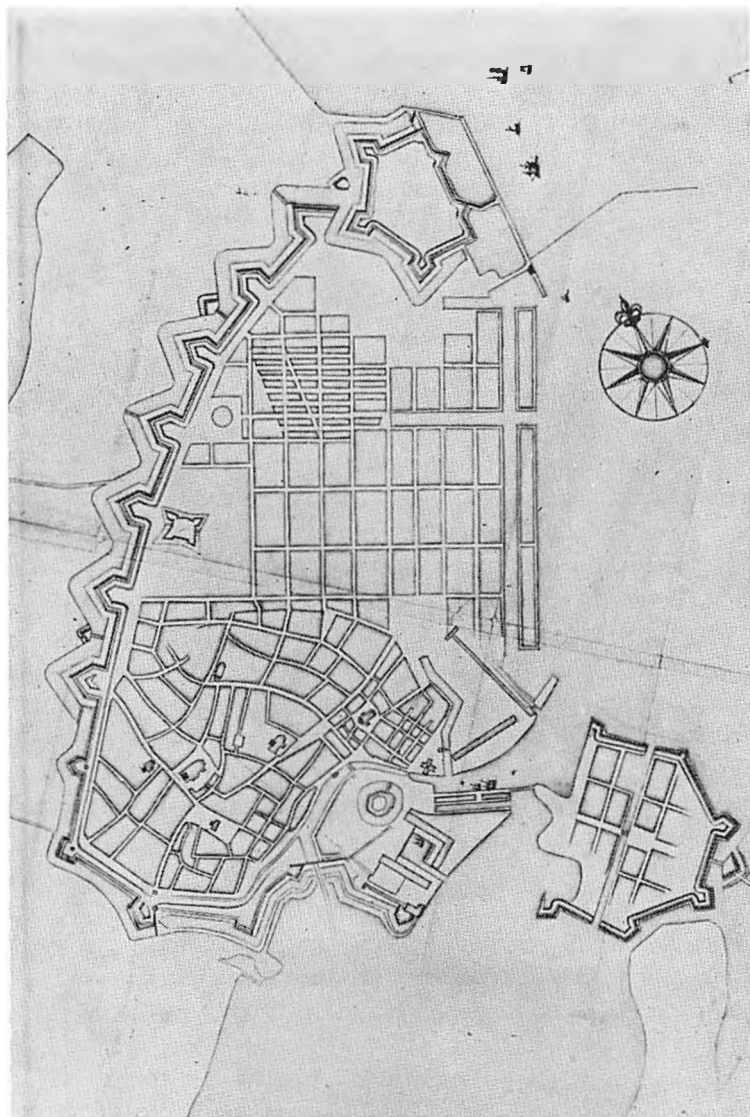

gelsen i bydelen. Store Kongensgade, Bredgade og Gothersgade nyanlægges. En gade placeres på tværs af de to førstnævnte og kaldes Dronningens Tværgade, høfligt opkaldt efter Sophie Amalie. Men Rüse forlader Urups plan om at anlægge kanaler i kvarteret.

Opgavens løsning var klar og overskuelig, og den var ud-tænkt af en matematisk hjerne. Han var tydeligt påvirket af tidens barokanlæg ude i verden og ville skabe noget lignende. Med den nye Østervold og Sct. Annæ skanse (Frederikshavn eller Kastellet) havde byen fået et virkelig effektivt værn på højde med Europas bedste. Ganske vist kunne befolkningen inden for voldene i begyndelsen ikke forlige sig med den tanke, at en stor del af byens gader kunne bestryges med Kastellets kanoner med samme lethed som udenbys fjender. En sådan tilfældighed kunne vel næppe betragtes som en trussel fra byplanlæggernes side? Var det da trods alt ikke det københavnske borgerskab, der havde kæmpet ved siden af kongen i kampen mod Karl X Gustaf? Og var det ikke det københavnske borgerskab, der havde støttet kongen i dennes kamp mod adel og rigsråd i 1660, da den nye statsform skulle sikres for det oldenborgske hus?

I slutningen af 1660'erne var man kommet så langt med den nye bydel, at udformningen af torvet ved den nedrevne Østervold pådrog sig majestæternes opmærksomhed. „Hallandsåsen“ kaldte man dengang det siden hen så smukke Kongens Nytorv. Formentlig må det hentyde til stedets ufremkommelighed. Navnlig skal Sophie Amalie have været svært utilfreds med pladsen, der forekom hende lidet kongelig. Samtidig dukkede der tanker op om anlæggelse af en rende fra havneløbet og ind til Kongens Nytorv. Endnu i Frederik III's tid, nemlig i 1669, forelå det færdige projekt til Nyhavns gravning, men den første enevoldskonges død det følgende år bevirkede, at arbejdets påbegyndelse blev udskudt. Den slags giver andet at tænke på.

Hvem der fik ideen til projektet, og hvornår den første tegning lå færdig på tegnebrættet, fortæller sig i det uvisse. Sandsynligt er det dog, at Henrik Rüse i generalplanen fra 1664 ope-

Kort over København fra året 1660. Nyhavn er endnu ikke gravet. Kongens Nytorv er et tomrum uden Charlottenborg, Rytterstatuen, bebyggelse etc. (Kongelige Bibliotek).

Et Hus i Nyhavn

rerede med et kanalanlæg ved Nyhavn som erstatning for det Urup'ske kanalsystem i Nykøbenhavn. Rüses plan er desværre forsvundet, og det er i virkeligheden tvivlsomt, om han har været igangsættereren i slutningen af 1660'erne. Den kongelige befaling fra 28. 12. 1670 var stilet til Henrik Bielke, Cort Adeler og Niels Rosenkrantz, men næppe nogen af disse har stået bag.

Det lyder kort og fyndigt som følger:

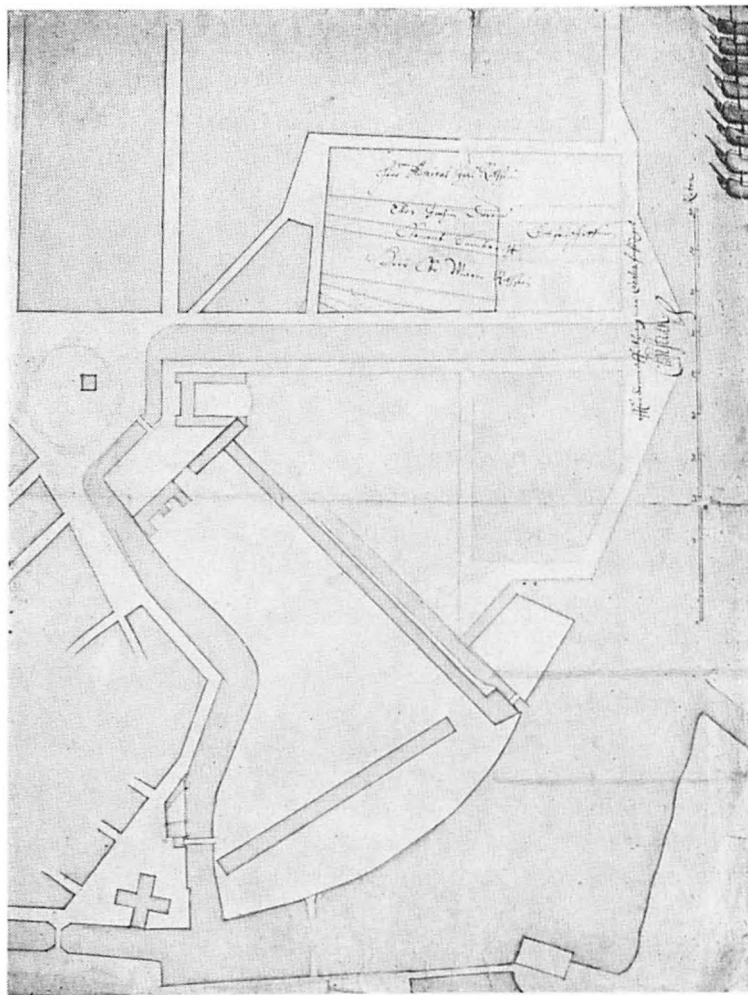
„Christian den Femte.
Vor Naade tilforn.

Eftersom Vi allernaadigst tilsinds er, til Indvaanerne her i Vores Residensstad København Deres Nytte og Gavn den forordnede Havn til det nye Torv udi tilstundende Aar 1671 at lade forferdige, da er det Vores allernaadigste Vilje og Befaling, at I Vores Oberst og Ingeniør van Osten til Eder tager og des Beskaffenhed, med alt hvad dertil rekvireres, og hvor sligt kan tages, med Flid betragter og overvejer, og derefter med Præsident, Borgmestere og Raad sammesteds at conferere, angaaende paa hvad Maade bemeldte Canal paa begge Sider og ved Torvet kand indhegnes og befæstes samt Gaderne brolægges og vedligeholdes. Item om det af Byen eller af de Grunde, som ligger ved Canalen, skal bekostes. Og om hvad I udi saa Maade gørende og forrettende vorder, haver I os Eders allerunderdanigste Relation til videre Vores allernaadigste Resolution med forderligste at give.

Hafniæ, 28 December 1670.“

Ovennævnte ingeniør van Osten kan næppe have spillet en større rolle i det storstilede projekt. Men hvem var bagmanden? Vi gætter på den virksomme Ulrik Frederik Gyldenløve.

Oppe på Statens Museum for Kunst hænger hans portræt. Han ser helt anderledes ud end halvbroderen Christian V, og det skal han være glad for. Karel van Mander har malet kongen. En lille løst henkastet skitse, hvor de majestætiske træk er svære at finde under det forpjuskede sorte hår, og næsen luer af den

„Efter denne Affritzing maa Canalen forferdiges. Christian R.“ læses på denne første plan fra 1671. Tanken om at forbinde Nyhavn med Holmens Kanal, som vist på tegningen, blev opgivet. Arealet nord for kanalen udstyckes i 1673 og ejernavnene påtegnes. Grunden langs kanalen er tilskødet Marquar Rodsteen. (Fot.: Kongelige Bibliotek).

Et Hus i Nyhavn

vin, som bedstefaderen lagde ned i Rosenborgs kældre. Ulrik Frederik Gyldenløve må også have kendt den vin dengang den ikke som nu smagte som eddike. Måske drak han mere end de fleste. „En udsvævende Mand med løse Sæder“ står der i vort leksikon. Måske. I. P. Jacobsen fremstiller ham som en for-drukken og grov udhaler. Men Marie Grubbe fra Tjele har nu ikke været for nem, og da han bliver udnævnt til Norges statholder på Akershus, kaster han med fråden om munden stolene ud ad vinduet i afsind og hvæser som et vildt dyr, da Marie Grubbe i natten forlader Norges kyst og stævner med en skipper mod Danmark. Hyggeligt har der næppe været i det store kolde stenhus.

Nok har han vel drukket og drukket tæt. Det var jo tidens stil. Kun faderen Frederik III har været afholdende. Måske havde han set sin egen far, Christian IV, i mangel god rus stavre rundt i slottets lange gange. Men Frederik III har nu også haft det morsomt, inden han blev gift med den hoffærdige og stramtandede Sophie Amalie, og det under man ham gerne. Han fik jo kun en natskjorte. Han forelsker sig i en holstensk adelsdame, Margrethe Papen, og frugten af det ungdommelige eventyr er Ulrik Frederik Gyldenløve.

Men var han en stor soldebror, er det lige så givet, at han var en stor statsmandsbegavelse. Hans indsats ligger blot i Norge, selv om han skændes med Marie Grubbe deroppe.

Opdragelsen af den prinselige frillesøn foregik under stadigt tilsyn af faderen, og det var også Frederik III, der i 1650 fik sendt sønnen til Paris, for at han kunne gennemgå en traditionel adelsmandsuddannelse. Under Karl-Gustafkrigene blev han sendt til Holsten som anfører for et regiment, deltog med hæder i slaget ved Nyborg, og under Københavns belejring opholdt han sig i byen. Da Roskildefreden indeholdt en bestemmelse om, at Danmark skulle stille 2000 ryttere til Karl-Gustafs disposition, blev Gyldenløve udpeget til det frivillige korps og til at tage kommandoen over denne styrke. Men opholdet i aktiv svensk krigstjeneste blev kun af kortere varighed. Under arvehyldningsceremonien foran Københavns Slot i januar 1661

Kanalen anes i det fjerne

havde Gyldenløve vagtkommandoen, og kort tid efter blev ledelsen af det sjællandske rytteri overdraget ham. I februar 1661 udnævntes han til rigens jægermester, og i august samme år modtog han fra faderen Kalø Slot og Ladegård, samt beneficer i Vordingborg amt.

I begyndelsen af 1660'erne var han igen på udenlandsrejse, men inden da var han blevet gift to gange. Den anden kone kender vi – den første gjorde sig ikke slet så bemærket. I 1659 indgik han et vistnok hemmeligt ægteskab med Sophie Urne, men forbindelsen blev af majestæten erklæret ugyldig allerede samme år. Ægteskabet var en dårskab fra Gyldenløves side, der kun kunne fremkalde hans kongelige faders og kongelige stedmoders uvilje. Ved sit giftermål var han kommet i slægtskabsforhold til den forhadte Ulfeldt'ske familie. Sophie Urne var datter af rigsmarsken Jørgen Urne, men hendes moder, Margrethe Marsvin, var en kødelig kusine til Kirsten Munk, Christian IV's hustru til venstre hånd. Sophie Urne blev derved næstsøskendebarn til kongedatteren Leonora Christine Ulfeldt. Det var heller ikke heldigt, at bruden var otte år ældre end brudgommen.

Nej, må vi så bede om Marie Grubbe, en datter af Erik Grubbe til Tjele og Maren Juul. Det var et parti, som kongen kunne bifalde. Resultatet kender vi, og det dybe fald til Borrehuset ved Østersøen ved Søren Færgemands side har digterne taget sig af.

Sank Marie Grubbe dybere og dybere, da Christian V endelig gav sit samtykke til skilsmisken, steg Ulrik Frederik Gyldenløve til rigets højeste poster. Lettet og glad sidder han i mere end femogtredive år på statholderposten i Norge og betragtes som bøndernes skytshelgen. De må storsindet have set igennem fingre med hans udsvævende liv og lukket ørerne for drukken snak i Akershus' stensale.

Mangfoldige og vidtrækkende er de reformforslag, han nedsender til København i form af stort anlagte memorialer. Alle områder inden for norsk samfundsliv havde hans interesse. Administrationen, finansforvaltningen, forsvaret, retsvæsenet, kir-

kelivet, kommunikationsapparatet, alt forsøgte han at ændre og gøre bedre.

På Akershus opholdt han sig i to perioder: 1664–67 og 1673–79. Den øvrige tid tilbragte han i København. Hans indflydelse på dansk lovgivning under Christian V var betydelig. Højest må man utvivlsomt vurdere hans bestræbelser på at fremme dansk handel og søfart under de to første enevoldskonger. Både i Danmark og i Norge stod han som fadder til adskillige kompagni-foretagender, og med hensyn til udbygningen af handelsflåden var han særdeles aktiv. Hans udnævnelse til præsident for det nyoprettede Kommercekollegium i 1670 var således ingenlunde en tilfældighed, og ikke blot en tom udnævnelse, men en selvfølgelighed. Som andre af tidens foregangs-mænd var han besjælet af tanken om Danmark som en blomstrende handels- og søfartsnation, der igen skulle give sig udslag i et velindrettet og ekspanderende København. Forbilledet hertil var naturligvis Holland og Amsterdam.

Men handel og søfart blomstrer rigere og frodigere, når skibene ude på det store hav kan sejle lige ind til det nye Kongetorv, der snart skulle stå som et lysende monument over enevoldskongen.

Netop i denne forbindelse må Nyhavnsprojektet og indretningen af Kongetorvet ses. Kanalen skulle trække liv og trivsel ind til torvet, som ved Nykøbenhavns anlæggelse var blevet byens hjerte. Men én ting var, hvad man gerne ville, en anden ting var, hvad staten så sig i stand til at betale. Planerne var store, men pengene små. Smerten fra Karl-Gustafkrigene var nok overvundet, men statskassen led stadig af efterveerne.

Ulrik Frederik Gyldenløve må træde til. Han er en mand af format, og han kender sin egen betydning og sit eget værd. Han vil bygge et hus ved kanalen på kanten af det nye torv, og fra sine vinduer vil han se ned over skibene i havnen, og han vil stige op på sin hvide hest i sin have, som vi kender det fra Jacob Conings billede oppe på Frederiksborg. Den 22. marts 1669 udsteder Christian V et skøde på en grund „strækkende sig fra det Sted ved Kvæsthuset, hvor Slagterboderne staar, til Ga-

Kanalen anes i det fjerne

den langs den projekterede Kanal og fra Torvet ud mod Stranden ind til Dybet“.

Han får formentlig hollænderen Ewert Jansen til at opføre det hus, som vi i dag kalder Charlottenborg. En prægtig hollandsk barokbygning opført af dybrøde sten rejser sig op af det torv, som før var så usselt. Men længe skulle det ikke hedde Gyldenløves Palæ, for allerede i 1699 sælger han det til enke-dronning Charlotte Amalie for 50.000 rigsdaler. Samme år nedlægger han alle sine høje embeder og slår sig ned i Hamborg. Men ustraffet lever man ikke et vildt liv. Ensom og syg henlever han sine sidste år i det fremmede. Flygtet fra familiestridigheder får han først fred, da han dør i Amsterdam i 1704.

Gyldenløves Palæ blev hans standsmæssige københavnske bolig. Opført i den have, som Christian IV havde skænket Vibeke Kruse på kanten af den kommende kanal. Driftig som han er, interesserer han sig for havnens udvidelse og lover at skyde 2000 rigsdaler i foretagendet i sikker vished om at få solide indkomster af last, leje og havnepenge af de skibe, som lagde til uden for hans grund. Men her tog den snedige statholder fejl, hvad der for resten sjældent skete. De 2000 rigsdaler kan han skyde en hvid pind efter. Afgiften langs bolværket tilkommer magistraten bevilliget ved et kongeligt privilegium og ikke Ulrik Frederik Gyldenløve. At han har ærgret sig, er hævet over al tvivl. Kongen må rykke, og først langt senere indbetaler han det lovede beløb.

Men fra det sted har han kunnet se dem grave, når han i korte perioder har tilset sit byggeri på det københavnske palæ. Den 6. september 1671 er der tummel af soldater, der med spade i hånd begynder at grave. Krumme rygge i snorlige rækker. Spaderne lyner i solen. Arbejdet er begyndt, og samme dag udsteder kongen et åbent brev om indpæling af grundene ud til Nyhavn.

„Christian den Femte gør alle vitterligt, at eftersom Vi til Indbyggernes her i Vores Residensstad København deres Gavn og Bedste saa og til Trafikkens desto bedre Bekvemmelighed aller-

Et Hus i Nyhavn

naadigst haver for godt anset at lade en Kanal paa det store Kongetorv her sammesteds udi tilkommende Sommer indskærrer, da byde Vi hermed og befaler alle og enhver, der Pladser haver, som paa samme Kanal strækker, at de være tiltænkt, enhver inden 6 Ugers Forløb efter denne Vores Forordnings Dato for sin Plads Pæl og Forværk at skaffe, medmindre de deres Pladser til andre vil have forbrudt, som Kanalen paa de Steder, som dem vedkommer, i deres Sted med slig Nødvendighed ville forsyne.“

Ordene er knudrede, men meningen er klar nok. Alle grundejere har herefter at afmærke deres jord med pæle og sørge for, at den kajplads, der afgrænser deres grund mod kanalen, forsynes med et omhyggeligt bolværk. Men som det så ofte går, sad borgerne den slags magtbud overhørig. Kongen kan tale for døve øren. Det kan altid komme, og lad de store gå i spidsen med deres gode eksempel, for de tre, der tegnede sig for langt den største part, var netop Christian V, moderen Sophie Amalie og Ulrik Frederik Gyldenløve. Kun på strækningen mellem Store Strandstræde og Lille Strandstræde var der et par private lodder, og det der lå længere nede mod havnen, var kun sumpet terræn og en stump strandbred, som tilhørte kongen.

Men tiden dengang var ikke stort anderledes end nu. Arbejdet med offentlige vejanlæg haster ikke og arbejdet med at udgrave kanalen gik nu og da helt i stå. Måske har de tre fornemme herrer, der havde opsynet med den kommende kanal, haft deres øjne andre steder. Og dog – da Niels Rosenkrantz dør, udtaler præsten: „at Niels Rosenkrantz udførte Kanalen i 1673 med mangens Forundring paa en ganske kort Tid.“ Et eller andet sted må der være noget galt, og i juni 1673 skriver kongen, at han agter „at lade Kanalen kontinuere“, så nu må borgerne, der har pladsen ud til denne, straks lade den indpæle, og endvidere resolverer den enevældige monark, at grundejerne efter enhver „Magelighed og Lejlighed“ lader opbygge, inden der var gået tyve år.

Kanalen anes i det fjerne

Borgerne må tage sig sammen, men det går kun småt, når man selv skal afholde udgifterne til det, man synes påhviler staden. De ansætter kun det nødtørftigste antal tømmersvende, og for håndværkerne i Gyldenløves Palæ har det set ud, som om det ingen ende ville tage, og kongen bliver utålmodig. På et magtbud befaler han, at magistraten skal udføre arbejdet og blot sende regningen til de sendrægtige grundejere. Det hjalp. Kort efter står kanalen færdig, parat til at modtage de første skibe ude fra det store hav.

Nu kan de lægge til uden for Gyldenløves dybrøde hus. Den enevældige monark kan glæde sig.

Dæmningen sløjfes - oh hvilket syn!

Hvilket syn! Den 19. oktober 1673 sløjfes dæmningen ud mod havnen og vandet fosser – i overværelse af den veltilfredse konge – ind i den nye kanal. Københavnerne har undret sig, og de, der har gravet kanalen, har højroestet og med svingende huer budt vandet velkommen, og snart kan Ulrik Frederik Gyldenløve fra sine vinduer se ind i en skov af master med rær og tjæret takkelage og rustrøde sejl, der er hængt til tørre i vinden.

Højtideligheden giver genlyd i „Danske Mercurius“, for Anders Bording skriver:

„Det ny begyndte Værk og vide Grøfters Rende,
som gaar til Kongens Torv,
er kommen nu til Ende,
selv og Hans Majestæt til Stede var saa nær
at se det salte Vand sig først indtrænge der.“

„Gyldenløves Kanal“, som den oprindelig kaldtes med al mulig reverens mod sin fornemme genbo, er standsmæssigt indviet. Senere blev den af den jævne almue, der ikke følte, at de skyldte statholderen så meget, omdøbt til „den nye Havn“, der snart blev til Nyhavn.

Så langt så godt. Men Kongetorvet henlå stadig som noget uværdigt. Kun Gyldenløve havde levet op til det standsmæssige og bygget sit palæ, hvor kongen med halvbroderlig hånd havde nedlagt grundstenen andre til efterfølgelse. Men det gamle giethus – kanonstøberi – rejser sig også af det plørede torv. Det lå der, hvor Harsdorffs hus og Det kongelige Teater ligger og blev taget i brug i 1673. Christian V's gamle giethus, der oprindelig lå i Pilestræde, havde man solgt. Men det nye giethus skød sig ligesom frem på torvet, og den oprindelige rektangulære plan må være opgivet. Derimod holdt man stejlt på at forlænge Holmens Kanal og forbinde den med Nyhavn og gøre

Dæmningen sløjfes

Bremerholm til en ø igen, hvad den jo tidligere havde været. Men man havde tænkt på så meget – og opgav igen.

Kongen var dog mest opfyldt af at drage den højeste adel ind på sit torv. Admiraler og storkanslere er ikke sene til at efterkomme hans bud. Niels Juel og Frederik Ahlefeldt lægger grundstenen til deres palæer, og de har kunnet se over mod rigsadmiralen Henrik Bielkes fornemme residens der lå, hvor den gamle vingård havde ligget. Men kun Niels Juels palæ overlevede de senere tider. I „Den danske Vitruvius“ kan vi se, hvad vi har mistet. Magasin du Nord skød sig op på rigsadmiralens grund, og storkanslerens gård styrede gennem adelige slægter den sikre vej mod værtshuset. Den Gram'ske gård, som huset senere hed, blev til Hotel d'Angleterre.

Kravene, kongen stillede til de bygninger, der skulle opføres på torvet, var strenge. I 1672 befalede han således, „at ingen maa paa bemeldte Torv nogen Huse eller Bygning sætte, som ej i det mindste befindes i to Stokværk i Højden foruden Kælder, og til Gaden med en Brandmur opført, og derhos iagttages, at samme Huse, saavidt muligt er, paa en Maner og efter en Bygningsmodel efter Vores Stadsbygmesters Anledning bygges.“ Efter tidens målestok var det unægtelig store fordringer, men grundene langs torvets rand var heldigvis bortskødet til sådanne personer, der kunne honorere disse fordringer. Gode huse blev opført, men for gadebilledet var det utvivlsomt et held, at stadsbygmesteren ikke fik lejlighed til at diktere samtlige byggherrer på torvet sin smag, men at enhver indkaldte sin bygmester ude fra Europa.

Det lykkedes stort set Christian V at få sin vilje. Når han tog den nye kanal i øjesyn, var han omgivet af rigets bedste mænd. Men der manglede noget. Et samlende midtpunkt, der kunne holde sammen på det torv, som alligevel endnu ikke rigtig havde fundet sin form. Også rigets ypperste må have følt savnet af et symbol, der daglig kunne minde dem om deres ene-vældige herre og konge.

Kongen har længe for sit indre øje set sin egen rytterstatue placeret på torvets midte, og i 1680 indgår han kontrakt med

Et Hus i Nyhavn

den franske billedhugger Abraham-César Lamoureux om en „Statue équestre i forgyldt Bly paa et højt Stenpostament“.

Lamoureux kom til landet, og 28. januar viser regnskaberne, at han får udleveret „20½ Tønde Gips fra Kurland“ og „10 Skippund Klumpebly“. Arbejdet kan begynde, blot var det med blyet noget kedeligt noget. Men bronzestøbere vant til finere arbejde var ikke til at opdrive i Europa.

Det er skæbnens ironi, at den tunge, klumpe oldenborger, der elskede sine heste og var en fremragende carouselrytter, skulle tyngde sin hest i jorden, så den atter og atter måtte stives af, for at den ikke til sidst skulle lægge sig træt til hvile på sit høje stenpostament. Først i 1946 lod man Utzon-Frank rette op på hesten. Misundelsen, der med knæet mod bugen søger at afværge katastrofen, er ikke nok. Kongen er omgivet af allegoriske figurer. Visdom, tapperhed, ædelmodighed og hæder. Det er næsten alt for meget. Kongens største interesse var når alt kommer til alt delt mellem det livslange forhold til elskerinden Sofie Amalie Moth på den ene side, og på den anden jagt, heste, vellevned og vin. Det sidste skulle give ham en solid podagra, så han i de senere år knap kunne gå og konstant var på mælkekur. Den slags er ikke meget kongeligt, men man slører de faktiske forhold ved at bekranse hans hjelm med laurbær, og man stikker ham Christian V's danske lov i hånden. Lovgiverens arbejde har han dog utvivlsomt delt med mere kompetente folk.

Dog kan han sætte sig til rette på hesten. Det er trods alt ham, der har æren for torvet, og torvet er godt. Ikke underligt, at Henrik Gerner i 1691 i henrykkelse udbryder: „Hvor nu er Kongens Torv, der før var Grav og Volde om Gammel København; hvor før var Hestestalde, Morads og ringe Værk, der nu staar Hus og Mur, opbygte regelret, foruden Bod og Skur.“

Men kanalens nordside åbnede flest muligheder for en bebyggelse. Sydsiden havde jo Gyldenløve sat sig på, og længere ude mod vandet lå det statsejede Bremerholm. Nordsiden gav således mest råderum for kommende bygherrer. Men jorden var dårlig. Det var som at bygge på sumpede strandenge. Hen-

Dæmningen sløjfes

rik Rüse gik to veje. Der anlagdes en dæmning fra Bremerholm i syd til Toldboden i nord og ovenpå anlægger han Toldbodevej. Men der var jo også en anden måde at få fast grund under fødderne. Det blev simpelt hen pålagt borgerne i den gamle bydel at aflevere al gaderenovation på det sumpede terræn ude ved dæmningen. Men selv med skrald går det småt. Mange år skulle gå, inden grundene ned mod havnen kunne bebygges. Måske har jorden været så sumpet, at byens indbyggere kviede sig ved at køre derud med de tunge vogne. Måske har det været sparsomt med renovation. Derimod er der meget der tyder på, at al den jord, der blev gravet op for at give plads for kanalens vand, blev brugt til opfyldningsjord på Gyl-denløves lod. Måske er der ikke noget at sige til det. Han havde dog, når alt kom til alt, sat 2000 rigsdaler i foretagendet. Det skal også nok have været nødvendigt for at benytte „den tilforn saa lave og nedrige Grund“, som Laurits de Thura meddeler sin samtid i sin Vitruvius.

Nok var det dårligt, men ikke dårligere end at kongen kunne lokke godtroende og formentlig bærede medborgere til at sætte sig på matrikelnumrene på nordsiden. Nu skulle der være orden i det. Højadelen gør det ikke alene. Lavadelen må hjælpe til.

Måske vidste brødrene Rodsteen fra Jylland ikke hvor slemt det stod til.

Slægten tilhørte ikke den gamle adel. Højst et par hundrede år havde de siddet på deres små jyske herregårde. Lerbæk og Nørre Elkjær var deres verden, og sent kommer de til Sjælland med Christian Rodsteen til Gunderslevholm. Men så var det også slut. Slægten uddør.

Hvorfor familien fik tilnavnet „de gabende Rodsteener“ står hen i det uvisse. Smigrende er det næppe, og dog, Rodsteen'erne var langt fra dumme, og der er intet, der tyder på et udækket søvnbehov. Noblessen kalder hinanden så meget.

Det var sådanne folk, Christian V havde brug for. Der skulle være orden i omgivelserne, når majestæterne i flagsmykkede brigantiner og jagter sejlede ad den nye kanal for at blive mod-

Et Hus i Nyhavn

taget af Ulrik Frederik Gyldenløve og i kareter køre til hans palæ gennem pragthaven. Så er det klart, at den nordlige bred ikke kunne ligne en losseplads, og kun halvanden måned senere, efter kanalens åbning, udsteder kongen skødet til brødrene Marquar og Jens Rodsteen, der får hver sin del af arealet mellem Nyhavn Kanal og Sct. Annæ Plads. Men det lykkes også at afsætte lange, smalle parceller til byggelystent godtfolk. Ellen Jochums Dorns, Clement Lambrecht og Gottfried Hoffmann, alle gode borgere, sætter deres navn på kongelige slutsedler.

Men Rodsteen'ernes skøde kender vi. En stor matrikel, der bl. a. omfatter nr. 34 i Sct. Annæ kvarter. Stedet interesserer os, for det er på den grund, vort hus – nr. 67 – senere bliver bygget.

Chr. V skøder „til os elskelige Marquar Rodsteen til Elkær, Vores bestaltede Oberst over Tøjhuset, og hans Arvinger et Stykke Jord til en Byggeplads, liggende her inden Københavns Fæstning bag sin egen nu iboende Gaard og Plads, strækkende sig langs den nye Kanal ved Kongetorvet og ud imod dets Østerhoved og ellers begreben udi Alen og Maal som følger, nemlig udi Bredden for til imod Hovedet og ligesaa ved Enden af forskrevne sin egen Plads 78 Alen, nok udi Længden langs Kanalen 138 Alen, saa og paa den anden Side langs Clement Lambrechts Byggeplads 135 Alen, item Fortovet langs Canalen 18 Alen bred, ellers fra bemeldte Plads' Hjørne indtil Hovedet af Kanalen er en aaben Plads 84 Alen lang, hvorfra Fortovet sig imod Vores Viceadmiral Os elskelige Jens Rodsteens Plads skraat strækker.

Hafnia 8 December 1673.“

Samme dag fik Jens Rodsteen skøde på sin grund.

Som det ses af skødet, er det standspersoner i høje, betroede stillinger. Jens var den yngste, men skal nok have stillet den otte år ældre bror i skyggen på grund af sin hurtige karriere. Det er dog langt mere ærefuldt at være viceadmiral end oberst i tøjhuset. Måske har han været den foretrukne af faderen, Sten

Dæmningen sløjfes

Rodsteen, og moderen, Margrethe Lavesdatter Urne. Hans opdragelse kunne tyde på det. Sorø lærde skole og rejser i Holland, England, Spanien, Italien og Ægypten, ja selv dele af Asien var han fortrolig med. Og advancementerne følger støt. Kontraadmiral inden han er fyldt 30 år og fire år senere viceadmiral og assessor i admiralitetskollegiet. Hvid og blå ridder. Det gik ham godt. Intet under, at han udnævnes til admiral, da den skånske krig toner frem i horisonten, og i Køge Bugt står han umiddelbart under Niels Juels kommando og leder arrieregarden med hæder. Men en lang række gode år skulle han henleve i det jyske. Hovedstruppgård ved Odder kalder han Rodsteenseje. På stedet hænger endnu den dag i dag et dobbeltportræt af ham og hustruen Sophie Amalie Gersdorff. En myndig mand i panser og plade, hun selvbevidst og imponant. Hun skal nok have skabt respekt hos jævne folk på egnen. Intet under, hun var gift med en storgodsejer, der også ejer hele Odder by. Og dog var det hende, der var kommet med alle de jordiske herligheder. Begge døde de i 1706 og hviler i dag i Odder kirke. I den korsarm, admiralen lod opføre, hænger et stort epitafium, dem til ære og uforglemmelighed.

Sandt at sige gik det ikke den ældre bror Marquar nær så godt, selv om han endte som amtmand i Skanderborg. Et tyndt og ikke særlig givtigt amt på de kanter, hvor hans bror levede herremandens ubekymrede liv, efter at krudtslammen var drevet bort fra Køge Bugt. Men han har betydet mere for Nyhavn og navnlig for vores historie.

For det første vidste vores Marquar slet ikke, hvad han ville, og det er aldrig en god start. Han vakler mellem artilleriet og flåden, men vælger armeen og bliver hurtigt løjtnant. Han går i fremmed krigstjeneste, men da Karl X Gustaf viser sig i landet, søger han omgående marinen og deltager under rigsadmiral Henrik Bielkes ledelse på orlogsskibet „Trefoldigheden“ i kampen mod svenskerne og i blokaden af Landskrona. Så længe gik det godt. For sin indsats udnævnes han til oberstløjtnant ved tøjhuset, der dengang var fælles for begge værn.

Men fra nu af går det trægt med ham. Der sker ikke rigtig noget, han sidder i mange år og venter på at blive oberst, og efter fem års forløb avancerer han til admiral. Det lysner, for nu sker der også noget for tøjhusforvalteren. Svenskerne er der igen. Den skånske krig er brudt ud. Han sendes som eskadrechef på orlogsmanden „Tre Kroner“ til Göteborg for at støtte Ulrik Frederik Gyldenløve, der var brudt op fra Norge og med en hær skulle han belejre Göteborg.

Der er dog en del, der tyder på, at ikke hele mandskabet i den danske eskadre tog krigen alvorligt nok, måske har også beholdningen af fetalje været fristende stor. Megen rom og øl er for hånden for at mildne strabadserne. Nok er det, at Søren Qvorning, kaptajn på lineskibet „København“, sikkert har haft øjnene mere i glasset end i kikkerten for at undgå de lumske skær langs kysten. Pludselig står det tunge skib hårdt på grunden i nærheden af kysten. „København“ bordes af fjenden og sprænges i luften. Det skal nok have undret den omtågede Søren Qvorning, hvis karriere som orlogsmænd fik en lige så brat afslutning som hans stolte lineskib.

Men Rodsteen må stå for skud. Dog, det er småting mod, hvad der senere skulle komme. Gyldenløve sætter ham stævne. Statholderen skal nok have haft bekymrede rynker i panden. Blokaden af Göteborg må opgives takket være den berusede kaptajn. Rodsteen skal stikke til søs igen og afvente ankomsten af tre norske skibe, men holde sig tæt op ad kysten og hele tiden have kontakt med Gyldenløves tropper, der vil indlede blokaden mod Båhus og så se, om det skulle gå bedre.

Men hvor er Rodsteen henne? Stik imod alle ordrer sætter han sydover, ud af Kattegat og ankrer snart op i Sundet. Fra svenskekysten har man forgæves spejdet efter den danske eskadre. Rodsteen forsvandt lige så stille ud i horisonten, og forståeligt nok fnyser Gyldenløve af raseri. Han udbeder sig en forklaring, og han skriver uopholdeligt til sin konge. „Med hvor stor Bestyrtelse jeg læste dette Brev og Admiralens – imod al skriftlig og mundtlig Aftale – uformodede Resolution, kan jeg ikke beskrive,“ meddeler Gyldenløve.

Dæmningen sløjfes

Har man hørt magen! Gyldenløve, med alle de fejl, som han havde, var selv en uforfærdet og modig stridsmand, så han kan kun tage Rodsteens opførsel som et udtryk for fejhed. Der var lunere og hyggeligere hjemme i Nyhavn end i Kattégat med fjenden inden for skudhold. Og dog – der var ingen overhængende fare. Den svenske eskadre var den danske langt underlegen. Nu må kongen afgøre, hvad der skal ske med den uheldige admiral. Men endnu måtte han svæve nogen tid i uvished. Indberetninger kom ikke frem fra den ene dag til den anden. Men en dag sker det uundgåelige. Enevoldskongen bliver for alvor vred! Og sådan en mand har man udstedt skødet til på kanten af den nye kanal og til og med kaldt ham „elskelig“. Kongen sætter sig atter til skrivebordet, men tonen er en anden. Han udsteder „Resolution, Ordre og Skrivelser i Anledning af denne højst magtpaaliggende Sag“.

Rigsadmiralen får befaling til uopholdelig at fratage Rodsteen kommandoen og sætte ham under arrest. Rigsadmiral Henrik Bielke parerer ordre, og oberstløjtnant Johan Vibe bliver indsat som eskadrechef i stedet for Rodsteen. Samtidig meddeler kongen Gyldenløve, at han er „højlig misfornøjet med Marquar Rodsteens nu senest førte Conduite.“

Men i arresten har han tid til at tænke, og dog, få dage efter at døren har lukket sig bag ham, sender han kongen en skrivelse. Marquar Rodsteen har god samvittighed. Den opsigtsvækkende manøvre skyldtes udelukkende, at der blandt mandskabet gik hårdnakkede rygter om en stor engelsk undsætningsflåde, der var på vej. Så hellere hjem til Nyhavn så hurtigt som muligt. Men kongen svarer ikke. Admiralen fundrerer videre, og han anmoder om at blive stillet for retten og få sine forhold grundigt undersøgt. Det opfyldes. Retssag kommer det ikke til, men Gyldenløve afgiver endnu en forklaring, men hvad den går ud på, ved vi ikke. Nok er det, at døren til friheden åbnes for Rodsteen. Han kan forenes med sin Birgitte, og fra deres vinduer i Nyhavn kan de se murerne oppe på tagryggen af Gyldenløves Palæ. De er ved at sætte skorstenspiberne op. Hans banemand får et fint hus. På skorstenspiberne står der 1677.

I det selvsamme år blev der brug for vor uheldige admiral. Han skal ikke sidde ved vinduet længere.

Landet er i krig, og han skal ud igen. Opholdet i arresten og den kongelige misfornøjelse har nok lært ham at parere ordre. Selveste Niels Juul har brug for ham. Den 1. juli tårner den svenske eskadre mod den danske. Sejren for danskerne er overvældende. Kanoner har buldret og skibe er sprængt i luften i Køge Bugt. Svenskerne mister ikke mindre end otte. Et af dem tegner Rodsteen sig for. Som chef for orlogsskibet „Delmenhorst“ ledede han avantgarden, og han har denne gang lydt rigsadmiralens mindste vink. Han kan ånde lettet op, da han gør det af med svenskernes „Draken“ og dens sekundanter. Nu må hans ære være uden lyde. Måske føler han alligevel, at han hørte til reserven, for da krigen er forbi, afskediges han i nåde. Hvorfor han? Har det noget med episoden ved Göteborg at gøre? Det kører rundt i hans forpinte hoved.

Nogen fremragende selvstændig strateg var han langtfra. Men han falder dog lidt til ro, da han til alles forbavselse får udvirket, at der i admiralitetsprotokollen tilføjes, at hans afsked ikke skyldtes „Uduelighed“. Han kan falde til ro, men hans skib, „Delmenhorst“, som havde givet ham oprejsning, blev meget ældre end han. Kun 56 år gammel døde han den 13. maj 1681. Måske har han ikke befundet sig godt ovre i sit tynde embede som amtmand over Skanderborg amt. Luften i Nyhavn har nok passet ham bedre. Men så havde han måske siddet ved vinduet og set over mod Gyldenløves palæ, der var strålende illumineret, når statholderen bød til fest. Kun Marquar på den anden side af kanalen kom ikke med.

Knap to hundrede år senere sidder der en anden mand ved vinduet i Nyhavn. Han har i 1848 lejet sig ind for 18 rigsdaler i månedlig leje. Han måtte bort fra den beklumrede Store Kongensgade og hen til den friske kanal. Cand. phil. H. C. Andersen hed han. I den lille stue, hvorfra han kunne se skibsmasterne, skriver han en lang række af sine dejligste eventyr.

Han skriver også „Vinden fortæller om Valdemar Daa og

hans Døtre“. Læs det igen. Det hører til hans allerbedste. Den stakkels Valdemar Daa til Borreby, der tror, at han kan lave guld, da han har fældet sin skov på Borreby strand for at „bygge et kosteligt Skib, et Orlogsskib paa tre Fordæk som Kongen nok vilde købe.“ Men kongen vil ikke købe, og Valdemar Daa pantsætter gården og synker dybere og dybere i armod. „De prægtige Heste i Stalden, hvor blev de af? Det gamle Sølv- og Guldtoj i Skab og i Bur?“ Hestene køber admiralen, men han købte ikke skibet med de tre fordæk, og sølv og guld går i smelteovnen, og Ove Ramel til Basnæs får pant i hele Borreby gård. Og den engang så rige Valdemar Daa går støttet af sin kæp og sine døtre ud af den røde gård for aldrig at vende tilbage. Men nede på stranden ligger skibet som en ufuldendt Noahs Ark. Med sine sorte spanter har det lignet et stort skelet, og der „kom Ravne og Krager, den ene sortere end den anden, store Flokke, de satte sig paa det øde, det døde ensomme Skib paa Stranden.“

Andersen har kendt Borreby fra sine ophold på Holsteinborg og Basnæs, og mens han har stået og set op på det stejle røde hus, der rejser sig trodsigt op af voldgraven, har han hørt dem fortælle om Valdemar Daa, for også han har levet, og han har dyrket alkymi, og han har bygget skibe på stranden, så skoven en dag var helt borte.

Manuskriptet til dette barske og tragiske eventyr ligger i dag i Odense. Men i Admiralitetskollegiet ligger der et andet manuskript, men det har Andersen ikke kendt. Skibet på stranden fik ikke lov til at rådne op. Det blev søsat, og den vind, som fortalte om Valdemar Daa, skulle senere pibe i riggen og i takkelagen. I samfulde 35 år kløvede det vandet, og det blev forrevet og skrammet på den hede julidag, da vandet i Køge Bugt farvedes rødt af blod. Frederik III havde købt det, og det fik navnet „Delmenhorst“. En tredækker bestykket med 48 kanoner, 111 danske fod lang og $26\frac{1}{3}$ fod bred, og ved vandlinien stak den $12\frac{3}{4}$ fod i dybden. Vigtigere er det måske, at chefen på „Delmenhorst“ hed Marquar Rodsteen.

Guldmageren i Nyhavn

Ovre i Kongens Have går Casper Herbach og pusler med sine kolber i det hus, der ligger ud mod Østre Vold, og som Christian IV havde bygget til ham og apotekeren Peter Paynck. „Konst-Casper“ kaldte kongen ham. En mand efter hans hoved, og i enrum har de ført lange fortrolige samtaler med hinanden. De har talt om livgivende eliksirer – men de har også talt om noget andet.

Sønnen Frederik III kom der måske oftere. Han så Casper over skulderen og håbede en dag, at underet ville ske. Ville det lykkes den lærde mand at trække det pure guld ud af bly og erts? Frederik III har blind tillid til ham, men det bliver ikke rigtig til noget, og kongen er utålmodig, og Casper får en dag eneret på øludsalg i Lyngby som en løn for alle de år, han forges har stået og slidt med sine kolber.

Frederik III var ikke alene om sin klippefaste tro på den gådefyldte alkymi. Den havde et fast tag i Europas fyrster og den højeste adel. Men den gjorde altid mere fattig end rig. Nede på Borreby fældede Valdemar Daa sin skov, og om vinteren var han uden brændsel, og han gik i seng med alle sine flasker og kolber, som ikke måtte blive kolde, og med sine glas knuget til sig gik han en dag ruineret fra gården på sine ben til Jylland. Derovre sad den almægtige Christen Skeel på Sostrup. Gods på gods lagde han under sig. Hvor han fik sine penge fra? På Gammel Estrup havde han indrettet sig et laboratorium i tårnværelset, og de sagde, han lavede guld om natten.

Nede i Amsterdam prøver Ulrik Frederik Gyldenløve at overtale italieneren Guiseppe Borri til at komme til Danmark for at lære kongen og rigets fornemste folk den hemmelighedsfulde kunst. Han kom, men først senere.

Guldfeberen raser over hele Europa. Også Nyhavn har sin

guldmager. Om guldmageren og grundspekulanten i Nyhavn har kendt Borri er uvist, men det er meget tænkeligt, at fælles interesser har ført dem sammen. Han hed Henrik Ehm og træder ind i vores billede, da den velbyrdige Marquar Rodsteen lukker sine øjne oppe i nærheden af broderen i Jylland.

Med Rodsteens død forlader adelen og aristokratiet for stedse Nyhavn, og borgerskabet rykker ind. Stormænd foretrak livet på herregårdene ude i landet, og når vinteren kom til byen, boede de i deres palæer omkring Slotsholmen og på det nye torv. Ikke ude i det sumpede, opfyldte terræn med udsigt til havnen og begsværtede sømænd på Bremerholmen. Den nordlige bred overlades rundhåndet til folk af borgerlig herkomst.

Det var godt nok kongen og adelen, der havde skabt kanalen, men det var de borgerlige skippere og handelsfolk, der skulle give den liv. Mærkelige folk kom til at sætte deres præg på det, der engang skulle blive en bebyggelse. Herren til Lerbæk, admiral og amtmand, viger pladsen for eventyrere og spekulanter. Marquar Rodsteens bror, Erik, udsteder skøde til Henrik Ehm på de arealer, der lå mellem Toldbodgade og havneløbet, og Henrik Ehm gør, ikke for første gang i sit liv, en opsigtsvækkende god forretning.

I det lange skøde står der: „Erlige, agtbare og forstandige Mand Henrik Nielsen Holst, Borger og Indvaaner her udi Staden, efter skriftlig Fuldmagt af velædle og velbyrdige Erik Rodsteen til Lerbæk, Kongelig Majestæts Cancelliraad og Landsdommer i Nørrejylland, paa hans salige Broders, afgangne Marquar Rodsteens efterladte Børns Vegne udgiven, og udi lovlig Tingsbud med Haand og Mund, Jord og Muld, skødede og aldeles afhændede fra bemeldte Arvinger, til velædle Henrik Ehm, Assessor udi Commercekollegiet og hans Arvinger ved hans Fuldmægtig Jesper Gregersen, seks bemeldte Arvinger tilhørende Ødepladser, liggende langs ved den Nye Canal uden for den gamle Østerport, og befindes de 3 første Pladser efter Auktionsrullen antegnet med No. 1, 2 og 3, enhver 26 Alen udi Bredden, og udi Længden langs med Enden af salig Marquar

Rodsteens Have, og strækker sig ind til Brygger Jens Kocks Have og Plads, 78 Alen, med et gammelt Skur, som Hans Torstensen iboer paa den østre indhegnede Plads, de andre 3 Pladser No. 4, 5 og 6, i Bredden 24 Alen, og enhver i Længden til Nicolai Wekslings Plads, 26 Alen, saa som de nu forefindes sammesteds.

Hvilke foreskrevne seks Pladser, jordfri Grund og Ejendom, udi Længde og Brede, oppe og nede, eftersom de nu begrebne forefindes, efter hans kongelige Majestæts allernaadigste derpaa ergangne Skøde dateret 8 December 1673. Saa vidt det bemeldte 6 Ødepladser vedkommer samt hans Kongelige Majestæt allernaadigste Tilladelses Brev af Dato 9 April 1681, item Fuldmagt dateret 13 September 1682 videre Formelding, aldeles indtil deraf udi nogen Maader undtagende, mervelbemeldte Hr. Assessor Henrik Ehm, hans Husfrue og begge deres Arvinger skulde have, nyde, bruge og beholde til evindeligt fri Ejendom, hvorefter Fuldmægtigen fornævnte Jesper Gregeren var et uvildigt Tingsvidne begærende som bevilget blev.“

Henrik Ehm fik det billigt. 800 rigsdaler, det var alt for adskillige matrikelnumre. For ham var det intet. En velhavende mand, der havde tjent sin formue på kobberværker og grundspekulationer og som senere skulle sælge den lille lod, som særligt har vores interesse, og hvor vores hus nr. 67 en dag skulle rejse sig op af den sumpede grund. Skipper Peder Henrichsen køber for 530 rigsdaler stykket af Ehm, og da Ehm i 1698 sælger det hele, skal han nok have tjent en net skilling på sine grundkøb.

Men Henrik Ehm tjente på meget andet. For ham var det ikke nok at sælge huse og ubebyggede matrikelnumre. Han var først og fremmest kobbersmed og møllejer. En mærkelig mand. Stridbar og trætkekær med sine nærmeste. Hans liv var præget af processer.

Han blev født omkring 1630 som søn af kobbersmeden Hans Ehm og Anne Jokumsdatter. Et solidt københavnsk håndværkermiljø, der næppe har tiltrukket sig opmærksomheden i næv-

neværdig grad. Men så stikker pludselig Henrik sit urolige hoved frem i arkivernes pakker og dynger af papir. Faderen dør i 1650, og Anne gifter sig igen med dr. med. Jacob Svabc. Partiet er nobelt og i enhver henseende forsvarligt. Men Henrik møder frem og vil omgående have sin fædrene arv udbetalt. Stedfaderen skal ikke skalte og valte med faderens store kobbermølle ude i Vedbæk, som han havde købt i 1634. Dertil kommer et betydeligt jordtilliggende. Modren og doktoren nægter at udlevere det mindste til den unge brushane, men retten giver Henrik medhold. Han får sin kobbermølle og tilmed ret til at udvise stedfaderen – doktoren – af landet, når han ønsker det.

Henrik lægger nu mølle til mølle. Det er ligesom om han samler på dem. Allerede i 1650 havde han fået skøde på Kronens kobbermølle oppe ved Kronborg, som han dog ombytter med kobbermøllen ved Hellebæk. Deroppe på de kanter køber han i 1662 Holmegaard ved Hornbæk. Jo, Henrik har magt over det. Men Henrik er også urolig og ustadig. Han sælger idelig og kun med store avancer. Det er næppe af veneration over for faderen, at han en dag kun sidder med den givtige Vedbækmølle. Han bejler forgæves til Strandmøllen, men får i stedet overdraget Kronens rettigheder til Fuglevadmølle, Stenhuggergården og Brede Mølle, en krudtmølle, som han omdanner til et kobberværk.

Det er, som om Henrik Ehm i de år er den eneste i riget, der kan lave kobber. Det bliver overdraget ham at bestyre og forpagte dronning Charlotte Amalies kobbermølle i Hjortholm, som tidligere havde tilhørt finansmanden, rentemester Henrik Müller. Men der er noget, der trækker i kobbersmeden. Han leverer kobbertøjet til hofholdningen på Frederiksborg og lægger kobberplader på Frederik III's nysøpførte bibliotek på Slotsolmen, det nuværende rigsarkiv. Han er i det skjulte ved at få andre interesser. Flåden afgiver nok bestilling på kanonrør, og da det første brandforsikringsselskab oprettes i 1681, får han eneret på at forsyne medlemmerne med kobbersprøjter. Leverancer til Kronen var givtige, vel at mærke når kongen betalte. Vi ved, at han i perioder ved sin langmodighed stod som

Et Hus i Nyhavn

långiver til staten. Så betalte adelen og det fine borgerskab anderledes kontant, for dem fik den store kobbersmed med i købet.

Han har vind i sejlene, og forståeligt nok klager lauget over, at han favoriseres. Men Ehms stilling nærmer sig også monopolet, og Kronen støtter ham, fordi han med udstrakt langmodighed finansierer den. Han tjener store penge på sine grundspekulationer, og han finansierer kaperdriften. Han køber og sælger ideligt, og ikke alene i Nyhavn har han ejendomme. Han har hus på Kongens nye Torv, han har huse i Holmens Kanal, og på Østergade har han „Lejervaaninger“, men hele tiden dukker hans navn op i Nyhavn og i forbindelse med skattemandtalen og skøder. Han fritages for grundskat, og en skønne dag bliver kobbersmeden assessor i Commercekollegiet. Denne udnævnelse kom dog mest for at berolige den stridbare mand, der stod i færd med at anlægge sag mod dronning Charlotte Amalie på grund af uoverensstemmelser i Hjortholms mølle-drift. Denne mølle tappede den rige mand for hans velstand, lige så hurtigt som hjulene løb rundt. Uheldige grundspekulationer kom til, og måske havde han også sine tanker andetsteds henne i de år, for Ehm havde hørt om de store folk ude i Europa, der kunne lave guld.

Francesco Guiseppe Borri viser sig i landet. Frederik III er henrykt og lader ham arbejde med sine mystiske eliksirer i Casper Herbachs hus i Kongens Have. Men forholdene bliver den lærde mand for trange, og han ender med sine ovne og destillationsapparater i Rigersgade, der hvor i dag den gamle kaserne ligger. Så var han jo også i nærheden af kongen, som overlæser ham med nådesbevisninger. Måske er det Ulrik Frederik Gyldenløve, der fik ham op. Vi ved, han har opsøgt Borri i Amsterdam. En charmerende eventyrer, men med en blakket fortid i sit hjemland, Italien. Men han imponerede ikke blot adelen, også den lærde verden måbede over hans forsøg. Thomas Bartholin og Ole Borch overbeviser han med sin lægekunst. Men guldet, hvordan går det med det? Kongen ofrer

Guldmageren i Nyhavn

store summer på ham, men da Frederik III dør, uden at guldet har vist sig, er det ude med Borri. Han forsvinder fra byen og fra landet og flakker rundt i Europa, indtil han en dag pågribes på rejsen. Endelig er han i Italien igen. Han udleveres til inkquisitionen. Italien var det land, han for alt i verden ville undgå. En gammel dødsdom afsagt *in effigie* hænger over hans hoved. Vor elegante guldmager indsættes efter kort proces i Engelsborgs mørke indre. I tunge lænker kender han sin skæbne. Intet lys, intet guld. Kun døden er ham sikker på kanten af Tiberen.

Så gik det alligevel Henrik Ehm bedre, men begge omgikkes de letfærdigt med deres indbildte viden. For Ehm førte den ikke til det sorte tugthus men derimod til en lang og uafklaret proces.

Christian Wilhelm Hocquart var en på den tid kendt og skattet fødselslæge i København. Men han var som Ehm grundspekulant, og han havde truffet ham, når de handlede og solgte deres grunde. Nok er det, at Hocquart pludselig en dag opsøger Henrik Ehm. Årsagen er hemmelig, men han vil lære at lave guld af den snedige Henrik Ehm. Fortjenesten lurer allerede i hans øjne, og han udarbejder en detaljeret opskrift, der med påpasselighed nemt kan gøre sølv til guld. Koner i barselnød må vente, for Hocquart viger ikke fra sine forsøg. Uden resultat står han bøjet over sine kolber. Intet guld til ham, kun guld til Ehm, som han rigelig har betalt. Men Hocquart er kun halvt igennem den kontraherede sum, da han giver op. Han nægter at betale mere, og Ehm anlægger med vanlig sans for proces omgående sag mod den naive læge. Han må have kludret i det. Opskriften er ufejlbarlig, hævder Ehm. Sagen er den sidste, Ehm fører, og den ender uden dommernes afgørelse. De vover ikke at tage stilling i en så delikat og usikker sag.

Det turde Ludvig Holberg godt. En menneskealder senere skriver han „Det arabiske Pulver“. Det er givet, at han har hørt om den proces, der dengang vakte så stor opmærksomhed. For ham er der i al fald ingen tvivl. „Alle Guldmagere ere Bedragerere, og du er en Nar, ha, ha, ha.“

Et Hus i Nyhavn

Nok var Henrik Ehm assessor, en titel han erhvervede i 70'erne, men det er nok tvivlsomt, hvad den i virkeligheden stod for. Ehm var langt fra nogen bogens mand, og da han døde i Hamborg i 1701, var hans bibliotek yderst begrænset. På sin reol havde han stående:

1. Luthers tyske bibel, i folio.
2. Molleri og Coppenis tyske postil over evangelierne og epistlerne, i kvart.
3. Lutheri colloquia, i folio.
4. Salvandorium pausitas, i folio.
5. Cronica Gothfridi, i folio.
6. Ejusdem Arrantologia Cosmica, i folio.
7. Christian V's danske lov.
8. Ligprædiken over Sophie Amalie Wulf.

Kan hænde at den travle mand slet ikke har undt sig stunder til boglig syssel, og dog skal hans folianter jo nok have udgjort adskilligt mere end gennemsnittet i et københavnsk hjem. Der var Bibelen ofte den eneste bog. Ehms må have været et godt eksemplar, for ved skifteretten vurderes den til 4 rigsdaler. Det øvrige når næppe over 2 mark på en auktion, og ligprædikenen over Sophie Amalie Wulf er ikke meget bevendt. Mistrøstigt sættes den i boet til 4 skilling. Til sammenligning kan tjene, at en murersvend i begyndelsen af 1700-tallet havde en dagløn på 8 mark og 1 skilling – alt efter årstiden.

I det hele taget er der en del, der tyder på, at den før så velhavende grundspekulant, alkymist og kobbersmed har haft det småt på det sidste. Da Maren Reinholdsdatter dør, gifter han sig kort efter med Elisabeth Gudmandsdatter, en langt yngre pige, som allerede havde to ægteskaber på bagen. Vi aner, at hun har været mere interesseret i hans penge end i den gamle mand, som næppe på det sidste har været så meget værd som ægtemand. Ikke underligt at sønnen, Hans, fra Henrik Ehms første ægteskab aner uråd. Han er jurist og landsdommer på Sjælland og dertil grundspekulant som faderen. Han ved, hvad han taler om, og han kender faderen. Proces er uundgåelig, og

forunderligt nok har den gamle Henrik glemt, at han selv engang handlede som nu sønnen. Udfaldet bliver det samme. Sønnen vinder denne gang over faderen, som i 1658 vandt over sin moder og dr. Svabe.

Forholdet mellem børn og forældre har således ikke været det bedste i den Ehm'ske familie. Men Hans står på sin ret og med god grund. Da faderen dør i Hamborg, stikker den sørgende enke adskilligt under stolen. Hun nægter således Skifteretten at bese samtlige værelser i lejligheden på Kongens Nytorv, under foregivende af, at den kejserslige resident i København, von Hanse, havde taget ophold der. Endvidere er der nogle sække, som kun skulle indeholde gammelt ragelse. Mon konen står til troende? Hvor er alle værdipapirerne henne? Pantebreve, aktier og obligationer? Hans spørger bare og vil ikke anerkende Skifterettens formueopgørelse. Harmdirrende sætter landsdommeren sig til skrivebordet: Behag at notere, at følgende ejendomme er blevet solgt, mens faderen var gift med Elisabeth Gudmandsdatter:

1. Et kobberværk i Lyngby: 4500 rigsdaler.
2. Et hus ved stranden: 4300 rigsdaler.
3. Faderens hus ved Nyhavns kanal: 2300 rigsdaler.
4. Våningerne ligeledes ved Nyhavns kanal solgt lidt efter lidt for 3400 rigsdaler.

Løsøret sætter den mistænksomme søn til 2000 rigsdaler, det lyder mere fornuftigt end en ligprædiken over Madam Wulf til 4 skilling. Hvor er pengene henne, og hvor står de i skifterettens papirer? Enken og stedmoderen jamrer. Manden havde gæld, siger hun, og den har hun betalt, men hun vil ikke frem med saldokvitteringerne, da det kommer til stykket. Landsdommeren er med rette vred. Enken må bevise, at von Hanse virkelig boede i de værelser, som Skifterettens folk ikke måtte se, og lå ikke regnskabsbøgerne i de gamle sække, som kun indeholdt ligegyldige sager? Hvilke regnskabsbøger? Konen har hverken set eller hørt noget til regnskabsbøger. Hun forstår ikke et muk af det hele, men han er jurist, og han ved, hvad

Et Hus i Nyhavn

han taler om. Skifteretten må om igen, ellers vil han klage. Sagen tages op igen. 9200 rigsdaler er hvad der er i boet, derfra en gæld på 7900, det giver 1300 rigsdaler. Der foreligger intet som helst om, hvorvidt Hans erklærer sig tilfreds.

Kobbertag på kongeslotte, kanoner til flåden, kaperdrift og udstrakte leverancer til hoffet og så 1300 rigsdaler. Det skal nok være gået slemt tilbage for Ehm. Det koster trods alt at prøve på at omforme sølv til guld. Intet under at grundene i Nyhavn måtte afhændes.

Værtshusholder Bølles fatale mur

Den 19. november 1724 sker der sære ting i Nyhavn. Et optrin, som længe vil blive husket af den store forsamling, som var til stede uden for værtshusholder Bølles grund. Man var kommet i disput med naboen om grundenes størrelse. De tre lodsejere vidste, at de alle skulle være lige store. En synsforretning måtte finde sted overvåget af statens embedsmænd. Koner og skrigende unger har spændt fulgt optrinet.

Først indfinder stadskonduktør Hiller sig. Men også stadskonduktør Balle har meddelt sin tilstedeværelse og med ham håndværksmestrene Niels Pedersen Oplau, Niels Pedersen Als, Christian Rhodé og Otto Lerche. Under armen bærer stadskonduktøren en målestok, som just er blevet sammenlignet med det officielle autoriserede alenmål, der til daglig har sin plads bag byens rådhus. Der skal være orden i sagerne.

Øltapper Christian Pedersen Bølle havde købt ejendommen i Nyhavn af skipper Peder Henrichsen, som i samfulde enogtyve år havde ejet det hus og det matrikelnummer, som Henrik Ehm havde solgt ham. Han fik plads nr. 2, fordi Ehm af økonomiske grunde delte det hele op i mindre ens parceller, og 14. 3. 1698 udsteder Ehm skødet til ærlige og velsørfarne mand skipper Peder Henrichsen „med Haand og Mund, Jord og Muld“, sådan står der at læse i skødeprotokollen. Men der står også mere i skødet. Ehm overdrager Henrichsen en byggeplads, der i bredden til kanalen måler 11 alen, 15 tommer og i dybden 27 alen og 16 tommer. Grunden støder op til Assistenshuset, og i skødet står der også, at den er bebygget med et våningshus, i hvilket der forefindes en kakkellovn. Ud mod gaden et plankeværk og der foran et fortov med tilhørende bolværk.

Desværre står der intet om, hvordan skipper Henrichsens hus har set ud. Alt, hvad vi ved, er at der kun har været én jernkakkellovn, for det nævnes udtrykkeligt. Men én kakkellovn har

Et Hus i Nyhavn

næppe været nok til at varme et større hus op. Altså et mindre hus, formentlig i én etage. Men vi kan næsten slutte os til, at dette Ehm'ske hus har haft grundens fulde bredde og ligget tilbage på grunden, fordi der i skødet står, at der var anbragt et plankeværk ud til gaden.

Nyhavns bebyggelse begynder at tegne sig for os. Op mod torvet opførte de velhavende borgere fine forhuse. Længere nede mod havnen kneb det. Der var kun enkelte forhuse. Det almindelige var plankeværker og beskedne bindingsværkshuse ca. ti meter inde på grunden. Dog var der enkelte undtagelser. Det nuværende Nyhavn nr. 63 var Ehms eget, og han boede i et fint forhus. Måske eksisterer nogle af de Ehm'ske huse endnu. Ser man ind i gårdene, er der al mulig grund til at antage, at enkelte af bindingsværksbaghusene skulle være de selvsamme, der i sin tid lå tilbagetrukket på de Ehm'ske grunde.

Ved vi trods alt en del om skipper Henrichsens hus, ved vi til gengæld forbløffende lidt om ham selv. Og dog, lidt kan vi oplyse. Vi ved, at der i 1689 i hele København kun boede én skipper, der hed Peder Henrichsen. Han boede ganske vist i Laksegade, men det er jo tænkeligt, at ham fra Laksegade og vores Nyhavns-skipper er én og samme person. Vi ved ligeledes, at han var gift og havde to børn, og at skipperen betalte sin skat til tiden. Var det den skipper Henrichsen, som på „Den forgyldte Crone“ stod ud gennem Kattegat for at afsejle til Sankt Jan og forberede hovedstyrkens ankomst til de danske kolonier? Thorkild Hansen skriver om ham, og måske er det vores Nyhavns-skipper. Vi ved intet, men gætter på det. Har han deltaget i den store nordiske krig? Har han set Christian V's ligtog langsomt bevæge sig over det nye torv? Arkiverne giver intet svar. Vi ved bare, at han i 1719 sælger Nyhavn til værtshusholder og øltapper Christian Pedersen Bølle, der flytter ind i baghuset med konen, Inger Christiansdatter, og en tjenestepige.

Øltapperen troede, han var en velhavende mand. I 1724 ønsker han at udskifte det frønnede og brøstfældige plankeværk ud til kanalen med en mur.

Værtshusholder Bølles fatale mur

Det skulle han aldrig have gjort. Han skulle meget hellere have nøjedes med at reparere det gamle faldefærdige plankeværk. Hans raske beslutning affødte kun ballade. Murerne kom, og de tog fat, men naboen, Jan van Osten, der ejede nr. 69, blev urolig, for går håndværkerne ikke langt inde på hans grund? Men det er trods alt besindige folk, der prøver at tale sig til rette. Jan van Osten var ny i gaden. Han havde købt nr. 69 af en vis Christen Jensen Høj, og han enedes med Bølle om at henvende sig til byens myndigheder og lade dem afgøre sagen. Allerunderdanigst lægger de sagen foran borgmester og råd og beder den allerhøjeste autoritet afgøre spørgsmålet. De gør sig umage, og skrivelsen skal nok have været gennemlæst nogle gange inden den endelig går af sted:

„Saasom der forefalder en Disput imellem os underskrevne Naboer, rejsende sig af en Grundmur som jeg Christian Pedersen Bølle efter Stadsbygmesterens og Stadskonduktørens Anvisning haver ladet begynde at opsætte, hvormed jeg Christen Jensen Høj, som Sælger, og jeg Jan van Osten, som Køber som Naboer mener at blive fornærmet, idet ermeldte Mur er anvist og opmuret ind under vores Plankeværk, og om det saaledes skulde forblive, tabte vi af vores Grund nogle Tommer Jord. Men paa det vi som Naboer med mindste Bekostning og Tidsspilde kunde – om det var muligt – komme til ønskeligt Kendskab, saa haver vi samtlige Mænd og Borgere, af deres Høj- og Velædelheder ydmygst vilde udbede, som vi og herved ydmygst begærer, at fire Mænd og Borgere maatte højbegunstigt vorde udmeldte og anbefalet for at møde paa Aastedet.“

Men hvor vidste man, at det kun var Jan van Osten, der var den forurettede? Kunne det ikke lige så godt være uregelmæssigheder til den anden side. Ejeren af nr. 65, Tønnes Becker, må overvære opmålingen af muren og på stedet fremsætte eventuelle klagemål.

Naturligvis ser magistraten alvor i sagen, og det må afgøres i en fart, nu da arbejdet med muren står på, så Tønnes

Becker og van Osten må fremlægge deres skøder samt deres nøjagtige målebrev af deres matrikler, så magistratens folk kan se, hvad de har købt og betalt for. Det er, som om Bølle og van Osten har været indstillet på det hele. De stiller straks med deres skøder; derimod har Tønnes Becker slet ikke været forberedt på al det postyr. Han kan slet ikke finde sine papirer og leder i bunker af dokumenter, mens magistratens folk trommer utålmodigt i bordet. Kommer han snart med sine dokumenter? Tønnes Becker er tømmerhandler med en anselig forretning, der leverer både til staten og til arkitekten og bygmesteren Philip de Lange, så han har mange papirer på sit bord. Dertil kommer, at han både køber og sælger ejendomme, så hans egne kan godt have forpuddet sig. I flere måneder leder han, og Bølle er utålmodig. Det er der ikke noget at sige til, men endelig kan Tønnes Becker fremlægge sine papirer for byens råd.

Den 19. november skal så synsforretningen finde sted. Målebrevne studeres. Alle tre grunde skal måle det samme: 11 alen, to kvarter og 3 tommer. Det står der i de dokumenter, som salig stadsconductør Elovius Manggaard har udarbejdet i 1698. Opmålingen kan begynde. Magistratens folk lægger sig på knæ, thi her drejer det sig om halve tommer. Man begynder hos Tønnes Becker. Man måtte hellere få ham overstået, nu da han endelig havde fundet sine papirer. Høje herrer fra magistraten bliver røde i hovederne af at ligge på knæ, og ungdommen fniser ad det uvante syn. Beckers grund holder målet: 11 alen, 2 kvarter og 3 tommer. Herrerne rejser sig og retter sig i ryggen, inden de skal ned på knæ igen. Nu kommer turen til Bølle. Det er jo ham, der har lavet al det postyr, fordi han skal have en mur bygget. Sortklædte embedsmænd kryber fra pæl til pæl og gentager tallene for sig selv. Skriv op, hvad vi siger, hvæser de nede fra dybet, 11 alen, 2 kvarter og 1 tomme, der mangler altså 2 tommer. „Hvad sagde jeg?“ Bølle er berettiget vred. Her har både han og skipper Henrichsen gået og betalt skat af et areal, de aldrig har haft! Men hvad så med van Osten? Spændingen stiger kendeligt, og der er uro i den lille skarc, der spændt følger slagets gang. Herrerne fra magistraten

Værtshusholder Bølles fatale mur

er godt udmattede af at kravle rundt på den våde jord. Men de har dog en pligt til at hjælpe van Osten. Det var jo ham, der var så urolig, da Bølle begyndte på sin mur. „Ja, jeg tænkte det nok,“ van Osten er også sur og har god grund til sin misfornøjelse. 11 alen og 3½ tomme er det resultat, øvrighedspersonerne kommer til. Altså en grund, der er 30 cm mindre, end den skal være. Det kan kun forklares ved at stadskonduktør Elovius Manggaard må have sjusket med sit arbejde, da han målte op, og det gjorde han både i 1698 og i 1712.

Van Osten har betalt skat af noget han slet ikke havde, og han taler med synsmændene, og Nyhavns unger ser måbende på den opbragte mand. Det her er jo ikke så ligetil at afgøre. Men Bølle må have sin mur færdig, og han tilkendes officielt de 2 tommer, som han havde fået for lidt, og håndværkerne kan gå i gang igen. Men det bliver van Ostens grund jo ikke større af. Synsmændene er i vildrede. Det her er jura og det er ejendomsret. Give van Osten det manglende stykke mod øst lader sig ikke gøre, for der havde skipper Mikkul Gulbrandsen opført en hjørneejendom på grunden. Måske kunne han søge regres hos både Bølle og Tønnes Becker, fordi målbrevet jo udtrykkeligt fastslog, at alle tre grunde skulle holde nøjagtig samme mål. Men hverken Tønnes Becker eller Bølle ville afgive en tomme, og nu da sagen er afgjort, vender de begge det døde øre til, selv om de ved, at alle matrikelnumre skal holde 11 alen, 2 kvarter og 3 tommer.

Van Osten kan jo prøve at sagsøge Elovius Manggaards arvinger, for det er jo stadskonduktøren, der har målt op, som havde han været beskænket. Så meget kan en ædru mand ikke fejle. Ja, prøv det, van Osten! Magistratens folk har intet andet at foreslå, og de vil gerne hjem. De har stået længe nok her i blæsten til grin for kvarterets unger. Efter lidt parlamenteren går hver til sit. Stakkels van Osten. Om han nogen sinde sagsøgte Manggaards arvinger er uvist. Det eneste der står fast er, at de 2 tommer aldrig blev afgivet. Facadelinien på Nyhavn nr. 67 måler i dag – helt nøjagtigt – 11 alen, 2 kvarter og 3 tommer.

Et Hus i Nyhavn

Bølle fik sin mur, og van Osten fik så vidt vi ved, intet. Men måske er det trods alt gået både van Osten og Tønnes Becker bedre end Bølle. Den mur skulle han aldrig have bygget, for det er tvivlsomt, om han havde råd. På den anden side havde vi ikke vidst så meget om ham, som vi trods alt ved i dag. Han ligger i arkiverne og fortæller om sin mur og alt det postyr, som han affødte, da han traf den skæbnesvangre beslutning.

Men en dag står store dele af byen i flammer. Om aftenen den 20. oktober 1728 udbryder der brand hos Signe, salig Boye Hansens enke. Hun havde en bindingsværksgård ved Vesterport med fire lejemaal. En bødker, en snedker, en hosekræmmer og en marketender. Det var hos den sidste, ulykken skete. Man sagde, at et barn havde tabt et lys på et loft dækket med høvlspåner. Så skal det nok gå galt, når man er nabo til en bødker og en snedker. Men til alt held for Bølle og vore venner i Nyhavn drev vinden den anden vej. En kraftig nordenvind redder hans bindingsværkshus i Nyhavn. Kan hænde, at hans øl-salg dalede en kende, men han mistede ikke sin formue som så mange andre. Han sad trods alt stadig ved kanalen og solgte øl og brændevin. Og dog, havde han formue? Vi ved det knap, men kan frygte det værste, for i 1736 sælger han huset i Nyhavn til den velhavende hørkræmmer Jens Sørensen Bøsholt. Var værtshusholderen kommet i vanskeligheder? Vi aner det. Han fraflytter omgående Nyhavngården med den famøse mur mod gaden, og der er stilhed om Bølle. Først fem år senere stikker han atter sit urolige hoved frem mellem arkivernes papirdynger. Vi ved, at han fik en pæn pris for Nyhavn af den velhavende Bøsholt, men nu ejer han pludselig intet, og da han beslutter at åbne et nyt værtshus på hjørnet af Nikolaj Plads og Nikolajgade, dengang kaldet Svaldeergade, ejer han ikke en klink og sætter sig i en stor gæld.

Det er, som om der altid har ligget et værtshus der. Nu ligger Vingården der, og spiren til Hotel d'Angleterre opstod på hjørnet af Laksegade og Vingårdsstræde. Men Bølle var før alle de andre, og naboskabet til kirken og de stille, tyste gravsten

Værtshusholder Bølles fatale mur

har været velegnet til at nyde hans friske, hjemmebryggede øl. Sådan er det. Hvor der er en kirke, er der en kro. Bølle har søgning, og han skænker ud af sit gode øl fra om morgenen, til vægteren går sin sidste runde om aftenen. Måske har det været for meget for Bølle, han bliver syg og står det ikke igenem. Han dør, stærkt forgældet, og konen, Inger Christiansdatter, sidder alene tilbage. Hun er at beklage. Hun har huset fyldt af kreditorer fra årle morgen, og ingen børn hun kan støtte sig til. De ufyldstgjorte er nådeløse. De kræver huset på tvangsauktion, da terminsydelserne udebliver. Særlig er parykmageren Carl Hunther hård over for den stakkels Inger. Det var ham, som salig Bølle havde købt huset af, og følgelig stod han som den største kreditor. 1600 rigsdaler blev gælden gjort op til, og da huset bliver solgt, skylder den stakkels kone stadig 882 rigsdaler til sine utålmodige kreditorer.

Intet under, at konen er hændervridende. Situationen er håbløs. Hun må gå til Skifteretten og bede dem om at tage indboet under behandling. Det er ikke første gang, den stakkels kone har set stadens embedsmænd i funktion. For mange år siden var det for at måle grunden op i Nyhavn, da hendes overmodige husbond ikke kunne klare sig med et plankeværk som andre skikkelige folk, men partout måtte have en mur. Nu er årsagen en helt anden. Sortklædte og alvorlige ankommer de til Svaldergaden, og de noterer op i store protokoller, og vi ved, hvad de skriver op. Måske har noget af det stået i Nyhavnsgården, derfor har også vi noteret det op. Indboet bestod bl. a. af:

1. Et langt skænkebord.
2. En kistebænk.
3. Et standur.
4. Et hængeskab.
5. En slagbænk.
6. En fyrretræskiste.
7. Fire rydslæderstole.
8. En egekiste.
9. En rød egekiste med beslag.

Et Hus i Nyhavn

10. En rød hjulseng med fire gardiner og kappe.
11. Tre bolsterunderdyner.
12. Ti hovedpuder.
13. En ternet overdyne.
14. Ti blålærredslagener.
15. To gamle dyner.
16. To parykker.
17. To hatte.
18. Et par grønne bukser.
19. To veste.
20. En kjole.
21. Tre kobberkedler.
22. Tre messingkedler.
23. Fire tinfade.
24. Tolv tintallerkener.
25. En tinskål med låg.
26. Syv skænkekrus.
27. To messinglysestager.
28. En morter med støder.
29. En grøn fløjls hue med foer.
30. To sribede cattunstrøjer.
31. En stor bibel.
32. Et par sorte bukser af plyds.
33. Otte par halve ærmer.
34. Otte halskraver.
35. Ti mandsskjorter.
36. To spinderokke m.m.

Måske er det ikke så meget. Og dog er det, ligesom vi kan danne os et indtryk af, hvordan Bølle har set ud. En kjole og to veste og et par bukser af sort plyds. Mon han har haft dem på den novemberdag, da han lå i kulden og målte grunden op med det alenmål, der ganske nøje svarede til det autoriserede oppe på byens rådhus? En grøn fløjls hue med foer. Herregud, den har Bølle måske haft på hovedet, når efterårskulden satte ind på kirkepladsen. Den 30. maj 1743 svinger fogeden hammeren

Værtshusholder Bølles fatale mur

over de få effekter. De indbringer 173 rigsdaler, 4 mark og 13½ skilling. Det skal nok være meget mindre end hvad blot et tinfad havde indbragt i dag for slet ikke at tale om de kostbarheder, der vel har hængt under loftet i køkkenet. En kistebænk og et langt skænkebord. I dag er den slags kun noget for de velbeslæede. Mon konen har stået uset i mængden og fulgt, hvordan hendes indbo forsvandt? For hende har det simpelt hen været et spørgsmål om at overleve. Stakkels Madam Bølle. Intet hus, intet indbo. Hun er sat på gaden ribbet for alt. Vi kender intet til hendes skæbne. Arkiverne har ikke plads til dem, der kun synker ned i armod. Hun er sat uden for samfundet. Den stakkels kone forlader stille og forarmet vores historie.

En livsglad hørkræmmerenke får både mand og hus

Dette kapitel er efter vor opfattelse af den største betydning for vores historie af den ganske enkle grund, at det er den handlekraftige dame og hendes hørkræmmer der i 1737 bygger det hus som står der den dag i dag.

I vinteren 1736 er der bryllup i Frue Kirke. Det er ikke et stort og bemærkelsesværdigt bryllup, men det er dog en begivenhed, der for vores historie spiller en afgørende rolle. Kristine, som var enke efter hørkræmmer i København, Peder Rasmussen, fører en af mandens kolleger, hørkræmmer Jens Sørensen Bøsholt, til alteret. Det skal nok have været hende, der tog initiativet, for hun ville simpelt hen have Bøsholt. Kristine ville ikke sidde enke med en velkonsolideret høkerforretning på Vester-vold og stå alene med ansvaret for en pæn formue og herske over læredrenge og urtekræmmersvende. Bevares, det kunne gøres. Det havde Madam Drejer vist. Sad hun ikke som enke efter en af landets største tømmermestre og styrede sin store virksomhed med hård hånd og så godt som nogen mand?

Men Kristine ville giftes, og det skulle gå hurtigt. Den 1. marts 1736 var hun som sørgende enke gået bag Peder Rasmussens kiste ned ad Frue Kirkes lange gulv. Deltagende blikke skal nok have fulgt hende, som de fulgte hende, da hun tretten år tidligere knælede på brudeskamlen med den velhavende hørkræmmer. Enkestand har ikke været noget for den på alle måder driftige kone på otteogtredive, og nu var hun jo vant til at komme i Frue Kirke. Inden året var omme gik hun som Madam Bøsholt ud af kirken. Livet lå atter lyst foran hende. Penge var der nok af, og passiver var der så vidt vides ingen af. Blandt anstændige folk er det næppe værd at regne det barn, hun i midten af tyverne havde fået med Peder Rasmussen, som hørende til passivsiden.

En livsglad hørkræmmerenke

Det skal nok have været givtigt at være hørkræmmer. I al fald køber de nygifte 28. december 1736 Bølles hus og grund i Nyhavn for 1000 rigsdaler. Af skødet fremgår det, at der ikke er foretaget nogen ændringer siden Bølle opførte den famøse mur. Men med vanlig omhu får vi at vide, at der stadig væk kun er én kakkelovn i huset. Men det siger sig selv, at et bindingsværkshus med én kakkelovn ikke er nok for et velhavende hørkræmmerpar. Hele byen byggede efter den store ildebrand, og kongen gik i spidsenovre på Slotsholmen. Hvorfor så ikke Bøsholt og hans livsglade Kristine? De havde råd til det. Måske har det tændt en brand i ham, når han fra sin grund nord for kanalen så ud over Bremerholm og kunne følge, hvordan murene rejste sig derovre på Slotsholmen. Christian VI var virksom. Han skulle vise alle de småtyske fyrster og Europas kongehuse, at den danske enevældige monark vidste, hvordan konger skal bo.

I mange år blev der arbejdet på Slotsholmen, først med at nedbryde det gamle kongeslot og så med at opføre det ny. Dets udseende var omgivet af den største hemmelighedsfuldhed. En kostbar model var blevet udført i bygmesteren David Elias Häüssers hus. Majestæterne måtte dog se, hvordan deres residenspalads kom til at se ud. Men ingen andre. Kun efter skriftlig tilladelse, som næsten var uopnåelig, kunne det lade sig gøre. I ly af mørket førtes modellen fra Häüssers hus til et forgemak i Prinsens palæ. Ikke underligt, at københavnernes var nysgerige, efterhånden som de så murene rejse sig til det hus, som kongen ville opføre for egne midler, og som „ikke maatte koste hans Undersaatter en Hwiid“.

Bøsholt har fra sin nye grund fulgt arbejdet med iver. Han har set Tønnes Beckers tømrersvende lægge spærene, der skulle bære kobbetaget, som blev leveret ude fra Nymølle og Brede Kobberværk. Hvordan var det? Tønnes Becker boede jo også her på grunden. Det var ham, der ikke kunne finde sine papirer, dengang øltapper Bølle lavede al det postyr med den mur.

Måske var det et tilfælde, at Bøsholt mødte den rige hørkræmmerens enke? Måske er han endogså modvilligt gået til bru-

Et Hus i Nyhavn

deskamlen? En mærkelig anonym person i vores beretning, og dog havde han mod og formue til at opføre det hus, som står der den dag i dag, og som i mere end to hundrede og tredive år skulle blive rammen om en lang række højst forskellige mennesker.

Bøsholt var manden, som ikke var tilfreds med at bo i et lille undseligt bindingsværkshus med én kakkellovn. Det er også tænkeligt, at allerede Henrichsen og Bølle med misundelse har set, hvordan mere velhavende borgere oppe mod det nye kongetorv begyndte at opføre fine forhuse. Men de kunne ikke. For de var ikke nær så rige som Bøsholt og da slet ikke Bølle, hvis kone blev sat på gaden i dybeste armod. Han havde nok ikke engang råd til at bygge den mur, som bragte sindene i oprør.

Vi er lige ved at tro, at det var Kristine, der satte gang i hørkræmmer Bøsholt. Hun var jo en handlekraftig dame. Hun blev gift i en fart og fik sit hus lige så hurtigt.

I foråret 1737 samles Bøsholt med stenhuggere, tømrere og murere på grunden. Senere skulle snedkere, smede og gørtlere støde til. Dengang kunne man; for den 17. december samme år kan murermester Henriksen og tømrermester Jacob Ivers indsende en fuldstændig beskrivelse af huset til det nyoprettede Københavnske Brandforsikringsselskab. Dengang var der ikke noget, der hed sinkende myndigheder. Et grundmuret hus på tre etager og muret kælder på seks måneder. Skulle nogen tvivle, kan de tage nr. 67 i øjesyn. Det står der som bekendt den dag i dag. Lad os høre, hvad Henriksens og Ivers' notater har at sige:

Eet gadehuus 3 store grundmurede fag, 3 etager, Quist over Eet fag, og Grundmuret kielder, bemeldte huus er grundmuret til gaden og gaarden, Resten bindingsværk. I dybden 14½ allen.

Et lidet bindingsværks sidehuus 3 fag, 2 smaa loft høj. I dybden 3½ allen. Nok Eet bindingsværks halvtag sidehuus, 4 fag, 2 loft høj med Quist over Eet fag. Aaben under, i dybden 5 allen. Et bindingsværks halvtag Tverhuus, 5 fag . . .

Et Hus i Nyhavn

I disse bygningers værelser fandtes i alt fire jernkakkelovne, samt i gården en portion vand. Hele ejendommen vurderedes til 2800 rdl.

Hvordan kunne man dengang bygge et hus så hurtigt, når man i vore dage er tre gange så længe om det?

Det er lige efter den store brand, som lagde hele kvarterer i aske, så det gjaldt om at udarbejde typehuse, der nemt kunne opføres, blot man havde en flink murermester ved hånden. De såkaldte ildebrandshuse, på hvilke Gråbrødretorv i dag kan opvise gode eksempler, blev simpelt hen typiske for det københavnske borgerhus langt frem i tiden. Bøsholt har haft rig lejlighed til at studere typen, for umiddelbart efter den store ildebrand klumpede de sig sammen i gaderne skulder ved skulder. 3, 4, 5 fag i tre etager og med en stejl, knejsende gavlkvist ofte spændende over 1, 2 og 3 fag. Lidt ensformigt har gadebilledet måske været, men roligt og harmonisk i sin helhed. Ofte var husene kalkede og malede i dæmpede farver, og kun sjældent ses et forhus i bindingsværk. Dette var forbudt som bygningsmateriale umiddelbart efter den store brand, men allerede i 1731 hæver man forbudet. Der har ganske enkelt ikke været murersvende nok til at udføre det store arbejde, som opbygningen af byen krævede, og det har heller ikke gjort det lettere, at kongen med sit storslåede slotsbyggeri sugede al mandskab til sig.

Da Jens Sørensen Bøsholt tog fat på sit byggeri i Nyhavn, var det endnu tilladt at bygge med bindingsværk (forbudet mod bindingsværksbyggeriet blev genindført samme år), men da kun få brandtomter lå ubebygget hen på dette tidspunkt, var murersituationen lysnet væsentligt. Hvem der stod for byggeriet vides ikke, men der hersker ingen tvivl om, at det har været en af de lokale murermestre i København, blot kender vi ikke navnet. Arkitekt havde man ikke brug for til den slags byggeri. Murermesteren kunne selv tegne – det var nødvendigt for at blive optaget i lauget – men facadens udformning kunne tyde på, at overlandbygmester Johan Cornelius Kriegers „Typehus-tegninger“ ikke har været bygmesteren ubekendte. Men der er noget mærkeligt ved vort hus. Det ligner alligevel ikke de an-

En livsglad hørkræmmerenke

dre i rækken. Facaden har granitsokler, sandstensbaser og kapitæler og den slags ser man på langt finere huse. Juels palæ hene på Kongens Nytorv har det samme. Har der været en rigtig arkitekt eller kendt bygmester på arbejdet? Vi er i vores gode ret til at tro det.

Senere beskrivelser af huset – fra 1740'erne og 60'erne – beretter udførligere end brandtaksationen fra 1737, hvorledes den

<i>Jamb numere</i>	<i>Nye Canal.</i>	
20.	<i>Jens Sørensen Bøsholt,</i>	<i>Tømme til Nye Canal . . . 11. m. 13 f.</i>
<i>2. marts 1749 19. Feb. 1748 Om for Stadsretning 1 Gaar for Jamb. 1739.</i>		<i>Ombygd kvadrat m. 50 f. . . 377 f. m. Kjøb . . . 160 f. Bygningerne . . . 96 f. Gaderne . . . 59 f.</i>
20.	<i>Jens von Oester,</i>	<i>Tømme til Nye Canal . . . 7. m. 6 f. Ligebæis Kjøb . . . 15. m. 13 f.</i>

Stadskonduktørens grundplan over Nyhavn nr. 67, da Jens Sørensen Bøsholt har bygget sit hus. De nøjagtige mål er skrevet med sirlig hånd. (Stadsarkivet).

nye bygning har føjet sig ind i rækken af Nyhavnsfacader. Kælderetagen og sokkelen var af hugget kamp, solide granitkvadere, der kunne tåle et ordentligt tryk. Derover rejste facaden sig, opført i mursten med fire fremspringende lisener, hvis basis og kapitæl var af bornholmsk sandsten. Mellem lisenerne var vinduerne anbragt, hvert inddelt i tre sektioner, forsynet med blyruder. Ganske vist omtales blyruder ikke i nogen af de bevarede beskrivelser fra denne tid, men da lignende bygninger andre steder i byen samtidig forsynedes med disse vinduer, er det sandsynligt, at det samme har været tilfældet i Nyhavn 67.

Et Hus i Nyhavn

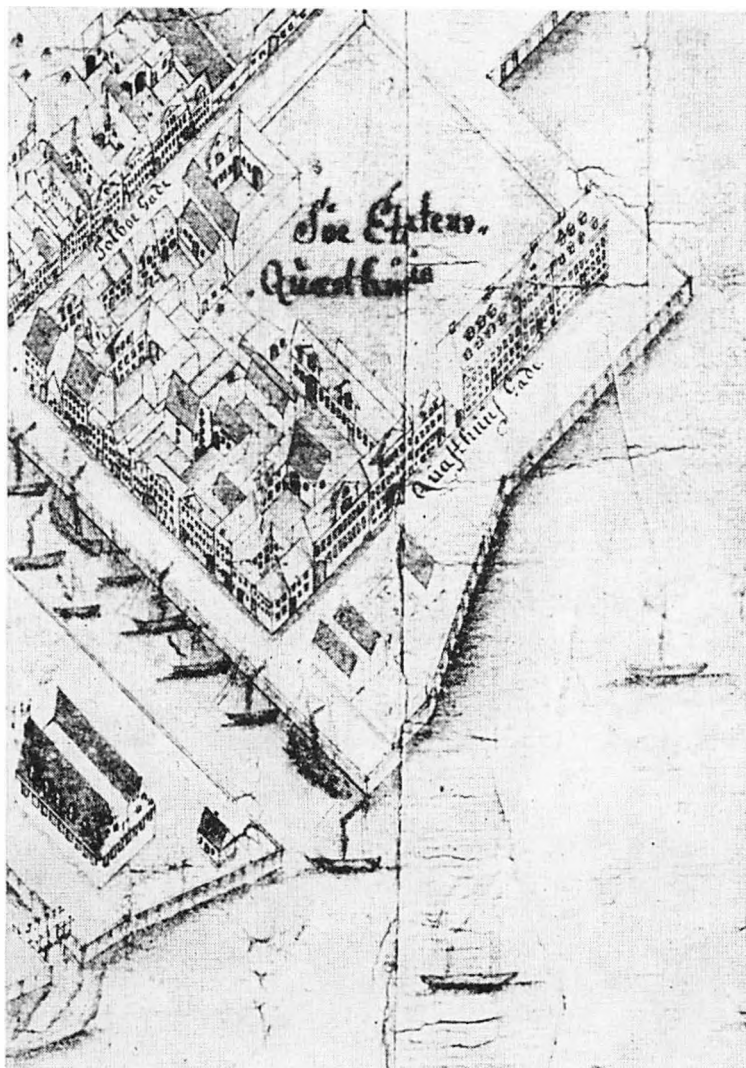
Først senere hen i århundredet erstattedes blyruderne af „engelske Rammer med hvidt eller simpelt Glas“, hvilket var tilfældet i Nyhavn 67 i 1760'rne. „Engelske Rammer“ vil sige småsprossede trærammer, mens „hvidt Glas“ betød almindeligt klart glas, hvorimod betegnelsen „simpelt Glas“ stod for en billigere, grønlig glasart, der især anvendtes i husenes gårdfacader.

Over tredje etages midterste fag rejste gavlen sig. Den var ikke stor, men afvigende fra de sædvanlige gavlkviste ved ikke at være forsynet med frontispice, men med rund fronton. Runde frontoner var et særsyn i København, men i øvrigt var tagets konstruktion traditionel nok. Som de fleste ildebrandshuse var taget konstrueret således, at tagryggen var orienteret parallelt med facadelinien, og når hertil føjedes en gavlkvist til gaden og gården, dannede tagryggene et kryds, når de betragtedes fra oven. Sjældnere så man „ægte“ gavlhuse, hvor tagryggen stod vinkelret på facadelinien.

Bøsholt er berettiget stolt. Når han ser ud ad sine vinduer med de „engelske Rammer“, ser han over mod Slotsholmen, hvor Tønnes Beckers tømrersvende slider med den tunge tagkonstruktion. Når han ser ned i sin gård, standses hans blik af et bindingsværks-tværkshus på fem fag, men kun i én etage. Kan det være det samme hus, som Henrik Ehm lod opføre i 1690'erne? Vi ved det ikke, men vi har lov til at tro, at det er det lille bindingsværkshus, som kun havde én jernovn i sit rummelige indre.

Vort hus står færdigt. Bøsholt og hans livskraftige Kristine bor i noble omgivelser. Eget hus og egen blomstrende virksomhed, hvad vil man mere? Det var en lykkelig dag, da de svor hinanden huldskab og troskab foran Herrens alter.

Kan hændte at den glade, beslutsomme enke har måttet skræve over planker, og at hendes sko er blevet grå af mørtel. Frue Kirke var stadig under opbygning, og store dele af tårnet var sunket i grus umiddelbart inden Frederik IV's død. Det tårn er forfulgt af ulykker. Natten mellem den 13. og 14. august 1734 styrter det atter sammen og tager flere af kirkens hvælvin-

Geddes eleverede kort visende søetatens kvarter med Kvæsthusgade, Toldbodgade og skibene i Nyhavns Kanal. I forgrunden husrækken fra Toldbodgade til Nyhavns Hoved, nr. 49-69. (Stadsarkivet).

ger med sig i faldet. Uheldige murermestre stævnes for uduelighed, og på egen bekostning må de igen opføre det, der så skammeligt styrtede sammen. Tårnet skal være færdigt den 30. oktober 1736. På den dag skal kirken indvies og tages i brug i anledning af jubelfesten til minde om reformationens indførelse i Danmark. Vi må gå ud fra, at vort hørkræmmerpar forlader kirken efter denne dato, men lige så sandsynligt er det, at den smilende Kristine er blevet hyldet som Madam Bøsholt af glade håndværkersvende, der har balanceret på høje stilladser. For kirken blev ikke færdig til denne dato, først halvandet år senere tages den i brug. Og endnu ti år skulle gå, inden tårnet var fuldendt.

Den nysudnævnte biskop Hersleb foretager den højtidelige indvielse. Kun orgelværket vil ikke makke ret. Menigheden har fniset ved de sære lyde, det frembragte. Det var blevet sat op for tidligt, og piberne var fulde af grus og høvlspåner, der har blandet sig med den „Aria Recitativ och Chor“, der var forfattet til lejligheden af Th. Clitau. Det er næppe tænkeligt, at familien Bøsholt har været blandt de indbudte, selv om Kristine omfattede netop denne kirke med ganske særlige følelser, men det er givet, at de den 30. april 1738 har åbnet deres nye vinduer for at høre alle byens kirkeklokker ringe først klokken 8½, så klokken 9 og tredje gang, når kongen ankom til kirken og blev modtaget af biskoppen og alle præsterne i døren. Bøsholts skal nok være styrtet til vinduerne igen, da gudstjenesten var færdig, for da ringede alle kirkerne igen, og der blev blæst i basuner fra tårnene.

I det hele taget har de nygifte haft en god udsigt fra deres fine engelske vinduer. Ovre på Christianshavn arbejdes der febrilsk på pladsen, der støder op til Det Asiatiske Compagnie. Kommandørkaptajn Dummreichers skarpe kommandostemme kan høres over havneløbet. Dokken anlægges, og nu skal den være færdig. Arbejdet har været vanskeligt, og sendrægtigheden kom efterhånden i folkemunde. Sagtmodig skriver Ambrosius Stub:

En livsglad hørkræmmerenke

„Min Lykke gaar det med
saa langsomt som med Dokken,
Gud ved om noget af os begge blive skal“.

Dummreicher skal vise sådan en digtersnude! Den 26. september 1739 hænger Bøsholts i vinduerne igen. Kanonsalut lyder over hele byen. Kongeparret er der og store menneskemængder råber hurra af henrykkelse, da sluserne og portene åbnes og brigantinen „Færø“ står ud af dokken, og det stolte linieskib „Christianus Sextus“ med 90 kanoner langsomt hales ind til reparation i den nye dok. Ikke underligt, at byen og havnen er stolt over den nye dok, der havde kostet så mange anstrengelser. Selv i det store udland er dokkens indvielse på avisernes forsider: „Ein grosses Meisterstück und Wunderwerk der Welt.“

Men det var dog intet mod den uro, der var i gaderne den 26. november 1740. Slottet ovre på Holmen er endelig færdigt, og de kongelige herskaber kan tage det i brug.

Allerede en måned forinden har de ædle heste taget de fornemme stalde i besiddelse, og ridehuset bliver indviet med kunst-ridt og beridere og thevand i den kongelige stol.

Gennem århundreder havde byens borgere været vant til at se det gamle slots hvidkalkede uregelmæssige femkant med blå-tårns tunge murmasser. Ganske vist havde Christian IV forsynet det med et højere og slankere spir, så det ikke længere synede slet så bastant.

Som en mægtig kolos rejste det nye slot sig over Bremerholms lave tage og træer, og når aftenen faldt på, stod den store bygning som en mørk firkant, som kom til at præge hele byens profil.

Mon ikke Bøsholts har været i gaderne? Eller har de stået i vinduerne igen? Der har været nok at se på for dem. Den samme sommer, som han byggede, var de ved at lægge tagkonstruktionen derovre, og tømmerne lignede dværge, når de kravlede rundt på spærene. Men det bedste var tilbage og gemt til den familie, der måned for måned og år for år havde fulgt arbejdet ovre på Slotsholmen. Otte pager på hvide heste, lø-

Et Hus i Nyhavn

bere og hejdukker og de kongelige herskaber i en overdådig forgyldt karrosse eskorteret af garden til hest. Pauker og trompeter. 27 kanoner affyrer salut, og om aftenen er alle husene illumineret, og raketter trækker ildstriber hen over den mørke vinterhimmel, og kongen spiser offentlig middag i nærværelse af tilskuere oppe på galleriet.

Men Bøsholts lukker vinduerne. Festlighederne er ovre, og kræmmeren passer sin gerning sammen med den gemytlige, livsglade Kristine. Han glæder sig over sit fine hus, og for disse optegnelser er han og konen det allervigtigste par. Hvad var der sket, hvis han ikke havde truffet hende? Intet hus – ingen historie. Her bor de i otte år, og hvorfor de i 1745 sælger det til stadsmægler og fabrikant Carl Wilder ved vi ikke. Var de blevet trætte? Kunne benene ikke tåle de stejle trapper mere? Overdragelsen sker mod kontant afregning, og Bøsholt lukker for bestandig døren til det hus i nr. 67, som han og konen selv havde bygget.

For sidste gang ser de ud ad de vinduer, hvorfra de havde set så meget, og Jens Sørensen Bøsholt og ægteviede hustru Kristine forlader scenen og lægger sig tavse til ro i arkiverne.

De rige og dygtige Wilders

Den 30. oktober 1765 sker der opsigtsvækkende tildragelser i vores hus i Nyhavn. Der er gået tyve år, siden Bøsholt solgte det til den velhavende skibsmægler, værftsejer og handelsmand Carl Wilder, som mæt af dage har lagt sig til hvile lige uden for Garnisons Kirke. Men han kan være fortrøstningsfuld, for han har lagt familiens fremtid i hænderne på sønnen Lars, der havde arvet faderens bedede egenskaber. Derimod havde han ikke taget den ældste af døtrene, Dorothea Sophia, i ed. Vi ved ikke, om hun har været lebendig, men aner det, thi klokken 7 om aftenen blev hun „imod hendes Moders Vilje og Vidende“ afhentet, ja, bortført af en formummet kavalier. At dette skete, mens moderen var på visit i byen, skal nok have passet pigen, som næppe har gjort den ringeste modstand. Men det bragte unægtelig et skår i den Wilder'ske velstand og borgerlige hygge. Man tillægger den formastelige ransmand de usleste bevæggrunde. Det var de Wilder'ske rigsdaler han var ude efter og aldeles ikke den små Dorothea Sophia.

Godt, at gamle Carl Wilder havde lagt sig til hvile i et gravsted, der var passende for en velstående handelsmand og skibsmægler. Han fik dog lov til at bo i Nyhavn nr. 67 i mere end tyve år, og at han og hans familie hører til de markante beboere, viser hans søns testamente med al tydelighed. Det var velstående folk og Carl Wilder en foregangsmand både som skibsmægler og som industrimand. Hans billede hænger ikke på Frederiksborg, og han nævnes, vel uretfærdigt, kun med et par linier i industrihistorien. Derimod fik han med rette sit gadenavn, hvor hele hans virksomhed kulminerede. Wilders Plads og Wildersgade, det ved vi hvor ligger.

Bøsholt og hans driftige kone er vel nok på en måde disse

Et Hus i Nyhavn

blades centrale figurer. De byggede huset, men mere levende familier end hans egen skulle tage det i besiddelse.

For Carl Wilder er af en helt anden støbning. Da han køber huset mod kontant afregning, er han syvogfyrre år gammel. Han er på toppen af sin virksomhed, lykkelig gift med den fjorten år yngre Anna Maria Grøngaard, datter af provsten i Asminderød, Magnus Lauritz Grøngaard og hustru, Anne Dorothea, f. Meller. Anna Maria var hans anden kone. Helt sorgløs skal Wilder ikke gå igennem livet. Hans første kone, Anna Walter, døde allerede i 1735, og hun fik sit gode gravsted på Garnisons Kirkegård, hvor han senere skulle ligge ved hendes side. Men Wilder skulle nå så meget inden da, og han havde så sandelig ikke ligget på den lade side i levende live.

Hvorfor han valgte Nyhavn 67 som ny bolig, kan vi kun gætte på, men vi skal nok gætte rigtigt. Med sin unge kone var han flyttet ned i nærheden. Dengang boede de på hjørnet af Toldbodgade og Nyhavn, så han har daglig kunnet tage Bøsholts dejlige hus i øjesyn. Det kan også godt være, at han er standset op foran det, og det skal Bøsholt nok have bemærket nede i høkerforretningen eller måske oppe fra vinduet. Mon Wilder ville købe? En høkræmmer sælger så meget, også huse, og Bøsholt kan nok påregne en god pris, for i 1742 er Wilder blevet udnævnt til stadsmægler med kontorhold, og det kan der næppe være plads til i den „Sal“, hvor de bor til leje. Det kræver også råderum at have en kone, der er fjorten år yngre.

Høkræmmeren tænker sit, mens Wilder ser op og ned ad huset. En dag kommer de to i realitetsforhandlinger, og sagen er afgjort. Bøsholt drager ud og stadsmægleren ind, og julen 1745 fejrer den lykkelige familie i nr. 67. Anna Maria er tilfreds og glad, og den syvårige Lars løber op og ned ad trapperne, og den noget yngre datter, Dorothea Sophia, stavrer rundt på de hvidskurede gulve og løftes op i vinduet, hvorfra hun kan se skibene ude i havnen og værfterne derovre. Havde Eckersberg levet, havde han malet den Wilder'ske familie, som han senere skulle male den Nathan'ske.

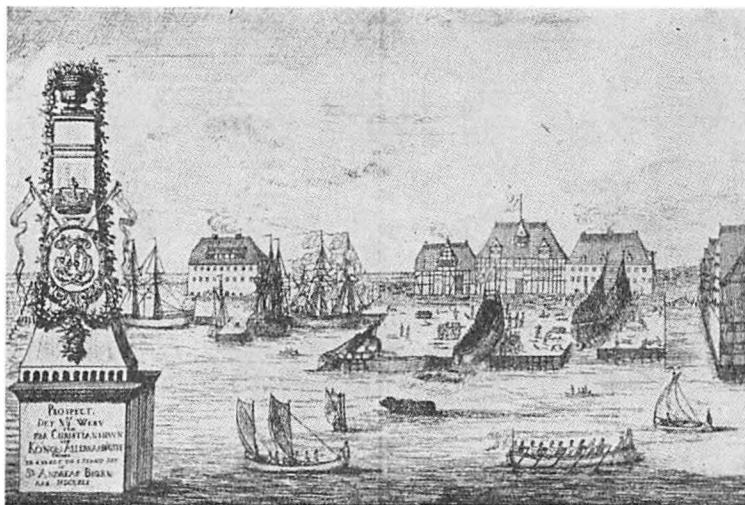
Familien skal nok være lykkelig i de nye omgivelser. Huset

er rummeligt og giver god plads til mæglerens kontorhold. Kan hænde at Wilder nu og da sikkert helt for sig selv har tænkt på pengene og i enrum lagt budget, for helt likvid har han næppe været, da han købte huset. Mange andre virksomheder skulle lægge beslag på hans penge, og han havde mange folk i sit brød. Vi ved, at han betalte sit hus kontant, men vi ved også, at han åbenbart ikke var pr. cassa. Da overdragelsen finder sted, låner han 2000 rigsdaler hos tobaksspinder Christian Thromp, som til gengæld modtager et pantebrev på det fulde beløb. Wilder havde nemlig brugt sine penge andetsteds, og skibsmæglervirksomheden var ikke hans eneste indtægtskilde.

Wilder var en driftig mand og en mand fuld af fantasi. I 1740 får han ved kongelig bevilling eneret til at drive en spånfabrik på Gl. Estrup i Jylland „for den Slags Spaane, som Bogbindere, Skomagere og andre til deres Brug haver fornødent“. Hvem „andre“ står for, ved vi ikke, men vi gætter på æsker, kurve, sigter, hatte og agevogne. Ja, Wilder kan, og forretningen går strygende, navnlig da det snart bestemmes, at indførsel af fremmed spån skulle forbydes, da det er godtgjort, at Wilder takket være rationel drift kan forsyne hele kongeriget med lige så billige spån, som dem der blev importeret.

Hjulene har snurret, og piger og karle har pakket baller af spån til afskibning i Randers og Aarhus. Dog, ustraffet har man ikke succes. Wilder havde jo fået monopol på hele den indenlandske handel af spån, og snart begynder de misundelige at skumle, og det varer ikke længe, førend Wilder udsættes for direkte angreb, så intet under at han bliver træt. Allerede i 1760 sælger han hele virksomheden til isenkræmmer Freese i København.

Hvad han fik for den, ved vi ikke, men Carl Wilder er nok blevet godt betalt, for i 1762 køber han den store plads på Christianshavn ved kanalen, anlagt af storkøbmanden, kongelig agent Andreas Bjørn. Se, det var noget! Der er skibsværft, bygninger, bolværk og privilegier. Det er noget andet end at lave spån til sigter og høsthatte oppe på Djursland. Og Wilder

„Prospekt af det nye Værft som paa Christianshavn ved Kongelig Allernaadigste Frihed er anlagt og istandsat af Sr. Andreas Bjørn Aar 1741“. Her løb et halvthundrede skibe af stabelen. I havneløbet har tegneren med lune vist en stor svømmende bjørn.

har det med at opnå nye privilegier. Lang tid skulle der ikke gå, førend han får kongelig tilladelse til at anlægge en nagel-smedie på pladsen.

Man må dog håbe, at Carl Wilder ikke altid har siddet begravet i sine dispacher, og børnene skal nok have glædet ud ad de selvsamme vinduer, som familien Bøsholt i sin tid indtog, når der var noget på færde. Familien Wilder har dag for dag, år for år fulgt opførelsen af det prægtige spir ovre på Frelsers Kirke. Både Andreas Bjørn og Carl Wilder har siddet i første parket. Frederik V ville have det spir, som magistraten kæmpede imod, men ud af egen lomme skænkede kongen 5000 rigsdaler, og overpræsident og borgmester takker for kongelig gunst med et syrligt drag om munden, fordi de ved, at overslaget var på 30.000 rigsdaler. Men kongen ville have det kuriøse spir,

De rige og dygtige Wilders

som Thura havde set på S. Ivo della Sapienza på ungdomsrejsen til Rom. Netop sådan skal spiret være. Kongen er veltilfreds, og Thura går i gang. I sommeren 1749 rejses tømmerværket ledsaget af den slags højtideligheder, der på den tid fulgte sligt, men det er dog for intet at regne, da den store forgyldte kugle og Frelserens billede med sejrspanen kunne opsættes. Man må håbe, at de Wilder'ske børn har været i vinduerne, selv om den gamle nok nu og da har set i sine bøger, for ophejsningen tog hele fem timer. Det var ikke så underligt, for kuglen vejede 1315 pund. Salmesang og instrumental musik fra tårnets vægtergang har blandet sig med kæders raslen og knirken af spillets tandhjul. Men endelig er den lueforyldte kugle på plads, og de to tømmermestre, der har forestået arbejdet, holder versificerede taler på tysk til kongens ære. Det er dog narreværk mod, hvad der ventede den første tømmerrend. Fra det øverste af spiret måtte han drikke kongens og de kongelige herskabers skål, dernæst måtte han drikke på evig sundhed for overpræsident, magistrat og borgmester „hver for sig og hvers Sundhed af sit særdeles Glas, og ligesom et Glas efter et andet var uddrucket, blev det samme kastet i Luften og faldt dernæst til Jorden, hvorved var mærkeligt at det første Glas, hvoraf Kongens Sundhed blev drukket, faldt til Jorden ubeskadiget og uden det allermindste Bræk“. De konger, de konger, de skal nok være helt anderledes end os gemene godtfolk. Men førstesvenden er ikke færdig. Med mange skåler og formentlig en del promiller i blodet foredrager han, atter på tysk, et lille vers til monarkens ære og kan til sidst kravle ned fra sit svimlende stade. Højtideligheden afsluttes med „aria“ ledsaget af basunmusik, der har gjaldet fra tårnet.

Mangen ode blev trykt og fremsagt i dagens anledning, og en teologisk student, der hed Banke, fremsagde i tummelen et vers, prentet på pergament, som åbenbart må have henrykket mængden i den grad, at det efter studentens ønske blev anbragt inde i kuglen.

Længe var ariaen, udsunget fra tårnet, på københavnernes læber:

Et Hus i Nyhavn

Hvor er det dog dejligt at se op til Spiret,
hvormed nu vor Frelzers Kirke er ziret;
dets Herlighed øjnes langt uden for Byen,
fordi at dets Højde gaar op imod Skyen.

Men familien Wilder har det bedste til gode. Den 29. august stod spiret færdigt med spiralomgangens gitterværk strålende i solen. Mellem kl. 4 og 5 ankommer majestæten ledsaget af geheimekonciliet. 27 kanonskud affyres, og pauker og trompeter lader sig høre fra vægtergangen. Borgmestre og præster bukker og tager imod, og håndværksmestre og svende paraderer i deres bedste klæder med laugsfaner på fløjen, og standspersoner med deres fruer betragter optrinet fra åbentstående vinduer. En mand træder frem mod monarken. Hvem er det? spørger de oppe i vinduerne. Hofbygmester Laurits de Thura, spirets mester, præsenterer kongen for samtlige håndværksmestre. Kongen får overrakt en trykt taksigelse fra Christianshavns borgere. I enrum kan han læse, at de ubeskedent, ved samme lejlighed, andrager om hjælp til en ny prædikestol.

Følget sætter sig i gang. Dæmpede pauker indleder et te Deum. Hyldningsmusikken trænger ud fra kirkens indre. Den lille konge træder ud på tårnets platform, og ledsaget af sit følge går han ad den lueforgyldte spiralgang op mod kuglen. Tusinder af mennesker hilser deres landsfader med hurraråb „paa hver Side af Spiret, hvor han kunde ses“ og „Hans Majestæt blev af særdeles Mildhed og Naade hver Gang staaende, tog Hatten af og svingede den“. Folket jubler i dybet, og garden præsenterer gevær. Nedstigningen begynder, og kongen forsvinder i vægtergangen. Han syner lille i det store kirkerum. Stille påhører de høje herrer det prægtige orgel, og under kanonsalut og salmesang, der blander sig med hurraråb, forlader den ene-vældige konge pladsen.

Den påfølgende søndag er der takkegudstjeneste, fordi „Spiret var kommet i fuldkommen Stand uden allermindste ulykkelig Hændelse.“

Alt det så Andreas Bjørn dog ikke. Han var ellers en god be-

De rige og dygtige Wilders

kendt af kongen, som i 1747 havde udnævnt ham til kongelig agent. Havde han levet, havde han sikkert stået i forreste række af de christianshavnske honoratiores.

Andreas Bjørn var af samme støbning som Wilder. En drifrig mand, der anlagde sit skibsværft i 1735 som det første værft på private hænder, eller, som magistraten udtrykte det, „det er den første partikulære Skibsbyggerfabrik, som har været anlagt.“ Helt lille har værftet ikke været. Alene mens Andreas Bjørn levede, løb lidt mere end 50 nybygninger af stabelen. Et af de største, der gled ud fra beddingen, har nok været „Københavns Slot“, høfligt navngivet efter den strålende genboovre på Slotsholmen. Det stolte skib blev tegnet, og en poet ved navn Morten Seehus bryder ud i disse gribende strofer:

Se, Kongen, Borger – Bjørn, dog uden Bjørnenykker
En Bjørn, som hjælper til og ingen undertrykker
En Bjørn, som Landets Vel i Kampens Gerning ser
En Bjørn, som slet Gevinst i Hjertet kun beleer.

Man må håbe, at Andreas Bjørn har fattet disse kryptiske linier, inden han dør i 1750 og efterlader sine arvinger at drive værftet videre, indtil Carl Wilder, sikkert tilskyndet af sønnen Lars, overtager hele det store areal.

Nu kommer der fornyet gang i sagerne. Lars er fireogtyve år og har gået i en god skole, og hans dygtighed står fuldt ud på højde med faderens. Han udvider skibsværftet med nye slæbesteder, kølhalegrave, bradbænke, spantehuse, og han bygger nye pakhuse og indretter snedker- og tømrerværksteder til den store stab af arbejdere. Vi må gå ud fra, at Lars har været den aktive på det store skibsværft, og at faderen har siddet på kontoret i nr. 67. Måske har den gamle frossetovre i den skarpe blæst på værftet. Længe får han i al fald ikke lov til at nyde frugten af den blomstrende virksomhedovre på pladsen på den anden side af havnen, for knap to år efter værftets overtagelse dør han, syvogtres år gammel. Carl Wilder har gjort det godt. Han var den første spånfabrikant i landet, og han var også en af de første mæglere med en stor og blomstrende virksomhed,

Et Hus i Nyhavn

og han var den første dispachør. Søassurandørerne burde i al fald mindes ham med veneration, hvis navnet for andre kun har overlevet i et gadenavn. Han var den første, der vurderede havarerede skibe for forsikringsselskaberne, hvad der var noget helt nyt. En mand ud over det almindelige bæres den 6. januar 1765 vandret ud af nr. 67 fulgt af sin sørgende enke, den dygtige Lars, Dorothea Sophia og den kun 13-årige Frederica.

De kan trygt mindes faderen ved det påfølgende gravøl. Han har været dygtig, og med Lars ved sin side er det en velstående familie, der bebor de hyggelige stuer. Madam Wilder var godt inde i regnskaberne og vidste, hvad der var på kistebunden. Hun skulle bare aldrig være gået ud til thevand den 30. oktober samme år, for det var den dag, hendes datter Dorothea Sophia så beredvilligt lod sig bortføre af den hemmelige kavalier og oven i købet „imod hendes Moders Vilje og Vidende“.

Kavalieren var hverken prins af blodet eller en serenadesyngende adelsmand oppe fra et af palæerne på det nye torv. I så fald havde det måske ligget anderledes. Nej, han var slet og ret tømmerhandler, hvad der i sig selv kan være respektabelt, men i madammens øjne var og blev han en grov og simpel personage ved navn Johan Frederik Gæde, der naturligvis kun var interesseret i pigens penge, og som vel, når alt kom til alt, var ligeglad med jomfru Dorothea Sophia. Godt, at Carl Wilder hviler trygt på Garnisons.

Anna Maria Wilder er med rette fortørnet og rasende, og resolut går hun til skrivebordet.

Den enevældige monark, Hans Majestæt kong Frederik V, må høre og forstå, hvad der er overgået familien Wilder.

Vi ved, hvad hun har skrevet, for vi kender kongens svar til hende. Godt, at majestæten til fulde forstod hendes harme, selv om hans bedstefader jo havde været fuldt fortrolig med at bortføre unge damer.

Det er ikke det, at den frække tømmerhandler løb med pigen. Hun forlanger ikke, at kongen skal bringe hende datteren tilbage. Nej, det er de Wilder'ske penge, det drejer sig om –

De rige og dygtige Wilders

Deres Majestæt! Hendes konge må sort på hvidt give Madam Wilder medhold i, at denne Gæde ikke må få del i arven, og at denne alene må tilkomme Dorothea Sophia og hendes børn, thi det kunne „befrygtes at han vilde lade hende sidde tilbage i fattige Omstændigheder.“

Madam Wilder taler ikke for døve øren. Kongen forstår en enkes harme, selv om den er maskeret som en ydmyg bøn. Ikke længe efter foreligger monarkens allernaadigste bevilling:

„Thi have Vi, i Anledning af Supplicantindens derhos allerunderdanigste gjorde Ansøgning og Begæring, allernaadigst bevilget og tilladt, at den mødrene Arv, som Husets Datter, Dorothea Sophia Wilder, efter hende kan tilfalde, maa alene være og blive bemeldte hendes Datter til Del, og hendes Børn, i saa Fald hun skulde faa Børn, men, naar hun ved Døden afgaar, skal samme mødrene Arv tilfalde hendes Børn, om hun sig nogen efterlader, og i Fald hun ikke efterlader sig Børn, da tilfalde hendes Søsken og deres Arvinger, efter Loven, saa at bemeldte Johan Frederik Gæde ikke maa nyde eller faa det allermindste af den bemeldte hendes Datter tilfaldende Mødrenearv.“

Madam Wilder kan hovre. Gæde kan skyde en hvid pind efter pengene, og dog går han kort efter nytår til advokat Balling og beder ham om at kræve offentlig skifte efter Carl Wilder. Madam Wilder fnyser af arrigskab, men Skifteretten må efterkomme Gædes begæring, og retten sættes i nr. 67, og boet tages under behandling i april måned. Men en konges bud må holdes. Der er ingen penge til Gæde, kun bittert og uforsonligt had mellem moder og datter.

Freden er forbi i de hyggelige stuer. Der er ikke noget ved nr. 67 længere, og Lars og Madam Wilder holder råd om fremtiden. Familien bryder op og sælger det hus, som de var så glade for. De flytter over på den anden side af havneløbet lige ved siden af skibsværftet. Så har Lars heller ikke så langt til kon-

Et Hus i Nyhavn

toret. Den genstridige Gæde og hans Dorothea Sophia flytter til Borgergade, hvor de åbner en købmandsforretning i et nu nedrevet hus. Længe er der tavshed om begge familier. Ét kan vi være sikre på: Moder og datter har ikke løbet hinanden på dørene. Men øjensynlig går det Gædes helt godt. De udvider forretningen og flytter til Pilestræde 44, og i 1778 køber Johan Frederik Gæde Nybrogade 30 samt det gamle baghus i Magstræde, et af byens ældste huse, der stammer fra Frederik III's tid, og som ligger der endnu. Gæde har vind i sejlene og kan klare sig uden de Wilder'ske penge. Han udvider, indtil det i 1783 går galt. Passiverne overstiger langt aktiverne, og kreditorerne maser på. Gæde øjner ingen udvej og må gå den tunge gang til Skifteretten og bede den tage affære. Sortklædte herrer tæller op og gør status. Forretningen er stor, men Gæde er kørt fast og mangler likvider. Ovre på Christianshavn sidder svigermoderen på den fyldte pengekasse. Det ved både han og Skifteretten, men Gæde er stolt, og han beder ikke om den hjælpende hånd, som måske ville blive ham nægtet. Gæde ved hverken ud eller ind. Nervenbrudt forsvinder han, og skifteretsforvalteren må tale sig til rette med den stakkels Dorothea Sophia, der må tyse på børnene Caroline Frederikke og Sophia. Men Gæde vender tilbage. Købmandsforretningen afvikles, men de kan beholde huset, og Gæde må få sig en fast stilling som vandinspektør ved de københavnske vandværker. Forholdet til Madam Wilder blev aldrig godt. Hun dør i 1786 uden en forsoning nogen sinde kom i stand. Derimod holdt Gædes sammen gennem tykt og tyndt. Var det alligevel pigen han holdt af, da han så dramatisk bortførte hende fra det solide Wilder'ske miljø? I 1815 fejrer de to deres guldbryllup i huset i Nybrogade, som de trods alt beholdt, og kort tid efter lukkede Dorothea Sophia vandinspektørens øjne. Hun brød med sin moder og sin dygtige broder, og det skal nok have holdt hårdt, men hun var trofast mod den mand, som hun så villigt fulgte mens moderen drak thevand ude i byen.

Hverken Carl eller Lars Wilder havde næppe megen ro til at sidde for datidens malere. Efter at have ledt i lang tid lykkedes det dog at finde et maleri af Lars Wilder. Mærkeligt nok hænger han ikke på Almindeligt Hospital, som han rundeligt betænkte. (Kobenhavns Bymuseum).

Et Hus i Nyhavn

På Christianshavn går det strygende. Lars øger omsætningen, og da Madam Wilder dør i 1786, står han som enejer af virksomheden. Lars bliver rig, meget rig, og da han i 1802 sælger værftet til Asiatisk Kompagni, er det tid at tænke på det timelige. I 1806 skriver han sit opsigtsvækkende testamente, der åbnes ved hans død i 1810. Lars – eller Lauritz, som han vist egentlig hed – kan trøstigt gå til ro. Han har som faderen gjort det godt og gennem årene lagt pund til pund.

Det hele begyndte i Nyhavn. Flid og sparsommelighed, spån – mægler – dispachør – værft og nagelsmedie, summa summarum 500.000 rigsdaler. En formue, for hvilken man nemt kunne erhverve samtlige huse i Nyhavn dengang. Men Lars har trods alt ikke glemt Dorothea Sophia og Johan Frederik Gæde. Som første punkt bestemmes det, at efter Lars' død skal de oppebære renterne af 30.000 rigsdaler, og efter deres børns død skal kapitalen tilfalde Almindeligt Hospital. Som punkt 2, 3, 4 og 5 fastslås det, at forskellige familiemedlemmer skal betænkes, og også de københavnske menigheder har Lars Wilder tænkt på. Som venteligt bestemmer punkt 6, at 4000 rigsdaler skal afsættes til vedligeholdelse af det Wilder'ske gravsted på Garnisons kirkegård. Derimod skal testamentets sidste punkter nok have undret den nærmeste familie. 200.000 rigsdaler skulle tilfalde Almindeligt Hospital. Det beløb har de nok læst nogle gange. Men ikke nok med det. Wilder vil også fra sit gravsted bestemme, hvordan pengene skal bruges. Halvtreds mandlige lemmer skal have to skjorter og to halsklude. Halvtreds kvindelige to særke og to lærredshalstørklæder. Det skal de have hver påske og hver Mikkelsdag. Endvidere skal der hver påske blandt hundrede personer fordeles et par sokker og et par lædersko og til Mikkelsdag et par uldsokker. For det andet skulle samme personer hvert tredje år forsynes med gangklæder. Mændene skulle have en kavaj, en undertrøje og et par bukser, mens et fruentimmer skulle have et skørt og en trøje, „alt af groft, men dog godt og forsvarligt graat med sort isprængt Klæde og med fornødent Underfoer.“ For det tredje skulle der til nye sengeklæders og lagners anskaffelse for de mest trængende an-

De rige og dygtige Wilders

vendes 100 rdl. årlig. Inspektøren på hospitalet skulle holde opsyn med, at lemmerne behandlede de milde gaver med respekt. Fandt han således, at lemmer ikke holdt tøjet ordentligt, skulle samme lemmer ikke i fremtiden betænkes ved uddelingerne. Som sidste punkt bestemmes det, at inspektøren skal bevilges 100 rdl. om året for at føre legatets regnskaber, „men saa skal han ogsaa tilse, at de fattige ej paa nogen Maade udsuges eller mishandles af Stiftelsens Betjente eller af andre.“

For fattiglemmerne på Almindeligt Hospital har gaven naturligtvis været velkommen, men for at de ikke skulle glemme den gavmilde giver, anbragtes på flere af stuerne et spejl med indskriften „Lars Wilder skyldte I Taknemmelighed.“

Det er bemærkelsesværdigt, at hospitalet – trods statsbankerotten i 1813 – forstod at forvalte legatet dygtigt, thi af hospitalets regnskaber fremgår det, at kapitalen i 1840 var vokset til 240.000 rdl. som følge af heldig anbringelse.

Familien Wilder hører til de remarkable beboere i vort hus. Det har været dygtige folk, der måske havde fortjent mere end et gadenavn. Lars viste sig som filantropen, der rundhåndet tænkte på de fattige i samfundet. Han nævnes blandt de rige agenter, og han har utvivlsomt hørt til stadens største skatteydere. Et landsted som mange af de andre havde, fik han ikke. For ham var havnens friske luft tilstrækkelig. Stakkels Madam Bølle, der måske endte sine dage på Fattighuset. Hun kom også fra nr. 67. Fattige folk skulle følge efter, sygdom og nød skifter med solid velstand i vort høje, smalle hus.

Jens Kliim - en vattersotig, stakkels waterskout

I året 1766 sker der et par omgrupperinger i vor historie, som det er værd at bemærke sig. Da Carl Wilder dør og Gæde fremsætter sin formastelige begæring om skifte, er hyggen i Nyhavn forbi. Huset sælges til en gammel christianshavner, der hed Jens Kliim og som mærkeligt nok havde boet til leje hos kaptajn Samsøe i Wildersgade 37 (dengang Kongensgade 65). Parterne bytter altså plads og drager med deres gods over havneløbet.

Velstanden forlader Nyhavn 67. En skipper konstitueret i embedet som waterskout stiller sine sparsomme, enkle møbler op i vore stuer. Han fik det billigt, 2980 rigsdaler, og af det udstedte skøde fremgår det, at der kun er sket få forandringer. Forhus og sidehus er som i Wilders tid, derimod er det Ehm'ske gamle baghus forsvundet.

Facadens kvist over det midterste fag oplyses at være rund samt at være forsynet med en „vind med udligger, tov, cockehyvel (tandhjul) og drev“. Blyruderne er erstattet med sprodsevinduer.

Gårdspladsen nævnes at være belagt med hollandske klinker. Her stod også husets vandpumpe med rebskab, samt et teglhængt lokum over muret kiste.

Det skal nu nok have haft en større betydning for samtidens københavnere, at de det samme år tavse stimlede sammen foran pragtslottet på Holmen. Præcis klokken 11 slås dørene op, og Johan Hartvig Ernst Bernstorff træder ud på balkonen. Stilheden sænker sig. Tre gange råber han med høj røst: „Kong Frederik den Femte er død. Leve Kong Christian den Syvende.“ En lille bleg og forfinet ung mand træder forskræmt ud ved siden af sin højt betroede geheimeråd. Forvildet ser han sig omkring og skjuler sig hurtigt bag de store fløjdøre. Sørgeklæder

Jens Kliim – en stakkels waterskout

og klokkeringning. Huse er illuminerede, og de fattige kan hente lys i proviantskriveriet. Der er forbud mod leg, og den brystsyge Johannes Ewald skriver: „Hold Taare op at trille . . . Nu bæres Kongen bort til Graven.“ Sorgen er oprigtig, og hvad gør det så, at den milde og gode konge var så uendelig karaktersvag? Man ved, hvad man havde. Kun få aner, hvad man får.

Jens Kliim har ikke skænket livets ydre tildragelser en tanke. Han passer sit embede som waterskout og stoler trygt på, at han en dag får det som fast embede, når den foregående waterskout, kaptajn Høyer, dør. Det er blevet stillet ham i udsigt, og til alt held for Kliim varer det kun et år, inden hans inderligste ønske går i opfyldelse. Det er tænkeligt, at Jens Kliim har købt nr. 67 i sikker forvisning om, at Høyer snarlig hjemkaldes i Herren. I al fald må borgerskabet som skipper og udnævnelsen til waterskout have styrket ham i hans økonomiske formåen, så han tør tage skridtet sammen med konen Marie. Derimod kan det tænkes, at han har overset, at arbejdet som waterskout var stærkt sæsonbetonet og arbejdet i virkeligheden lå stille om vinteren. Hans gerning og dermed hans indtægter varierede med mønstringen af mandskab til kompagniernes skibe samt registrering af alle ud- og indgående fartøjer i Københavns havn.

Omhyggeligt udarbejder Kliim således sin fortegnelse over skibe og fartøjer hjemmehørende i havnen 1767. Nye skibe specificerer han under numre „såsom No. 41, 42, 51, 67, 104, 129, 146, 171 og 189 udi alt nye“ og tilføjer nedslået „Ere altsaa otte mere forliste end bygte“. Vi får også at vide, hvortil de forskellige redere sender deres skibe hen, og udover Hamborg og Bordeaux – nævnes igen og igen Vestindien og Kyst-Guinea – fra Compagnier som Appelby, Braun, Dahl og Waage med interessant.

Men om vinteren skete der ikke noget, og det var småt med finanserne. Men Marie og Jens er ikke sene til at råde bod på den økonomiske smalhans. De omdanner resolut kælderen til

Et Hus i Nyhavn

beværtning, hvor tørstige søfolk kan læske ganen i frisk tappet øl. Marie er i sving om sommeren, og i fællesskab skaber de hygge om afmønstrede søfolk om vinteren.

Nogen berygtet bule har det næppe været, og det er ikke tænkeligt, at Jens og Marie har løst borgerskab som værtshusholdere. Lidt biindtægt i en snæver vending kan vel ingen have ondt af, når lokalerne og øllet er for hånden. Kan hænde at de trods alt er gået stille med dørene. Politiet holdt et vågent øje med slige kælderbeværtninger. Navnlig var politimester Erik Torm på vagt og indrømmer, at der bandes og sværges på vin-, te-, kaffe-, øl- og brændevinshuse, „men det kan Politiet ikke hindre, det bedste og eneste derimod er, at Gud selv opvækker de paagældendes Samvittighed.“ Det batter mere end pengemulκτη. Torm er en forstandig mand, som afløses af den svage Frederik Horn, der på ingen måde kan holde styr på skøger og „Dragedukker“. Usædeligheden tager til, navnlig på Christianshavn og i Nyhavn, så Horn afsættes fra sit embede – forunderligt nok af Struensee, som dog selv var fortrolig med at gå ekstra.

Derimod skulle vor ven have holdt sig langt fra plantagedriften i Vestindien. Der var store penge at tjene, men lad dem om det, som har indsigt i sagerne. Jens Kliim spekulerer, men det er de store, der løber med profitten. Schimmelmann fører følsom tale med skønånder i pastorale omgivelser, mens handelen med slaver begunstiges af regeringen og med hans vidende. Jens Kliim håber på udbytte af sine plantageaktier, mens han og Marie skænker øl ud i kælderen. Det skulle de være blevet ved med og kun det. Deres spekulation i letkøbt profit kom dem dyrt at stå. Det hus havde de såmænd ærligt fortjent. Til Mikkelsdag, mandag den 29. september 1766, flytter de ind i nr. 67, men allerede til Sankt Hans tre år efter flytter de forarmede ud, fordi han taber alle sine penge på sine plantageaktier og får bopæl i Lille Strandstræde 95, hvor de lejer sig ind under mere beskedne forhold.

Salget af huset bragte Kliim kontanter, og i 1½ år holdt han den gående. 9. januar 1771 brød han imidlertid sammen, og

ude af stand til at føre pennen bad han Marie om at skrive til skifteretten. Med store klodsede bogstaver henvendte madam Kliim sig „Pro memoria for de herrer skifteforvaltere ved stadens jurisdiktion“.

„Det er en bekendt sandhed, at min mand, waterskouten Jens Kliim udi nogle år med mig og vore børn hensad uden levebrød under expectorie på den tjeneste, som han nu har. I den tid måtte han gøre pengelån til at bestride sin nødtørftige økonomi, hvoraf han vel har afdraget en del, men, som han har mistet det meste af, hvad han har haft til gode i Vestindien, så har han dog været eksponeret de følger, som adskillige af ham udgivne vekselobligationer føre med sig, og af frygt for kreditorernes angreb har idag tidlig retireret sig med forlangende, at jeg skulle ved advokat Nørager begære hans bo eller vores fælles bo tagen under forsegling af de høje og gode herrer skifteforvaltere ved stadens jurisdiktion, på det hans kreditorer, om de ikke kunne lade sig formå at accordere ham frist til betaling efter sin lejlighed og omstændigheder, kan nyde lige del af, hvad vi er ejende, alt til den ende, at han kan beholde sin persons frihed efter derom gørende allerunderdanigste ansøgning til at forrette sit embede, da det iøvrigt er ham om at gøre, at han som en ærlig og redelig mand kan betale enhver sit. Thi er hermed min underdanige og allerydmygste begæring, at de høje og gode herrer skifteforvaltere med deres fuldmægtige på fornævnte advokat Nøragers forlangende uopholdelig efter loven og de kongelige anordninger ville lade tage vores bo og effekter under forsegling, som et konkursbo til videre behandling, om omstændighederne det skulle udkræve.“

Denne ydmyge bøn må have bevæget kreditorerne, thi til nogen konkurs kom det ikke. Nogle måneder hengik, hvor Kliim sundede sig, hvorefter han med tydelig nervøs hånd, skrev til kreditorerne. Af brevets indledning fremgår det, at kreditorerne endnu ikke havde besluttet sig til en ordning med Kliim, hvorfor skifteretten stadig spøjte i baggrunden. „De kan være forvisset om“ fortsætter Kliim, „at henvendelsen til skifteretten ikke er sket under hensigt, at jeg ville, at nogen hos mig skulle

Et Hus i Nyhavn

komme til kort, men blot og aleneste som sagt af en slags frygt for pludseligen at kunne være udsat af min situation, når først en begyndte at begribe mig, enten ved søgsmål eller arrest, da alle ventelig på en gang ville have faldet til med, og så havde jeg rent med et været kastet over ende“. Videre i brevet gør Kliim rede for, hvorledes han efter år med stærkt svingende indtægter, efterhånden har fået en sådan skik på sin økonomi, at han kan foreslå kreditorerne en afdragsordning, hvorved hver især i løbet af 6 år skulle få deres tilgodehavender, ganske vist uden renter.

Kreditorerne accepterede denne ordning. Følgende accepter står at læse på dokumentet: Lars Larsen (500 rigsdaler), Meyer Isaac (300 rigsdaler), A. Jacob Meyer, Joh. Gottfried Conradi og Midev.

Ro faldt herefter over familien Kliim, og i over 25 år passede han sit job som waterskout, selvom han ikke regnedes for stort i skipperlauget.

I 1796 måtte han søge orlov, og i de følgende 3 år lå han syg i Lille Strandstræde af vattersot. Lørdag den 21. september 1799 sov han ind i sit hjem – 75 år gammel – og den følgende fredag bar de ham over gaden til Garnisons kirkegård.

De dramatiske år i nr. 67

Buntzen - Thomasine - P. A. Heiberg og Gyllembourg

Der er noget mærkeligt ved vores hus. Det gynger i stormen som de skibe, der sejler ude på den anden side af Rheden. I smult vande kommer det kun sjældent. Dets ejere bestemmer, hvordan det skal gå med nr. 67. Familien Wilder var rig, men den rømmede huset, da der blev slået skår i familielykken. De købte Bøsholts ud – solide folk – men anonyme målt med Wilder'ske alen. Og så en dag går Jens Kliim i stykker på sine plantageaktier. Falitten er total, som den var total for stakkels Madam Bølle. Et hus oplever så meget. Sorger og glæder. Velstand og armod.

Det, dets mure hidtil har været rammen om, er for intet at regne mod det, der skulle komme. Nr. 67 bliver med ét et åndeligt centrum i Frederik VI's København. De små stuer kan fortælle om stolthed og trods, men også om store tragedier, hvis dønninger skulle rulle hen over hele byen. Vort hus bliver et levende midtpunkt, hvor tidens strømninger mødes. Det havde hverken Bøholt eller Wilder drømt om. Og dog har Wilder måske anet det.

I 1750 kommer en ung sønderjyde til København for at søge stilling. Han går op til Carl Wilder i Nyhavn, der ansætter ham som fuldmægtig på sit mæglerkontor. Hans navn er Johan Buntzen. Han er født i Medelby i Kjær Herred i 1728 som søn af Thomas og Anne Cathrine Buntzen. Vi ved intet om hans barndom og ungdom, blot ved vi, at søskendeflokken, der var opvokset på en gård, var stor, men hver for sig klarede de sig godt, og brødrene Andreas og Jacob fulgte den ældste broder Johan til hovedstaden, hvor Jacob blev overkrigskommissær og Andreas grundlægger af det handelshus, der trods tidernes ugunst var et af byens største indtil det i krigen og statsbankerottens kølvand måtte likvidere i 1820.

Men Johan Buntzen skulle blive langt den kendteste, og det er ham og hans kreds, der skal fylde vores stuer. Da han fik sin stilling hos gamle Carl Wilder, sad han på mæglerkontoret i nr. 67. Folk kunne lide ham, og Wilders forretningsforbindelser bad om at tale med ham, når de kom ind i de små stuer. Wilder var tilfreds, for alle dispacheforretningerne kunne han trygt overlade til den unge sønderjyske fuldmægtig. Han fik hurtigt gjort dette krævende felt til sit speciale, og chefen kunne være rolig. Han kunne rejse til Gl. Estrup og tilse sin spånfabrik med god samvittighed. Han vidste, at Johan Buntzen var på pletten og passede de løbende forretninger.

Men måske har Johan Buntzen alligevel nu og da været lidt træt af det hele. Udsigten til at få en selvstændig mæglerforretning syntes at ligge langt ude i fremtiden, og der var jo også den dygtige Lars, som vel en dag skulle overtage det hele. Hans gage var heller ikke ligefrem fyrstelig, så mon man ikke skulle se sig om efter noget andet? En dag taler han med sin chef, og i 1760 skilles de i bedste forståelse.

Buntzens nye stilling er opsigtsvækkende og milevidt fra mæglervirksomhed. Carl Wilder skal nok have hævet brynene, da han hører om fuldmægtigens nye arbejde. Johan Buntzen tager midlertidig ansættelse i Hans Majestæt kongens vinkælder på slottet. Vi ved ikke, hvori hans arbejde bestod, men givet er det, at han har haft travlt. Frederik V måtte indhente alt det, som hans pietistiske fader havde forsømt, og det skulle gå hurtigt. Fra Charlotta Dorothea Biehl ved vi, at hans tørst var betragtelig, og Adam Gottlob Moltke beklager sig over, at kongen ikke altid var i stand til at sætte sin trekantede hat helt korrekt på den krøllede allongeparyk. Ikke underligt, at vinkældereren har været et centralt sted i den kongelige husholdning. Buntzen har næppe været kyper eller dégustateur. Det er mere sandsynligt, at han med sin medfødte sans for bogholderi og sligt har ført en minutøs lagerliste samt indforskrevet nye okschoveder, Franken- og Rhinskvin til den tørstige husherre oppe i de fornemme gemakker. Men Wilder savner sin dygtige fuldmægtig. Kunderne spørger efter ham, og Carl Wilder

må have ham tilbage. Det ligner ikke noget, at han skal sidde henne på slottet og føre bog over, hvad kongen drikker!

I 1761 indsender de ansøgning til Grosserersocietetet med antragende om, at Buntzen må opnå bestalling som stadsmægler. Wilder lægger sig i selen, og hans lovord kender ingen grænser. Han stiller Buntzen i udsigt, at han efter hans død kan overtage virksomheden i nr. 67. Det er store ord, men det skal nok have spøgt i den gamles hoved, at den mægtige Andreas Bjørn var ved at takke af ovre på den anden side af havnen. Det haster med at få Buntzen tilbage. For at fremme sagen fik Wilder et bestyrelsesmedlem fra Det Kgl. Octr. Sø-Assurance-kompagni til at anbefale Buntzen. I den endnu bevarede anbefaling hedder det bl. a.: „Johan Buntzen, der forhen har været udi Hr. Carl Wilders Tjeneste, er en ganske habil og bekvem Person, ej alene til at forrette et Mæglerembede, og hvad deraf dependerer, men endog til at beregne og justere forefaldende Havarier, det kan jeg saa meget sikker og tilforladelig bevidne, idet mange af de ved Hr. Wilder forfattede Beregninger, i Særdeleshed de, hvorved Assurancekompagniet haver haft Engagement og til hvis Forfattelse Buntzen meget er blevet brugt... saavel de Søfarende, som de Trafikerende vilde kunne være meget vel faren med ham og hans Forretninger.“

I Grosserersocietetet må man have været klar over Buntzens dygtighed, for han får sin bestalling som stadsmægler samme år, blot er det en skuffelse for ham, at han ikke udnævnes til dispachør, da dispacher udtrykkeligt var blevet nævnt som hans egentlige speciale. Buntzen er utilfreds og søger om at blive dispachør, og han bliver det, kun med den klausul, at andre skibsmæglere skulle have de samme betingelser som han. Tilsyneladende er svaret utilfredsstillende for vor stræbsomme ven, men i realiteten betyder det intet. Buntzen ved lige såvel som Wilder, at de andre hverken havde kendskab eller erfaring, så Buntzen kan trygt sætte sig til rette som den helt enerådende på dette spidsfindige og for datiden nye felt.

Buntzen vender tilbage til Nyhavn. Godt, at han forlod de kongelige vinkældre. Et sådant opholdssted kan være farlige

omgivelser selv for en stræbsom og karakterfast ung mand. Kun femogtredive år gammel har han opnået, hvad han vil. Han flytter ind i Nyhavn nr. 17, hvor han lejer et par værelser hos Madam Buch, der handler med the. Indtægterne stiger, efterhånden som ansøgningerne bevilges. Buntzen får råd til at sætte bo og stifte hjem. Desuden bliver der jo udsigt til, at han kan overtage den Wilder'ske skibsmæglerforretning. Buntzen vover springet, og fører i foråret 1765 Dorothea Elisabeth Koch til alteret i St. Petri Kirke. Pigen er fra Aastrup og datter af en skolelærer og degn, Ebbe Hansen Koch og Cathrine Magdelene Wies. De nygifte klumper sig sammen hos thehandlersken, men lykken bliver kun kort, for allerede året efter dør Dorothea Elisabeth i barselseng efter at have født en dreng, der i hast bliver opkaldt efter farfaderen Thomas i Medelby i Sønderjylland. Stakkels Buntzen sidder alene med en skrælling af en dreng. Hvad hjælper det så, at man både er skibsmægler og dispachør. Han passer barnet så godt han kan, men det lykkes ham ikke at holde liv i den utrivelige dreng, så tre år efter fødslen lægger han ham i graven ved moderens side.

Det kan tænkes, at han må bort fra de triste omgivelser i nr. 17. Alt for meget minder ham om konen og den lille dreng, så han lejer „salen“ hos Madam Anne Christine Sandgaard, der er enke efter sejl-, flag- og kompsmager Ole Pedersen Sandgaard. Hun havde sin bolig helt nede ved Toldbodgade i nærheden af nr. 67, og han har kendt hende, da hans yngre bror Jacob, overkrigskommissæren, er gift med madammens yngste datter.

Buntzen nærmer sig nr. 67. En dag kalder de ham op til den gamle Carl Wilder. Vores ven er klar over, at der ikke er længe igen, og snart bærer de den gamle stadsmægler hen til gravstedet uden for Garnisons Kirke. Men Wilder holdt ord. Buntzen overtager den Wilder'ske virksomhed i Nyhavn. Han tjener godt, men dagen er lang for den flittige mand, og alene kan han ikke overkomme det hele. Han køber Nyhavn nr. 67 af den fallerede Jens Kliim, der ikke kan betale sine kreditorer. Han kendte jo huset fra Wilders tid, og det er, som om han synes,

at virksomheden og huset hører sammen. Kun savner han en kone. Måske tilskyndes han af broderen Jacob, der jo var gift med en datter af Madam Sandgaard, kompasmagerens enke. Måske bliver han ved det daglige samvær mere og mere knyttet til den yngre søster, Anne Bolette. Vi gætter, men ét ved vi, at han den 16. august 1769, lige efter han har erhvervet nr. 67 og efter han har begravet sin lille syge søn, fører den syttenårige pige til brudeskammen i St. Nikolaj. Selv er stadsmægleren fyrrer, da han foran Herrens alter giver Anne Bolette sit ja.

Buntzen var vel i vej, og fremtiden kunne han se trygt i møde med sin unge kone ved sin side. Han kendte sit hus godt, måske for godt, i al fald benytter han tiden, inden han og Anne Bolette flytter ind, til at bygge om og få ordnet det, der i Wilders tid kan have ærgret ham. Vi kender en beskrivelse fra 1770, og af den fremgår det, at hovedtrappen i forhuset flyttes over i sidehuset, hvorved familien fik mageligere plads. Denne ændring har ikke været så lille endda, men viser, at Buntzen allerede da må have haft råd til et og andet. Vigtigt er det også at bemærke, at rummet ud mod kanalen i stuen fik rød-malede paneler og nichen med den norske kakkelovn blev „illumineret“. Oppe på første sal blev den fornemme sals vægge betrukket med lærred, på hvilket der maltes bander og løvværk. Brystpanelet med de forgyldte lister blev dog bevaret, men Buntzen faldt for den fristelse at anbringe „tvende aparte Malerier“ i felterne over dørene ind til salen.

Huset har været fornemt, selv om der ude fra gaden ikke var nogen ændring at spore. Herfra så det ud, som dengang Bøsholt byggede det. Anne Bolette kunne være tilfreds. En standsmæssig bolig for en ung pige, gift med en dygtig og driftig forretningsmand med solide indtægter.

Men Buntzen var ikke bare forretningsmand. Dem var der så mange af på den tid i Nyhavn. Det vrimlede med sejlma-gere og skibsproviaंतरingshandlere, islandske købmænd og øl-tappere. Buntzen skal nok have været en ener i flokken. Buntzen fik sin samtid til at måbe. Mens konen broderer i de fine stuer til gaden og med mellemrum ser ud ad vinduerne, saves

Et Hus i Nyhavn

og hamres der ude i gården. Dispatchøren river ned, bygger op, og han morer sig dejligt. Bindingsværkshuset, der lå til venstre i gården falder, og i stedet for bygger han i gårdens højre side et helt nyt hus. Det var det hus, der fik samtiden til at undre sig, men bygherren er glad og gnider sig veltilfreds i hænderne, for huset er lige efter hans hoved. Et højhus – simpelt hen – intet mindre. På en ganske lille grund. Er mægleren blevet gal? Naboer og forbigående har undret sig, og der snakkes i gader og stræder om det mærkelige hus, som både er dyrt og ejendommeligt. Hvad vil han dog med det? 8 etager. Som et vartegn rager det smalle, slanke hus op over alt andet.

Men hvad Anne Bolette vidste, var der ikke så forfærdelig mange andre, der vidste. Buntzen var astronom. En lidenskabelig stjerne-kikker, der hver aften i mørke gik op på altanen i det høje hus for at være sine elskede planeter og stjerner så meget nærmere. Der gik ry af hans viden og kundskaber. Men hans bysbørn har rystet på hovedet af ham: „Det er stridende mod al sund Fornuft at opmaale de Tingester deroppe, som man ikke engang ved hvad er. – Krig ved man hvad er, men det Kram deroppe kan ingen vide hvad Ulykke kan medføre.“ – Han læste i fremmede tidsskrifter og tegnede selv sine kikkerter. Mest forbavsende har det nok været, at han selv sleb de linser, han benyttede til sine astronomiske instrumenter. Han har nok ikke vekslet mange ord med sin unge kone, når stjernehimlen kaldte ham op i kulden på altanen. Længe har han stået deroppe og vel oftest alene. Godt, at han lige under altanen havde indrettet et hyggeligt kammer med høje paneler og grønmalede vægge, skulle han blive alt for forkommen deroppe. Fra sin stol har han set på det vindkompass, et såkaldt sladrekompass, som fra stuen med en stang var forbundet med en vindfløj oppe på altanen. Men ikke nok med det. Buntzen var alt for virksom og aktiv til bare at sidde og se på, hvad vej vinden blæste. I andre rum havde han sine drejebænke, og han var en mester i at dreje og slibe elfenbenet efter sit hoved, og hans hånd rystede aldrig, når han efter dagens møje satte sig til at ciselere de særeste mønstre i ædelt metal. Mon ikke

Buntzen, der var så mekanisk interesseret, har været levende optaget af, hvad de gik og lavedeovre på Bremerholm.

De vidste hvad det gjaldt, derovre, og deres instrumenter var altid bedre og snildere end det som blev gjort på byens side.

Ure, kompasser, kikkerter, navigationsinstrumenter til pejling og måling var altid gjort med mønsterværdig præcision.

Men der var mange skibe at udruste, og alene i årene 1780 til 1795 blev 14 linieskibe og 5 fregatter sat i vandet. Det kneb for smedene at følge med i arbejdet med den tunge udrustning. Det rene håndværk måtte mekaniseres. – Der måtte hurtige maskiner til, for drivkraft ved hjælp af menneske-trædemøller med op til 400 mand – var nok billigt men utilfredsstillende, selv med hestekraft var tempoet alt for langsomt.

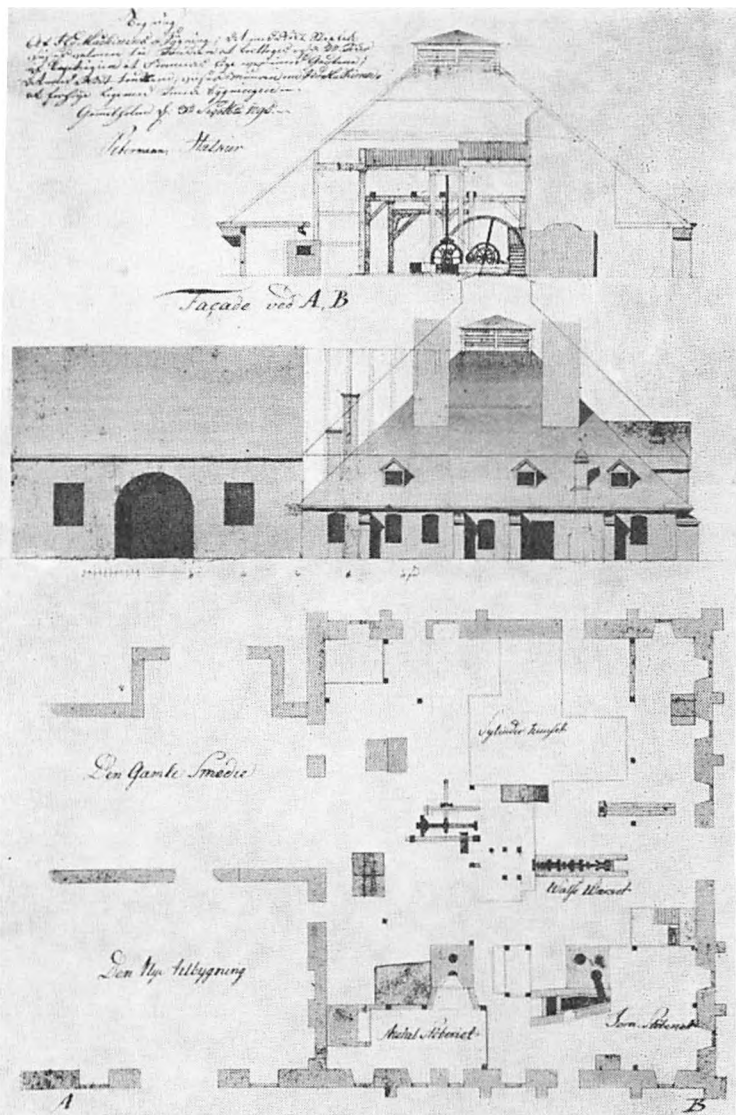
I 1787 ansøger admiralitetet kongen om bemyndigelse til at anskaffe en „ildmaskine“, som man havde hørt kunne trække de svære smedehamre på de engelske orlogsværfter.

En søofficer, hvis kone var engelsk født, rejste straks i al hemmelighed til England i 1788 og hjembragte skotten Andrew Mitchell, som nok skal have været beskæftiget hos Boulton & Watt. Mitchell tog fat derovre på Bremerholm med stor energi, og samtidig blev et hus med plads for kedel og maskiner rejst i forbindelse med værftets smedier.

En dag sidst i november 1790 så Buntzen både røg og damp stige til vejrs – Mitchell havde, som landets første maskinmester, sat ildmaskinen i gang – nu kunne der smedes, mens jernet var varmt – nok et systemskifte var på vej – den industrielle revolution var over os.

Om selve den nye bygning talte ingen, for den store maskinhal med en vældig tagkonstruktion over svære mure og solide piller lå gemt for byen på et lukket område.

Opgaven har næppe heller interesseret så højfornemme arkitekter som Harsdorff og Lange – eller også har hele affæren været så mørkelagt, at murermesteren Petermann og pælebukkemesteren, tømrermester Halkier alene måtte klare den sag.

Ildmaskinhuset på Bremerholm, i hvilket Danmarks første dampmaskine blev anbragt. Her er de approberede tegninger, udført af murermester Petermann og tømrermester Halkier.

Som senere brandmajor indlagde Petermann sig for resten stor fortjeneste ved at redde Holmens Kirke fra ødelæggelse ved branden i 1795.

Nåh! de kunne nok tegne en præsentabel facade i en noget forældet manér, er der nogen der har sagt, „for de naaede ikke paa Linie og savnede ganske kunstnerisk Uddannelse“. Men de kunne en duelig praktikers gerning.

Buntzen var mærkelig. Men karakteren var hjertensgod, og der var næppe det, han ikke ville gøre for sin unge kone ovre i forhuset. Han tænkte skam også meget på hende.

Indretningen af sidehusets nederste etager bar ganske vist præg af Buntzens bestilling, idet hele anden etage var optaget af mæglerkontoret. Væggene var her med brystpanel og lærred, alt malet i en perlegrå farve. I stueetagen var et stort køkken med tinrækker, retterbænk (køkkenbord), skabe, stenvask og et åbent fyrsted. Køkkenets vægge, vask og fyrsted var beklædt med fine hollandske kakler. For bekvemmelighedens skyld var der indlagt vand. Fra brøndpumpen i gården gik „Tuden“ ind i køkkenet over vasken.

Med sidehuset var et nyt baghus forbundet, inddelt i 2 fag og 2 etager højt. 1. etage var horisontalt delt på midten. Nederst var indrettet et „Abtritt“, hvorunder der var en muret kiste og et sandrum, mens den øverste del var et – for lugt forhåbentlig velisoleret – pigekammer. I 2. etage var endnu et kammer, og øverst oppe var der dueslag.

Buntzen brugte penge. Folk kaldte ham ligefrem ødsel, og især var broderen Jacob forarget over dispachøren og stads-mæglerens levevis. Nå, Jacob var jo overkrigskommissær, og betalingen for den slags embeder, lyder det end flot, er vel til at overse. Måske har konen, der jo var Anne Bolettes storesøster, også knurret lidt af misundelse. Der skumles i krogene. Tusind rigsdaler havde den ombygning kostet. Det var mange penge, og de tusind rigsdaler kunne man godt have brugt til noget fornuftigere end et „Sladrekompas“ og et par drejebænke, der stod stillet op i et hus, som ikke tjente andet formål end

Et Hus i Nyhavn

at komme himmellegemerne så nær som muligt. Jacob er vred, og konen skal nok have pustet til ilden. Havde broderen da slet ikke opdaget, at Struensee ivrede for, at skulle handelen fremmes, burde København ikke være den eneste by, som skibene skulle anløbe? Kan hænde at han en dag fra sit høje hus måtte se ud over Sundet efter kunder i sin fine kikkert og for en tid glemme både Måne, Venus og Mars.

Men Jacob kan tale for døve øren. Johan Buntzen er højt hævet over sladder. Han passer sin forretning, og intet på kontoret og i virksomheden undgår hans opmærksomhed, og når dispacher er besørget, taler han med sin unge kone ovre i salen. Hvad rager det så folk, at han kikker stjerner, når septemberhimlen funkler. Gå ud på gader og stræder og se, hvordan de store ter sig, så kan vi tale om forargelse! Mon ikke konen og han har haft det godt, når han kom op til hende og for et øjeblik glemte de presserende forretninger og lod drejebænken hvile for en stund. Nok var aldersforskellen stor, men han har båret hende på ømme og skånsomme hænder, og han har jo trods alt ikke kikket stjerner hver nat. Seks børn bragte Anne Bolette til verden. Fødslerne fulgte regelmæssigt med et par års mellemrum, men den sidste blev skæbnesvanger for hende. Stolt har den treogfyrrårig stadmægler nok været, da han står med den førstefødte, sønnen Thomas, i sine arme, men glæden var kun kort. Allerede det næste år kunne de sammen begrave den lille dreng. For moderen var tabet en trøstesløs ulykke. Den store aldersforskel kan vel have lagt sig hindrende i vejen for den helt brændende kærlighed, selv om Buntzen var inderlig god mod sin unge kone, så ville netop den lille dreng vel have givet hende den lykke, som hun måske i det daglige kunne savne. To år efter fødte så Anne Bolette den datter, der skulle erstatte hende det smertelige tab af den førstefødte. I dåben fik hun navnet Thomasine. Sine kaldte de hende, slet og ret. Den lille datter blev den foretrukne, måske til en egen hemmelig sorg for dem, der skulle følge efter, men det er, som om de forstår moderen, der aldrig forvandt tabet af sønnen, og som i den lille Thomasine fik den trøst og lindring, som hun

Thomasine Buntzen som barn. Som faderens foretrukne blev hun malet med en diminutiv hund på armen. En fin lille dame i stads-tojet. En velhavende mands datter. (Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg).

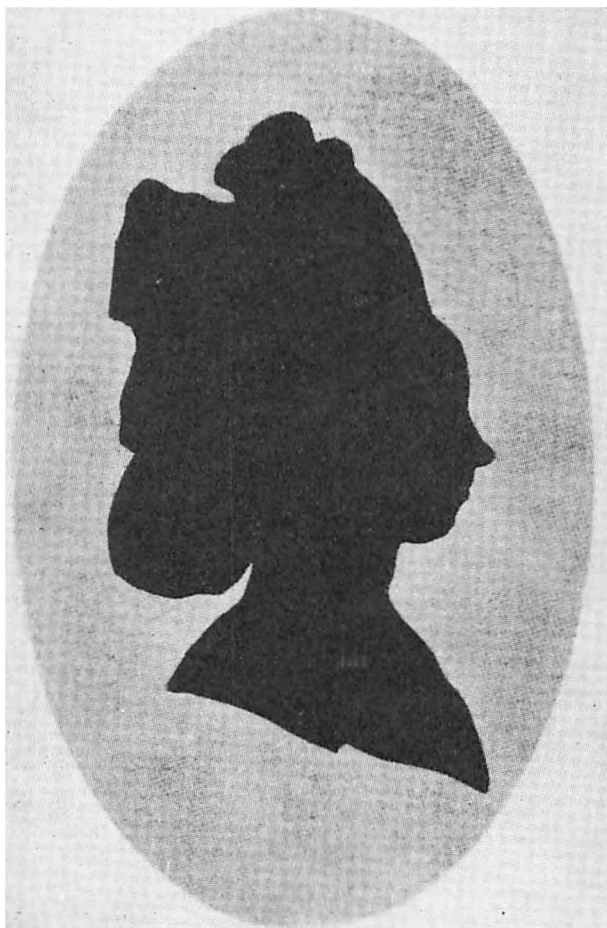
Et Hus i Nyhavn

higede efter. Flere døtre skulle følge efter. I 1776 Dorothea Elisabeth (Lise), i 1778 Johanne Cathrine (Hanne), i 1781 Laurentze Marie og endelig i 1782 Anna Bolette. Husholdningen har været stor, og da Anna Bolette kommer til verden, bliver søskendeflokken moderløs.

Det er ved påsketide 1782, at Anne Bolette venter sig. Hun har det godt og synes vel nok, at hun kan forsvare at gå med til familiemiddag hos Andreas Buntzen ovre på Christianshavn. Der skal nok have været beder på bordet hos grossererens i anledning af højtiden. Men det var koldt den påske, og både kanalen og havneløbet var frosset til. Familien er bænket om bordet, og Anne Bolette har fået en pude i ryggen for at sidde rigtig godt. Men pludselig er der brandskær på himlen, og høje flammer slikker op over tagene i retning af Nyhavn. Det er nr. 67, der brænder. Johan Buntzen er ikke i tvivl. Her er ingen tid at spille. 18° frost, isen kan bære, og i det tynde selskabstøj med knæbenklæder, hvide silkestrømper og sko løber mændene i natten ud over de islagte kanaler mod Nyhavn. Anne Bolette sidder tilbage i grossererens tomme spisestue og venter på den drosche, der skal føre hende hjem til nr. 67. Hun aner det værste, og længe varer det ikke, førend de ude på isen får vished om, at det virkelig er Johan Buntzens hus, der brænder.

Ilden er opstået på Jan van Ostens tømmerplads nr. 71, hvor både den og gården „rent afbrændte“ sammen med husene på hjørnet af Kvæsthusgade og Nyhavn, medens det „Dog ved de føjede Anstalter blev næst Guds Hjælp Ildens videre Fremtrængen standset uagtet de Vanskeligheder som den meget stærke Frost førte med sig.“

Ved et mirakel er forhuset uberørt af flammerne, men sidehuset står som en lysende ildkegle mod nattehimlen, og ilden fortærer i knitren og buldren det kæreste, Johan Buntzen ejer. Hans dyrebare observatorium, hans kostbare kikkerter og de linser, han selv havde slebet, står ikke til at redde. Hans drejebænk og ciselærknive smelter i ilden. Alt det, han kunne lide, forsvinder i et nu, men Buntzen klager ikke. Dybt rystet mod-

Buntzens anden kone, Anne Bolette Sandgaard, silhouetklip 1782. Hvordan hun har set ud meddeles der intet om – men hårpragten har været i orden. Hun skal nok nøje have fulgt forskriften i den „politiske lommebog til hvermands brug“, udkommet 1780 i København. Den foreskriver en høj toppe „forsynet med fine behorige bukler“. Ikke noget særsyn. En ganske almindelig frisure i datidens København. (Privateje).

tager han sin højgravide kone, der har pådraget sig et chok ved at se sit hærgede hjem. Fødslen går i gang, men alt for tidligt, og Anne Bolette dør, men den lille pige lever og får i dåben navnet – Anna Bolette. Trivelig er hun ikke. Hyppige krampeanfald forfølger den svagelige lille pige, der så ublidt kom til verden, da sorgen meldte sig i vores hus.

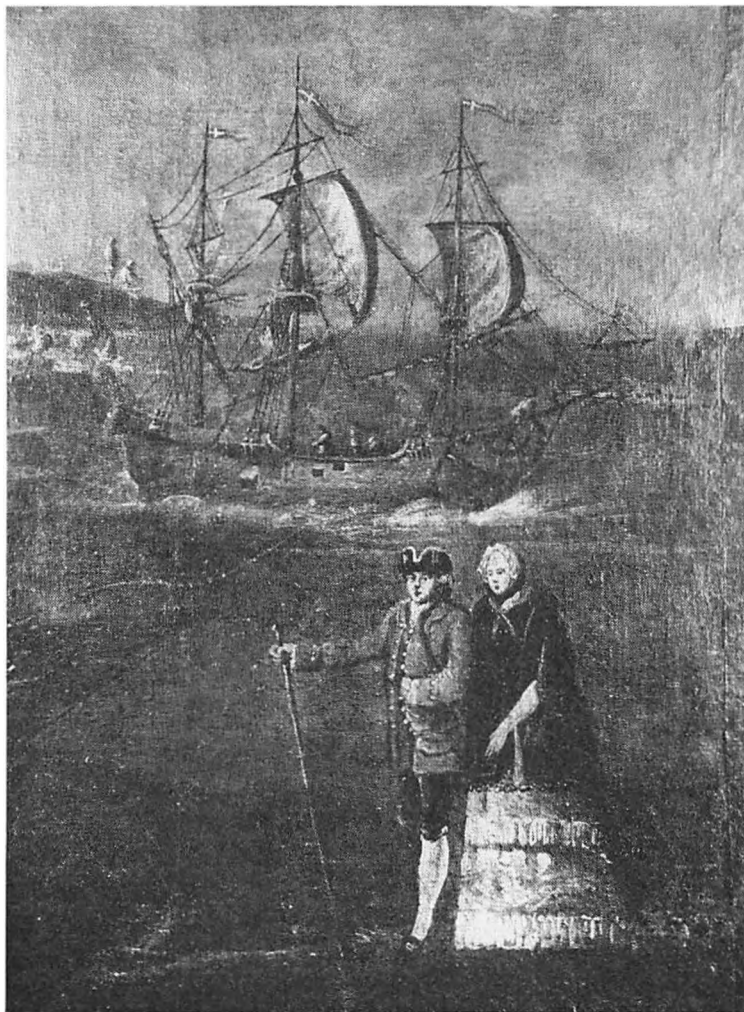
„En Moders hellige Navn har jeg aldrig kunnet give nogen. Blot som en Drøm kan jeg huske, at jeg har haft en Moder, men ofte græder jeg over Tabet af hende. Hellige Skygge – maa-ske du i dette Øjeblik omsvæver mig . . .“ Hanne, den fjerde i flokken, var fire år, da moderen døde, så kendt hende har hun aldrig, men i sine optegnelser har hun tegnet et mærkelig hårdt og ubarmhjertigt billede af hende. Hun følte sig hæslig og ængstedes for moderens sindclag over for hende. „Hun sagde altid om mig, at jeg vist blev en ligegyldig, underlig én.“ Det er ikke morsomt at vokse op med den slags sætninger i øret. „Hun var altid siden jeg blev født meget svagelig og forskrækkelig melankolisk.“ Stakkels Hanne har følt sig udstødt, selv om hun har holdt af Anne Bolette. „Hun havde en overordentlig stor Forstand og havde megen Kultur, og hun var usigelig indtagende, selv om hun ikke var smuk.“ Måske har hun følt, at al moderens ømhed faldt på Thomasine, at hun i sorgen over den døde dreng helt og udelt kastede sin kærlighed på den lille Sine. Man aner uhyggen i hjemmet, da Johan Buntzen er alene med sine små børn. Så uendelig sød og retskaffen som han har været, skal ansvaret for børnene nok have hvilet på ham.

Han har delt sin tid mellem kontoret og opsynet med pigerne. Navnlig har den sidst ankomne bekymret ham. Han har været over dem, for nu havde han jo ikke sit observatorium længere. Men han ligger ikke på den lade side. Fra Københavns Brandforsikring får han 900 rigsdaler udbetalt, og han begynder straks genopbygningen. Højhuset opgiver han, men han bygger et nyt sidehus, der nøje svarer til forhuset. Ti måneder og det hele står færdigt, og vi ved ydermere, hvad der er sket.

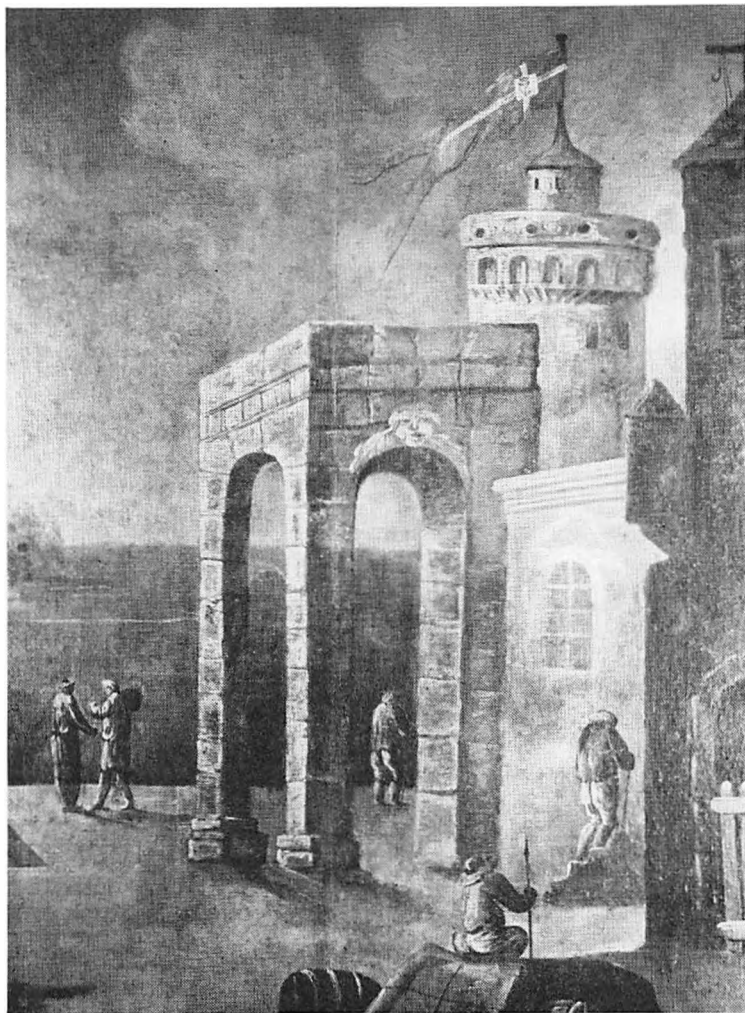
Sidehuset blev på 5 fag grundmur, 3 etager højt med en kvist over 2 fag. Der var kælder under hele huset, delt på midten og indrettet til vaskekælder og viktualierum. I 1. etage placeredes køkkenet, mens 2. etage indrettedes til mæglerkontor. Smagfuldt blev dette store rum udsmykket. Forneden blev væggene forsynet med panelværk. Derover fik Buntzen maleren til at fremstille nogle lærreder med motiver fra de danske kolonier på Guldkysten. Disse lærreder målte ca. $2\frac{1}{2} \times 7$ meter og blev fastspændt på væggen modsat vinduerne. Endnu er disse malerier bevaret i fin stand, blot er de i 1940'erne flyttet fra baghuset til forhusets forstue. I kontoret fandtes endvidere en dobbelt vindovn med opsats, samt et stort bogskab med hylder og 4 døre med fyldinger. Tredje etage var indrettet til køkken med åben skorsten.

Baghuset var på 2 fag og indrettet som før branden.

Men hvad nytter det hele? Johan Buntzen sidder tilbage i et hus uden liv. For anden gang er han enkemand, og sine to sønner har han for længst båret til graven. Fem små piger må han selv opdrage, og han har ansvaret for en virksomhed, der nok skal have taget det meste af hans dag. Men Buntzen er noget særligt. Først nu kommer der i virkeligheden det liv i de stuer, der skal gøre vores hus til noget ganske enestående i datidens København. Hans menneskelige egenskaber, hans modtagelige sind og hans helt fantastiske evne til at samle ligesindede omkring sig har hævet ham langt op over det almindelige. Buntzen har med et rigt og frodigt sind modtaget de strømninger, som netop i disse år ulmede, for senere i firserne og halvfemserne at bryde ud i lys lue. Det er ikke en almindelig stadsmægler, der med så åbne og levende sanser følger med i alle strømninger inden for litteratur, kunst og politik. Nok har savnet af en moder været føleligt, men børnene i Nyhavn har haft en helt enestående modvægt for tabet af hende i en fader, der var langt ud over det almindelige. Umærkeligt, uden pres af nogen art kommer han til at sætte sit stempel og øve sin indflydelse på børn og senere svigerbørn. Men en sådan indstilling til tilværelsen kommer vel ikke af sig selv. Johan Buntzen var blot

Detalje af de velbevarede vægmalerier fra 1782–83, som konservator Hjalmar Matthiessen fandt under tapetet i sidehuset. Parret i forgrunden er i stadstojet og forestiller muligvis rederen og hans kone – der på denne måde har sat sig et minde.

Over Christiansborg i Accra (Ghana) vajer Dannebrog med Christian den VII's monogram. Malerens opfattelse af fortets arkitektur er teatralisk og fantasifuld. Personerne i denne detalje er anonyme og synes alle at foretrække at vende ryggen til beskueren.

modtagelig for tidens rørelser og forstod med egne store ofre rundhåndet at give videre.

Vi er færdige med greverne, Struensee og Brandt, men har efter manges opfattelse fået det, der var værre: Høegh-Guldberg. I 1772 overtager han magten som geheimekabinetsskretær, senere statsminister og skruer tiden tilbage i den sorteste reaktion. Da er det, det sker. Da vågner den ulmende frihedsfølelse, der også skulle sætte dybe spor i vores historie.

Tiden har været fuld af brydninger. Det er kampen mellem dansk og tysk, det er hadet til de foragtede grever, hvis jordiske rester står derude på deres stejler og griner mod pøbelen. Det er råheden og hævnens, der fejrer triumfer ude på Østre Fælled, så selv grove folk fra Holmen i rædsel udbryder: „Nu kan det være nok,“ da Struensees hoved falder ned i kurven. Parteringen af det grevelige legeme er selv en stout og håndfast sømand for meget. Kun kongen fatter ikke noget af det hele. Han skriver bare under og sender sin stakkels Caroline Mathilde i landflygtighed, da forholdet til Struensee er en vedstået og udpenslet kendsgerning. Selv de mest hårdhjertede har vel fattet hendes sorg og rørende afsked med hendes og Struensees lille datter, da hun den 30. maj 1772 går om bord i en engelsk fregat for at føres til et tilflugts- og forvisningssted. Fireogtyve år, og så er det slut: „Elsket og æret af sine Omgivelser, tilbødt af de fattige og begrædt af alle.“ Et liv født til glæde og glans – en skæbne nedfrosset i den dybeste tragik.

Man under hende gerne de adspredelser, hun stjal sig til med kongens tyske livlæge i Hirschholms mørke løvhang og i slottets hemmelige korridorer.

Juliane Marie kan være veltilfreds. Hun har Guldberg ved sin side, og hun har blind tillid til den underbegavede arveprins. Regeringen må føres videre af hendes statsminister i enkedronningens og arveprinsens navn.

Men spørgsmålet var, om borgerne ikke på dette tidspunkt allerede havde glemt tyskerens despoti og reformeringspolitik og i det nye styre kun så en forældet og hengemt konserva-

tisme blive manet frem af jorden igen. Længe skulle det imidlertid ikke være, førend statsministeren kom til at mærke uviljen mod regimet. Ved freden i Versailles, da striden var forbi mellem de store søfarende nationer, ophørte de gunstige konjunkturer for den neutrale handel. Sammenbruddet er for døren, selv om kabinetssekretæren og statsministeren spiller højt spil. Han tilbyder vidtgående lån af statens midler til vaklende handelshusc. Han lader seddelpressen rulle og afskediger dem, der gør vrøvl, han lader opkøbe aktier i kompagnier, hvis skæbne synes beseglet.

Man kan spørge, hvor kronprinsen er henne i hele dette spil. Det kan næppe have været tilfredsstillende for ham helt at være udelukket fra deltagelse i landets styrelse. Kan hænde at Guldberg har anet, at kronprinsen, som efter sin konfirmation palmesøndag den 4. april 1784 deltager i sit første statsråd, har stærke folk bag sig. Ængstelig udtaler statsministeren de forblommede ord: „Som vi hidtil have været tre i ét, vilde vi fremdeles være i ét.“ Så let går det ikke. Ministrene når end ikke at afsige og overrække deres embedsed til kronprinsen, førend han afskediger dem. Han afskaffer kabinettet og foreslår, at ham særligt gunstigt stemte folk optages i statsrådet. Så let kan det gøres. Kronprins Frederik er rigets hersker, og ingen kongelig ordre er gyldig, hvis den ikke er kontraseret af kronprinsen. De hidtidige magthavere har næppe fattet, at de med en ordre fra en spinkel lille kronprins pludselig er sat ud af spillet. Ingen magt. Ingen arrestationer. Et statskup og en hofrevolution så lemfældig som en uskyldig selskabsleg. Et personskifte, der tilsyneladende foregår under iagttagelse af alle mulige høflighedsregler. Nu er det greverne Andreas Peter Bernstorff, Christian Ditlev Reventlow og Ernst Schimmelmann, der skal føre landet frelst igennem de storme, som var ved at få skuden til at kænre. Guldberg har krympet sig ved synet af den mægtige Bernstorff, der først dukker op i byen, efter at hofrevolutionen er fuldbyrdet. Han var Guldbergs svorne modstander. Frisindet, bondevenlig og havde kun ét i tankerne: at skille kronprinsen fra enkedronningen og den

uduelige arveprins. Men ingen skal sværte Guldberg, mindst af alle kronprinsen. Han udnævner ham til amtmand i Aarhus, og den senere Frederik VI viser ham ved enhver lejlighed al mulig honnør og kalder ham „en værdig, tro og uegennyttig Statstjener“. Dansk det var han, og Bernstorff kom fra sine store godser i Mecklenburg og Holsten. Men holsteneren havde den dybe forståelse af sin tids frihedsideal, som amtmanden i Aarhus aldrig havde fattet.

Buntzen har gode dage i Nyhavn, og det samme har de store købmænd og kongelige agenter, der skulle give mægleren arbejde. Landet styrer efter den ublodige paladsrevolution lige ind i den florisante tid. Nok stod store dele af Europa i brand. Napoleon trænger frem overalt, Austerlitz, Jena og Wagram. Til sidst sætter det ubarmhjertige Rusland, og Wienerkongressen i 1814, sagerne på plads. Men herhjemme går det godt. De velstående folk bygger landsteder i den skovrige omegn af hovedstaden, og følsom tale lyder langs stille indsøer. Kysterne er klamme og egn sig bedre til barske fiskere og skippere. Handelshusene overgår hinanden i indtjening. De Coninck, Ryberg, Suhr, Brun, Zinn og Søbøtke. Velhavende folk, der henter store fortjenester hjem fra udlandet, men samtidig fremsynte folk, der giver næring til den opblomstringstid, der følger med de nye landboreformer, som snart skulle øge den lighed, der måtte være målet mellem befolkningsgrupperne. Overalt sker der fremskridt. Skolereformer gennemføres, og de tidligere tiders snærende bånd lempes, så landet mere og mere omformes i en liberal og frisindet retning.

Folket er vågnet op, og det siger sin mening. Øjnene åbnes for enevældens vrangside, og det er som om man mere eller mindre både har en ret og en pligt til skriftligt at blande sig i fædrelandets anliggender. Fremgangsmåden er farlig, fordi det i klubberne og i de litterære kredse var svært at sætte grænserne. De nye folk er tolerante og kan kun være interesseret i at høre den offentlige mening, ja, de opfordrer næsten til de allerfrie udtalelser, men nægtes kan det jo ikke, at der trods alt

er et spring, når man i skrift og tale angriber selve det enevældige monarki. Den slags kan ikke straffes hårdt nok, mener generalprokurøren, Christian Colbjørnsen, der med afsky udtaler, at „Udgivere af slige Papirer fortjente at sidde paa Christiansø eller Munkholm.“

Der skulle ikke gå så mange år, førend han fik sendt en lov-overtræder meget længere væk.

Både Christian Colbjørnsen og Ove Høegh-Guldberg havde et godt øje til samtidens litteratur, i hvem de så politiske brushoveder, som lidt for villigt tog ved lære af den frihedsbølge, der havde rejst sig i Frankrig. Navnlig gik der vist visse ting i svang i de klubber, som efterhånden dukkede op overalt i hovedstaden. Guldberg er vågen og agtpågivende og tilstiller politichefen i København, konferensraad Fædder, en kabinetsordre, der lægger opsynet med klubberne i politimesterens hænder. Navnlig skal de nok være agtpågivende over for den unge litterat, der hed P. A. Heiberg, et agtet og æret medlem af kronprinsens klub, men hvorfra de utroligste viser trængte ud gennem tæt tilspigrede vinduer.

Rigdommen vokser i adelens bleer,
og som en skomager nylig har sagt,
ene de van'er og von'er og de'er
holder Fortuna og Plutus i agt.
Har vi ej meget, er det vort eget,
er det vort eget,
som ej fra staten er sveget.

Den slags kan man ikke, og dog var det småting imod, hvad der siden skulle komme fra Heibergs hånd.

At skildre vores hus i Nyhavn uden at skildre Heibergs og den tid, i hvilken de levede, forekommer unaturligt. Vi ved, at de vil optage broderparten af husets brogede og bevægede historie, men de er det værd. De folk, der på den tid beboede og færdedes i de små stuer, hæver vores hus op til noget særligt. Måt-

Et Hus i Nyhavn

te det blot lykkes at få lidt af det, der har rørt sig i nr. 67, til at leve for andre.

Hvordan P. A. Heiberg kom i forbindelse med den langt ældre Buntzen, ved vi ikke. Kan hænde at rebeller altid finder sammen. Byen var jo lille og cirklerne endnu mindre. Men vi ved, at Heiberg var tredive år, da han kom i huset hos stads-mægleren. Den ansættelse skulle blive skæbnebestemmende for familien og for vores historie. Ikke underligt at det offentlige styre fulgte netop ham med vågen opmærksomhed. De skal nok have været klar over, at her stod de over for et sjældent lyst og klart hoved, der inden længe ville komme til at volde dem bekymringer. Da han i 1775 havde bestået sin filologiske embedseksamen med glans, vakte han med sine skrifter straks opmærksomhed i offentligheden. Men han har ikke kunnet leve af sin pen, tværtom har den kun bragt ham udgifter og mulker, så han måtte ernære sig og sin moder ved at informere den akademiske ungdom i de romanske sprog, i hvilke han besad store færdigheder.

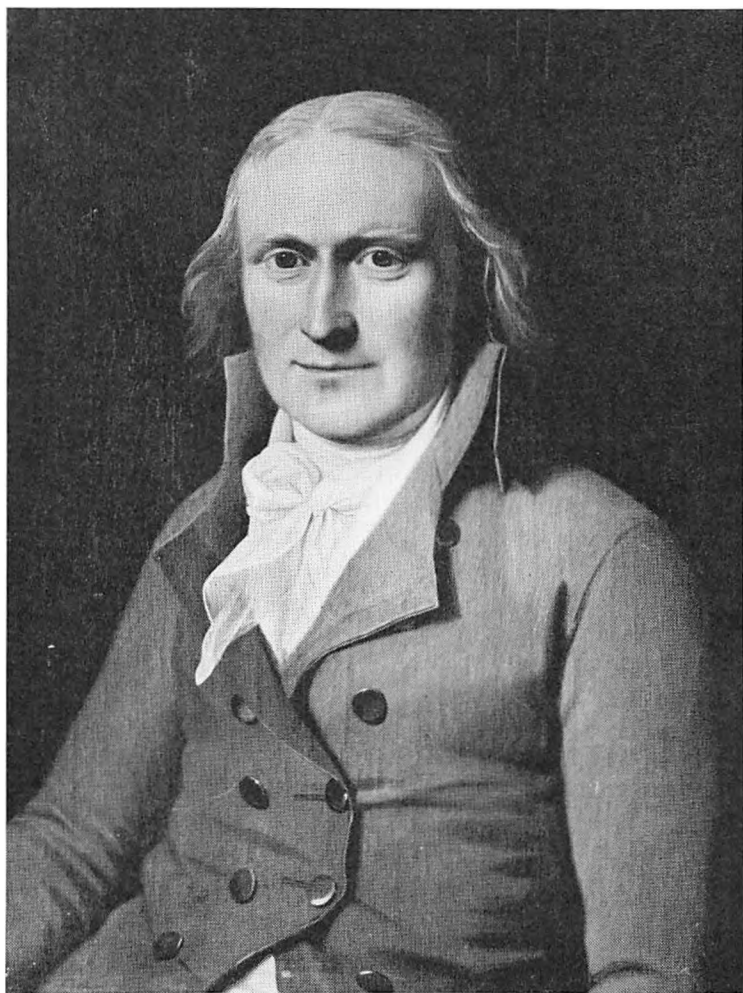
Men disse lektioner var langt fra nok for den levende og begavede mand. I 1782 kom hans første skuespil „Forvandlingerne“ frem på scenen, og da det gjorde lykke, fortsatte han sin dramatiske virksomhed med større eller mindre mellemrum. Men det har været spildedamp. Det, der interesserede P. A. Heiberg, var de kritiske og vittige afhandlinger såvel i vers som i prosa, i hvilke han fik lejlighed til at hudflette sin tid og give udtryk for de liberale anskuelser, der rørte sig i Europa, men som også skulle bringe uroen ind i vores lille familie. Gang på gang lagde han sig ud med presseloven, og gang på gang måtte han vende sine lommer for at betale de bøder, som politiet idømte ham, men det forstærkede kun hans trang til at ramme endnu hårdere næste gang. Han tænkte ikke på persons anseelse. Selv den almægtige Christian Colbjørnsen skulle ikke føle sig sikker, og publikum, der dog intet selv turde fremføre, morede sig over hans ætsende angreb og ventede blot på det næste. Angreb, der skulle more offentligheden, men som drev ham ind i de besværligheder, han dog kun anglede efter.

Heiberg har passet Buntzen. Makkerskabet har været i orden. På hans mæglerkontor sad pludselig den mand, som hele det intellektuelle København talte om. Han oversatte breve til hans forretningsforbindelser i udlandet, og da Buntzens virksomhed netop i de år var i en rivende udvikling, blev han efterhånden helt uundværlig på kontoret og færdedes som en selvfølge i det gamle velhavende hus, hvor hele familien beundrede den kloge og vittige mand, hvis navn ofte blev nævnt i de intellektuelle kredse. Mægleren har været ikke så lidt stolt over, at den mand, der både var beundret og berygtet, var ansat i Nyhavn nr. 67. Måske har Heiberg ikke hele dagen været beskæftiget på kontoret, så ikke underligt at Buntzen har bedt ham om at tage sig af døtrenes undervisning. Tysk, fransk og italiensk har daglig stået på skemaet, og de unge piger skal nok have været bæret over at blive undervist af den berømte mand. Navnlig har Thomasine rødmet, og hun har været lykkelig, blot han har været i nærheden. Hun var den, der interesserede ham mest, ligesom hun også var faderens foretrukne. Hun kom jo som det lille lyspunkt, da Thomas var død. Hurtigt opdager Heiberg hendes sjældne evner. „Det er rent galt, at hun er blevet en pige, hun burde være en dreng,“ skal faderen engang have udtalt. Og dog, gennem-kvindelig skal hun nu nok have været. Sværmerisk – lidt religiøs og med et uroligt sind, der ofte har været pint af mange skrumpel og anfægtelser. Dertil letfængelig og følsom. Sensuel? Hvorfor ikke. På Frederiksborg hænger deres portrætter malet af Jens Juel. Det er, som om man aner, at den forbindelse de indgik, ikke kunne holde.

„Det kloge ansigt med den ironiske mund og de stikkende, skarpe øjne var gengivet med et udtryk, så jeg altid havde en følelse af, at der var en levende mand i min stue.“ Hans bilde har hængt over den sofa, som Johanne Luise senere har sovet på, da hun flytter ind hos fru Gyllembourg. Thomasines portræt så helt anderledes ud med de kloge, søgende øjne indrammet af det krøllede, mørke hår. En håndbevægelse op mod hagen, som vil hun rejse sig. Et barn fanget i et flygtigt øjeblik, uroligt og flaksende, hvor hans blik har hvilet tungt og fast på

Juels billede af Thomasine Gyllembourg. Sammenligner man dette portræt med mandens, synes det indlysende, at ægteskabet måtte mislykkes. Hun, katteagtig sensuel, han, streng og med sit lidt stive blik rettet mod beskueren. (Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg).

Jens Juels berømte billede af P. A. Heiberg. Det var det, der hang over Johanne Luise Pätges seng ude hos fru Gyllembourg og som hun ofte kunne være så bange for. „Jeg havde en følelse af, at der var en levende mand i min stue“. (Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg).

den ængstelige Jomfru Pätges, der kun skammede sig over egen barnagtighed.

Thomasine Buntzen sytten og han toogtredive. Hun uvidende og måske ængstelig for helt at blotte sine inderste følelser. Han den kloge og feterede mand, der kun kunne vække endnu mere opmærksomhed med den unge pige ved sin side. Elskede han hende? Vidste han, hvad det var? Vidste hun det? En barnebrud, da de blev gift i 1790. Rødmen er steget op i hendes hals og kinder den dag, P. A. Heiberg til hendes store overraskelse beder om hendes hånd.

Rødmen har også farvet gamle Buntzens ansigt, men det var i stolthed over at knytte den lærde P. A. Heiberg til sig som sin svigersøn. Hvad fader og datter har følt ved det overraskende forslag kan vi kun gisne om. Begge har de været dybt smigrede hver på deres måde, og et nej til et så favorabelt parti med en så kendt mand har næppe et sekund strejft de to. Buntzen har hentet vin og slebet krystal frem fra skabe og gemmer. De har drukket på fremtiden, og de har talt om, at Anne Bolette ville glæde sig i sin himmel. Lad så være, at samtidens københavnere undrede sig. Der hviskes i saloner og klubber.

Brylluppet står på Skydebanen. Buntzen er mangeårigt medlem, så fornemme sale står til hans disposition. Ingen skal være i tvivl om, at det er en begivenhed af de remarkable. Stadsmæglerens datter giver sit ja til en mand, hvis navn ofte er på alles læber. Også nu og da på Colbjørnsens og politichefens. Heiberg fremturer og skærper myndighedernes agtpågenhed.

„Ordener hænger man på idioter.
Stjerner og bånd man kun adelen giver.“

Nu kan det snart være nok. Heiberg indkaldes for politiretten, og han henviser til, at Baggesen har sagt meget værre ting om de højeste rangklasser, uden man øjensynlig har taget anstød deraf. Men Colbjørnsen vender det døve øre til. Bøden er stor, og Heiberg vender de tomme lommer. Godt, at den stolte svi-gerfar kan træde hjælpende til.

Buntzens daterede (13. september 1780) og signerede skydeskive har sin plads på Den kgl. Skydebane. Vi skal ikke være i tvivl om, at manden har noget med søen at gøre. Neptun er steget i land og rederens stolte skib vugger i baggrunden. (Københavns By-museum).

Efter brylluppet på Skydebanen slår det nygifte par sig ned i Bredgade, men P. A. Heiberg færdes som sædvanlig i vores Nyhavnshus, hvor der stadig er brug for hans sprogkundskaaber. Han delte ellers sin tid mellem sin litterære virksomhed, sit klubliv og selskabelige sammenkomster med ligesindede, hvor Thomasines blotte tilstedeværelse vakte undren. Tilsyneladende

Et Hus i Nyhavn

en ubetydelighed, der havde knyttet sin tilværelse til en mand, som på alle punkter var hende langt overlegen. Selv har hun følt det, og det har næret hendes usikkerhed og hendes utilstrækkelighed. Hun har mødt ham med et ængsteligt smil i hjemmet. Træt og irriteret er han gået ind til sig selv. Et venligt smil, en rosende bemærkning har ændret hendes dag og fået hende til at glemme en skarp og ironisk sætning udtalt for blot få øjeblikke siden. Hun har beundret ham og lyttet til hans kloge, vittige tale, som han så rundhåndet gav andre del i. Hun har i sine lykkeligste øjeblikke følt sig tilfreds med hans offentlige virksomhed, kun han har vel knap fattet, at han dag for dag kvalte de sidste ulmende gløder, som andre senere skulle få til at brænde i lys lue. „Men i kærlighed måtte dette arbejde gøres, thi uden kærlighed kunne dette lille menneske ikke leve. P. A. Heiberg gad i sit overmod ikke være over dette arbejde, derfor påtog en anden sig det.“ Johanne Luise som udgav deres brevveksling, tager sit parti. Hun erkender og ved, hvad Thomasine har døjet og savnet i livet.

Skræmt har hun været for at sige noget galt. Ængstelig for, at hani spottende skulle skamme hende ud. Har han glædet sig over det barn, som hun ventede sig og hvis fødsel fyldte hende med den fryd og glæde, hun måtte savne i hans selskab? Den 14. december 1791 føder hun en søn, der i dåben får navnet Johan Ludvig, høfligt opkaldt efter både morfar og farfar. Hun har i sønnen fået den adspredelse og lykke, som hun så heftigt savnede. Hun har fået et lille væsen i sine arme, som hun helt og udelt kunne skænke al den kærlighed og ømhed, som hun kun ønskede at øse ud af. Hvor langt har de i virkeligheden ikke stået fra hinanden? Gamle Buntzen må have mærket det og ønsker gennem kompagniskab at knytte svigersønnen tættere til sig. Måske har han følt ansvaret over for sin lille familie langt tungere, end den satiriske og spotske mand har villet være ved. Altid har han siddet bøjet over arbejdet for med sin litterære virksomhed at skaffe de beskedne indtægter, der var nødvendige for hans livsførelse. Og dog, for vinding har han næppe nogen sinde skrevet. Kun når han påtaler uret og for at drage

uretsfærdigheden frem i lyset har han kastet sig over arbejdet. Vågent har han fulgt, hvad der skete ude i verden, og han har med misundelse og beundring set hvordan kongedømmet blev styrtet i Frankrig.

Svigersønnen har sikkert bekymret gamle Buntzen. Nok fører han åbent hus, hvor oprørske frihedsideer kom højrøstet til orde, og det var kun godt. Den gamle var jo selv noget af en rebel, men et borgerligt udkomme er nu heller ikke at foragte. Inden brylluppet støtter han med iver Heibergs ansøgning om bestalling som translator, og efter brylluppet modtager han bestalling som dispachør og mægler, så han kan overtage forretningen i Nyhavn, når gamle Buntzen lægger op. Men det skulle gå anderledes, og Heiberg overlader rundhåndet arvefølgen til svogeren, Froderus Jürgensen, og gamle Buntzen har vel inderst inde både anet og bifaldet det.

Udslagsgivende for hans livsløb har det måske også været, at Heiberg blev forbigået i sin ansøgning til notarialembetet, til hvilket han givet var kvalificeret. Trods alle mulige anbefalinger og trods uofficiel lovnng på embedet gives det til en mindre kvalificeret, hvad der får Heiberg til offentligt at rase mod autoriteter og regering med en så indædt bitterhed og et så oplagret had, så hans hensynsløse angreb på adel og regering ingen grænser kender.

Nætop i den sindsstemning modtog han den nye franske republiks repræsentanter med åbne arme. De er kommet ham svært tilpas, og den unge Thomasine har heller ikke haft det mindste imod at åbne sine stuer for de kokardeprydede revolutionære franskmænd.

De revolutionære har vakt opsigt i byens gader. Efter kongedømmets blodige fald sendte den nyskabte republik delegationer ud til andre lande for at få det nye Frankrig officielt anerkendt af nabolandene. Men også handelsfolkene var parat, og kommissioner blev sendt herop for at slutte kontrakter med vore førende handelshuse. P. A. Heiberg og Thomasine har været med overalt, og franskmændene har været dybt imponeret af

Et Hus i Nyhavn

den kloge mand, som de traf i saloner og i de rige huse, der beredvilligt åbnede sig for de fremmede. Men mest af alt har han været vært i sit eget hjem. En åndsfælle, som forstod dem og som på deres eget sprog evnede at give udtryk for de tanker, der rørte sig i tiden. Stuerne i Bredgade har summet af fransk, og de unge revolutionære har med deres trikolorfarvede brystkokarder og deres gratie og ynde vakt det til live i Thomasine, som P. A. Heiberg så omhyggeligt havde kvalt. Pludselig bliver hun sikker på sig selv. Pludselig bliver hun klar over, at hun er kvinde og ikke blot kustode i et dukkehus, hvor hun kun skulle tie, når husherren talte – hvis han overhovedet talte. Måske har det gjort et stort indtryk på hende, at den langt ældre mand fik øjnene op for hende. Nu tav han pludselig, når hun talte, fordi han så, at de unge franskmænd var indtaget i hende. Hun udtrykte sig let og ubesværet på deres modersmål, og hun opdagede i ét nu, hvad hun havde måttet savne under mandens ligegyldighed. Satte hun sig til klavret, var han en stolt og lydhør tilhører, og han glædede sig over den lykke, hun gjorde hos de unge. Hun har trods alt følt det som et stik i hjertet, at han nu pludselig roste hende, takkede hende, og med vemod har hun tænkt på, hvordan han altid forlod stuen, når hun før i tiden i ensomhed ville glæde ham med sit spil.

Thomasine er blevet misundt af sine københavnske medsøstre. De har i Det kongelige Teater rettet deres kikkerter mod hende, når hun sad i den reserverede loge mellem alle de unge revolutionære og med den levende og talende P. A. Heiberg som et halvofficielt midtpunkt. Kokarderne har lyst på brystet, kun Thomasine har diskret skjult sin under sjalet. Halvforlegen, halvskamfuld har hun følt, at hun smykkede sig med lånte fjer. Men det var Heibergs påfund, og i enrum har hun med lettelse gemt kokarden bort.

I enrum har Thomasine tænkt på så meget. Noget har ængstet hende, og hun vidste, hvad det var. Hele tiden følte hun, at der var en mand, hvis blik stedse hvilede på hende.

Han hed Duveyrier, men alle kaldte ham Honoré. Han har set på hende, og hans lidenskabelige blik har fået rødmen til

at flamme på hendes hals. Hun har ikke kunnet modstå den elegante franskmænd, hvis hele fremtoning var så vidt forskellig fra hendes daglige omgang, men med dyb bekymring har hun mærket, hvordan han fik mere og mere magt over hende. Anede han, at forholdet mellem hende og P. A. Heiberg var koldere end is, og var det hans inderste ønske at bibringe hende den lykke og varme, som hun som kvinde måtte savne? Duvérier var ikke den mand, der længe kunne lægge bånd på sig selv, og Thomasine har i sin kvide bedt P. A. Heiberg om fred for disse franskmænd, hvoraf navnlig én var ved at plage livet af hende. Ængsteligt har hun fremført sit ønske og sine bekymringer, og som en tordenkile har det ramt hende, da han lige-gyldig og kold har svaret: „Åh, ikke andet – du har din frihed.“ Thomasine har været lammet, og hun har trukket sig ind i sig selv. Fra det øjeblik har hun sikkert følt, at Heiberg ikke elskede hende og vel aldrig havde gjort det. Godt, at Duvérier blev kaldt hjem til Frankrig, men Thomasine har trods alt følt tomheden, da han er ude af landet. Måske opdagede hun først nu, da han var væk, hvad hun så længe havde savnet.

Men Honoré var med hos den rige agent, Johan Ludvig Zinn, og også der fortryllede han alle ved sin charme.

Nok har Thomasine ofte følt sig tilovers og ulykkelig, men hun var trods alt stolt af sin berømte mand, og hun var lykkelig som et barn, når hun sad ved hans side i logen eller færededes i de rige handelshuse, hvor kongelige agenter beredvilligt åbnede deres hjem for de franske. Hos den rige agent, Erich Erichsen, kom de ikke. Det havde ellers været meningen. Med ham som vært skulle der afholdes et officielt selskab til de franskes ære med påfølgende bal på Hotel Rau, det senere Hotel d'Angleterre. Men den slags går ikke. Bernstorff griber ind. En fransk fest med et næsten officielt stempel vil af englænderne blive betragtet som en utidig demonstration. Udsendte indbydelser kaldes tilbage, og Johan Ludvig Zinn træder ugen efter ind som vært i stedet for. Han boede i sin store ejendom – Kvæsthusgade 3 få huse fra nr. 67 – og i det hele taget er det,

Et Hus i Nyhavn

som om den ende af Nyhavn har været det revolutionære centrum i byen.

Også Zinn hørte til stadens indflydelsesrige mænd, og fra datteren, Sophie Dorotheas erindringer, ved vi, at Heibergs var med. Velkendt er det, at da låget ved middagen tages af postejen, flyver tre kanarifugle ud af fadet med sedler om halsen, på hvilke de forbavsede gæster kunne læse: „Toulon est repris“, og lige så velkendt er det, at Duveyrier efter bordet sprang op på sin stol og sang Marseillaisen til alles henrykkelse. Selv den rige grosserer Zinn skal have set veltilfreds ud, selv om han i lommen havde et anonymt brev, der på det alvorligste advarede ham mod demonstrationer og afsyngelse af republikanske sange i sit hus. Kom det nogen for øre, ville englænderne vide at tage deres forholdsregler over for ham. Heiberg har befundet sig vel. Som sædvanlig er han snart midtpunktet i selskabet, og naturligvis skrev han en dag en vise om Toulons erobring, som gjorde stor lykke hos de franske kommissionærer og udsendinge.

„Britten som vil ene råde
over havets våde skjød
ruster ud en købmandsflåde
som med guld Toulon beskød
ak at ej han guldet sparte
slet han vandt og slet forsvarte
leve de der tog Toulon.“

Men en dag er det hele forbi. Københavnerne har moret sig, mens hovederne har rullet i det fjerne. Franskmandene rejser hjem. „Adieu, Sophie – adieu, trop chere.“ Der bliver tyst i salonerne og i de riges huse. De farvede atlaskesbånd i trikolorens farver lægges stille ned mellem lavendelposer i damernes dragkister. Ak ja, det var dengang.

Det er, som om disse år er fulde af dramatik både for vores lille hus i Nyhavn og for den verden, som ligger uden for vores vinduer. P. A. Heiberg styrer sin egen farlige kurs, der sikkert

inden længe kan nedkalde katastrofe over ham selv og beboerne i nr. 67, og Thomasine har set ind i en verden, som har givet hende et helt nyt syn på tilværelsen. Buntzen passer sin forretning, men det er, som om det svinder i likviderne, og han må efterhånden mere og mere overlade forretningerne til svigersønnen Froderus Jürgensen. Han er drikkædlig, og Buntzen ved det, men Buntzen siger ikke noget.

Men så en dag sidder der en fremmed herre i salen oppe på første sal. Han spørger efter P. A. Heiberg og efter hans kone Thomasine.

Den fremmede er svensker. Han er adelsmand, men landsforvist for meddelagtighed i mordet på Sveriges Gustaf III i 1792. En kongemorder! Carl Frederik Ehrensvärd-Gyllenborg skal være så hjertelig velkommen! P. A. Heiberg er både stolt og beæret. Thomasine har i smug set på den værdige, fornemme mand, som pludselig sidder i hendes stue. Gamle Buntzen gnider sig veltilfreds i hænderne og falder fuldstændig for den svenske aristokrat. Børnene har måbende hørt, hvordan det hele foregik den aften oppe i teatret på Drottningholm. Fortæl, fortæl. Og den fremmede mand med det syngende sprog har fortalt om maskeballet og oppositionspartiets sammensværgelse mod den enerådende konge. Anckarström, Ribbing og Horn. Alle navnene har svirret gennem stuerne. Fornemme folk, sløret af sorte dominoer og venetianske, næbformede halvmasker. Kongen lader vente på sig. Overmodigt putter han en advarende billet i lommen, som han modtager fra grev Carl Liljehorn. Kongen spiser og giver sig god tid, og de sammensvorne bliver nervøse. Anckarström har to pistoler i sine dybe lommer. Én, som skal gøre det af med kongen, og én, som skal gøre det af med ham selv. Kongen ifører sig sin hvide maske og sin sorte domino. På hovedet bærer han en enorm venetiansk castorhat kantet med hvide fjer, og med von Essen under armen går han til sin tilgitrede loge. Han åbner gitteret og ser ud over salen, der er fuld af maskerede mennesker. Kongen vender sig mod von Essen og siger: „Hvis man vil myrde mig, havde man her

haft den bedste lejlighed.“ Stadig fulgt af von Essen træder han ind i foyeren. Folk viger til side og bøjer sig. Kongen er letgenkendelig i sin grå silkedragt med serafimerordenens blå bånd over brystet. Musikken spiller en quadrille, som netop er komponeret til operamaskeraden natten mellem den 16. og 17. marts. Temaet gentages, og der lyder et skud. Med ét er alt stilhed. Kun kongen råber: „Je suis blessé – arrêtez lui, mais ne lui faites pas de mal.“ I noderne, som endnu eksisterer, er der mellem den 13. og den 14. takt sat et mærke nøjagtigt det sted, hvor musikken pludselig hørte op. Farlige vidner disse hofoboister og trompetere. De har ikke hele tiden haft øjne i noderne. Ængsteligt har de fulgt en flok sortklædte herrer, som i kort afstand fulgte kongen og hans følge. Kongen støttes af von Essen og grev Taube til en divan ledsaget af en grædende page. Hans livlæge, Halmann, tilkaldes. „Se, hur tjocke Halmann pustar.“ Kongen spiller med blodet pibende ud af ryggen sin rolle. „Hvem skulle have troet, at jeg nogen sinde skulle blive såret bagfra,“ siger han til sin ven, grev Armfeldt, som prøver at lægge ham bedre til rette på sofaen.

Tretten døgn levede han efter attentatet på operamaskeraden. Fra sengen blev han båret op og sat i en stol, men han klagede sig ikke. Han ville ikke tale om de arresterede og ville intet høre om undersøgelser og forhør. Selv hans svorne fjender besøgte ham. Tålmodigt lod han lægerne grave efter splinter i sine sår. „Jeg er træt – et øjeblik hvile, og det vil gøre mig godt.“ Men det er for sent. Den 29. marts er det forbi.

Bellman sørger over sin velgører og skriver dagen efter kongens død:

ögat bader sig i tårar
bröstat flämter sig tungt och ömt . . .

Den 14. maj lyder den storslåede sørgemusik under Riddarholmskyrkans hvælvinger. Josef Martin Kraus har skrevet den prægtige kantate i anledning af kongens død. Med dæmpede og slørede pauker bæres kongen til graven.

Gyllembourg, som han siden kaldte sig, har talt i de små stuer. Han var i yderkanten af sammensværgelsen, blev dømt til døden, men det blev ændret til landsforvisning. Ikke underligt, at han en skønne dag dukker op i Nyhavn. Her er han blandt venligtsindede, og han er hjertelig velkommen.

Den fremmede svenske gæst har for et øjeblik adspredt vores familie. I al fald har han været en opmuntring for P. A. Heiberg og Thomasine. Kun Buntzen kunne nu og da være lidt bekymret for svigersønnens finansielle situation, noget P. A. Heiberg mindst af alt tænkte på. Bøder og mulkter hørte til dagens orden, derimod hørte det til sjældenhederne, hvis Heiberg havde økonomisk rygdækning for sine udtalelser. Ofte måtte gamle Buntzen træde til, og han gjorde det med glæde. Han gav også rundhåndet til Lise og hendes mand, men han har nok betalt Heibergs bøder med større tilfredsstillelse end den efterhånden voksende vinregning, som Froderus tegnede sig for.

Lille Johan Ludvig kom ofte på besøg og legede med fætre og kusiner, og han har gang på gang hørt svenskeren fortælle om, hvordan de skød kongen, men han har ikke kikket stjerner med morfar, for det høje hus var jo væk, og alle de kostbare kikkerter og instrumenter brændt. Derimod kunne han en dag se noget helt andet fra Nyhavns vinduer.

I 1737 havde Bøsholt fra sit byggestillads kunnet vinke kollegialt over til en langt større byggeplads. Omtrent samtidig holdt hørkrammeren og kongen rejsegilde, men nægtes kan det jo ikke, at Bøsholt og hans muntre kone kom adskilligt før under tag end den enevældige konge. Men udsigten til den fine nabo var god. Bebyggelsen på Bremerholm var sparsom, og overalt i den lille by kunne man se det store barokslot rejse sig som en overdimensioneret kæmpe. Ganske vist var udsigten bedre i Bøsholts tid end i Buntzens, men du godeste – sikken et syn fra Nyhavns vinduer, da hele slottet en vinterdag er omspændt af flammer.

Et Hus i Nyhavn

De ansatte på slottet hørte så ofte nogle buldrende lyde under gulvene og bag de høje paneler. Det hørte de også i dagene op til den 26. februar 1794, men de tænkte ikke over det, for de havde hørt det så ofte før. De vidste, hvad det var. Det var kakkellovnsrørene, der var anbragt under gulvet, men der var nu mange flere, end skorstensfejerne var klar over, så det var kun en del af dem, der blev rensset hver 14. dag. Men efterhånden som man havde vænnet sig til den mystiske rumlen, blev myndighederne mere og mere sløvede. Man sparede 500 rigsdaler om året, men bragte ved påholdenhed 5 millioner og et pragtslot i den yderste fare. Kun de indviede vidste, at slottet var meget brandfarligt. For den store folkemængde stod det højt hævet over alt jordisk. Det var byens stolthed, og det kunne naturligvis ikke brænde.

Desværre gik det meget godt alligevel. Da man et par dage havde hørt „en brølen og buldren“ uden egentlig at forstå, hvorfra de mystiske lyde kom, og da lyden blev højere og højere, brød flammerne pludselig om eftermiddagen frem i nogle værelser i den sydlige fløj. Man havde ganske vist lugtet røg allerede om morgenen ved 8-tiden, men der lugtede så ofte af røg i slottet, så det tænkte ingen over. I det hele taget gik livet på slottet som det plejede, indtil flammerne slog ud igennem panelerne. Den kongelige familie gik til taffel, som de plejede og som om intet var hændt. Værsgo og tag plads. Dette slot brænde? Umuligt. Christiansborg var noget ophøjet i alle folks bevidsthed, så det, at det pludselig skulle stå i lys lue, ville ingen tro på.

Men se, om det kunne brænde! Under taget, der blev båret af en skov af tykke bjælker, var der oplagsplads for tømmer og planker, der skulle anvendes til reparationer, og hverken håndsprøjter eller de fyldte vandkar, som var påbudt af myndighederne, var i orden. Der skulle ikke gå så forfærdelig mange timer, inden hele det prægtige slot var omspændt af flammerne. En utallig menneskemængde samlede sig hurtigt på slotspladsen. Forstenede af rædsel over det grufulde syn gjorde de heller ikke redningsarbejdet lettere. Rygter har svirret fra mund til

mund. Ilden var påsat! Ingen kunne være i tvivl. I Frankrig og i Sverige halshuggede og myrdede man kongerne. Her nøjedes man med at sætte ild i deres fine hus. Alle var under mistanke, og folket fra gaden blev af den grund forhindret i at deltage i redningsarbejdet. Ude fra slotspladsen kunne de se, hvordan kostbare gobeliner og spejle gik op i luer.

Kongefamilien forlader det brændende slot, men naturligvis gør Juliane Marie vrøvl. Til det sidste har hun følt sig højt hævet over alt jordisk og menneskeligt. Modvilligt tager hun midlertidigt ophold på Rosenborg i selskab med sin underbevagede arveprins og hans gemalinde. I løbet af natten nåede ilden de andre fløje, og om aftenen faldt tårnet med de tunge klokker som en lysende fakkellod mod jorden. Hele byen har ligget oplyst af brandskæret, men i de brændende ruiner arbejdes der hektisk for at redde det kostbare indbo; navnlig roses marinen for deres uforfærdede mod, men alt for mange omkom i flammerne. Mens kongefamilien var i sikkerhed, satte Holmens folk livet på spil. Den kendte skuespiller H. C. Knudsen, der var fortrolig med gange og korridorer, hoster og harker, men redder utallige brandmænd. I røgfyldte stuer bakser de med spejle og statuer og skærer i et nu billederne ud af rammerne og bringer dem i sikkerhed i Holmens Kirke. Arveprinsen kan iføre sig slåbrok og morgensko i de uvante omgivelser på Rosenborg. Han og den øvrige familie er i salveten, kun kronprinsen roses for sin holdning. „Vi har mistet et prægtigt slot – men nu skal folket også se, at kongen kan hjælpe sig uden et slot.“

„Når man for et øjeblik kunne glemme, hvad dette syn kostede,“ beretter et øjenvidne fra branden, „var det unægtelig det herligste syn, man kunne tænke sig, at se slottet brænde, helst ud på aftenen, da det blev mørkt, og genskinnet, som det gav fra sig på voldene og de nærmeste møller på voldene, var det prægtigste tableau og illumination af verden. Hingstens vrinsken – hvilke man straks havde udført af staldene af frygt for, at ilden skulle komme til dem, og som man holdt med på volden oven for Vesterport – som ideligen opvæktes ved det uvante syn af lysningen, gjorde og et særdeles indtryk på øret.“

Et Hus i Nyhavn

Vores beboere i Nyhavn har haft en strålende udsigt til det dramatiske skuespil. Hvad har de tænkt? Har P. A. Heiberg stået i et af vinduerne og den landsforviste Gyllembourg i et andet? Var det noget symbolsk, det der skete? Var det enevælden, der endelig gik op i luer? Indvarslede denne brand en ny tid, som guillotinen og Anckarströms pistoler havde indvarslet nye tider i andre lande? Populært havde Christian VI's slot aldrig været. Byen slikkede sine sår efter branden i 1728, og så kunne den lille pietistiske oldenborger ikke få det fint nok. Et ødselhedens og forfængelighedens tempel rejst på skuldrene af et ufrit og fattigt folk. I årevis havde håndværkere slæbt sig krumryggede for at bygge et hus, der efter sigende havde kostet mere end al Sjællands bøndergods tilsammen.

Gamle Buntzen har tænkt et og andet, mens flammeskæret har spillet hen over hans ansigt, men han har ikke sagt noget. P. A. Heiberg og Gyllembourg har næppe holdt sig tilbage. For dem har branden sikkert ikke været den helt store sorg, og de har givet ikke bidraget til den landsindsamling, som omgående blev sat i gang. Bidragene var store, men det skyldtes nok ikke trangen til at få det fine hus tilbage, langt snarere den sympati, som meget hurtigt slog sammen om kronprinsens familie. At alle pengene blev brugt til at styrke marinen og forsvaret til søs, er en anden sag, men de penge var nu givet godt ud. Engelskmanden lå jo overalt og lurede i sund og bælt, og det skulle ikke vare så længe, inden den enarmede og enøjede Lord Nelson skulle lade os forstå, at de allerbedste forhandlere i en vanskelig situation er en eskadre af britiske krigsskibe bestykket med op til 74 kanoner.

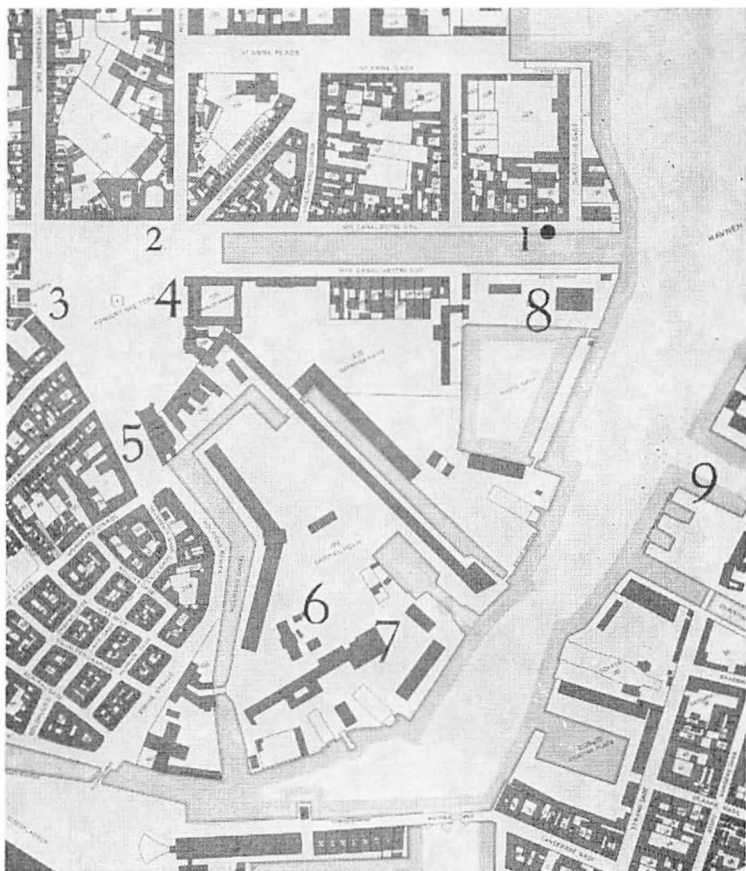
Men trods alt var byen rystet over katastrofen, og overalt lå der aske, og henne på Slotsholmen brændte og røg det i flere uger efter den ulykkelige dag. Folk, der troede hus og hjem truet, bar deres ejendele tilbage, uvidende om at de inden længe skulle miste alt i et flammehav, der med vindens hjælp skulle brede sig ud over en hel bydel.

Vores beboere kaldes til vinduerne igen. De står der på en dejlig sommerdag. Vi aner, at der konstant var uro i ejendommen i disse år, fordi der givet altid var uro i kølvandet på P. A. Heiberg. Selv slotsbranden giver ham anledning til beske udfald mod den engelske gesandt i Rahbeks „Den danske Tilskuer“. Under pseudonymet „Simon Sanddru“ påstår han, at Mr. Hayles på slotspladsen med gnisterne flyvende om ørerne skulle have udtalt, at „for denne summa som nu brænder kunne Danmark have ført krig mod Frankrig i tre år.“ I det hele taget fløj flyveblade og skillingsviser for og imod alt og alle om ørerne på borgerne som de udbrændte askestumper, der ved det mindste vindpust flagrede gennem gaderne. Desværre varede det ikke så længe, inden de skulle gløde igen.

Den 5. juni 1795 rygtedes det pludselig, at der var opstået brand i et skur i „Dellehaugen“ ovre på Holmen. En sort og glødende røgsky buldrede op mod himlen, og i den friske østenstorm blev glødende tovstumper båret som lunter over Holmens Kanal. Mærkværdigt nok tog man det ganske roligt. Det var sommer, skyfrit og varmt, så hvem gad tænke på ildebrand igen? Det kunne da ikke blive ved med at brænde. Endelig var der til byens brandvæsen en blind tillid, der byggede på en udtalelse af rådmand Pontoppidan. Alt var efter slottets brand under kontrol. Borgerne kan være ganske rolige „ingen ekstraordinair farlig og langvarig Ildsvaade skal kunne indtræde.“

Det gik nu meget godt alligevel, og kun en gunstig vindretning redder for anden gang Nyhavn. Til gengæld åd ildtungerne sig systematisk ind gennem hele byen. Rundt regnet 1.000 huse var ødelagt, og i 55 gader havde der været ildløs, og henved 6.000 mennesker var brandlidte. I tre dage rasede den ildebrand, der totalt skulle ændre udseendet af vores by.

Hvordan den var opstået, fandt man aldrig ud af. Én havde set en mand slå en pibe ud på Holmens tømmerstabler. Nok er det: det futede, og alt brød simpelt hen sammen. Holmens chef rykker ud med sprøjterne, og byens brandmajor Boye Junge kaldtes ind fra sit landsted på Gammel Kongevej, hvor han netop havde tiltrådt seks ugers ferie. Fordømt. Nu havde han

*Udsnit af matrikelkort over København inden for voldene. 1807.
Med tilladelse af Stadsconductørens Direktorat.*

- 1. Nyhavn 67. 2. Juels Palæ (Franske ambassade). 3. Hovedvagtten. 4. Gyldenløves Palæ (Charlottenborg). 5. Teatret. 6. Del-lehaugen. 7. Ildmaskinehuset og smedierne. 8. Mastemagerhusene. 9. Wilders Plads.*

det lige så rart i sommersolen. Uheldigvis var Holmens mandskab lige gået hjem, så der var ingen til at sprede brændestabler og kaste vand på ilden, og da nogle unge søofficerer ikke ville adlyde en brandmajor og brandfolk ikke en orlogskaptajn, var alt snart kaos. Det skal dog siges til brandmajorens ros, at han forbløffende hurtigt indså det håbløse i at redde Holmen. Selv om det har været svært at følge gnisternes retning i det klare sommergejr, opdagede han dog snart, at de lagde sig til rette på tagene omkring Nikolaj Kirke. Klokkeren halv seks fik man øje på en lille flamme i kirkens tagrytter. Kirken havde eget trykværk og sprøjte, men døren til tårnet var låst, og klokkeren – den dag en virkelig klokker – var gået hjem og havde taget nøglen i lommen. Ud på aftenen stod hele kvarteret i flammer, og da det blev mørkt, brasede kirkens høje spir sammen, og som en kæmpefakkell antændte den det tæt ved liggende „Jomfruhus“, „ét af de sletteste i byen“ og dermed det meste af Lille Kirkestræde.

Ilden bredte sig nu i to arme, og man kan vel næppe for- tænke beboerne i nr. 67 i, at de har åndet lettet op, da det lykkedes brandmændene at bremse ilden ved Vingårdsstræde. Godt, at vores familie ikke boede på Gammel Strand eller Nytorv. Forunderligt nok undgik Assistenshuset flammerne, men gnisterne satte ubesværet over Rådhusstræde og antændte byens rådhus på Gammeltorv. Vaisenhusbørn forlader grædende deres brændende hjem, og gader er ufremkommelige og tilstoppet af mennesker, som med deres få ejendele på ryggen og på træk- vogne forlader deres brændende hjem. I lange tider var byen en ruinhob. Men københavnere lader sig ikke gå på. Godt, at der er noget, der hedder kilderejser og godt, at Sundet og Dyre- haven stadig ligger derude. Det mener man i al fald i „nyeste Skilderie af Kjøbenhavn“:

„Skrækkeligt og rørende var det, at vandre omkring imellem de rygende Steenhobe Dagen efter, at Ilden var standset. Hvor man henvendte sit Øie, fandt man Spor af menneskelig Elen- dighed. Volden, Rosenborg Hauge og Nørrefælled vare opfyldte af huusvilde Familier. Al Handel og al Haandtering var

Et Hus i Nyhavn

standset; Fremtiden laae indhyllet i mørke Skyer. Mange troede, at det nu var Tid at forlade Hovedstaden, og forlode den virkelig; mange meente, at Byen aldrig igjen vilde blive opbyggt og at alle Næringskilder i lang Tid eller for bestandig vilde være stoppede. Kun den Trøst var endnu tilbage, at Nød og Trang vilde vænne Menneskene til Tarvelighed, og lære dem at undvære de mange Tusinde Fornødenheder, som de havde skabt sig selv: en Fordeel, som tildeels vilde opveie det litte Tab. – Men hvor meget har man ikke bedraget sig i sin Forventning? – Den strax derpaa følgende Kildetid var det tydeligste Beviis paa det Modsatte. Medens Røgen endnu opsteg fra den af Luen fortærede Stad, rullede man skareviis ud til Dyrehaugen.“

Når vi mangler udførlige oplysninger om livet i Nyhavn i disse år, kan det kun forurolige os. Nok skete der store katastrofer uden for de fine vinduer med de engelske rammer, men de små stuer var ladet med en egen dramatik, som en dag måtte slå gnister og bryde ud i en brand af et omfang, der kom til at sætte dybe spor i et par menneskeskæbner. Her var det ikke materielle skader, der var på tale. Det var sorgen og fortvivlelsen, der kom til at præge dem, der daglig færdedes i vort hus.

Buntzen er blevet gammel og træt, og i stedet for at alderdommen skulle forløbe i harmoni og ro, bliver livet i Nyhavns-huset mere og mere bevæget. Han forstår sin svigersøn, og han er parat til at støtte ham på alle tænkelige måder, men han aner den uro, der er ved at brede sig. Sjældent er Heiberg i sit hjem, som regel sidder han i sine klubber, og når han diskuterer politik og litteratur med ligesindede, træder Gyllembourg ind i hans stuer, og ingen kan undgå at mærke, at han knytter sig stærkere og stærkere til den kønne og levende Thomasine. Måske ved han det knap selv, men hun glæder sig hver gang til han skal komme, og Johan Ludvig slutter sig til ham, og de to får i ham det, de begge har savnet så stærkt. Gradvis bliver forholdet mere og mere fortroligt. Hun lytter i åndeløs spænding, når han fortæller om det liv og det land, han har forladt. Han er adelsmand og soldat, og hans stærke nationale følelser får ham til at

fortælle om Sverige, om officersvennerne og familien, som han har måttet tage afsked med, og han fortæller om livet på de svenske herregårde, hvor hans beretninger om traditionen ved juletid har fået Johan Ludvig til at afbryde sin leg.

Som bekendt blev friherre, løjtnant Carl Frederik Ehrensvärd et fatalt bekendtskab for den letsængelige og ulykkelige Thomasine. Men lykken faldede dog og forholdet til den landsforviste P. A. Heiberg bedredes. Portræt i Det svenske Nationalmuseums Portrætarkiv.

Men noget har naget Gyllembourg. Han var ven med Heiberg. Det var ham, han havde hørt om og det var ham, han op-søgte, da han pludselig som landsforvist stod i Danmark. De blev fortrolige og de drak dus, og nu sidder han hos konen, mens Heiberg er i Kronprinsens Klub, og øjensynlig foruroliger hans hyppige besøg ikke Heiberg det mindste. Gyllembourg kan ikke undgå at mærke, at hans følelser for Thomasine er ved at

Et Hus i Nyhavn

ændre sig fra et venskab til en brændende kærlighed. Da huset en dag vrimler med franskmænd, der som sædvanlig gør stormkur til Thomasine, forglemmer Gyllembourg i jalousi sig selv og vedstår over for hende sin lidenskab. Det har været lige slemt for dem begge, blot næppe overraskende. Kun Heiberg tager det tilsyneladende med stoisk ro. „Sig mig, foruroliger det dig, at jeg så ofte og så gerne seer Gyllembourg? Det ville være os begge to meget tungt at undvære den lykke at se hinanden. Desuagtet ville jeg det, om du fordrer det. Men vil du det, da siig det nu, thi måske vil jeg ikke om et år kunne det.“

Hvad der er sket inden i Heiberg, kan vi kun gætte om. Han har vist at skjule sine følelser, dersom han følte mere end venskab for sin unge kone. „Gjør i den henseende som om jeg ikke var til.“ Kan det siges tydeligere? Han var klar over, at hun holdt af en anden. Isnende kold ser han det i øjnene.

Heiberg vidste, at den anden var Carl Frederik Gyllembourg.

„Det er derfor ædle H. . . ., min ven, at jeg i dag tager min tilflugt til dig og gør dig til mit hjertes fortrolige, når jeg uden alle omsvøb siger dig: jeg agter dig, jeg beundrer dig i alle henseender, mit inderste venskab tilhører for evigt dig, men mit hjerte er en andens. – See, kjære Heiberg! min heele skjebne overgiver jeg til dig, mit heele hjerte udøser jeg for dig. Jeg sidder her i nattens stilhed og skriver til dig, medens alting sover omkring mig. Jeg bebrejder mig intet, thi mit venskab for dig er stedse det samme, og det beroer nu på dig, at jeg min hele øvrige levetid skal beundre og næsten kunde jeg sige, dyrke dig som en skytsgud.“

Pennen har skrattet mod papiret. Der er ikke en lyd i vores hus. Alle sover. Kun Thomasine er vågen, og i den stille natte-time betror hun sig til ham, der i det øjeblik er så langt borte.

Heiberg modtager dette „lettre remarquable“ i Paris, og han svarer: „Jeg har aldrig følt at jeg elskede dig så inderligt – så usigelig – som i dette øjeblik, da jeg svæver i den grusomste frygt for at tabe dig.“

Men det er for sent. Thomasine elsker en anden, men det er kun indledningen til det Heiberg'ske drama.

„Det var den 7. februar 1800, at jeg udstødt af mit fødeland ved en hof- og stadsretsdom måtte forlade Kjøbenhavn og Danmark, for i et fremmed land at få skaffe mig de midler til min underholdning, som det ikke længere tillodes mig at erhverve i fødelandet.“

Med disse ord åbner P. A. Heiberg sine „Erindringer af min politiske, selskabelige og litterære Vandel i Frankrig.“

Meget er gået forud. Trods og foragt har præget årene op til dommens afsigelse – men ikke had mod underlødige angribere. Længe havde Christian Colbjørnsen ventet på en lejlighed til én gang for alle at stoppe munden på Heiberg, hvis popularitet var i stadig vækst netop grundet på hans frispog og foragt for det bestående og vedtagne. Måske var chancen der, da et nyt kvartalstidsskrift „For Sandhed“ begyndte at udkomme i 1799. Hovedmedarbejderen var netop P. A. Heiberg. Det andet hæfte indeholdt et bidrag af ham, som han havde kaldt „Politisk dispache“, i hvilket han harcelerede over de enorme summer, Danmark, England og Frankrig ydede deres regenter samt hofhold. Mere kompromitterende var imidlertid en lille afhandling, som han kaldte „Sproggranskning“, en satirisk vittigheds-samling i leksikalsk form. Slår man op under „Privilegier“, kan man læse om en opsigtsvækkende sag mod kromand Jochum Jensen i Nærum, anlagt af en af Heibergs bekendte – nemlig Christian Colbjørnsen – der på det groveste forfølger kromanden, fratager ham hans kroprivilegier og tildeler en af sine egne folk et andet og nyt til egen fordel i stedet. Artiklen vakte opmærksomhed, netop fordi den handlede om den almægtige Colbjørnsen. Det har heller ikke gavnet Heibergs sag, at han efter at generalfiskal Skibsted, Colbjørnsens bulbider, fik ordre til at anlægge sag mod ham, holdt publikum underrettet om processens mindste detaljer gennem en ny publikation, som han kaldte „Læsning for Publikum“. Heiberg gjorde derved offentligheden til meddommere og tirrede myndighederne i en sådan grad, at Colbjørnsen i en fart udstedte den skæbnesvangre forordning om pressefrihed den 27. september 1799. Derved var Heibergs publicistvirksomhed omgående stoppet til ærgrelse bå-

Et Hus i Nyhavn

de for Heiberg og for publikum, og sagens alvor må pludselig have stået lysende klar for Heiberg og hans kreds.

En person, som ikke var til at styre, en pen, som ikke var til at ave fik sin dom juleaftensdag 1799, og han modtog den med stoisk ro. „Translatør Peter Andreas Heiberg bør forvises for Kongens Riger og Lande.“

Der har været stilhed i stuen, men Heiberg har brudt tavsheden. Han afviser talen om appel, og han beder retsbetjentene ønske dommerne et glædeligt nytår.

Mange mente, at når dommen blev så hård som den blev, var det for at give Heiberg chancen for at vende tilbage igen, når der var gået et par år.

Men Heiberg vendte ikke tilbage, for selv vil han ikke ansøge om det. Ørsted (en af dommerne) har sagt: „Kun et ord fra din side, og der vil intet være til hinder derfor.“ – „Et ord fra min side? Jeg skulle vel tigge om at få lov til at vende tilbage til mit fødeland, hvorfra man på det skammeligste og uretfærdigste har forjaget mig! Jeg skulle trygle om min ret? – Aldrig!“ Replikskiftet, som fandt sted mellem sønnen og faderen i Paris, har gjort et stort indtryk på Johanne Luise Heiberg.

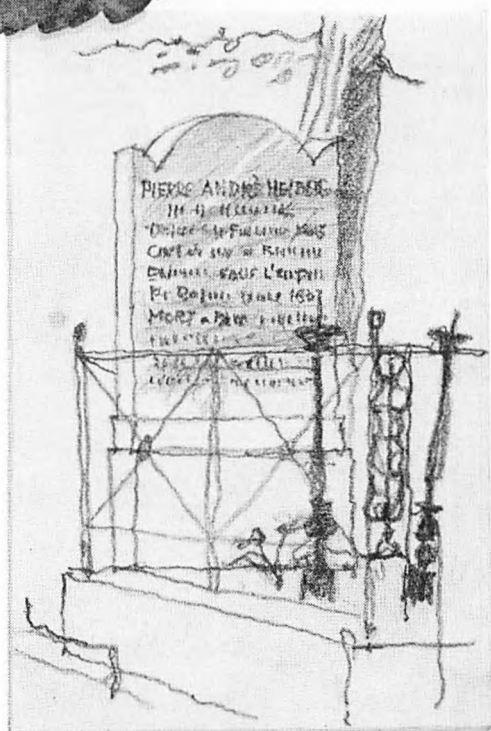
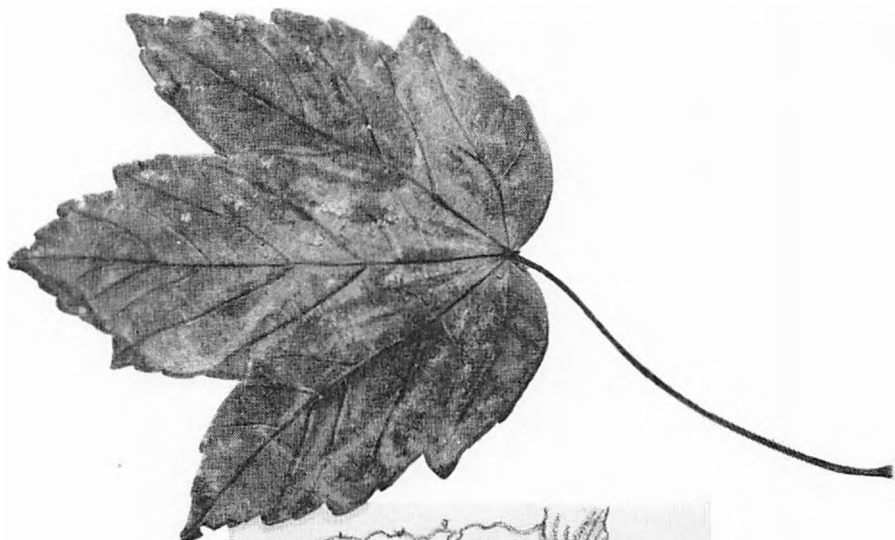
Heiberg var juleaften 1799 fange i sit eget hus, lemfældigt bevogtet af en øvrighedsperson. „Den 24. december gjorde mig hele ugen kraftesløs og modløs, og 7. februar har jeg ikke forvundet endnu,“ skriver Rahbek i sine erindringer. Så er der ligesom mere gehalt i P. A. Heiberg, som den dag han forlader landet, skriver til sin modløse ven på Bakkehuset: „Vedbliv at være hvad du nu er, min ven, så længe jeg bliver hvad jeg hidtil har stræbt at være, sandhedens ven, og lad os kun le ad forfølgelser og stedse med oprejst hoved see vore fjender og forfølgere under øjnene.“

Kjøbenhavn den 7. februar 1800
P. A. Heiberg

P. A. Heiberg forlader vores hus og vores fortælling. Han er en central skikkelse i Nr. 67' historie, selv om han kun var på kontoret som Buntzens translator. Han griber med sin litterære virksomhed ind i vores forhold og beboernes skæbne. Han slår dybe skår i den hygge, der var i vores stuer, men selv betaler han den højeste pris for den eneste vej som en mand som han måtte følge.

Den sidste aften tilbringer han sammen med nogle venner. Det var dem, det smertede ham mest at skulle forlade. Var Thomazine ved hans side? Hans afrejse fra København er blevet en begivenhed, og vognen er omgivet af folk, der rækker arme ind ad de åbne vinduer for at knuge hans hænder, „selv vægteren med sin kabys på enden af morgenstjernen svingede den og istemmede med det hele øvrige publikum, der fulgte mig til Vesterport.“ Men som han selv skriver i sine erindringer: „Det var ikke en samling af pøbel, men af velklædte folk der sikkerlig vidste, hvad de gjorde.“ Da Rahbek stiger ud af vognen, er Heiberg alene. Han knuger Kammas silkehandske, som han tog som et relikvie og et minde om sine bedste venner, der nu står bag hans ryg i mørket, og han gemmer den som noget helligt, og efter hendes død opbevarer han den i en æske, som hun havde ladet pryde med det nygræske flag og ordene: Frihed eller Død. Mange tanker er gået igennem hans hoved i ensomheden, og en dag kan københavnernes læse i „Nyeste Skilderie“: „Digteren Heiberg er nu bleven ansat som Interprète des langues étrangères (oversætter i fremmede sprog) ved Tribunal de Commerce i Paris. Hans adresse er: Rue de la convention No. 593. – Man vil påstå, at det skal være ligeså indbringende at være translateur i Paris som i Kjøbenhavn.“

Indbringende eller ej. Nok er det, at P. A. Heiberg som ventelig ikke var en ganske almindelig translator. Talleyrand opdager hans sjældne evner ikke blot som begavet sprogmand, men også som en vågen politisk observatør. Han færdes i de mest indflydelsesrige kredse, og fulgte i de stores kølvand til Polen og Rusland.

De dramatiske år i nr. 67

Næsten fyre år senere kunne hans landsmænd på kirkegården i Montmartre læse hans gravskrift: „Danske eller Norske Vandrer som besøger dette fremmede Sted, dvæl et Øjeblik ved din Landsmands Grav, her hviler Peter Andreas Heiberg, født i Vordingborg den 16. November 1758, død i Paris den 30. April 1841. Hans Skæbne er dig bekendt.“

PIERRE ANDRÉ HEIBERG
nè en Danemark
Domicilié en France depuis 1803
Chef de Bureau des Relations
Exterieures sous L'empire
En retraite depuis 1817.
Mort à Paris le 30 avril 1841
à l'âge de 83 ans.
Laissant dans sa patrie
un fils unique
Qui lui élevé ce monument.

P. A. Heibergs grav på Montmartre kirkegård. Stedet er tegnet af en romantisk sjæl en sen efterårsdag. Løvet er faldet, og et ahornblad fra graven er varsomt lagt som bogmærke i hans: „Erindringer af min politiske, selskabelige og litterære Vandel i Frankrig.“

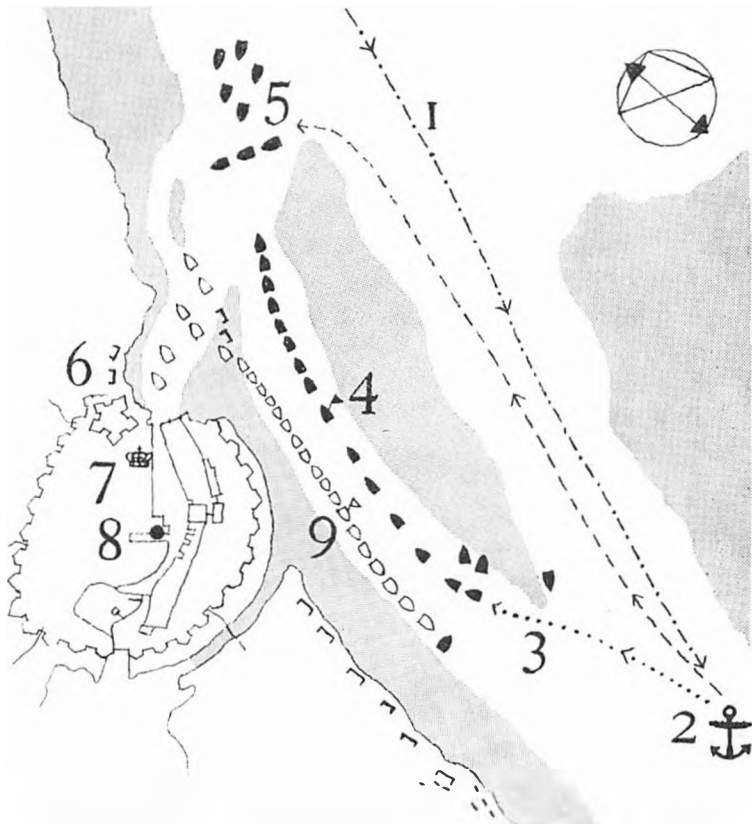
Mærkeligt at tænke på, at den mand, der for sine angreb på kongehuset bliver udvist af landet, i Paris får besøg af sin søn, der i 1828 til Det kongelige Teater afleverer festspillet „Elverhøj“ med musik af Kuhlau, skrevet i anledning af Frederik VI's datter Vilhelmines bryllup med den senere Frederik VII.

Et Hus i Nyhavn

Det er dramatiske år disse år. I storpolitikken holder vi på den gale hest som sædvanlig, og vi får det at føle så det batter. Danmark indgår i det væbnede neutralitetsforbund, og reaktionen udebliver ikke. Dansk-norske handelsskibe beslaglægges og Nelson får travlt. 52 krigsskibe observeres ud for Sjællands nordkyst den 22. marts, og en uge senere ankrer flåden op uden for Københavns Rhed. Den har intet godt i sinde, men forsvarsånden er over os, og alle våbenføre mænd går til kanonerne på vore blokskibe. Kronprinsen er stejl. Nu må det gå som det kan. Nelson åbner ilden fra „Victory“, og Parker, den besindige eskadrechef, holder sig beskedent i baggrunden. Fra halv ni til tre genlyder byen af skud fra Rheden, og tabene er store på begge sider. Men moralen er høj, og sorgen er stor, da kanonaden stilner af hen på eftermiddagen. Var det hele ved at vende? Var Parker i tvivl? Efter sigende var situationen kritisk i det øjeblik, da man tilbød våbenstilstand. Det er ikke tilfældigt, at der også står Copenhagen på Nelsons grav i Sct. Paul. Men tabene og blodsudgydelserne gjorde det dybeste indtryk på kronprinsen, der fulgte slaget fra Vestindisk Pakhus nede i Toldbodgade.

„Vor Hovedstad var Middelpuncten for alle de krigerske Optrin, som den Gang foruroligede Dannemark. Midt fra sin Havn kunde den see sine Sønner kjæmpe for dens Forsvar. Kun den, der har været Øievidne til den anden Aprils blodige, men hæderfulde Scener, formaaer at føle, hvad man kun ved saadanne Leiligheder kan føle for Fædrelandet – de Indtrykke, de have gjort paa ham, ere uudslettelige. Kjøbenhavn lignede i hine Dage en eneste Familie, over hvis Hoved der trækker et mørkt Uveir sammen. Alle havde kun een Følelse, kun een Tanke, kun eet Maal. Leve eller døe for Fædrelandet var den Tanke, der besjelede enhver fra Kongens Borg til den laveste Hytte, – fra den ypperste Mand i Staten indtil den ringste Borger.“

Husene i Nyhavn har rystet og ruderne har klirret. Vi gætter på, at beboerne i Nyhavn nr. 67 har stået med hovederne oppe ad tagvinduerne. Gamle Buntzen har med stolthed fulgt Fi-

I slaget på Rheden gik den engelske flåde, efter for nordlig vind at have passeret Kronborg, til ankers sydøst for Middelgrunden den 1. april. Allerede samme aften dikterede Nelson sin angrebsplan til „half a dozen clarks“, og signalet for klar til aktion blev hejst. Det var Nelsons store held, at vinden i løbet af natten gik om i sydøst; og om morgenen den 2. april stod Nelsons angrebsskadre mod nord gennem Kongedybet, mens Parker forsigtigt gik østen for den farlige Middelgrund.

1. Den engelske flådes passage fra nord. 2. Englændernes ankerplads den 1. april. 3. Nelsons angrebslinie den 2. april. 4. Nelsons flagskib „Elephant“. 5. Parkers position nord for Middelgrunden. 6. Kastellet. 7. Kronprins Frederiks position i Vestindisk Pakhus. 8. Familien Buntzen i Nyhavn. 9. Olfert Fischers flagskib „Dannebrog“ i den danske forsvarslinie.

Et Hus i Nyhavn

schers, Willemoes' og Lassens heroiske kamp mod de forhadte englændere. Han har sørget med sine folk, da kanonerne tav. Dog, vi ved ikke så meget om familiens reaktioner på den skæbnesvangre dag. Kan hænde de havde andet at tænke på. Der er uro i stuerne. Familien glemmer hurtigt den 2. april.

Der sker noget i vores Nyhavnshus. Heibergs landsforvisning og den kurs som Thomasine nu styrer, har nok givet anledning til større bekymringer end Slaget på Rheden. Ganske vist talte alle om de blodige begivenheder, som byen lige havde været vidne til, men for gamle Buntzen har tildragelserne inden fire vægge naget ham nok så stærkt. Stille og sørgmodig gik han i sine Nyhavnsstuer. Han afførte sig sjældent sin slåbrok, og ofte kunne han gå med sin hvide nathue på sit bekymrede hoved hele dagen. For ham var dommen over Heiberg nok det alvorligste slag i hans liv. Han har holdt af ham, og adskillelsen fra ham gjorde ham tavs og tungsindig. Deres brevveksling fra det første år efter Heibergs afrejse viser tydeligt det fortrolige forhold, der har hersket mellem de to. Det er som en kærlig fader, der skriver til sin søn. Undertonen er ængstelig. Det er Thomasine, der går igennem deres korrespondance. Diskret og taktfuldt sender Buntzen penge til Paris. De første år har været strenge for Heiberg, og forbindelsen med Nyhavn og livet i familien spiller en stor rolle for ham. Længselsfuldt venter han på brev: „Jeg håbede, kjæreste fader! ved min ankomst hertil at finde nogle få linier fra Deres hånd.“ Uroen og savnet har naget ham. Men nok mest uroen for Thomasines fremtidige skæbne og for deres dreng, fra hvem adskillelsen har været som et ulægeligt sår, der hele tiden skulle springe op. Da Heiberg sidder i Paris, lukker Thomasine sit hjem og flytter med den niårige Johan Ludvig hen i Nyhavn hos gamle Buntzen. Måske har den gamle skibsmægler hygget sig i få øjeblikke med den datter, han holdt så meget af, men sladderer gik, og Gyllebourgs og Thomasines forhold blev helt ændret efter Heibergs landsforvisning. Trods den forsigtighed de to lagde for dagen, kunne deres forhold slet

Johan Buntzen med den nathue, som han nødigt afførte sig i de senere år. Kopieret efter en tegning af Camradt. (Privateje).

ikke skjules mere, og Gyllembourg var en hyppig gæst både i Nyhavn og på Buntzens landsted „Voxblegen“.

Man talte om det i hele byen. Man var for og imod, og Thomasine blev bedømt hårdt af sin samtid. Sympatien samlede sig om den landsforviste Heiberg, der i det fremmede måtte se, hvordan alt smuldrede for ham. Man fandt det utilgiveligt, at Thomasine havde svigtet sin ægtemand på et kritisk tidspunkt, og ikke så snart var han ude af landet, før hun kastede sig i armene på sin elsker. Også familien i Nyhavn delte sig i to lejre. Hanne og Laurentze forstod søsteren, mens Lise og Froderus Jürgensen klart tog standpunkt for P. A. Heiberg. Lise har slået med nakken i trods, når hun har set Thomasine eller mødt Gyllembourg på trappen, og manden har i smug styrket sig med flasken. Det var noget, han holdt af. Desværre lidt for meget. Arbejdsom skal han nu nok have været, og alene det at holde humøret oppe i den gamle desillusionerede mægler har krævet alle hans kræfter. Buntzens tanker var ofte i Paris hos den ensomme. Han græmmer sig, da Thomasine kræver skilsmisse, og får det, og han mærker Heibergs had mod Gyllembourg, der på det skændigste har svigtet den mand, som tog imod ham med åbne arme, dengang han var den landsforviste. Og den mand skulle opdrage hans søn? – Aldrig!

I sin fortvivlelse anmoder han fra Paris kronprinsen om tilladelse til at vende tilbage af hensyn til drengen, men det afslås, og nægtelsen rammer ham som et tordenslag. „Allerunderdanigst anholder jeg om at – af højkongelig nåde – må tillades mig at fremstille mig som statsfange for at indsættes på livstid i Citadellet Frederikshavn eller på hvad andet – kuns indenfor Københavns Vold – som det måtte behage Deres Majestæt allernådigst at bestemme og at det der må tillades mig at have bemeldte søn hos mig.“ Heibergs sind er oprevet, og han lammes af sorg i ensomheden.

Buntzen har heller ikke haft det for godt den 17. december 1801, for den dag måtte han holde Thomasines bryllup med Carl Frederik Gyllembourg. Han har undt sin datter al den lyk-

ke som tænkes kan, men hans tanker har sikkert også været hos Heiberg i Paris, da han lykønsker de nygifte, der vies i den fine stue i hans hus. Men nu måtte der falde ro over forholdet. Forargelsen måtte vel en dag høre op, selv om den ligefrem lyser ud af Nikolaj kirkes vielsesbog. Klokkeren, der har nedskrevet den rystende begivenhed, har ligefrem svært ved at føre pennen, så vred er han. „Den 17. December: Carl Frederik Gyllenborg, Avlsmand, Ungkarl, fra Rygedal i Siælland og *madame* Thomasine Buntzen, Enke (sic!) af Peder Andersen Heiberg, copulerede (d.v.s. viedes) i huset Nyhavn 34 (d.v.s. 67) af Uvedkommende Præst.“

På det tidspunkt Thomasine søgte om skilsmisse, finder man i Reventlows lommebog bemærkningen „afskyelige menneske“ om hende (Reventlow troede, hun var gravid!). Klokkeren ved Nikolaj havde gerne tilføjet samme ord i kirkebogen.

For at undgå byens sladder flyttede Gyllembourg til Ruhedal ved Sorø, som han allerede inden brylluppet havde erhvervet. En dygtig landmand skal han nok have været. Han får endog en teoretisk afhandling belønnet af Det kongelige Landhusholdningsselskab med en guldmedalje. Men glæden over det landlige skulle ikke vare så længe, da Ruhedal den 25. marts 1808 nedbrændte til grunden i et forrygende tordenvejr.

Scenen skifter atter til København, og Gyllembourg sidder igen i Nyhavn 67 hos Lise og Froderus. Hans forhold til Johan Ludvig er godt, selv om faderen har forbudt, at de overhovedet var i stue sammen. Hadet til den troløse Thomasine og hendes svenske gemal var voldsomt. Han kunne ikke tilgive de to mennesker, og først så sent som i 1821 kom det til en forsoning med hende. Men han glemte trods alt i sin omsorg for sønnen, at det var ham, der kom til at betale prisen for deres strid. Han måtte ikke se moderen endsige sende hende et brev, og det blev betroet Lise at tage sig af Johan Ludvigs opdragelse. Stakels dreng. Forældrene er uenige, og følsom som han er, kan han mærke den uro, der følger i kølvandet på deres brevveksling. Det er, som om Heiberg i Paris knytter sig stærkere og stærkere til den, som han ikke har hos sig, og Thomasine slår

Et Hus i Nyhavn

sig til ro med Johan Ludvigs modenhed. Herregud, hun forlader jo ham, da han er en ung mand. Thomasine har gjort sin pligt.

Om hjemmet hos Lise og onkel Froderus har været hyggeligt, er vel tvivlsomt. Johan Ludvig følte sig langt stærkere knyttet til Hanne end til tante Lise, og den altid halvberusede onkel har vel næppe været det bedste selskab for drengen. Han længes helt sygeligt efter sin moder, og trangen til at være i hendes nærhed stiger i takt med faderens forbud og dommedagsprofetier: „Deres søn på hvem De har sat en uaftvættelig plet, vil i sin modne alder ikke kunne høre sin moders navn nævne uden at slå sine øjne ned og rødme af skam på Deres vegne.“ At drengen har lidt under det had, kan ikke undre, og måske knyttede han sig endnu stærkere til familien på Ruhedal, efterhånden som angrebene fra Paris blev voldsommere og voldsommere.

Måske er rygterne om tilstanden i Nyhavn nået ud til Bakkehuset, og måske har Rahbek og Kamma følt sig forpligtet til at gøre noget for deres ven i Paris. Rahbek har vel syntes, at han skyldte Heiberg ikke så lidt. Sammen havde de kæmpet mod myndigheder og snærende bånd, men det var jo rigtignok Heiberg, der måtte tage besværet og udrede bådene for de respektløse viser, som Rahbek trykte i „Den danske Tilskuer“ uden Heibergs vidende. Men venskabet mellem de to er ubrydeligt. Heiberg er glad, da han ser en mulighed for Johan Ludvigs opdragelse ude hos Kamma og Knud Lyne i Bakkehuset. Kamma har glædet sig. Hun kunne vel også længes efter ungdom i huset, og selv blomster og kunstfærdige æsker kan man vel blive træt af. Hun skulle regne og skrive med drengen, og Rahbek skulle tage sig af latinen og historien. Den øvrige undervisning skulle overvåges af en ung teologisk kandidat – Peter Hansen – og kun til ham knyttede drengen sig. Deres venskab varede hele livet, og i 1831 viede han Johan Ludvig og jomfru Johanne Luise Pätges i Slangstrup kirke.

Det er velkendt, at opholdet i Bakkehuset på enhver måde var en eklatant fiasko. „Vidunderligheden“ kaldte Kamma

ham, men hans ophold bragte hende ikke den lykke, som hun havde drømt om. Hendes humør har været svingende fra hektisk glæde til det dybeste mismod, og den slags skræmmer et barn. Navnlig et barn med levende og vågne sanser. Stille har han siddet i en krog, når de voksne talte om hans moder, og han har hørt deres nedrakning. Og det var de mennesker, der skulle være i faders og moders sted! Kamma har sikkert været storartet i enhver retning, men en barnløs kvinde uden mindste forståelse for en følsom dreng, hvis nerver nok kunne være ude af balance. Han har været en kastebold mellem forældrene, og han har været hårdt prøvet. Han følte sig knyttet til moderen, men hans loyalitet imod den stakkels, landsforviste fader har holdt ham tilbage fra at give sine følelser luft. Rahbek var streng, og han krævede måske for meget af den ellers opvakte dreng, og Kamma, skønt mild og god, ganske uden fornemmelse for hvad der rørte sig inden i Johan Ludvig. De to derude har været sig selv nok, og med tårer i øjnene har drengen i de mørke aftener set ind mod byens lys, hvor morfaderen boede, og hvor han vidste at moderen nu og da kom på besøg, når hun var inde fra Ruhedal.

Pludselig er det nok. Han kan ikke mere og længselen efter moderen, som han ved er på besøg hos morfaderen, overvælder ham helt. Han havde nu og da boet hos tante Lise, men moderen sendte ham tilbage til Bakkehuset, hvor han efterhånden hadede at være, hvorfor skulle han være der? Havde Rahbek ikke lovet ham prygl, hvis hans karakterer ikke blev bedre? Skulle han bøde for, at hans fader var glad for, at han var anbragt i huset hos den egoistiske litterat, bare fordi han ikke måtte være hos moderen og hendes nye mand? Han har listet sig ud i alleen, og pludselig er han begyndt at gå. Bakkehuset forsvinder bag ham. Han går hurtigere og hurtigere, og til sidst løber han. Måske har drengen vakt opsigt på Vesterbrogade. Meget tøj har han ikke haft på, og måske er tårerne løbet ned ad kinderne på ham. Han vil væk fra den gamle, som bare lovede ham prygl. Hurtigere og hurtigere er det gået. Gennem Vesterport og ned ad Vimmelskaftet og Østergade. Folk har vendt sig

Et Hus i Nyhavn

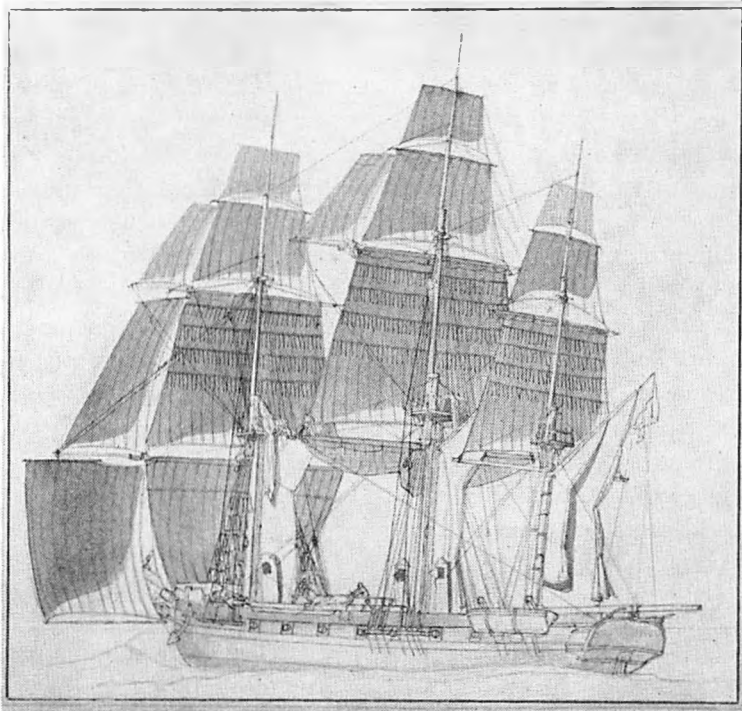
om efter ham og rystet på hovedet. Langbenet er han løbet over Kongens Nytorv, og nu om lidt var han i Nyhavn. Han har standset farten for ikke at være for udmattet, når han skulle se sin moder. Mon Rahbeks ledte efter ham? Mon Knud Lyne ville love ham flere prygl? Pludselig står han foran nr. 67. Han trækker i klokkestrengen og hører trin. Han er hos morfar. Men han er navnlig hos sin moder. Han græder. Han vil ikke tilbage, han vil blive i Nyhavn, som han elsker, han vil blive hos sin moder. Han vil mærke, at han også har en moder, som han kan knytte sig til.

Ude i Bakkehuset tog man hans utaknemmelige „opførelse“ ilde op. Dybt såret har de siddet tilbage i deres barnløse stue. Rahbek er opbragt og forurettet. Kamma bedrøvet. Hun har nok i det forhold været den klogeste. Hun rettede bebrejdelserne mod sig selv og ikke mod drengen, der løb fra hende den mørke vinteraften. Først efter mange år vendte han tilbage, og da han som voksen mand har forladt hendes stue, sætter hun sig hen til sit skrivebord og skriver til ham: „Jeg gentager hvad jeg tilforn har sagt dig, at jeg ved at se dig igen på Bakkehuset har fået et af mit hjertes inderligste ønsker opfyldt og kan gå roligere og gladere i min grav end ellers.“

Johan Ludvig kommer i huset hos tante Lise og hygger om morfaderen i hans sidste år. Dog, den gamle er svag, og Thomases besøg bliver hyppigere og hyppigere. Den 19. februar 1807 kunne man læse i „Adresseavisen“:

At den ædle og retskafne Mand og gode Dispacheur og Mægler Johan Buntzen er død den 18. 2. 1807 i sin Alders 79. Aar bekjendtgøres herved for fraværende Slægtninge og hans Venner af hans dybt sørgende Børn.

Gamle Buntzens død sætter punktum for en epoke i vores historie. Han var et samlende midtpunkt, men de sidste urolige år havde tæret på hans kræfter.

*Tegning af C. V. Eckersberg. Formentlig dansk orlogskorvet, fregatrigget. Sådan så skibene ud, der sejlede ude i havnen.
(Privateje).*

I Garnisons kirkebog oplyses det, at han er død af alder, og et par dage senere kunne man i „Dagen“ læse hans nekrolog:

„Den 18.de februar døde oldingen Johan Buntzen, 78½ år gammel, et kært navn for alle, der have kendt denne sjældne mand, og nydt hans omgang. Som dispachør, der til visse tider aldeles råder over andres ejendomme, var han, hvad en dispachør bør være, en redelig og fra ret og skel aldeles ubøjelig mand. Hans kredit var derfor i denne henseende igennem en række af år så aldeles befæstet, at man i Hamborg, Amsterdam og flere andre steder, har i betydelige tvistigheder, søskaders be-

Et Hus i Nyhavn

regning angående, underkastet sig hans endelige dom, som voldtiftsmand. Ingen af hans dispacher er af nogen domstol blevet underkendte, men i tilfælde, erkendtes de stedse at stå ved magt. Han var en af sin tids store kalkulatorer, en kyndig og hændig mekanikus, en god fysikus og astronom. Når dertil lægges, alt det hans blide vandel stedse fremvirkede, da er sandelig hans bortgang et tab. Dog! Forsynet være tak, at hans venner nød hans omgang her så længe.“

Også på Johan Ludvig gør dødsfaldet det dybeste indtryk. Han elskede hjemmet i Nyhavn og den gamle morfar, men også tante Hanne var borte nu. Tre år før faderen bar de hende til graven. Hende stod han meget nærmere end Lise, som skulle opdrage ham. Han sørger over det han i sin ungdom har mistet, og mindes de timer han har tilbragt med at se på månen med den elskelige Johan Buntzen. Den 24. februar kunne man i „Adresseavisen“ læse et digt, som var underskrevet med bogstaverne XYZ:

Luna, du hellige mø, som trænger med matteste stråler
Gennem de lange og hvide og sørgeligt hængende tæpper,
Derpå med forskende blikke betragter den rolige olding,
Ak, som sover så sødt, og som aldrig mere vil vågne.
Luna! kender du ham og ved du hvem de bestråler?
Det er en olding så from og så god, at Dikajosyne
Tabte i ham den skat, som aldrig måske hun genfinder.

Ak, han elskede dig så såre, du hellige Luna!
Ofte i mørken nat i kreds af fortrolige venner
Sad han, den herlige olding, og stirrede på dig, o Luna!
Dybt i den tavse grav skal han hvile ved siden af Hanne.
Roligt og klart som hans liv skal lampen brænde i graven.
Luna! bestrål da hans grav, hvor han hviler ved siden
af Hanne.

Hele hans verden er borte, han har holdt af huset og dets beboere. Da han som ung er på rejse i Stockholm, sender han moderen et brev, hvori han mindes Nyhavn. „Skibsbroen har

hidtil været min kæreste spadseretur, thi når jeg går på den, så synes mig, at jeg drømmer mig tilbage til bedstefaders røde stue og ser på det muntre liv og store geskøjftighed i Nyhavn, som jeg dengang kun satte liden pris på. Jeg må nu også lade byggerierne vederfares deres ret, alt kommer kun an på, at man ser tingene fra sit rette synspunkt, og når man kommer på et fremmed sted, går det vel, som når man begynder på en ny videnskab, det varer længe, før man får fat på det rette punkt.“

Så helt anderledes står billedet hos Thomasine. For hende har nr. 67 været rammen om store ulykker og oprivende scener. I novellen „Drøm og Virkelighed“ åbner hun med følgende linier: „Kære læser: Dersom din vej undertiden i en mørk og stormfuld vinteraften har ført dig igennem Nyhavn, så vil du vist sande mig, at denne gade under disse omstændigheder er et melankolsk sted i vort ellers lyse og smukke København. Den dunkle, aldrig af solen og sparsomt af mennesker besøgte Charlottenborg-side, de af skibsfolkene forladte skibe, kun bevogtede af en ulykkelig skibshund, hvis tuden og klynken ledsages af de i stormen bragende og knagende master, og besvares med det hæse skrig af en og anden forsulten krage, som opholder sig i det øde tovværk, – alt dette meddeler stedet et særegent og uhyggeligt præg.“

Måske skulle disse linier blive typiske for fremtiden i vores hus. Trange tider holdt deres indtog i de små stuer, da de bar gamle Buntzen hen på Garnisons Kirkegård. I hans levetid var huset noget centralt i dansk åndsliv. Efter hans død sank stedet for en tid ned i den grå almindelighed.

Den drikfældige Froderus og den tapre Lise

Flere år inden Johan Buntzen døde sad der imidlertid en anden mand i hans kontor og i hans stol. Det var svigersønnen, Froderus Jürgensen, som allerede for længe siden var blevet optaget som kompagnon i mæglerforretningen. Heiberg ville jo ikke og havde storsindet ladet Buntzens tilbud gå videre til svogeren. Selv om Froderus passede forretningen, var han dog i begyndelsen sammen med svigerfaderen, og alt tydede på, at samarbejdet gik godt. Omsætningen steg ikke, men det var en stabil forretning, som kunne give begge familier et solidt udkomme.

Men Buntzen var gammel og træt, og han gik mere og mere op til sig selv. Iført slåbrok og nathue vandrede han rundt i sine stuer og lod Jürgensen passe de løbende forretninger. Desværre passede Froderus også noget andet. Ofte var han borte, fordi han stod nede i høkerforretningen og ventede på at få den spiritus, som han efterhånden ikke kunne undvære. Det har været slemt for Lise, for kunderne klagede over ham, og hun kunne ikke undgå at mærke, at gamle forbindelser søgte andre steder hen. Der var jo også andre mæglere, som benyttede sig af, at Froderus i lange perioder var helt uarbejdsdygtig. Forretningen levede efterhånden snarere på Buntzens renommé end på Froderus Jürgensens indsats.

Han stammede fra Flensborg, hvor faderen var toldforvalter i Haderslev amt. Men det var et sølle embede, og han fik derfor udnævnelsen annulleret og blev herredsfoged i Ugle herred, Flensborg amt i stedet for. Den bestilling var der mere kød på, og for rigtig at bringe sig i salveten giftede han sig med forgængerens enke. Froderus var nr. to af tre sønner. Han var født i 1759, og som femogtyveårig blev han ansat som toldforvalter i København, og da han i 1795 bliver gift med Lise, ligger hans fremtid i sikre baner. Svigerfaderen er tilfreds, og i 1801 fejrer man, at han får bestilling som dispachør.

Froderus og den tapre Lise

Det er året efter, P. A. Heiberg forlader sit fødeland og familien i Nyhavn, så Froderus bliver mere og mere enerådende i mæglerfirmaet. En svag karakter, men sikkert en dygtig mand, så Buntzen kan med rette vente, at han kan føre virksomheden videre, når seniorchefen faldt fra. Men der må være orden i sagerne.

Den 10. februar 1806 overdrager Buntzen formelt ejendommen til Lise og Froderus, dog er der en masse klausuler. Huset bliver til en aftægtsbolig for den gamle, som ifølge en kontrakt mellem svigerfaderen og svigersønnen giver Buntzen udstrakt råderum i sit gamle hjem. „Han skal være berettiget til så længe han lever og finder det for godt, at bebo og bruge alle de værelser og lejligheder i huset Nye Havns Kanal nr. 34 (67) under St. Annæ Øster kvarter, som han nu har i brug, anden etage til gaden (dvs. „salen“) og gården alene undtagen, imod at han svarer alle af bemeldte hus gående skatter og afgifter.“

Lise og Froderus får ifølge ovenstående ikke så megen plads. De måtte nøjes med førstesalen. Ikke engang mæglerkontoret fik han rådighed over. Ifølge bytingets skødeprotokol hedder det, at Buntzen må benytte og besidde kontoret, dog skulle svigersønnen have råderet over de i kontoret værende møbler, „kontorborde med skabe, reoler, kontorstole og det der stående bord med stenplade, item det skrive bureau med skuffer, som står i det til kontoret tilstødende kammer og de der værende stole.“

Buntzen er blevet gammel og vel også lidt senil, han giver rundhåndet og beholder det hele selv. Godt, at ordningen kun varede i et år. Da den gamle dør i 1807, overgår ejendomsretten fuldstændig til Froderus og Lise. 5000 rigsdaler må de betale til boet, og de måtte godtgøre de andre arvinger. Lise og Froderus er ejere af Nyhavn nr. 67, så nu gælder det om at holde gang i virksomheden, så de kan leve op til husets renommé. Selv om Jürgensen sled i det nok så meget, skulle der støde ydre tildragelser til, der snart skulle lamme og ruinere hele landet. Det var tildragelser, der også skulle gøre det af med de nye beboere og ejere af vores Nyhavnshus.

Et Hus i Nyhavn

I november 1806 sidder Napoleon i Berlin. De franske tropper står i Nordtyskland. Opmærksomt følger man i England, hvordan fjenden nærmer sig Danmark. En besættelse af Holsten kan blive kejsrens næste træk. Den 21. november udsteder han sit dekret om fastlandsspærringen. Alle varer er god prise, og alle havne på fastlandet, hvor han hersker, skal være lukket for engelske skibe. England er ikke sen til at reagere. Ingen neutrale skibe må anløbe franske havne eller havne, der måtte være under fransk kontrol.

Nu gælder det den danske flåde. Englænderne kræver den udleveret som pant og stiller flere forslag for at undgå endnu en gang at angribe Danmark. Danskerne får otte dage til at overveje den handel, som briterne foreslår. Ganske vist kræver englænderne flåden udleveret omgående. Skulle fristen udløbe inden positivt svar fra den danske regering, skulle den britiske flåde og hær tage sine forholdsregler „og handle i overensstemmelse hermed“. Bernstorff er i aktivitet, men er hård og ubøjelig, og kronprinsen er opbragt over den engelske konge, der på en formastelig måde fremsætter sine krav og forslag „som han hvis de var blevet fremsagt i venlige udtryk ville have hørt på eller måske endog have accepteret.“ Mens de diplomatiske forhandlinger slider sig af sted og ikke når til noget resultat, sejler britiske krigsskibe i bæltet og sund for at understrege alvoren, og den 3. august når den britiske flåde Kronborg, uden at der blev løst et skud fra Bastionens kanoner. Der affyres gensidig høflighedssalut, og briterne provianterer i Helsingør og sikrer sig 3000 pund oksekød mod kontant afregning.

Men dermed hører også høfligheden op. Danskerne står på deres ret. De har ingen allierede og en lille garnison, få kanoner og kun et par pramme som i 1801. Men moralen er høj og humøret ubrydeligt. Det er kampånden fra Rheden, som er vågnet igen, som den senere skulle vågne i 1848 og -64 og i vor tids modstandsbevægelse. Kan hænde at vi diplomatisk er nogle kludremikler, og at det hele kunne have været undgået, men det blev det ikke. Sir Arthur Wellesley, den senere Lord Wellington, dukker op i landskabet. Han og Sir Horatio Nelson har

Froderus og den tapre Lise

været et par raske landsknægte mod hvem vi intet kunne stille op. Selskabet har været udsøgt, men ikke ganske lige.

30.000 briter går i land i Vedbæk og lægger en ring uden om København. De sætter kanonerne i stilling og gør granaterne parat. Inden længe skal de trække deres ildstriber hen over septemberhimlen. Skotterne slår lejre i Søndermarken, mens københavnernes arbejder febrilsk på det forsvar, som ikke kunne blive noget forsvar. General Peymann, byens kommandant, er over halvfjerds og en ulige makker for Sir Arthur Wellesley, der i Napoleons generaler var vant til farligere modstandere. Wellesley slår sig ned i Roskilde med 6000 mand. Fornemt skal det være. Palæet er en passende bolig for den berømte general, og indkvarteringen spredes ud over hele byen. Mærkelige folk disse briter. De frådser i alle herlighederne og skærer tykke skiver af ost, som de lægger skinke ovenpå, og så skyller de det – det har undret værtsfolkene mest – ned med store skåler af rødvin. Det får endda være. Men disse vandfæde, som de har ved deres kuverter! De vasker hænder og skyller mund og tørret sig med fine servietter, som var det håndklæder, og de smider skødesløst damasken ind under bordet, når de er færdige. Nej, disse englændere er ikke civiliserede mennesker. Men når tavsheden sænker sig, hører de i Roskilde den fjerne buldren fra kanonerne, der beskyder København.

Men Wellington sad ikke hele tiden i palæet og drak rødvin og spyttede ud i skylleskålen. Han havde kommandoen over den sydlige styrke og var ikke sen til at angribe et korps af bevæbnede bønder, der havde forskanset sig på kirkegården ved Herfølge. Et blodbad uden lige. „Træskoslaget ved Køge“ kaldte de det. 900 mand sårede eller dræbte og 1500 fanger, 60 officerer samt en general. Mændene blev anbragt på fængselskibe, „ynkelige stakler, kun egnet til at gå bag ploven.“ Briten har haft let spil. Moralen har været god i korpset, men det tror pokker. De optræder med ro og sikkerhed, hedder det. Øvede tropper, scenevant fra Napoleons slagmarker har ikke haft vanskeligheder over for en hær af hurtigt sammenskrabede bønderkarle. Men danskerne var trods alt besjælede af den samme

Et Hus i Nyhavn

ånd, som landsmændene inden for voldene. Humøret var højt som i 1801, og da englænderne slyngede deres første bomber mod byen, modtog man dem med hornmusik. Det varede nu ikke så længe, inden man lagde hornene til side og fik fat i det sand, der skulle slukke den ild, der bredte sig over det hele. Bomberne duede. Det var ikke „svenske bomber“, der eksplo-derede i luften. De var engelske, og de var gode nok. De be-gyndte at falde klokken halv otte, og bombardementet af Kø-benhavn var i fuld gang. Folk stak sølvskeerne i lommen og forsynede sig med proviant. Således skriver Just Mathias Thiele, at han opsøgte sin moder, der var i færd med at skære og ind-sylte snittebønner, så de havde noget at stå imod med under be-lejringen. Mens hun sylter, taler hun med madam Ernst, som også bor i Nyhavn. Derind kunne bomberne i hvert fald ikke nå, så madam Ernst havde sit på det tørre, og var der i det hele taget nogen fare? Ingen troede rigtig på det. Men københavnernes blev kloge. De første bomber faldt ved Nikolaj Kirke, og skydningen fortsatte med stadig øget voldsomhed de følgende dage og nætter. Værst blandt de engelske bomber var spræng-bomberne, der var i stand til at slå hul i tagene og trænge et par etager ned i husene, hvorefter de med et øresønderrivende brag „pustede“ vinduer, døre og hele vægge ud. Lidet hjalp det, at borgerne havde forsynet tage og lofter med dyner, tæp-per og hestepærer. Overalt i byen udbrød ildebrande, og da alle våbenføre var på voldene, formåede de oprettede brand-krops så langt fra at bekæmpe de mange brande.

I lysskåret fra bomberne har fjenden set Frue Kirkes spir rage højt op over byens tage. Et fristende mål for englændernes raketter, ville det lykkes? Mange gange prøvede de, førend en brandpil sætter sig fast og får kobberet til at smelte og trævær-ket til at bryde ud i lys luc. Omgivet af flammer begynder sang-værkets klokker at ringe. Endnu en gang styrter det tunge spir til jorden og knuser taget på byens stolteste kirke. Knud Lyhne Rahbek har for længst forladt Bakkehuset og prøver med stu-denterne at redde universitetet og kollegiet. Men alt er for sent. Det lykkedes fjenden at ødelægge hele den indre by. Englæn-

derne kan sove roligt. De har gjort et propert stykke arbejde.

De lå ude på bakkerne uden for voldene og sendte deres ildkugler og raketter ind over den værgeløse by. Det var ikke flatterende for dem, og hele felttoget og bombardementets grusomhed blev også stærkt kritiseret både i Overhuset og i Underhuset. Så meget des mere da der intet bevis var for fjendtlige hensigter fra Danmarks side. Det blev utilsløret sagt, at bombardementet „efter vor opfattelse er vanærende for vort lands anseelse og skadelig for dets interesser.“

Men den slags kan man altid sige bagefter. Der blev kæmpet hårdt i Classens Have, og livjægerne indskrev deres navn i byens historie, og ved Herfølge slagtede Wellington bonderkarle i hobet. Men dem, det var værst for, var den forsvarsløse civilbefolkning. Et terrorbombardement – formentlig det første i krigshistorien. Det var rigtigt, når det i Overhuset blev udtalt, at det var „vanærende for vort lands anseelse.“

Og dog fattede københavnernes næppe faren. De forlod med deres få ejendele byen, og ovre fra Christianshavn havde de en fin udsigt til det sjældne skuespil. Ja, selv i Roskilde kunne man se det skrækelige bombardement, „som virkelig kunne høres så langt bort og som rystede jorden med sit grove skyts, når man lagde øret til jorden.“ Men bulderet var ikke det eneste: „Både i øst og vest trak en blodrød stribe sig langs horisonten.“

Hvordan har så vores venner ikke haft det i Nyhavn? Froderus og Lise er ikke alene. Ved sådanne lejligheder søger man sammen. De har skuttet sig, da bomberne er begyndt at falde ned over byen. Den utrivelige Anna Bolette får ved de første eksplosioner et chok og dør kort efter. For en gangs skyld er familien gået væk fra de vinduer, som de alle var så glade for og er søgt dybt ind i stuen. De har haft børnene hos sig og kontoristen Christensen. Han boede i ejendommen, og han var rar at have ved hånden, skulle der mod forventning blive brug for et mandfolk. Men der blev næppe brug for kontoristen. Nok var englænderne nogle skrappe karle, men så langt kunne de alligevel ikke skyde. Man kunne jo se, at det trods alt ikke kunne nå

længere end til Nørregade. Og dog. Der har siddet en lille forskræmt dreng i stuen. Hans Peter Andreas Heiberg Jürgensen. Han var syv år, men han har hørt godt efter, og hans skildring går igen i de barndomserindringer, som datteren senere udgiver.

„Det bliver sgu til ingenting,“ forsikrede farbroder Jacob, „de engelske bomber kunne ikke række så langt, det husker vi nok fra 1801.“

„Jeg er ikke så ganske sikker på den ting,“ svarede min mindre trykke fader.

Farbroder ville just svare, da en bedøvende artillerisalve ry-stede luften.

„Hvad er det? Der er de sgu!“ råbte han og sprang op.

I det samme faldt en bombe med susende larm ned i kanalen udenfor. Vandet sydede og skummede højt i vejret.

„Jo min salighed kan de nå!“ udbrød farbroder forskrækket, „nu er det vel nok rådeligst at komme hjem til sit.“

Han greb sin hat og ilede ud.

„Herren holde sin beskærmende hånd over os,“ hviskede min fader med et alvorligt blik mod den mørke aftenhimmel, hvor de sig krydsende bomber viste sig som ildstriber.

Snart lød brandalarmen, slufferne og sprøjterne rumlede, og nathimlen blev rød af luerne.

Det var en gruelig nat. Om at gå til sengs var der naturligvis ikke tale. Vi børn stod i hver sit vindue og betragtede med tavs forfærdelse brandskæret og bombernes flugt. Fader pakkede sine papirer og protokoller sammen for i en hast at kunne redde dem, om ulykken ramte os. Moder gjorde det samme med hu-sets sølvtøj og lagde tillige en dragt til hver af os samt linned og strømper i en lille kuffert, der skulle stå parat til i nødsfald øjeblikkelig at kunne tages med.

Min yngste søster, der så moders besindige færd, gav sig også til at pakke sit dukketøj sammen og meget omhyggeligt at klæde sin dukke på, „for det var dog synd, om den skulle brænde.“

Der kom imidlertid ikke flere bomber til vor kant af byen den nat. Mod morgenstunden gik fader ud for at se, hvordan

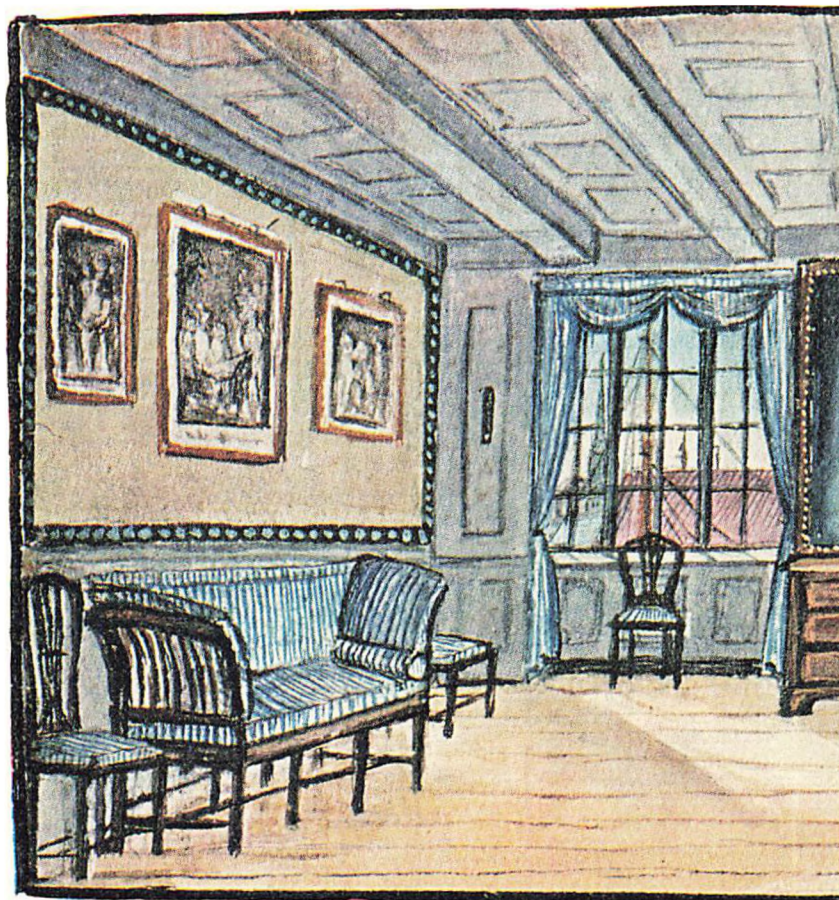

Et mærkeligt billede, der måske gengiver de indledende fægtninger før det egentlige bombardement. Under billedet læses i oversættelse „Fægtning på Københavns Rhed den 23. august 1807“. Vores hus er tydeligt midt i billedet. Malet af I. M. Wagner. (Københavns Bymuseum).

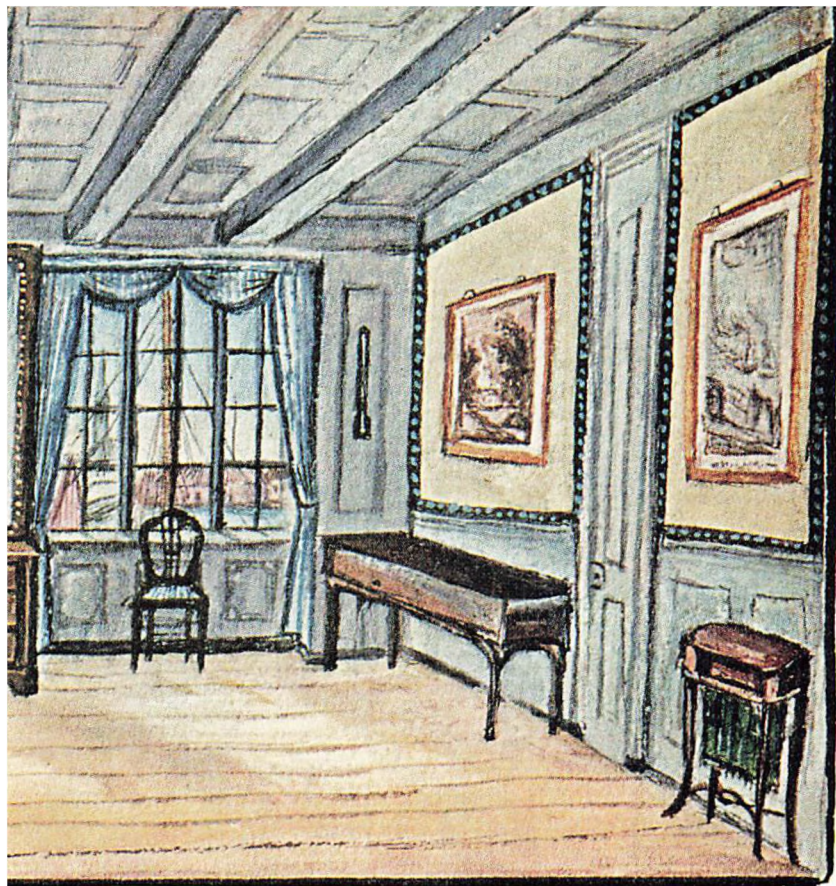
det gik venner og slægtninge, som boede i den mere udsatte del af byen. Jeg krøb sammen i et hjørne af sofaen og trak min bluse over hovedet, for ikke at se glimtene, og faldt i dyb søvn. Da jeg vågnede, var det allerede højt på dagen, skydningen var ophørt, men kun for at begynde næste nat med forøget voldsomhed. Fader var kommet hjem og sad og fortalte på sin rolige måde om, hvad han havde oplevet. Hans efterretninger var for størstedelen beroligende. Slægt og venner var alle i behold, og det var alle vegne lykkedes de flinke brandfolk at blive herre over ilden. Han meddelte flere træk både af åndsnærværelse og af det modsatte. En bombe var falden ned ved Holmens Kanal, og en mand greb den uforfærdet og kastede den i vandet.

Folk flyttede bort fra den mest udsatte del af byen, og i redningsverden forefaldt pudsige scener. En gammel kone slæbte sig

Lise Jürgensen malede ikke blot Flora Danica på Den kgl. Porcelainsfabrik. I ledige stunder lavede hun små akvareller. Her har hun tegnet salen i Nyhavn. Mobleringen er enkel med lette møbler, kommoden mellem vinduerne under spejlet utvivlsomt god Louis-Seize. Empirebænken skal nok være den, hvor Gyllembourg satte sig til rette for at fortælle om mordet på Gustav III. Spinettet i bag-

grunden er lukket til, men vi gætter på, at den musikalske Thomasine og Weyse ofte har sat sig til klaveret. Vinduerne er brede og giver god udsigt til skibene i kanalen. Originalens mål er kun 5×9,2 cm og indgår i en samling på 12 billeder malet til Lises svigersøn – lægen Rasmus Emil Bruun, da han i årene omkring 1815 var på studierejse i Paris. (Privateje).

Et Hus i Nyhavn

stønnende af sted nærved at bukke under for vægten af sin natstol. „Herregud Moder, ved I også, hvad I slæber af sted med?“ havde fader spurgt, idet han standsede hende. Konen studsede, betragtede sin byrde, som en, der vågner af en drøm, og slap den: „Jøsses nej! Jeg tog det, der først kom for!“ råbte hun, idet hun slog hænderne sammen.

En gammel mand kom ilsomt løbende, han havde nær i sin hast løbet fader over ende. Under armen holdt han sin støvleknægt samt en ildtang og en ildskuffe så omhyggeligt, som det var en stor skat.

En forgyldt trækugle, der havde tronet over gavlen af et stort hus i nærheden af Langebro, var af en bombe kastet ned. En mand, der så den ligge på gaden, holdt den selv for at være en bombe, greb den og ilede med forfærdelsens hast hen til bolværket, kastede den ud og udbrød derpå i største forbavselse: „Bomben svømmer, BOMBEN SVØMMER!“ Så nær ligger det latterlige og det alvorlige undertiden hinanden!

Næste nat var det værre endnu. De udmattede brandfolk kunne ikke mere blive herrer over ilden: det var, som hele himlen stod i lue, og ved daggry drog folk i store skarer med alt, hvad de kunne flytte med sig, ud på Amager. Sørgelige fortællinger om dræbte og kvæstede børn og kvinder hørtes i mængde. Hele dagen brændte det, og med angst ventedes aftenen.

Den kom, og med den de forrige nætters rædsler i forøget grad. Der var ikke mere tanke om at slukke. Hele gader stod i brand. Fra tømmerpladsens store oplag væltede et flammehav frem med ustandselig voldsomhed. Den mørke, skytunge nattehimmel farvedes ildrød af flammernes skær, og det røde lys fra branden oplyste værelserne.

Moder, der hele tiden før havde bevaret sin ro og sikkerhed, var denne nat greben af en ubetvingelig angst. Hun turde ikke lade os komme sig et øjeblik af syne. Så snart hun ikke så os alle, var det hende, som måtte der hændes den, hun ikke så, en skrækkelig ulykke. Moders angst gjorde et dybt indtryk på os børn, der altid var vant til at se hende så fast og fattet i ethvert forhold.

Nu lød budskabet om, at Frue Tårn stod i brand. Det havde bestandig været målet for det engelske skyts. Fader steg op på loftet for bedre at se, og jeg listede mig bagefter ham.

Hvor tydeligt ser jeg ikke endnu efter så mange års forløb det rædsomt skønne skuespil, som her viste sig for os. Som en uhyre flammesøjle stod dette brændende tårn. Midt i det omgivende luehav hævede det sig mod himlen i forfærdelig majestæt. Jeg husker godt, at jeg i min barnlige tanke forestillede mig, at flammerne fra Vorherres hus slog op mod den høje himmel, for at forklage de onde engelskmænd for den retfærdige Gud. Siden hørte vi, at det store sangværk i tårnet, for sidste gang sat i bevægelse ved varmen, havde spillet melodien: „Hvo ved, hvor nær mig er min ende,“ gennem luerne som en svanesang.

Hverken fader eller jeg sagde et ord, som vi stod der ved loftslugen. Fader havde lagt sin ene hånd på mit hoved, jeg følte, hvor den rystede, og da jeg så op til ham, så jeg, at han var ligbleg og tårerne trillede ned ad hans kinder.

I det samme hørte vi moders skridt bag ved os.

„Stå dog ikke der og se på de gruelige flammer,“ bad hun med ængstelig stemme, „men kom ned i stuen med. Dersom du vidste, hvad jeg lider, når jeg ved, du står deroppe, så gjorde du det ikke,“ tilføjede hun bønligt.

„Men Lise dog,“ sagde fader venligt og slog armen om hende, „hvad fattes dig i nat? Således har jeg aldrig set min stærke, modige hustru før.“

„Jeg ved ikke selv, hvordan det er,“ svarede moder og lagde sit hoved på faders skulder, „men jeg forgår af angst, dersom I ikke alle kommer ned i stuen. Lad det være tåbelighed af mig, men føj mig blot! Du gjorde det, dersom du vidste, hvad jeg lider.“

Fader kyskede hende, og vi gik hen mod trappen.

„Lille Peter,“ sagde moder, idet jeg ville løbe foran, „gå ind til Christensen, og bed ham skynde sig komme ned. Han er bedre nu,“ tilføjede hun forklarende til fader, „jeg har været inde hos ham, for at anmode ham om at komme ned, han kan

jo godt lægge sig på sofaen, og jeg får ikke ro, før I alle er nede.“

„Lad ham skynde sig for moders skyld, og hjælp ham med hvad du kan,“ sagde fader, idet han gik ind ad døren til kontoristens kammer.

Jeg traf Christensen i færd med at klæde sig på, mat, bleg og i temmelig høj grad fortrædelig over den unødvendige ulejlighed, som moder, efter hans mening blot for et lunes skyld, havde gjort ham. Jeg snakkede på min vis godt for ham, hentede ham hans morgensko og slåbrok, og trak så af sted med ham ned ad trappen.“

Der var ikke noget at sige til, at kontoristen var misfornøjet med at blive kaldt ned til de andre. Dødsens udmattet har han været og rystet over det, han havde været vidne til. Christensen stod nemlig ved livjægerne under major Holstein, og ude i Classens Have gjorde de idelige udfald mod fjendens belejringsarbejder. Kontoristen havde været med i kamp. Familien vidste det og ventede hver gang med spænding hans ankomst.

„Endelig gik gadedøren. Vi hørte skridt på trappen, døren blev revent op, og Christensen styrtede ind med rædsel malet i hvert træk, bleg som et lig, bedækket med blod og sank afmægtig til jorden nogle skridt fra døren. Fader og moder ilede ham til hjælp og fik ham løftet op på sofaen. Vi troede naturligvis han var såret, men ved nærmere undersøgelse viste det sig dog ikke at være tilfældet, skønt hans klæder formelig var gennemtrukne af blod. Moder stænkede ham vand i ansigtet og badede hans tindinger, fader slog ham i hænderne og kaldte ham højt ved navn. Endelig slog han øjnene op og så sig forvildet om, det varede længe, inden han kunne samle sine tanker og endnu længere inden han kunne få os meddelt det forfærdelige, der således havde gennemrystet ham. Da korpset efter en hæderlig, men uheldig fægtning, hvori den gamle general var blevet såret, trak sig tilbage, forfulgt af fjendens ild, havde en kanonkugle ramt hans sidemand, en handelsbetjent, hans bedste ven og

Froderus og den tapre Lise

borttaget begge hans ben tæt under låret. Christensen, der ikke kunne bevæge sig til at overlade den ulykkelige til sin skæbne, havde taget ham på ryggen og med den yderste anstrengelse bragt ham tilbage og båret ham til hospitalet. Da han næsten udtømt af anstrengelse nåede derhen, var vennen død. Anstregelserne og den stærke rystelse havde virket alt for stærkt på den stakkels Christensen, han måtte i flere dage holde sengen og igen i feberdrømme opleve den sørgelige scene.

Trods sin fortrædelighed, tror jeg, at han følte sig belønnet ved det glade, næsten taknemmelige blik, hvormed moder modtog ham. Hun havde lagt en pude og et tæppe på sofaen og hjalp ham nu med kærlig omhu at gøre sig det så mageligt som muligt.

„Å, moder!“ råbte min ældste søster, som stod ved vinduet, „nu brænder det også hos den stakkels vaskekone henne på hjørnet. Der kommer hun ned ad gaden med sine børn og en stor, stor pakke. Hun kan knap slæbe den og det mindste barn, den stakkel, – se, nu sætter hun sig på vor trappe.“

Moder så ud. „Der må hun ikke sidde,“ udrød hun heftigt, „det kan jeg ikke tåle at se. Å, lille Peter, spring du ned til den lille kone, og lad hende komme her op i stuen med børnene.“

„Du kan da ikke få hele byen herind i stuen, lille Lise,“ sagde fader med et lidt misbilligende udtryk. Men moder brød sig ikke derom og tilkastede mig et blik, som jeg af erfaring vidste, man straks måtte adlyde. Den fattige kone blev meget forundret ved indbydelsen, men modtog den, som man kan tænke sig, med glæde. Pakken blev lagt i forstuen, og hun selv fulgte efter mig med børnene ind i stuen.

Jeg glemmer aldrig det glade blik og det lettede smil, hvormed moder modtog sine undselige gæster. Hun klappede børnene, talte så mildt og trøstende til moderen og fik dem alle bragt godt til søde. Derpå gik hun med tjenestepigen ned i køkkenet for at lave kaffe, „vi skulle da have noget at styrke os på i denne slemme nat,“ sagde hun spøgende. Hendes angstfulde spænding var med ét vejet for en frejdig, næsten glad stemning, da hun havde fået sin vilje og samlet os alle i dagligstuen.

Et Hus i Nyhavn

Lidt efter kom hun igen ind med kaffetøjet, dækkede bordet og opfordrede med et ansigt så mildt og roligt som i den dybeste fred os alle til at tage plads om det.

„Hvor du dog er en lille nar,“ sagde fader og kyssede hende, „hvor kan du så hurtigt gå fra den ene yderlighed til den anden?“

„Jeg ved det ikke,“ svarede moder smilende, „men du ved nok, at når barnet får sin vilje, græder det ikke. Jeg har en følelse, som om I var blevne frelste for en stor fare.“ Moders glade stemning virkede uvilkårligt på os alle, og vor kaffe blev nydt med en rolighed, som skulle synes utænkelig under sådanne omstændigheder.

Pludselig rystede et tordnende brag hele huset, vinduer og døre fløj op, ruderne sprang og faldt klirrende ned, kopperne dansede på bordet, og vi var alle nær af skræk og rystelse styrtet om. Det lød, som om hele huset styrtede sammen.

„Der er en bombe falden ned her,“ sagde efter et øjeblik tavshed fader og ilede mod døren.

En stærk krudtrøg trængte fra loftet ned ad trappen. Døren stod vidt åben. Fader fór op ad trappen, men standsede uvilkårligt på det sidste trin.

Var det også virkelig hans eget hus?

Over sig så han den mørke, skydækte himmel oplyst af luerne, og til alle sider var der udsigt til den brændende by, men intetsteds viste der sig her spor af brand. Bomben var sprunget med knusende magt, men uden at tænde. Bleg, men med glædestrålende ansigt kom fader ned igen. „Tak Gud, børn,“ sagde han med bevæget stemme. „Han har denne gang holdt sin stærke hånd beskærmende over os og afvendt faren.“

Moder foldede hænderne og så med et taknemmeligt blik rundt på os alle. Derpå kyssede hun fader og sagde smilende: „Kom så og lad os få drukken vor kaffe, inden den bliver kold.“

Ved nærmere eftersyn fandtes det, at bomben var trængt gennem taget lige over kvistværelset, hvis loft den aldies havde knust. Christensens seng var formelig begravet under det og den nedstyrtede mur. Derpå var den sprunget på loftet og havde så

at sige kastet hele taget af huset og spredt de der stående brændestabler som avner for vinden. En del af brændet fiskedes op af kanalen eller sankedes op på den anden side. Det nedstyrede tag havde aldeles spærret gadedøren og lå højt opstabet mod muren på trappen, hvor for et kvarter siden den fattige kone havde siddet med sine børn.

Hvad ville der være bleven af os alle, om ikke moders betimelige anelse havde frelst vort liv. Fader trykkede med glad bevægelse sin hustru i sine arme, og Christensens taknemmelige blik bad om tilgivelse for den uvilje, hvormed han havde givet efter for hendes ønske.

„Gud kan gøre alt, hvad Han vil,“ sagde moder med stille tak og trykkede os alle til sit bryst.

Det var den sidste bombardementsnat.“

Sådan gik det altså i nr. 67. Store dele af byen var slemt medtaget, men i Nyhavn og Kvæsthusgade skete der ingen større brandskade. Vi ved det både fra den syvårige dreng, men vi ved det også fra grosserer Zinns datter, Sophie Dorothea Thalbitzer, der jo boede lige om hjørnet i Kvæsthusgade nr. 3. Hun græmmer sig, da hun fra vinduerne ser „vores skønne flåde besat af engelske officerer og soldater“, men også synet af de mange både, der roede frem og tilbage fra Christianshavn „med fruentimmere, børn og tøj, som var flyttet derud i bombardementsdagene“ gør et stærkt indtryk på hende. Rent galt bliver det dog, da hun med svogeren går rundt blandt ruinerne: „Min Gud, hvilket syn! Københavns ildebrand i året 1795 var intet derimod.“ Dengang stod de røgsværtede mure, men nu var det hele bombet sønder og sammen.

Ikke underligt, at Europa fordømte englænderne for deres barbariske overfald, som måske helt kunne være undgået, dersom den diplomatiske aktivitet havde været ført med mere talent, og dersom den engelske regering havde siddet inde med bedre informationer om den danske regerings hensigter. De fem nætter, hvor bomberne haglede ned over byen, var den hårdeste prøvelse, københavnernes havde været ude for i mange

Et Hus i Nyhavn

år, men endnu hårdere ramte kapitulationen dem. Dødrætte og desillusionerede hørte de på politimesterens monotone opremsning af vilkårene. Han red selv rundt i byen med bekendtgørelsen, som alle kendte: Flådens udlevering og besættelse af orlogsværftet og Kastellet. Stakkels Peymann. Gammel og udslidt og uden ordentlige instrukser. Han kunne jo have sænket flåden, som man havde fantasi til i 1943! Men ingen havde sagt noget til den gamle general, og kronprinsen sad i Holsten med sin sindssvage far, og de håbede, man kunne få tid til at tænke på det næste træk. Men Peymann måtte for en krigsret, og straffen var hård. Han fradømmes ære, liv og gods – også for at takkes Napoleon, men efter kejserens fald mildnes hans kår. Frederik VI indser helt soleklart det uretfærdige i hans behandling, og med et pennestrøg får han sin pension igen og nyder kongens gunst og velvilje på sine gamle dage.

Men flåden, den som var landets stolthed, sejler ud af sundet under fremmed flag og mod fremmede havne. De skibe, der lå i dok, blev ødelagt, og Holmen blev ilde tilredt. Hærværk – intet mindre. En ordre om at sænke hele flåden nåede ikke frem fra kronprinsen i Holsten, så da han og kongen vendte tilbage til hovedstaden, var orlogshavnen tom.

Nej, ét skib var der tilbage. En engelskbygget fregat, som kronprinsen havde modtaget som gave fra sin morbroder George III. Af høflighed over for giver og modtager var briterne ikke sejlet af sted med den. Men ikke tale om, kronprinsen vil hverken eje eller have den. Bemandet med 16 engelske marinesoldater, udvalgt blandt de få fanger, blev den sendt i hælene på den øvrige eskadre!

Landets flåde betød virkelig noget. Det var takket være den, at Danmark hurtigt kom på fode igen efter den store ildebrand i 1795 og takket være den, at der atter kom velstand til huse. Stolte fregatter trak rigdommen i deres kølvand, når de krydsede de store have og sejlede guld hjem fra vore kolonier i både øst og i vest. Men uden flåde ingen velstand. Landet sank ned i fattigdom, og de store handelshuse, der havde været de tone-

angivende, gik hurtigt fallit. Landstederne stod tomme og forfaldt, og der var ingen selskabelighed mere hos de før så velhavende agenter. Fine damer måtte pludselig bestille noget, og det som tidligere havde været en hobby, blev til blodig alvor for at supplere de sparsomme indtægter. Porcelænsmalning i de hjem, der før havde været rige, kunne nu også kaste en skilling af sig. Måske var det et lyspunkt, at den sindssyge konge endelig fik fred og blev efterfulgt af sin populære søn, kronprinsen, men de store statsmænd, som før havde ført Danmark frelst gennem kriserne, var væk. Alene kunne Ernst Schimmelmänn ikke standse den økonomiske deroute, og sikkert og vist styrede landet mod den totale fallit. Den 5. januar 1813 udkom „Forordningen om Statsbankerotten“. Tydeligere kan det vel ikke siges. Dertil kom Wienerkongressen og tabet af Norge. Stemningen er dyster i landet, og alle, der havde med søfart og handel at gøre, gik svære tider i møde. Vor ven i nr. 67, Froderus Jürgensen, er ingen undtagelse. Tværtom.

Smalhans holder sit indtog i Nyhavn. Froderus og Lise må vende hver rigsdaler, før de giver den ud. Der var jo ingen skibe mere, så chancerne for kollisioner og skader svandt dag for dag. Ingen sejlads, ingen geschäft. Der er ikke liv på kontoret mere, og mægleren kan godt gå ned hos hørkræmmeren efter sin portvin og rom, for der kommer ingen kunder i butikken. Lise er bedrøvet og ængstelig for fremtiden. Hun ser manden i et fremadskridende forfald, og mange indtægter kommer der ikke i kassen. Let har det ikke været, og det har i høj grad belastet hyggen i hjemmet. Det er ikke noget sted for Johan Ludvig, og Lise, der er klog, indser det. Men hun tør trods alt ikke bekende kulør over for den ensomme Peter Andreas i Paris. Men faderen har anet det og tordner i breve, der kommer helt reglemæssigt, og som truer med retssag, dersom Johan Ludvig ikke bliver hos Lise og Froderus. Der er ikke tale om, at han må bo hos moderen og Gyllembourg. Drengen er ulykkelig. Den gamle skulle bare have set ham løbe fra Bakkhuset for at komme ind til moderen i Nyhavn. Han ved snart ikke, hvor han skal

være. Men han ved, at hans fader i Paris er tilfreds, når han bor hos Lise og Froderus. Men han kan ikke lide at være der og savner sin moder, og onkel Froderus er ustandselig syg og er blevet så underlig på det sidste. Han er irritabel og skælder ud, og han er blevet helt uhyggelig gul i huden. Thomasine må tage bladet fra munden, og en dag siger hun sin fraskilte mand sin oprigtige mening: „De har ofte ytret ønske om at få detaljer om mine søstres skæbne. Jeg vil da give Dem alle de oplysninger, som dette brev få linier vil tillade det. Lad os begynde med Lise, som er den ældste. Den stakkels søsters ungdom var meget ulykkelig. Hendes afdøde ægtemand – Jürgensen – var, trods sin karakters godhed, af et mørkt, vanskeligt, sygeligt og melankolsk sind, og han endte med at drikke i en sådan grad, at han ofte tilbragte to eller tre uger uden at have hovedet fuldstændig klart. I denne tilstand ødelagde han min faders og egne forretninger, og døde endelig uden at efterlade kone og tre børn midler til at eksistere for. Lise, som havde båret sit ægteskabs ulykker med den største sindsro, opførte sig i sin vanskelige situation med beundringsværdigt mod.“

Men det er længe efter at Froderus er død, at Thomasine går til bekendelse. Han døde allerede i 1810 og blev begravet i familiegravstedet uden for Garnisons Kirke. En leversygdom gjorde det af med ham. Ustraffet drikker man ikke hele sit liv. Men Lise er at beklage. Forretningen var der ikke meget tilbage af og de stumper, der var, overlader hun til mandens fuldmægtig, der hedder Rink, men hvad skulle han stille op? Penge var der ingen af og nogen goodwill fra firmaet kunne der ikke være tale om, og en enkepension fra det offentlige var ligeledes udelukket. Det hele har tegnet sig i mørke farver. Men Lise er lavet af noget særligt. Hendes intelligens fejler intet, men navnlig er hendes faste vilje til at slå sig igennem ubrydelig. Som datter af gamle stadsmægler Buntzen giver man ikke sådan uden videre op. Hun skal nok klare det for sig og sine. Sad de damer, der tidligere havde været så højt på strå, ikke og malede porcelæn for at få lidt ekstra til dagen og vejen? Og malede hun ikke meget bedre end de andre? Hun havde flere gange malet salen,

Froderus og den tapre Lise

når manden sad nede på kontoret, og hendes små akvareller blev beundret af hendes venner og af børnene.

Lise er travlt beskæftiget med at male Flora Danica porcelæn for Den kgl. Porcelainsfabrik, og snart lykkes det hende at få kontakt med det nyoprettede „Selskab til indenlandsk husflid“, der holdt til på hjørnet af Admiralgade og Vingårdsstræde. Lise maler borter til hoffets silketøj, og Lise er i sving fra tidlig morgen til midnat for at bevare hjemmet i Nyhavn og klare terminerne. Hun lejer værelser ud og giver undervisning i snart hvad det skal være, for Lise vil ikke give op. Måske kunne det knibe med humøret, men ingen skulle mærke noget på hende. Hun smilede glad til alle på fortovet, og med sin lille sorte crepekappe var hun kendt og elsket af alle. Næh, fru Jürgensen var alligevel af en helt anden støbning end manden. Hun var sin storartede faders ægte datter.

Og dog ikke et ondt ord om Froderus. Han prøvede at holde sammen på stumperne. Let har det ikke været, og alligevel føles hans død som en befrielse. Det var som om han var den, der skilte familien. Han og Lise tog parti for P. A. Heiberg, og derfor skulle drengen opdrages hos dem. Men alt peger på, at det var Lise, der bestemte. Hun var karakteren, Thomasines jævnbyrdige og Froderus langt overlegen. Men hun lod loyalt som ingenting, og hvor hun kunne, lod hun Froderus træde i forgrunden. Udadtil var han den, der bestemte. Når Thomasine flyttede ind i vores Nyhavnshus, flyttede han ud. Dengang var det jo ikke så svært at få lejlighed. Men lad os bide hovedet af al skam: det lettede, da han døde. Lise fik et nyt liv og blev på alle måder forsonet med sin storesøster og hendes Gyllembourg. Fra nu af blev hun en hyppig gæst i deres hjem, hvor omgangskredsen var en helt anden end den, hun var vant til. Brødrene Ørsted kom der jævnligt og med dem Jens Baggesen og Oehlenschläger. Men mon ikke Weyse og digteren Laurids Kruse var dem, som Johan Ludvig satte mest pris på? Dem kunne han bruge. Ørsted'erne var så lærde. Den ene talte om retsfilosofi og den anden om fysiske mærkværdigheder. Næh,

må vi så bede om Weyse. Han var hyggelig, når man var syg.

Det var Johan Ludvig, da han var i konfirmationsalderen. Alvorligt syg endda. Så lavede de dukketeater til den syge dreng. Weyse og Laurids Kruse. Tænk at have haft Weyse til at skrive melodierne til det dukketeater, som han med feberhede kinder lå og legede med. De malede dekorationerne for ham, og hans moster pyntede dukkerne. „Hellige tre kongers“ hed stykket. Han havde selv skrevet det hele, men han havde ikke kræfter til at gennemføre det. Et syngespil, hvor Weyse har hjulpet ham frelst igennem de døde partier, selv om Lises døtre, Hanne og Bolette, har haft travlt med at huske den rimede dialog.

Drengen var velkommen hos Thomasine og Gyllembourg. Måske har det kun været godt, at han kom i deres hjem – senest på hjørnet af Fredericiagade og Amaliegade. Ægteskabet var ikke den lykke, som da de nygifte boede på Ruhedal. Da gården var brændt, søgte svenskeren andre interesser. Norden burde samles, og hvorfor kunne han ikke gå i spidsen for disse tanker? Nu gælder det ikke landøkonomiske afhandlinger mere. Nu er det vigtigere ting. Der må gøres noget, og han forfatter breve og pamfletter, der i balloner via gunstig vind spredes ud over Norge og Sverige. Jo, Gyllembourg er ikke tabt bag af en vogn. Han hører til de svenskere, som måtte forlade fædrelandet, da hele adelen var under anklage, og dog vakte han Frederik VI's tillid. Lad den danske konge blive tronfølger i Sverige! Hvad skal vi dog med en fransk marskal i Stockholm? En gascogner, søn af en notar fra Pau. Næh, lad os bede om den folkekære, populære Frederik VI. Selvfølgelig ville det være en fordel, hvis han kunne få en søn. Gyllembourg er ivrig, og Johan Ludvig knytter sig til ham. Da han var lille, fortalte han ham om familien i Sverige, som han havde sagt farvel til for evigt, men nu har han skabt sin egen kreds i København, og han kan rundhåndet give sin fornemme svenske familie videre til Johan Ludvig. Han har trods alt længtes efter at komme ud i den store verden. Navne på det svenske aristokrati har svirret i luften.

Froderus og den tapre Lise

Men herhjemme var Carl Frederik Gyllembourgs fødselsdag noget særligt. Den 9. januar var noget, alle så frem til, og som ingen ville undvære. Men først skulle Lise og Froderus med deres børn og Johan Ludvig til julefest hos domprovsten i Roskilde.

Der har hersket et hjerteligt forhold mellem de to familier. Domprovsten, Jens Michael Hertz, sender sine børn til Lise og onkel Froderus i Nyhavn, for at de under deres opsigt kan lære hovedstaden at kende, og til gengæld sender domprovsten i Roskilde sin vogn efter familien 1. juledag, for at de kan tilbringe julen hos ham og først være tilbage, når Gyllembourg fejrer sin fødselsdag den 9. januar.

Det er svært at gætte, for hvem det har været den største oplevelse, for børnene i Roskilde eller børnene i Nyhavn. Det har gibbet i provinsbørnene, når de med Jürgensens to døtre og sønnen Peter Andreas har leget i den store have på gamle Buntzens landsted, eller snarere når de med „onkel Jürgensen“ har været om bord på skonnerterne og har besøgt de skippere, med hvem Froderus gjorde forretninger. Uforglemmelig står det malet i deres erindring, da de i en lille trisse-lænestol hejses højt op langs skibssiden af en hollandsk „fløjte“. Varsomt sættes de af på det hvidskurede dæk, og de ser med undren på pyntede matroser og koner i hollandske nationaldragter med stive hvide hovedkyser fastholdt ved ørerne af strålende metalplader. Og ude fra skibet ser de spaniolerne danse fandango ovre på Holmen, og pigerne får selv en lille svingom med de hollandske matroser.

Men julen i Roskilde var nu noget særligt. Det var efterhånden blevet en tradition, og der er intet som traditioner ved juletid.

I Nyhavn har de glanet ud ad vinduerne efter domprovstens landauer. Lise og børnene har været i feststemning, og endelig er den lange tur tilbage til Roskilde begyndt. Den tunge vogn har skumplet ud over Vesterbro og forbi jernporten i Frederiksberg Allé over Frederiksberg Bakke og videre ud ad Ros-

kildevej. Ved Roskilde Kro, som er omtrent halvvejen til Roskilde, gjordes der holdt for at hestene kunne hvile og få sig et velfortjent måltid havre, og inde i krostuen satte vores lille familie begærligt et stort fad smørrebrød til livs, og de voksne har nydt optakten til ferien over et frisk glas vin.

Efter Froderus' død ledsagede Weyse familien til provstegården. Han var ven med sønnen Hans, men nægtes kan det ikke, at hans komme af provstinden imødeses med megen skepsis. „Her vil der intet være ham tilpas,“ udbryder hun misfornøjet. Kan hænde at hun har været nervøs for at have en så berømt mand i sit hus sammen med alle børnene. Men de kom til at elske ham. Før dem blev han kun „onkel Weyse“, og de så frem til, når han var med kareten. Altid var han sirlig og fornem i tøjet. Blå kjole med blanke knapper og lyse „drapkulør-pantalone“, dertil lys vest, bredt kalvekrøs, hvidt tørklæde og hvide strømper. Jo, Weyse har været fin at se til og tiltalte alle damerne med „tante“. „Nå, det er da tante Lise,“ udbryder han, første gang han ser hende. Børnene elskede ham. I skumringen kunne han sætte sig ved domprovstens gamle klaver og lokke de vidunderligste toner ud af det forstemte instrument, og i mørkningen har ungerne fniset, når han pludselig slog en underlig disharmoni an og begyndte at hvæse som et dyr og mjave som en kat, og til deres henrykkelse har han foredraget sin berømte „Kattens bravour-arie“, der altid har gjort lykke hos de små forbavsedede tilhørere. Men ingen bad ham om at spille. I tusmørket gik han hen og slog klaveret op, og så listede domprovsten ind i stuen fra studereværelset. Nu og da havde han et nodeblad med, afbrød sit spil og skrev sære tegn på papiret.

Men en dag bliver det hverdag igen. Lise må ind til Gyllembourgs festlige fødselsdag, også fuld af traditioner og bedre mad på bordet. Men når den dag er forbi, begynder den grå hverdag igen.

Den *var* grå. Økonomisk kneb det med at klare dagen og vejen, og statsbankerotten gjorde det ikke lettere for den tapre Lise. Nu så de kun seddelpenge, hvis de overhovedet så penge. Kob-

ber dukkede sjældent op og sølv langt mindre. Guld havde man ikke set i mange år. Dukkede der en guldmønt op, var den 100 rigsdaler værd, men den forekom sjældent. Lise spinker og sparer for at klare terminspengene, men da bolværket uden for hendes hus er råddent og må fornys, giver hun op. Hun kan simpelt hen ikke mere. Det skulle hun vedligeholde, men hun magter det ikke. Hvordan skulle hun dog være i stand til at skaffe henved 600 rigsdaler til det bolværk? Børnene har set hendes sorg og mærket hendes bekymringer. De kommer med deres spareskillinger og ophører med at komme sukker i kaffen, og de drysser salt på brødet i stedet for smør. Men det hjælper kun lidt. Nej, hjælpen kom et helt andet sted fra.

En morgen træder en herre ind i stuen. „Godmorgen, hr. grosserer!“ Lise går ham i møde og beder ham sætte sig ned. Manden hed Andreas Nielsen og kendte til vanskelighederne i nr. 67. Han ejede selv nr. 69. Han ville gerne købe, og Lise var vel moden til handel. Og dog, han vil hellere bytte. Han ejede selv en ejendom i Kronprinsessegade, der ville give hende en betydelig større lejeindtægt, og den ville han overlade hende, hvis han måtte få nr. 67.

Af en eller anden grund blev byttet ikke til noget. Men det svalde ikke Niensens interesse for nr. 67. Han havde brug for et hus, som kunne ombygges til pakhus, så netop derfor var han ivrig. En dag lægger så Andreas Nielsen 13.000 rigsbankdaler på bordet for den lettede Lise.

„Se, kære børn, har jeg ikke grund til at stole på Vorherre. Hvilken uventet hjælp har Han ikke straks sendt mig.“ Børnene har glædet sig på moderens vegne, fordi hun fik væltet en tung byrde fra sine spinkle, trætte skuldre, men øjnene har været fulde af vand ved tanken om at skulle forlade deres elskede Nyhavn. Måske har de også grædt ved tanken om, at deres smukke stuer skulle tjene som pakhus for en grosserer. Men de kunne være rolige. Det blev huset aldrig. Måske var det kun noget Nielsen sagde, for at få handelen til at glide.

Et Hus i Nyhavn

For altid havde slægten Buntzen forladt Nyhavn 67. Ganske vist levede flere af beboerne langt ind i århundredet, men nogen forbindelse med Nyhavnshuset fik de ingen sinds. Gyllembourg døde pludseligt, samme år som Lise Jürgensen solgte Nyhavn 67. Hans ægteskab med Thomasine havde i de senere år ikke været den lykke som omkring århundredskiftet. Thomasine flyttede siden sammen med Johan Ludvig Heiberg og dennes kone, Johanne Luise Pätges, og blev som bekendt fra 1827 kendt for sine noveller, ikke mindst „En Hverdagshistorie“. Thomasine døde 1856, mens Lise Jürgensen opnåede at opleve Danmarks nederlag i 1864, thi først som enoghalvfemsårig døde hun i 1867.

Lises redningsmand, den rige grosserer A. Nielsen. Her er han og konen stukket af Andreas Flint, der har foreviget utallige medlemmer af det gode borgerskab. (Kongelige Bibliotek).

Den rige grosserer gør sin entré

Lise blev meget ældre end sin redningsmand. Den engang så rige grosserer døde syvogtyve år tidligere end hun. Også han blev hårdt prøvet af økonomiske vanskeligheder, men endelig forbarmer Vorherre sig over ham og lader ham pludselig få fred.

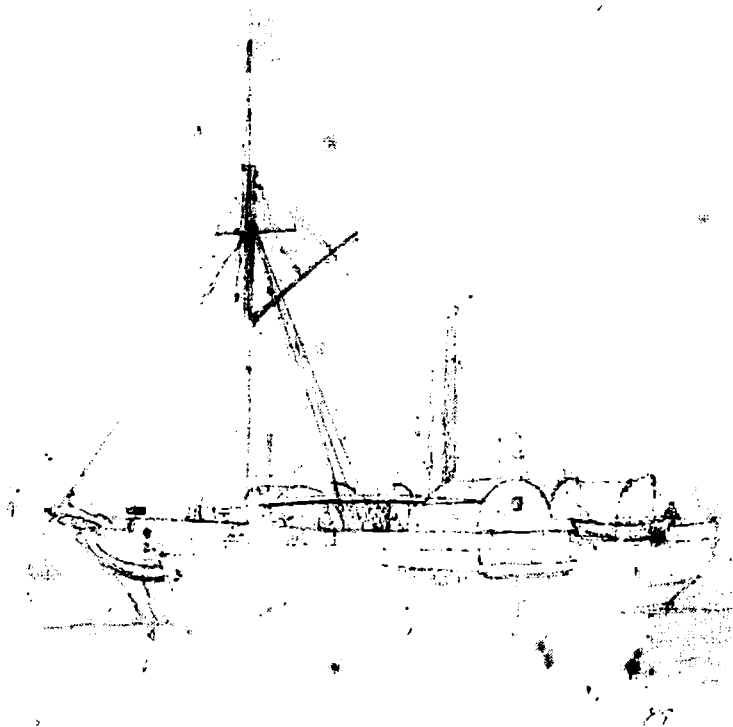
Den 27. august 1840 er der uro i nabohuset nr. 69. A. Nielsen bliver upasselig, og inden solen er gået ned, ligger han stiv og kold i sin seng. Et apoplektisk tilfælde har gjort det af med manganen en overarbejdet og bekymret forretningsmand. A. Nielsen er ingen undtagelse herfra.

Dersom A. Nielsen skulle have nogle efterkommere, som måtte læse dette, så må man have os undskyldt, for vi tøver ikke med at sige, at fra Carl Wilder og Johan Buntzen, og hvad der måtte høre til sidstnævnte af remarkable personer, er der trods alt et spring til den anonyme, men sikkert velmenende og dygtige Nielsen. Da han overtager vores hus, er han velstillet – måske

endog rig – og dog er han mærkelig ligeegyldig. En mand, der som en frelsende engel træder ind i vores historie. Men alligevel lidt intetsigende. Vi ved, han har levet, men udover at han har ejet huset fra 1815 til 1828 ved vi forbløffende lidt om ham. Men sådan er det, når man vil skrive om et hus og dets mennesker. Nogle har mere at fortælle os end andre. Buntzen og Wilder har bredt sig ud over det hele. Henrik Ehm og Bøsholt har heller ikke holdt sig tilbage. Kun Nielsen har ikke så meget at sige os. Det ville også være synd at påstå, at han har lettet os i arbejdet i vor efterforskning. For det første hedder han Nielsen, og det navn er hyppigt forekommende i arkiverne. Det gør det heller ikke nemmere, at han skiftevis har kaldt sig Andreas og Anders alt efter forgodtbefindende. Heller ikke hans titel synes at have ligget ganske fast. Han veksler mellem grosserer, korneksportør og melhandler. Den sidste titel er endog et sted blevet forvansket til mechanicus. Men til sidst lykkes det trods vanskelighederne at tegne følgende grove billede af manden:

Nielsen er jøde. Han kommer til verden i Nykøbing Mors i 1774, og som forholdsvis ung drager han til København, for i borgerskabsprotokollen for onsdagen den 10. februar 1802 kan vi læse den opsigtsvækkende oplysning: „Andreas Nielsen – født i Nykøbing Mors som grosserer.“ Det må man kalde en hurtig karriere! Mere sandsynligt er det at antage, at han fra denne dato har løst grossererborgerskab i København og har fungeret som købmand i hovedstaden mod at svare sin afgift til Grosse-
rersocietetet, hvad han har gjort til sin død.

Om Nielsen har haft penge med hjemmefra, ved vi ikke. Måske har faderen været en af de store studeeksportører oppe på det frugtbare grønne Mors, der har kunnet give sin dreng en god start i den store by. Vi kender intet til hans baggrund og gætter som flere gange før i vores historie. Er han kommet tomhændet, har han været svært dygtig, for han overlever den katastrofale statsbankerot, der gjorde det af med mange velfunderede handelshuse, og i 1819 bærer han med oprejst pande et tab på flere hundrede tusinde rigsdaler uden at gå fallit. Grunden til hans held må formentlig søges i de udstrakte kornleverancer,

*Fredag 21. maj 1819 ankrede Danmarks første dampskib Caledonia op ved Toldboden. Der er slet ingen sejl, kun røg og damp fra den høje slanke skorsten. Med det hvide skum om hjulkasserne har det nok vakt Niensens interesse. Skipperne i Nyhavn har tænkt deres. Også dette monstrom kom fra England. De briter – de briter!
Tegning af Emanuel Larsen.*

han har haft til staten, og af de sparsomme oplysninger, vi har om ham, kan vi trods alt se, at hans omsætning i perioder har nået helt astronomiske tal.

Men som vi tidligere har nævnt, var Nyhavn nr. 67 ikke det eneste hus, Nielsen ejede ved kanalen. Nr. 69 beboede han selv,

Et Hus i Nyhavn

og som vi ligeledes før har hørt havde han, til børnenes forfærdelse, planer om at ombygge nr. 67 til pakhús. Det gjorde han dog ikke alvor af, i al fald forblev forhuset intakt, men ganske vist blev det omdannet til lejligheder. Enfamiliehuset forsvandt. Ivrige hænder har skruet navneplader uden på etagerne døre. Dér, hvor der før boede rige folk, flytter mere ydmyge lejere nu ind. A. Nielsen har nok tjent på sine lejere. Han var en mand, der vidste, hvad han gjorde. Adskillige københavnske skøder bærer hans navn. Nok handlede han med mel og korn, men handelen med huse var ham heller ikke fremmed. Ikke fordi han altid var likvid og havde overflødig kapital til sin rådighed. Således ved vi, at han lånte alle 13.000 rigsdaler, som han så rundhåndet lagde på bordet foran den lettede Lise. Skibskaptajn Hans Hansen Bager lånte ham hele beløbet mod at få førstehøjrioritet i huset. Men man går ikke og snakker om den slags ting til gud og hvermand. Ingen anede, at A. Nielsen ikke altid var i købers marked. Udadtíl var der intet i vejen, så en skønne dag får han sæde blandt „stadens 32 mænd“, en hæder og ære for enhver forretningsmand.

Det er der nok adskillige, der har misundt ham. De 32 mænd udvalgte blandt de bedste og fornemste borgere i staden. Sådan var det i al fald i Frederik V's tid. Måske blev øllet lidt tyndere, efterhånden som man kom op i tiden. Dette consilium må ikke forveksles med magistraten, de skulle blot „overveje og andrage stadens og menighedens bedste“, men skønt de var afhængig af magistraten, lod de i hine tider ikke en lejlighed gå fra sig til højrestet at give deres besyv med, så irettesættelser forekommer. Kongen ser med mishag på utilstedelige angreb på magistraten, og de advares om „en anden gang at begge magistraten med mere sømmelighed og ærbødighed“. Kraften forsvinder gradvis fra de 32. Om vores Nielsen har råbt upassende op, betvivler vi.

Måske betød det ikke så meget udadtíl, og havde vores Nielsen sat sig noget spor i administrationen, havde vi nok haft mere at fortælle om grosserereren end tilfældet er. Men at værdigheden har glædet ham, er givet. Det har betydet anseelse og kreditvær-

dighed. Det sidste har han nok haft brug for. Han lejer lejligheder ud, og han presser alle de penge han kan, ud af Nyhavn 67. Hvem der bor der, ved vi ikke. I begyndelsen af 1800-tallet tog man det ikke så nøje med folketælling, og beboerne i de små stuer forbliver anonyme for os. Det værste er at også A. Nielsen fjæler sig i anonymiteten. Vi kender skødet, derimod ikke ret meget til hans forretnings transaktioner gennem mange år. Og dog – vi aner, at han har haft besværligheder. Han har siddet bøjet over kassebøgerne. Han har lavet likviditetsplaner og regnet med indbetalinger, der skulle falde til bestemte terminer, men som er blevet forsinket, og i maj 1839 må han gå til bekendelse.

„Efter 1¼ års lige så pinlig som ødelæggende ørkesløshed er jeg først nu kommet til nogenlunde kundskab om, hvad mit bo kan erholde af de forskellige fallitter, der desværre fremskyndede mit sidste opbud.

Idet jeg med smertelig erindring først tillader mig at gøre mine ærede herrer kreditorer opmærksom på mine ældre foregående uheld og store tab. Næmlig ved de mange betydelige fallitter 1819, som i forbindelse med den ulykkelige kursforandring påførte mig ca. 574.000 rbd. tab, samt at jeg siden min fornyede virksomhedsperiode fra 1820 ved idelig uheld, successive har tabt over 70.000 rbd. af mine senere erhverv og ejendomme, må jeg derfor yderligere beklage, at mit seneste uventede fornyede tab, ved ovenberørte fallitter, omendskønt ikke mere end ca. 15.000 rbd., dog, formedelst at nogle ældre fordringer som ikke ved mit forrige opbud – af mangel på proclama – er blevet anmeldt, og som ved renter flere gange er blevet fordoblet, så ganske tilintetgjort mit boes aktiver, – at når samme skal gå til lige deling – blandt samtlige mine kreditorer, vil der uagtet mine sidste ejendele opofres, dog til min bitter kummer, desværre blive 2 % af de i mit bo anmeldte fordringer.“

Nemt har det ikke været for Nielsen. Gennem lange tider har han anet, hvor det bar hen. Men han har skjult sin usle status for sine venner, og stigende gæld er ikke noget man underholder sine forretningsforbindelser med. Udadtil har han bevaret vær-

Et Hus i Nyhavn

digheden. Han var jo en af de 32 mænd. Derfor er hans uoverstigelige vanskeligheder kommet som et chok for hans kreditorer og forretningsforbindelser. Det havde vi ikke ventet af A. Nielsen! Men grosserereren er kun at beklage, han har haft det rædsomt. Han har næppe fået nattero for økonomiske spekulationer. Nogle breve i kopi til en forretningsforbindelse i Christiania, med hvem A. Nielsen handlede, viser, at det løb han har kørt gennem 30'rne må have været særdeles nervepirrende. Således finder man en del breve fra slutningen af 1838 og fra begyndelsen af 1839, hvor Andreas Nielsen over for den omtalte forretningsforbindelse totalt skjuler, hvorledes det egentlig er fat med hans forretning. I et brev fra 11. 2. 1838 lover han således en større eksport af korn til Christiania, en handel han imidlertid 4 dage senere måtte annullere: „Jeg må med målløs smerte kortelig indberette,“ hedder det i brevet af 15. 2. 1838, „den mig umiddelbart forestående ulykkelige skæbne, at ville blive nødsaget til at opgive mit bo til Skifteretten.“

Det var mere end A. Nielsen kunne klare. Han må hændervidende sælge sine værdier, men Vorherre er nådig. Det dødelige apoplektiske slag udebliver ikke. Hans enke Cecilia er at beklage. Hun må tage sig af afviklingen af den hensygnende virksomhed og sælge huset, og grå, fattig og sky flytter hun ind i en lejlighed i Store Kongensgade. Plaget af vattersot får hun fred efter tre års liv i skyggen, og en dag står hendes kiste i Garnisons Kirke. Derfra bar de også manden ud på kirkegården. Følget har næppe været stort. Det var synd for Nielsen og for Cecilia. Det var stræbsomme folk, men de blev slået ud af fallitter og statsbankerotten.

Ejeren bor på loftet

Da Andreas Nielsen i 1828 solgte Nyhavn 67 til skipper Christian Bohn, forpligtede Bohn sig til at overholde de lejekontrakter, den tidligere ejer havde indgået med husets beboere.

En sådan forpligtelse finder man i adskillige af samtidens skøder, og kan vel nærmest udlægges som en slags frivillig lejerbeskyttelse, da boliglovgivningen ikke stillede sådanne krav til ejerne. Ser man efter i den store folketælling fra 1834 forstår man, hvilken katastrofe det ville have været, hvis Nyhavn 67's lejere var blevet sagt op. Gennem samme folketælling får man samtidig et godt indtryk af, hvorledes nr. 67 i løbet af ganske få år havde skiftet karakter fra det fine enfamiliehus til en lille lejekaserne.

I kælderen var der i 1834 indrettet et værtshus. Værtshusholdersken var den seksogtresårige Dorothea Maria Christensen, der boede i et baglokale. I et andet baglokale logerer arbejdsmand Lars Hansen. Samme Lars Hansen var gift, men om konen får vi at vide, at hun boede for sig selv i Store Kongensgade. Om Lars Hansen har haft et solidt forhold til værtshusholdersken, eller han blot var en så trofast stamgæst i værtshuset, at myndighederne har anset det for rimeligt at give hans adresse i Nyhavn fremfor i Store Kongensgade, siges der derimod intet om. Men vi aner, at Lars har indrettet sig fornuftigt. I denne forbindelse kan der være grund til at gøre opmærksom på, at skilsmisser var noget man ikke brugte i datidens København. Kom det endelig til et brud mellem ægtefællerne, flyttede man blot fra hinanden uden at gå rettens vej for at opnå lovformelig skilsmisse.

Lad os krybe op i huset. Oven over kældermenneskerne finder man i stueetagen en skipperfamilie, som har lejet sig ind. Manden hed Christen Hansen Høyer. Han var enoghalvtreds år gammel og gift med Ane Kirstine. De havde ingen hjemme-

Et Hus i Nyhavn

boende børn, men derimod det uundværlige „tjenestetyende“, Ane Marie Pedersdatter, otteogtyve år og ugift.

På 1. sal – „salen“ – boede en større familie på i alt syv medlemmer, tyende inklusive. Familiens overhoved var overkrigskommissær og kontorchef på Holmen. Han hed Christian August Lassen. Han var fireogfyrre år gammel og gift med den fireogtredivearige Emilie-Nannethe Cathalda. Sammen havde de tre børn. Den ældste hed Emil Eeclychus, men man må inderlig håbe, at han er blevet kaldt Emil til hverdag. Dernæst Christiane Sophie og endelig Peter Hendrich Alfred, henholdsvis har de været elleve, otte og to år. Tyendet bestod af to tjenestepiger, Dorthé Jacobsdatter og Ane Cathrine Wohelmine Olsen.

2. salen var ikke så proppet med mennesker som 1. salen. Her logerede to mænd, nemlig styrmand Søren Christensen, der var treogfyrre år gammel og enkemand, samt Poul Frederik Glorup, der ligeledes var treogfyrre år og som bar titlen „dansk jurist“. Sidstnævnte var i øvrigt bortrejst i 1834 for et længere tidsrum.

På kvisten – det mest usle sted i huset – regerede husets ejer. Han har forvist sig selv til nogle få trange loftsrums, der var omdannet til beboelse. Heroppe under tagstenene delte Bohn sin tilværelse med sin søster, Johanne Bohn, en gammel frøken på enogtres.

Desværre ved vi ikke stort om denne mand. Meget tyder dog på, at han har været en særling. For mange penge havde han købt Nyhavn 67 i 1828, hvorefter han var flyttet ind på loftet i sit eget hus. Vi ved dog, at han var fra Rønne. Hans farfar, Peder Hansen, var skomager og døde treogfirs år gammel i 1776. Han har ikke altid siddet bøjet over arbejdet, for han efterlod sig ti piger og to drenge. Den ældste af skomagernesønerne, Hans Pedersen, var kromand i Rønne, hvilket bynavn han siden føjede til sit efternavn. Den yngste af Peder Hansens sønner var Henning Pedersen, Christian Bohns fader, som levede fra 1742 til 1802. Som ung var han stukket til søs, og i 1768 fik han borgerskab som skipper i København. Kort før Struensee blev et hoved kortere ude på Fælled i 1772, giftede Hen-

Ejeren bor på loftet

ning Pedersen sig med Margrethe Ibsdatter i Nikolaj Kirke. I 1777 købte de nygifte Nyhavn 61, et af Henrik Ehms gamle huse fra slutningen af 1600-tallet. Her fødtes Christian Bohn i 1778, og barndommen tilbragte han i Nyhavn. Formentlig har han fra denne tid kendt gamle Buntzen i nr. 67, og måske har han leget med Thomasine og Lise Buntzen på gaden.

I 1788 flyttede Christian Bohns forældre til Magstræde, hvor de havde købt et hus skråt over for Carl Wilders datter og svigersøn, familien Gæde. Her ombyttede Henning Pedersen ivrigt sit skipperborgerskab med en bestalling som brygger, hvilket erhverv han drev indtil han i 1802 døde af tæring.

I 1811 blev Christian Bohn gift med Ane Cathrine Kaas, og inden længe havde de tre børn – Margrethe, Axeline Henning-jette og Tønnes Carl Christian. Ane Cathrine døde allerede 1821, så da Bohn i 1828 købte Nyhavn 67, var han enkemand.

Christian Bohn var skipper som faderen, men i hvilket farvand han sejlede, foreligger der ingen oplysninger om. Grunden til, at han valgte at bo på loftet, hænger måske sammen med, at han gik i langfart, men det er kun gætterier. Måske var økonomien også svag. En folketælling fra 1840 kunne tyde herpå, thi selv om han nu har nedlagt loftslejligheden og er flyttet ned på 2. sal sammen med Jomfru Johanne, så har denne ændring til det bedre næppe skaffet ham mere plads. Kun forhusets værelser havde han nemlig sat sig på, og det endda på et værelse nær, som var lejet ud til en handelsfuldmægtig Friis. I side- og baghuset boede på samme etage en hattemagerfamilie. Mesteren hed Madsen, og han var syvogtres år gammel og gift med Therese på syvoghalvtreds. De havde en søn på seksogtyve, August Wilhelm, som boede hjemme. Sønnen bar i øvrigt den fine titel af „kok på de kongelige palæer“.

På 1. salen boede i 1840 en pensioneret kaptajnsenke, Judithe Gjødved, tooghalvtreds år gammel. Hun må have siddet lunt i det, idet både en tjenestepige og en husjomfru stod til hendes opvartning. I stuen boede en skipperfamilie uden børn. Vi ved ikke hvad de hed, men kuriøst nok kan vi oplyse, at deres tjenestepige hed Jomfru Alf.

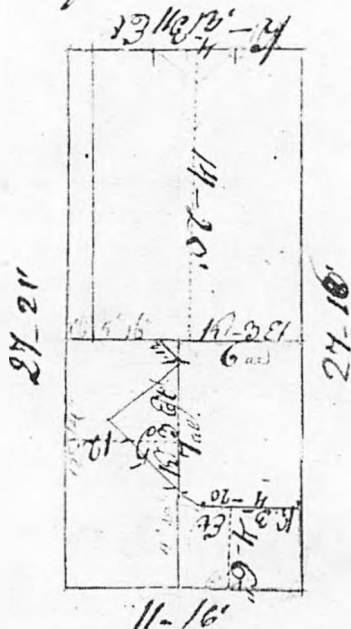
Et Hus i Nyhavn

Beboerne i kælderen var ikke at misunde. Madam Christensen havde opgivet sit værtshus og i stedet for var der nu indrettet en rulleforretning. Formentlig har der været gang i rullen døgnnet rundt, thi indehaversken af forretningen var en fyrre-årig enke, Anna Dorothea Bruun, der sad alene tilbage med fire børn på fjorten, tolv, ni og seks år. Fugtigt og klamt har de sikkert haft det. Bortset fra forretningen var kun et lille kammer udstyret med bræddegulv. De øvrige rum var med fliser og brosten. Sytten mennesker i tre etager var vel maksimum af, hvad et så smalt hus som Nyhavn 67 kunne rumme, og alligevel så man andre steder i København at forholdene var de samme, eller værre. Overalt i byen trængte husejerne deres familier sammen i små lejligheder, for at så mange værelser som muligt kunne lejes ud til fremmede. Der var ingen huslejeregulering, og da antallet af boligsøgende var stort, var der store lejeindtægter at hente. Årsagen dertil var den, at Københavns indbyggerantal var tiltaget kraftigt i de sidste hundrede år, uden at boligbyggeriet var fulgt med.

København var en befæstet by, omgivet af volde, inden for hvilke det omkring 1840 var så godt som umuligt at opdrive en ledig grund. Da det samtidig var forbudt at bygge uden for voldene, drog mange husejere konsekvensen af den gunstige situation. De pakkede sig sammen i snævre rum, og for de stigende lejeindtægter byggede de en eller to etager på deres huse, eller opførte bag- og sidehuse på de i forvejen trange bagarealer. Det er således næppe nogen overdrivelse at påstå, at København ligefrem hævede sig seks-syv meter i vejret i midten af forrige århundrede. At mange gadebilleder herved blev ødelagt, betød mindre. Kræfternes frie spil måtte råde, og der var sandelig en del penge at tjene. Fra myndighedernes side foretog man sig intet. København var som sagt en befæstet by, og militærets kloge hoveder nægtede at se i øjnene, at Københavns befæstning var en håbløs oldsag uden nogen praktisk værdi i en forsvarssituation.

Englændernes bombardement i 1807 havde til fulde vist dette. Da man så endelig i 1860'erne lod voldene falde, eksploderede

Nye Canal № 34

Grundplan af Nyhavn 67 ca. 1840. Planen viser grundens bebyggelse efter Buntzens genopbygning i 1782. Af planen fremgår, at forhuset er udstyret med en lille frontispice over 1 fag, medens sidehuset har gaulkvist over hele gårdfacaden. (Fot.: Stadskonduktørens arkiv).

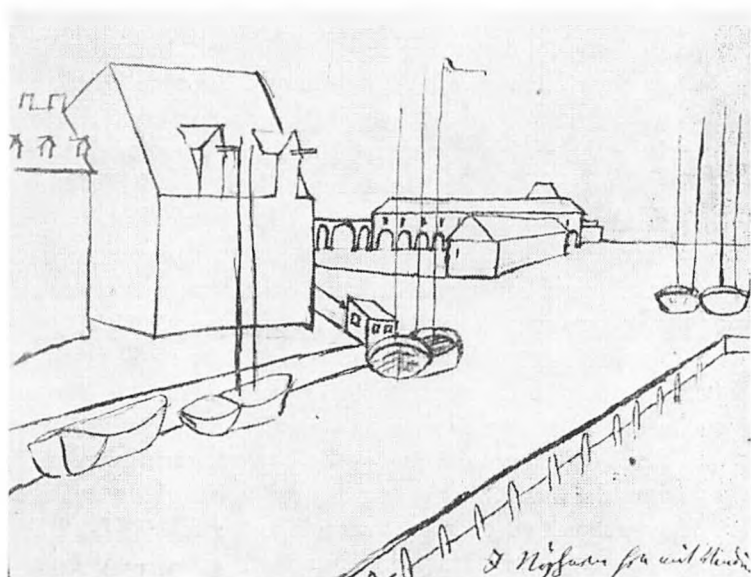
byen, og det tragiske skete, at broerne i løbet af få år oversvømmedes af det værste spekulationsbyggeri.

Sammenstuvningen af mennesker i Nyhavn 67 var altså ikke noget isoleret tilfælde i datidens København, men tværtimod noget ganske almindeligt. Husejernes tidligere privilegier i form af god plads og meget tyende forsvandt de allerfleste steder. Det er bemærkelsesværdigt, at denne udvikling fandt sted samtidig

Et Hus i Nyhavn

med demokratiseringen af samfundet, der som bekendt kulminerer med juni-grundloven af 1849.

Det vrimlede altså fra nu af med mennesker i nr. 67. Til ejeren af huset hører vi kun lidet. Fra hans sidste leveår ved vi således blot, at han i 1843 døde af en blodprop i hjernen, hvorefter han blev begravet på Helliggejst kirkegård her i byen. Derimod ved vi intet om, hvorledes hans bo blev delt. I Skifterettens bøger finder vi kun en notits om, at hans børn indbyrdes fordelte arven, uden Skifterettens indblanding. Lige så stille som han tilsyneladende har levet, lige så stille forlod han denne verden. Nyhavn 67 blev averteret til salg, og det følgende år overtog skipper Johannes Anholm ejendommen for 7.000 rigsdaler. I lighed med bestemmelserne ved ejerskiftet i 1828 forpligtede Johannes Anholm sig til at overholde de indgåede lejekontrakter. Den udlejningsvirksomhed, Andreas Nielsen havde indledt, skulle fortsætte de næste hundrede år.

H. C. Andersen var en særpræget tegner og medbragte på sine utallige rejser altid sin skitseblok. Her har han sat sig hen til vinduet i sin første Nyhavnsbolig, nr. 20, og tegnet udsigten over mod solsiden ved Nyhavns Hoved. Hvis han havde tegnet endnu et hus til venstre i billedet havde vi haft en gengivelse af vores hus som lavere barokhus. (H. C. Andersens Museum i Odense).

En skipper fra Samsø og en digter fra Odense

Skipperne har efterhånden sat sig fast i Nyhavn. De kan være mere eller mindre heldige. Nogle må nøjes med at sejle kartofler fra Samsø, andre får et rederi, hvor flåden tæller adskillige skibe, der fører eget rederflag, og i gunstige tider bliver skipperen en velhavende mand.

Sådan en reder og skipper var gæstgiver og skibsfører Johannes Anholm. Han overtager vores hus efter Christian Bohn, og tilsyneladende står det stort set uforandret fra det år, da Jens

Et Hus i Nyhavn

Sørensen Bøsholt byggede det. Det vil sige, fra gaden var der gennem tiderne foretaget nogle små ændringer. Indendørs derimod var der i årenes løb lavet en del om. Branden i 1782, da familien Buntzen var til spisning hos den velhavende Andreas på Christianshavn, hjalp godt med til forandringerne i det indre. Og som nævnt så det fra gaden alligevel også lidt anderledes ud. Den runde fronton, som må have været næsten opsigtsvækkende i husrækken, erstattede Johan Buntzen med en mere almindelig frontispice. Nu lignede det mere de andre nede mod torvet, og Buntzen har været tilfreds. Men det var Anholm ikke. Johannes var en driftig mand som Wilder og Buntzen, og han følte trang til at investere og forbedre. Han og Madam Anholm har stået ovre på den anden side af kanalen og har set op ad deres nyerhvervede hus, og de har talt om, hvordan de kunne gøre det bedre. Måske har de også tænkt på, hvordan de kunne gøre huset til en mere rentabel forretning. „Hvad skal vi med den fronton? Den tager kun plads op, og når den er væk, kan huset forhøjes med en etage, måske med to.“ Anholm må have fat i kaptajn og muremester Johan Sebastian Erlewein. Han skal nok være den bedste mester til den slags ting.

I foråret 1846 tager de fat. Hele to etager bliver stablet oven på de oprindelige tre fra Bøsholts tid. Den 4. etage er i orden. Den føjer sig naturligt til huset, og der er næppe nogen, der lægger mærke til, at skipper Anholms hus er blevet forhøjet. Men den øverste etage skal nu nok have vakt lidt opsigt hos de forbipasserende. Den slags var man ikke vant til at se. En kæmpelang altan i hele husets bredde, til hvilken der var adgang fra det bagvedliggende loft. Anholm må have haft magt over det. For han nøjes ikke med forhuset. Når det skulle forhøjes, måtte sidehus og baghus også forhøjes. Forandringen er radikal, og da huset stod færdigt efter ombygningen, så det ud, som det ser ud i dag. Det lignede ikke noget ildebrandshus mere, hvad man måske nok kan beklage, da vi i dag ikke har for mange af den slags tilbage. Måske havde Anholm berøvet nr. 67 charmen og hyggen ved den rigoristiske ombygning, men hvad brød han sig om det? Et hus er en forretning, der skal give

Johannes Anholm
KJØBENHAVN

Empfiehlt sich den geehrten Besuchern mit schönen Zimmern, and
wohlfeile Bewirthung.

Anbefaler sig til de ærede Reisende med propre Værelser, og
billig Bewærtning.

STADT CHRISTIANIA
Nyhavn N^o34

Johannes Anholms annonce for hotel „Stadt Christiania“, dengang Nyhavn nr. 34, nu nr. 67. Stedet anbefaler sig for de ærede rejsende med propre værelser og billig beværtning. (Kongl. Bibliotek).

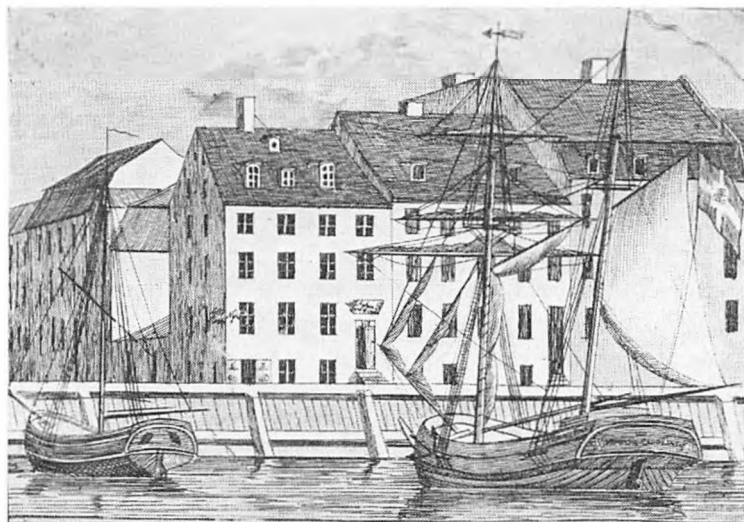
Et Hus i Nyhavn

penge som enhver anden forretning. Det skal ikke bare stå til pynt og se hyggeligt ud. Det skal lejes ud. Hver en etage i såvel forhus som baghus skal give gode danske rigsdaler. Dem var der ikke så forfærdelig mange af i de tider.

Førstesalen – den bedste – tager Anholm selv. I 1845 flytter han ind med konen. Hun hed Joachime Jeanette Margrethe, og hun var født Oppermann. Hvor hjemmevant hun har færdedes i Nyhavn ved vi ikke, vi aner, at Anholm har kendt lokaliteterne meget bedre, idet han allerede fra 1840 havde drevet et skipperhus og gæstgiveri i Nyhavn nr. 10 (nu nr. 19). Som reder var det bekvemt at have logi til kaptajn, styrmænd og vigtige passagerer i nærheden af skibene, og vi tror gerne, at alle er blevet purret, hvad klokken end må have været, blot vinden har været gunstig. Skipperen vidste, hvad det betød, og han har næppe haft megen medlidenhed med en søvrig jungmand.

Kærlighed til søen og til skibe må have siddet dybt i Johannes Anholm. Mærkeligt nok, for hans forfædre var husmænd, som hypper deres kartofler og stikker deres asparges i Samsøs sandede jord. Men indrømmes skal det, at faderen fik et job med et vist maritimt præg. Da Nordby fik en telegrafstation, som blev anlagt under Napoleonskrigen, blev han leder af den. Men vi gætter på, at Nordby og Samsø har været for trange for den driftige Johannes, som drager til København, hvor han i 1830 består styrmændseksamen, og i 1839 får han borgerskab som skipper. Men skibsreder lyder bedre, og det giver også flere penge. Samme år som han får borgerskab som skipper, køber han sin første skonnert, og stolt hejser han rederiets flag på mastetoppen, et blå A på en hvid bund. Jo, Anholm kan og han ved, hvor der er penge at tjene.

En mand i sin bedste alder, otteogtredive år og med en kone på treogtredive. Da de tog førstesalen i besiddelse i nr. 67, havde de ingen børn, men længe skulle det ikke vare, inden det myldrede med små Anholm'ere. Madam Anholm har haft travlt, og Johannes har så sandelig heller ikke ligget på den

Skipperhuus og Beværtning.

Johannes Anholm

NYE HJORNET AF NYHAVN OG LILLE STRANDSTRÆDE
10
Kjøbenhavn

*anbefaler sit velindrettede, beqvemt og behageligt
beliggende Hus, med propret og billig Logi for
Herr. Skibsapitainer og andre Reisende.*

Johannes Anholms første hotel og første båd, „Prindsesse Caroline“. Huset, nr. 10, nu Nyhavn 19, lå længere ned mod Kongens Nytorv, men som det fremgår, anbefaler Anholm som vanligt sine værelser. (Kongelige Bibliotek).

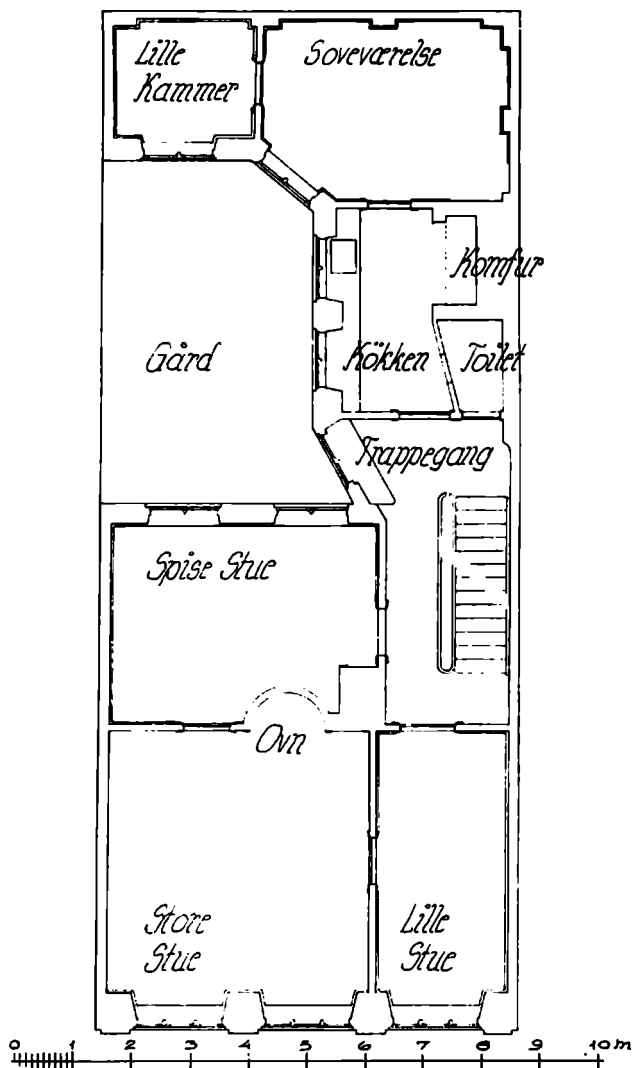
Et Hus i Nyhavn

lade side, når han lejlighedsvis gik i land. I 1845 Marie, i 1846 Georg, i 1848 Friede, i 1850 William, i 1852 Ida og endelig i 1853 Anna. Når vi nævner dem alle ved navn er det ikke bare for at vise, at vi har orden i sagerne, men også fordi et udvalg af det halve dusin senere vil dukke op i vores beretning.

Der har været trængsel i de små stuer, men vi kan trøste os med, at Madam Anholm har haft god hjælp. Fem tjenestefolk, intet mindre. Pigerne Gunille-Rudolfine, Anna og Emma samt karlene Anders og Tønnes. En husstand på tretten medlemmer, det er jo trods alt noget, og megen plads har der ikke været. Anden sal og tredje sal var jo lejet ud, så på første sal boede Anholm med de seks børn og to tjenestepiger, og oppe på loftet residerede de to karle med den tredje pige. Mon det er gået anstændigt til deroppe på kvisten? Skulle Anders og Tønnes skiftevis have gjort pigen deres opvartning, har familien på første sal næppe hørt det mindste. Ti mennesker i ganske små rum har snorket i takt om natten. Men ret beset fatter man ikke, hvor de har været. For Anholms havde ikke blot børn og tyende. Det har heller ikke manglet på møbler i de to stuer ud til gaden. En lille etfagsstue og en lidt større tofags.

Fra trappegangen kom man ind i den lille stue, der var møbleret med en mahognisofa, fire mahognistole med sort betræk, et skrivebord samt et spillebord ligeledes i mahogni. Væggene var med halvhøje paneler, og over disse var der udspændt malet lærred. På væggene var der malerier og spejle. Belysningen kom fra en gaslampe og opvarmningen fra en colonneovn. For vinduerne sertsesgardiner og et rullegardin.

I det større værelse på 2 fag mod kanalen stod en mahognisofa og 6 mahognistole ligeledes med sort betræk samt en lænestol. Foran sofaen stod et ovalt bord af mahogni. Endvidere var der et mahogniskrivebord og to forhøjninger, en mahognichiffonniere, hvorpå et taffelur var anbragt, samt „en 2-etagers vindovn med blikopsats og støbte jernfodder“ i en niche. Væggene var prydet med et spejl i mahogniramme med consol, et refleksionsspejl samt malerier. Desuden fandt man en gaslampe med tre blus, en astrallampe og nogle statuetter spredt på borde

Etageplan af 1. sal som i hovedtræk viser ruminddelingen i årene 1846-1943. Opmåling foretaget af Kunstakademiets arkitektskole c. 1930.

Et Hus i Nyhavn

og forhøjninger. For vinduerne var der sertsesgardiner og rullegardiner.

Spisestuen lå til gården. Værelset var ikke stort, men alligevel havde man her anbragt et spisebord og 6 røstole af bøgetræ, 2 malede hjørneskabe, et mahognispillebord og et opretstående fortepiano. På de lærredsbetrukne vægge var der et spejl i mahogniramme, og i det ene hjørne en "2-etages vindovn med blikopsats og støbte jernfødder".

Denne beskrivelse af det Anholm'ske hjem stammer fra 1858, det vil sige fra et tidspunkt, da hr. og fru Anholm, børnene – Marie, Georg, Friede, William, Ida og Anna – samt tjenestefolkene – Gunile-Rudolfine, Emma, Anna, Tønnis og Anders – færdedes i stuerne. Trængselen må have været stor i de små stuer, men alligevel for intet at regne mod de scener, der må have udspillet sig, når familien skulle i seng. Familien Anholms soveværelse lå i et ganske lille kammer bagest i sidehuset. Her havde man på en eller anden måde fundet plads til 2 voksesenge og 4 barnesenge, 6 stole, 2 servanter, 1 klædeskab, 1 linnedskab og 1 vindovn med tromle. På ganske få kvadratmeter måtte disse 16 møber + ovnen + 8 mennesker forsøge at finde sig til rette om natten. Det har immervæk været noget af en præstation, og umiddelbart fristes man til at tro, at nogle af sengene har indtaget samme stilling som fortepianoet i spisestuen, nemlig opretstående.

Fra soveværelset var der indgang til et lille kammer i baghuset, der ikke var større end et frimærke. Her tilbragte to af tjenestefolkene natten.

Man kan undre sig over, at en driftig skibsreder med adskillige skonnerter i søen klumper sig sammen under så trange forhold. Johannes Anholm har på sit højeste utvivlsomt været en velstillet mand. Men de forhold som familien boede under, var ikke noget usædvanligt. Kun ganske enkelte boede under mere komfortable forhold, og hvem ved om de ikke blev betragtet som nogle særlinge uden sans for den mindste hygge. De små stuer var dårligt oplyste, og der skal nok have været trængsel, når familien skulle op. Så har de tre oppe på fjerde sal også i

En skipper og en digter

den retning haft det mere bekvemt. Selvfølgelig var det et fremskridt, da tællepråb og tranlampe blev afløst af gas. I 1857 slukkedes tranlamperne i København, og de bliver afløst af de gaslygter, som vi alle sammen kan huske. Der er kun få tilbage. Samlere har for længst sikret sig dem. Men at det har været noget af en begivenhed, kan der ikke være tvivl om. H. C. Andersen udbryder i betagelse: „Byen havde fået gas, og de strålede så de gamle lygter ligesom blev rent borte i det.“ Det hele ligger bare ca. 125 år tilbage. Usselt og uhygiejnisk har det været. „Jomfru Stjernholm! Om forladelse, jeg afbryder Dem...! Er De ikke snart færdig?“ Den kendte situation fra Fritz Jürgensen ligger ikke langt tilbage i tiden. Ja, endnu i dag kan den forekomme. Ikke underligt, at epidemierne florerede, og en dag bryder koleraen ud i lys lue. Man havde nok drøftet et kloaksystem allerede i 1840'erne samtidig med at man planlagde et moderne vandværk. Også et gasværk trængte sig på. Det sidste fik vi ligesom pengene til vandværket blev bevilliget. Men et kloaksystem under jorden – det kunne da ikke være nødvendigt! Den kloge og dygtige indenrigsminister A. S. Ørsted siger nej. Den slags er der ikke råd til. En ulidelig stank har bredt sig over byen.

Koleraen viser sig først i det skikkelige Bandholm på Lolland, hvor mere end halvdelen af de angrebne bæres til kirkegården. Den frygtelige stank har fyldt de små huse nede i den lille ladeplads ved Smålandshavet. Men epidemien kom snart til København. Den 11. juni 1853 bliver en tømrersvend på Holmen syg. Han anbringes på søetatens hospital, og mod al forventning kommer han sig; derimod smittes de, der har passet ham, og symptomerne er sikre, diagnosen er ufejlbarlig: koleraen har nået hovedstaden. Lægerne Fenger, Hornemann og Panum får ikke søvn i øjnene, og præsterne begraver de afdøde fra tidlig morgen til sen aften. Den enfoldige, men velmenende arveprins Ferdinand og hans ikke ligefrem billedskønne gemalinde Caroline bliver populære ved ufortrødent at blive i hovedstaden, mens alle, der kunne, søgte tilflugt i sundere omgivelser. Kan hænde at arveprinsen ikke har fattet faren. 5.000 københavnere

Skipper Johannes Anholm fotograferet i sin bedste alder. En stout og robust sømand, der ofte selv stod til rors. I perioder en velhavende mand og sine børn en god far. (Privateje).

En skipper og en digter

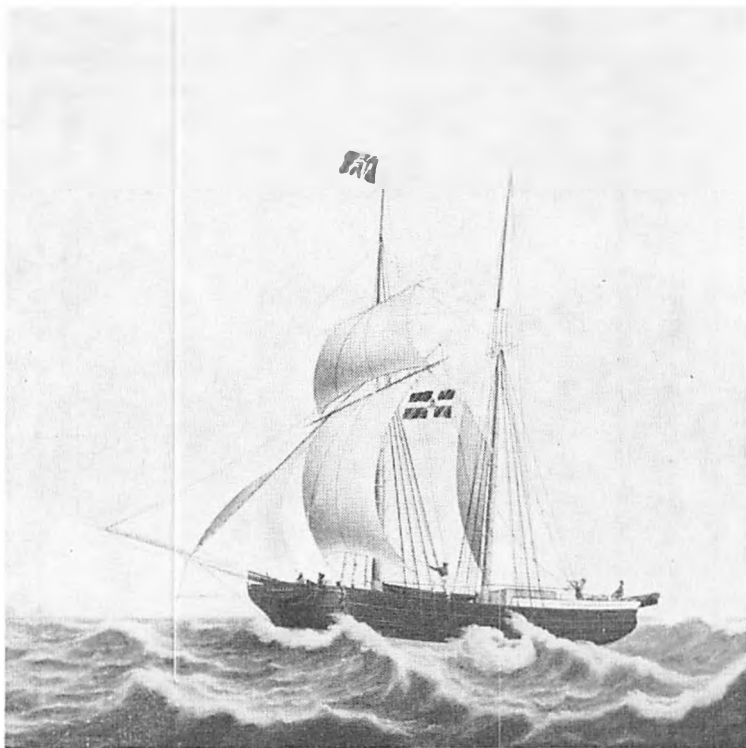
stod ikke sygdommen igennem, og Christian Hornemann er utrættelig i sin agitation for sundere boligforhold. Lægforeningens Boliger mellem Øster Allé og Østerbrogade står som et håndgribeligt bevis for den kampagne, lægforeningen førte.

Vores familie i Nyhavn slap uskadt gennem koleracpidemien, uden at døden bankede på døren. Derimod var der en anden uhyggelig herre, der omtrent samtidig meldte sin ankomst.

Anholm var skibsreder. Det kan give penge, men også det modsatte. Ti skibe havde han i søen. Det første hed „Prindsesse Caroline“, en 21 commercelæster, der var bygget i 1835. „Prinsessen“ passede sejladsen til Christiania, og hun medtog såvel fragt som passagerer. I hele ti år sejlede hun under det Anholm'ske flag, indtil hun i 1850 forliste med mand og mus i en storm uden for den svenske kyst.

I det hele taget kan vi ikke skjule den kendsgerning, at den Anholm'ske flåde har været forfulgt af forlis. Sin anden båd købte vor reder på Børsen. Den var langt ældre end „Prinsessen“, bygget i 1784, og ved søsætningen fik den navnet „Delphinen“, men da Anholm ombyggede den til skonnert, får den navnet „Marie“ opkaldt efter den ældste datter. Men det gik kun „Marie“ ilde. Også hun endte på havets bund. Hun passede den farlige trafik fra København til Island, og deroppe i Nordatlanten er bølgerne højere end en skonnert fra 1784 bryder sig om. Hun skal nok have været sødygtig, for Anholm, som ofte selv havde stået bag roret, tager hende ud af Norgestrafikken og sætter hende i kurs mod Island. Men den 12. september 1869 forsvinder hun i de høje bølger, og ingen ved, hvad der er sket. Rederiet i København kan slette „Marie“ af listen, som de kunne slette „Prinsessen“. Det Anholm'ske flag skulle flere gange forsvinde i bølgerne. „Den lille Marie“, som rederen købte af en købmand i Helsingør i 1846, holdt sig oven vande, da Anholm allerede i 1849 afhændede den på Børsen. Måske har den lille Marie overlevet. Det gjorde også „Prøven“, en skude på 16½ commercelæster og ligeledes „Robert“, som han købte af Peter F. Heering, et ganske anseligt skib, kobberfor-

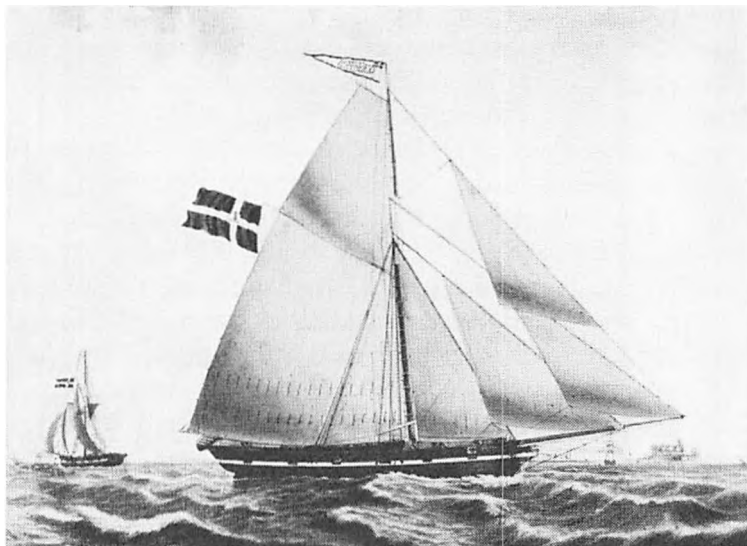

Det gode skib „Prindsesse Caroline“ (Christiania Paquet) for fulde sejl med fragt og passagerer. Udsnit af farvelagt tegning af Jac. Petersen 1845. (Handels- og Søfartsmuseet).

hudet og sødygtig, så det indsættes på ruten til Sicilien, hvorfra det i sin last hjemfører citroner og appelsiner til Østersøhavne-
ne. Det var bygget i Svaneke og sejlede for vor reder til 1856, da han solgte det til en islandsk købmand. Om det senere er forlist, ved vi ikke. Derimod klarede „William“ sig ikke så godt. Fuld af kaffe, svesker, salt, kød og smør løber den på et stenrev ved Læsø og springer læk og fyldes med vand. Langt værre gik det dog „Ida“, der aldeles forsvandt på en rejse til Newcastle, og heller ikke „Elfrida“ kunne holde stand mod stormen under

En skipper og en digter

den islandske kyst. I 1873 er det ude med hende. Det er som om de fartøjer, som Anholm stolt opkalder efter sine børn, sidder i uheld. „Georg“, opkaldt efter den førstefødte søn, med hende var det en ren ynke. En anselig skonnert bygget i Norge, og om det har været af kærlighed til sønnen eller til skuden får være usagt, men vi ved, at Anholm ofte selv stod til rors, og at den tit lå ved bolværk uden for rederens hus, så han kunne have sin stolthed for øje. Rug, sålelæder, hamp, blå og mange tønder saltet flæsk er forsvundet i „Georg“s rummelige indre uden for vinduerne. Men i vinterstormen 1872 går det galt. „Georg“ sejler i ballast fra Nyhavn til Horsens, hvor hun skal laste korn til England, men hun kom ikke til Horsens og langt mindre til England. Under en nordlig orkan med sne og frost er det ude med „Georg“. Aviserne udbreder sig om orkanen, der vil huskes længe i Nordsjælland. Træer knækkede som kviste, og alle veje var ufremkommelige og dækket af alenhøje snedriver. Det er ikke lykkedes for kaptajn H. C. Hansen at ride stormen af, selv om han har ligget underdrejet uden for Sjællandsrev. „Georg“ rammes af en forkert sø, og lasten fyldes med vand. „Georg“ er fortabt. Nu gælder det bare om at redde sig. Kaptajn Hansen og den fem mand store besætning bjærges sig op på den træbåke, der er opført på revets yderste spids, ca. 1 mil fra land. Den slags båker var der på de mest udsatte steder. Ved Hatterrevet og ved Nordre Rønner ved Læsø. De var under lodsvæsenets opsyn, og der skulle altid findes brød og ferskvand. Forkomne kravler vore udmattede søfolk op på båken. Vandet er der, men brødet er uspiseligt, og der er ingen flagstang, hvorfra de kan signalere til land. Et læskur så lille, at de seks mand kun kan stå oprejst. Stole og bænke findes ikke, for slet ikke at tale om lys eller ildsted. I tre dage stod de forkomne sømænd langt ude i havet. Med rødrandede øjne har de i de få lyse timer set ud over det stormpiskede Kattegat. Håbet er svundet. Sulden og angsten for at dø har tegnet dybe furer hen over de blege ansigter. Men hvad er det, der driver rundt derude? En åre fra „Georg“ flyder ind mod båken. En stortrøje hejses op som signal, og den ses fra kysten. Lodserne havde ikke væ-

Som enhver selvevidst reder lod Johannes Anholm sine skibe male, også kutteren „Delphinen“. Her ses hun ud for Kronborg. Farvelagt tegning af Jac. Petersen 1845. (Handels- og Søfartsmuseet).

ret ude på grund af stormen og havde de, var sigtbarheden så ringe, at de næppe havde set vores folk. Men nu kom hjælpen. Halvdøde bæres de forkomne over i den frelsende båd. Men „Georg“ er totalt vrage. Det var et af den slags forlis, hvor alle mistede alt.

Måske var det mere, end Anholm kunne klare. Koleraen slap de for i nr. 67, men da den fare er drevet over, banker fallitten på døren. De faldende fragtrater har heller ikke forbedret rederiets status, og en almindelig kreditstramning satte samtidig ind. Den før så aktive reder må lægge op og gå den tunge gang til Skifteretten. Den 8. januar 1858 kunne man læse følgende notits i Berlingske Politiske og Avertissements Tidende: „Alle og enhver, der haver fordring på skipper og gæstgiver Johannes

*Madam Joachime Jeanette Margrethe Anholm f. Oppermann
poserer foran fotografen med den store hund – en svensk støver –
ved sine fødder, ca. 1850. (Privateje).*

Anholms fallitbo, indkaldes herved med 12 ugers varsel, til at
anmelde og bevisliggøre sådan for undertegnede skiftekommissarier i boet. J. E. Damkier og P. P. Hagelberg.“

Et Hus i Nyhavn

Men Anholm må ligesom flere af de tidligere beboere i nr. 67 være lavet af noget særligt. Ung er han ikke længere, men han står selv til søs og tager roret for at spare en kaptajn. „Bod findes kun i arbejdet“. Familien klarer sig igennem. Ganske vist siges to af tjenestefolkene op. Så blev der også mere plads i det høje, smalle hus, og ved flid og sparsommelighed lykkes det at redde rederiet. Småt og forsigtigt går det fremad igen, men det har nok været for meget for skipperen og gæstgiveren Johannes Anholm. Der er slidt på ham, når han stod til havs i en af sine egne skonnerter. Et apoplektisk tilfælde gør det af med ham. Stakkels Madam Anholm. Et vaklende skibsrederi, et gæstgiveri under navnet „Stadt Christiania“ samt seks mindreårige børn, det var, hvad der var tilbage til hende, den dag de sænkede Johannes ned i den kolde jord. Men Madam Anholm klarer sig. Hun er en af Nyhavns stærke kvinder. Ja, hun indskriver endog sit navn i litteraturhistorien. Om lidt skal vi høre hvordan.

Nyhavn skifter karakter, og vores hus er ingen undtagelse fra den forandring, der gradvis finder sted. Hvorfor den nordlige side altid har været den livligste og ganske har stillet den sydlige i skyggen kan vel fortrinsvis forklares ved, at solen rundhåndet har kastet sin varme på de små facader og strålet ned i kælderhalse, hvor tørstige søfolk har klumpet sig sammen om frisktapet øl og det, der var stærkere. De mere velhavende folk forlader scenen. De huse, der før var enfamiliehuse, bliver færre og færre. Vi har allerede set, hvordan Johannes Anholm udnyttede sit hus til bristepunktet. Nr. 67 bliver hjemsted for en broget skare. Det hele sættes i system. Under navnet „Stadt Christiania“ driver familien en indbringende virksomhed, og navnlig var Madam Anholm og efter hendes død frøknerne Anholm flinke til at få huset fyldt. Studenter, skuespillere og kontorister har deres logi i det høje, smalle hus. Hele tiden har der været mindst femogtyve mennesker hos Madam og Johannes Anholm. Enkeltværelser til de enlige, to små rum til familier med børn. Når Anholms skibe lå ved det bolværk, som Nielsen havde fornyet, da Lise måtte give op, boede hans søfolk i de små stuer, mens

En skipper og en digter

hans skibe lossede og lastede, og var vinden gunstig, var Anholm den, der ubønhørligt purrede. De har formentlig logeret i baghuset, eller i en snæver vending hos skipperen selv, for sandt at sige har han lejet hver en tomme ud. Det var også det, han og Madam Anholm snakkede om, da de stod ovre på den anden side af kanalen og så op ad deres hus. Blev den fronton fjernet, kunne der bo mange flere mennesker i det hus, de lige havde købt.

Lad os begynde forneden. Der var værtshus. Det var ikke noget usædvanligt i et Nyhavnshus. Enten var der rullestue eller værtshus. Det kunne skifte. Nu var der værtshus. Jens Sørensen Lind hed værten. Han boede dernede med sin kone og fire børn. Travlt har han haft, for når han ikke løb med øl og dram, var han kongelig liberist. Et nobelt bierhverv for en værtshusholder. Stueetagen havde det med at stå tom, så måske har den tjent som logi for de Anholm'ske matroser. På første sal boede som bekendt skipperen selv med sine seks børn og to tjenestepiger. På anden sal boede en mærkelig mand. En femogfyrreårig digter fra Odense. Cand. phil. lang og ranglet og så grusomt nærtagende. Men det, han skrev, var vist godt, og familien Anholm var nok klar over, at digteren var noget særligt. Han var ofte ude at rejse, og der kom så mange folk og besøgte ham, og han kendte så mange fine, hvis navne man havde hørt før. Mærkeligt nok hed digteren bare Andersen. Det var der så mange, der hed. Hans Christian til fornavn. Også de navne havde man hørt før. En sær snegl, som værtshusfolkene ikke rigtig kom til at kende, for den logerende var ikke helt almindelig. Det var både skipperen og Madam Anholm klar over. Oven over digteren boede der mere almindelige mennesker, en syvogfyrreårig fuldmægtig fra Lübeck, en student fra Aarhus og en toogtyveårig urtekræmmer-svend, og, som den eneste standsperson, måske foruden digteren, en trediveårig løjtnant. Oven på dette blandede selskab Anholms tjenestefolk. Stuen stod ofte tom, men en dag rykker en skibsfører ind med sin kone. Han hed Bar, og det med at stå til søs var nu så som så. Snart får han bevilling til at drive

Et Hus i Nyhavn

værtshuset i kælderen. Også han er gift med en stærk kone, for Madam Bar overlever manden med tyve år. Hun står tappert og bravt for udskænkningen af de stærke drikke, til hun er højt oppe i halvfemserne.

Sådan ser vores hus ud, da digteren fra Odense flytter ind. Han er treogfyrre år og allerede godt på vej til at blive berømt. Sjældent var han i København. Han var oftest på rejse i udlandet og lige så ofte en kær og skattet, men sikkert uendelig besværlig gæst hos adelen på herregårdene rundt omkring i landet. Men han længes efter noget blivende i byen, for ovre fra Glorup skriver han til sin veninde, frøken Henriette Wulff, om den lejlighed han ønsker sig. Øjensynlig har der været en ledig i den Collin'ske gård, men den „der ikke har en solstråle, er ikke efter mit sind; jeg bliver syg uden solskin, det åndelige som det materielle!“ Endvidere har grev Scheel meddelt ham, at der netop dér var en så ubehagelig lugt: „altså der vil jeg ikke!“ Andersen er helt opbragt. „Strøget var imidlertid fortræffeligt, kunne man der i nærheden finde et hyggeligt hjem, udsigt til torvet, eller som sagt til Nyhavns Canal, gad jeg gerne have“ – og Andersen får det, som han vil have. Hans „kjære søsterlige veninde“ Henriette Wulff løber benene af sig for at skaffe ham netop det, han ønsker sig. Hun taler med skipperen og med Madam Anholm, og hun meddeler digteren, at han kan flytte ind i nr. 67. Der er tre små stuer og køkken. Masser af sol og 18–20 rigsdaler om måneden.

Fra 1848 til 1865 boede han hos familien Anholm. Det er således det sted, han har boet længst. Det er derfor mærkværdigt, at der foreligger så få oplysninger om hans liv i de små stuer. En af grundene kan være, at han netop i de år ustandseligt var på rejse. Han skriver til Madam Anholm, om hun vil lægge en pind i kakkelloven, når han kommer hjem fra sine herregårdsbesøg, og på hans fødselsdag noterer han i sin dagbog, at der „stod dejlige blomster, flere slags, i potte fra fru Anholm“, og Madam Anholm „tog ingen betaling for den dag jeg var blevet

Tidligt fotografi (ca. 1864) af udsigten mod Nyhavns Hoved inden Bremerholms bebyggelse. Masteskurene dækker Kanalen. I forgrunden Frossenborgs badeanstalt. Det hvide hus til venstre i billedet er nr. 67, og det store pakhus skjuler Kvæsthusbroen. (Nationalmuseet).

ind i måneden,” inden han rejser til Basnæs med en græsselig tandpine, men trods alt er han tilfreds. „Hverdagen her er rig, hvor kan jeg bestille meget anderledes end i København, hvor tiden løyes hen med driveri og uro.“

Men trods larm fra de Anholm'ske børn, der forstyrrede ham, når han satte sig til arbejdet, og spektaklet ovre fra Holmens arbejdere har han nydt at sidde ved vinduet og se ud over livet

Et Hus i Nyhavn

i havnen og over mod Holmen, Christianshavn og Børsen og kongens slot derovre på Slotsholmen.

Jo, vist har Andersen befundet sig godt ved sit vindue i Nyhavn, for i oktober 1848 skriver han til fru von Eisendecker, gift med den oldenburgske minister: „Efter at have flakket om i Fyen og Sjælland sidder jeg nu roligere i et hjørne af København, men i et hjørne, hvorfra jeg kan se ud over havet til den svenske kyst, see skibene komme og gåe. Her fik jeg da endelig et brev fra Dem.“

Andersen har al mulig grund til at være tilfreds. Han har set ud over havnen. Han har kunnet følge livet på Holmen og set drenge og matroser springe i vandet på „Frossenborg“ badeanstalt. At vandet ikke var det mest indbydende, får vi at vide i en samtidig vidnefast skildring, givet af kontreadmiral Victor Hansen, der selv som ung mariner har stået på de slimede brædder parat til at dykke ned i havnens vand: „Hvad der også er indprentet i min hukommelse var undervisningen i svømning. Den foregik på Gammelholm ved „Frossenborg“, hvortil indgangen var gennem en port ved enden af Nyhavn på Charlottenborgs side bag Botanisk Have. Man svømmede der rundt i et stinkende, mudret, gulgrønt vand mellem døde hunde og katte og andet affald. Et herligt bad.“ Men drengene har trods alt haft det godt, for inde på Gammelholm var der ret store marker, hvor overekvipagemesterens køer græssede. Det hele værft havde således et ret idyllisk præg.

Dengang så der altså helt anderledes ud. Andersens udsigt har været perfekt. Vi ved, at Wilder og Buntzen plejede at stå ved vinduet, og før dem Bøsholt, når der skete noget i byen. Ilden fra brande og bombardementer har farvet facaden rød som solens sidste stråler, for terrænet derovre på den anden side af kanalen har ligget åbent indtil 1859.

Det var det år, finans- og marineministeriet overdrog den unge arkitekt Ferdinand Meldahl at udarbejde en bebyggelsesplan for Gammelholm. Det var et stort, grønt område, som pludselig forsvandt. Hele havneløbet blev med ét ændret til

Tidligt fotografi fra Nyhavn (ca. 1850). Hestene er spændt fra vognen. „Betelskibet“ er endnu ikke ved kajen, men der er masser af galeaser og sandkister med sand til retirader og hvidskurede gulve. (Nationalmuseet).

ukendelighed, da høje huse kom til at dække det store areal, som før havde ligget frit. Grønne marker blev til grå gårde. I dag taler vi om en havne-front. Skal vi gøre samme dumhed nu som dengang? Skal ny bebyggelse atter skjule det, som øjet gennem årene har vænnet sig til?

Gammelholm strakte sig fra Holmens Kirke til Nyhavn, og på den ene side afgrænsedes bydelen af Børskanalen og havnen, på den anden side af den gamle Botanisk Have, Charlottenborg

Et Hus i Nyhavn

Slot, Den militære Højskole, Det kongelige Teater og Holmens Kanal. Tværs over den nuværende Herluf Trollesgade lå den store mastegrav, hvor mastetømmeret lå nedsænket i vandet. I henved atten år arbejdede Meldahl på projektet. Han opfører den nye ankersmedie på Nyholm og de øvrige bygninger derovre, da værftet flyttes. Meldahl var ung, da den betydningsfulde opgave blev ham overdraget, men nogen novice som arkitekt var han langtfra. Han følte sig stærkt påvirket af renæssancens bygningskunst og havde demonstreret sine evner i Blindeninstituttets markante bygning ude på Østerbro. Han har imidlertid næppe fundet opgaven let, fordi han har følt, at pladsen var for snæver til at udfolde sig på. Bygherren ønskede så mange kvadratalen til salg som muligt. Arkitekten ville gøre gaderne så brede som muligt og skabe et af byens fornemste kvarterer med karnapper og fremspring. Men også på dette punkt kommer Meldahl til kort, idet den daværende bygningslov forbød den slags, en bestemmelse der efter hans mening berøvede husene det liv, som han var en mester i at fremmane. Meldahl lagde ikke skjul på, at den lov lagde et „trællemærke“ på byen. Det er stærke ord. Man havde trods alt set, at Meldahl ikke havde sat tårne og spir på alle de herregårde, højadelen bad ham om at prægtiggøre.

Men naturligvis laver man ikke en hel bydel, uden borgerne giver deres besyv med enten for eller imod. Meldahl som så sandelig ikke var vant til at blive angrebet, kritiseres fordi gårdforholdene er for usle, men arkitekten lader kritikken gå videre, da det er det danske rigsråd, der har påtvunget ham alle de indrømmelser imod det oprindelige projekt, og han vasker sine hænder, da magistraten lægger gasledninger så tæt op ad de nyplantede træer i Holmens Kanal, at disse hurtigt går ud.

Først i 1877 er det nye kvarter helt udbygget. Holmens Kanal er kastet til, og Botanisk Have i forlængelse af Charlottenborg bliver mod Meldahls ønske bebygget. Søkortarkivet mellem den nuværende Nationalbank og Holmens Kirke rives ned, og Mønten går samme vej. Over for vores hus nedbrydes de to store masteskure. Der saves og hamres i træværk, og stakkels

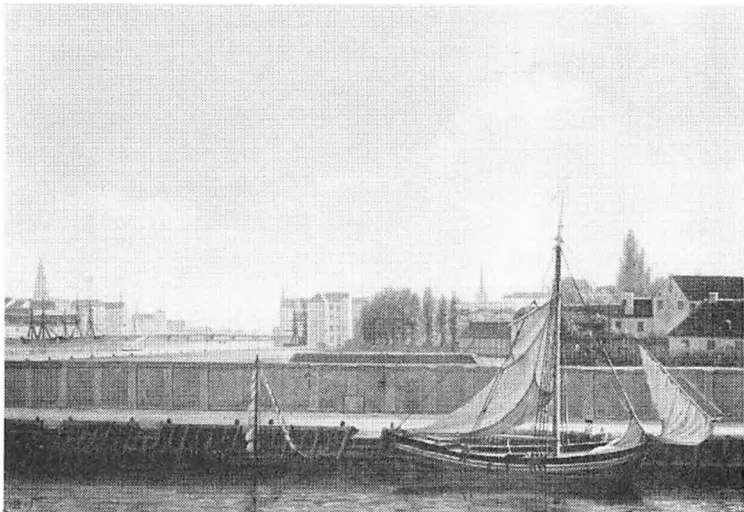
En skipper og en digter

Andersen er fortvivlet og forpint af støjen og får næppe skrevet et eneste eventyr, mens destruktionen står på. Men Meldahl får oprejsning. C. St. A. Bille, medlem af Borgerrepræsentationen, er tilfreds. Han kalder Gammelholm for den værdifuldste udvidelse i København. Der bor de gode skatteydere, men kvarteret har også værdi „for byens skibsfart, handel og forretningsliv.“ Marinens dage er til ende på Gammelholm. Stukken florerer så meget som bygningsloven nu engang tillod, men høfligt og pietetsfuldt opkaldes de nye gader efter hedengangne søhelte. Cort Adeler, Peder Skram, Niels Juel, Herluf Trolle og Tordenskjold ikke at forglemme.

Vi indrømmer blankt, at der er noget i vores beretning om nr. 67, der piner os. Endelig er vi nået til den mest prominente lejer og beboer af de gamle stuer, og så ved vi så forbløffende lidt om, hvordan han har befundet sig. Ofte har han siddet med pennen i hånden. Daglig skrev han sine breve til sine venner både her i landet og til de store i udlandet, der viste ham deres beundring og gunst. På hans bord har der ligget breve adresseret til konger og fyrster og til den berømte Charles Dickens i London. Skipper Anholm ville have gjort store øjne. Pennen har skrattet hen over papiret, når han arbejdede, og vi mener at vide at store dele af „Mit Livs Eventyr“ er blevet til i vores lille stue. Dobbelt bittert må vi derfor føle det, at han næsten intet har skrevet om hvordan han befandt sig i vores hus. Kun i bisætninger kommer det frem.

Lad os dog af det lidet vi har prøve at danne os et billede. Vi ved ganske nøjagtigt, hvordan der så ud ude foran hans vinduer, hvordan mon der så ud derinde? Vi kan med bestemt-hed slå fast, at Andersen har foretrukket at bo i nærheden af vandet. Den friske luft har været en nødvendighed for ham, og vi kan også med lige så stor sikkerhed konstatere, at det har passet den berømte mand glimrende, dersom det var billigt.

Før han kom til Nyhavn boede han „udi Amaliegaden, hele 4 stuer og køkken ovenikøbet, de to vende ud til en blomsterhave,“ skriver han glad til B. S. Ingemann. Men de „to andre

Maleri af en ukendt kunstner, der gengiver udsigten fra nr. 67. Bremerholm er ubebygget, Knippelsbro, Børsen og Christianskirken ses i det fjerne og skjult bag muren de store masteskure. Billedet er i al fald malet før 1870, før Ferdinand Meldahls bebyggelse. (Københavns Bymuseum).

vende ud mod gaden så jeg kan se skibene, havet, Trekroner og Sverige . . .“ „Jeg bestiller næsten ikke noget for at se.“ Han holdt af at se ud over vandet. Han kunne lide havet med alt dets liv, vel at mærke når han selv havde fast grund under fødderne. „Det store vand er mig en skræk, jeg lider så meget ved dets livlighed; og dog elsker jeg det, det vil sige: når jeg står på det tørre, på fast grund,“ skriver han til storhertugen af Weimar. Vi kender fotografiet af ham, hvor han sidder ved vinduet i Nyhavn og ser ud over alle skibene. Desværre er det ikke i vores Nyhavnshus, han sidder, men mon han dog ikke har siddet på samme måde i vores stue? Veltilfreds skriver han atter til Ingemann: „Jeg boer nu i Nyhavn på solsiden, det næstsidste hus ude ved havnen med en mageløs dejlig udsigt til Sverige. Jeg ser hele Christianshavn, hele Holmen over til Børsen, og

En skipper og en digter

månen skinner i disse aftener så dejligt på vandet.“ I det hele taget er det, som om han har for vane at betro sig til Ingemann om sin bolig, for i 1855 skriver han igen til ham: „Bring Deres kone min hjertelige hilsen . . . jeg har fået det så hyggeligt i mine to små stuer: tæppe på gulvet, blomster og grønt i vinduet og væggene behængt med gode malerier og tegninger, de sidste gjemtes i lang tid i mit album, nu ere de kommet i glas og rammer.“ Hver gang han omtaler sin bolig, understreger han de beskedne forhold: „i begyndelsen af august var jeg atter tilbage i mine små stuer.“

Derimod omtaler han sjældent sine møbler af den ganske simple grund, at han ingen havde. De møbler fra nr. 67 som i dag står i H. C. Andersens hus i Odense, var ikke hans. De tilhørte Anholms, så de kan næppe siges at være udtryk for Andersens personlige smag. Havde han nogen? Det har næppe interesseret ham, og han var alt for urolig og alt for modtagelig for indtryk ude i verden, til at hans hjem kunne komme til at betyde noget for ham. En ventesal. Det var hvad det var. Et sted hvor han hvilede ud, mellem han rejste til Grækenland eller Rom eller når han indlogerede sig på Basnæs, Holsteinborg eller Frijsenborg, indtil han blev forkommen eller på anden måde upasselig, hvad der ofte kunne forårsage et hurtigt og pludseligt opbrud til værtsfolkernes forbavselse. Hjemmets indretning og hygge har næppe betydet alverden for ham, og først på et forholdsvis sent tidspunkt anskaffer den berømte digter sig en seng, der er hans egen. Det skal nok have holdt hårdt. Hvor mon den store mahognibuffet har stået? Den har lave sideskabe, hvor Joseph Durhams buste af ham og Jenny Lind var anbragt. Men han skal nok have hygget sig mellem nips og alverdens potteplanter, for han må atter betro sig til Ingemann: „Jeg har i denne jul anskaffet mig Deres samlede skrifter, fået dem i ordentlige klæder, og når De engang glæder mig med Deres besøg, skal De se hvor smukt de pynter i min stue. Ivrigt læser jeg nu i dem, og hvad jeg ikke nok kan takke Dem for, er de dejlige morgen- og aftensange, dem læser jeg gentagne gange mangen ensom aftenstund.“

På Det kgl. Bibliotek har de i Billedsamlingen billeder af snart gud og hvermand. Man behøver ikke at være så berømt, førend man ligger i en konvolut lige fra børnebilleder og til de sidste, dengang man sad med hovedet i en akavet stilling, fordi sådan syntes de nu at man så så naturlig ud henne hos Elfelt.

Men af Andersen er der naturligvis flere end af alle andre og med god grund. Vi så i dem for nylig. De er næsten alle i profil, kun efterhånden som protesen får indflydelse på udseendet, vender han hovedet skråt mod fotografen. På mange af billederne har han blomster i hånden. Blomster har betydet meget for ham. Man skriver ikke „Den lille Idas blomster“ uden at have et stærkt forhold til dem. Madam Anholm har vidst det. „Kom halv seks til København og fandt i en stue blomster fra Madam Anholm,“ skriver han i sin dagbog. Men også fra standspersoner kommer der blomster. „Kære fru Scavenius, tak for besørgelsen af det smukke tæppe fra fru Serre, og tak fordi De og børnene så venligt erindrede 2. april, og at De selv skrev samme dag. Dernæst endnu en gang tak til Dem og den kjære Otto, at De så op til mig, da De var i byen. Jeg ville ønske, at besøget havde været i disse dage, thi for øjeblikket er min lille stue som en have: over 20 blomstrende urtepotter prange der, jeg fik på min fødselsdag ikke færre end 8 potter med kamelier, roser etc. fra kammerherreinde Neergaard (en kamelia havde 7 udprungne blomster og 4 store knopper).“ Godt, at han også husker Madam Anholm mellem alle kammerherreinderne. „Da jeg kom op stod dejlige blomster, flere i slags i potte fra fru Anholm.“ Lange breve skrev han ikke til hende, kun små billetter om at lægge en pind i kakkellovnen og hvornår han ville indtræffe. Men hun må samtidig tage del i hans besværligheder. Fra Glorup skriver han til hende: „Varnen er nu ulidelig og dog må jeg vist snart tænke på at flytte til København, i det mindste for at blive der en uges tid, mine tænder pine mig, jeg bliver vist nødt til at søge min tandlæge Bramsen, da der må gøres noget forandring med de kunstige tænder han gav mig og som stadig er mig en plage.“ Stakkels Andersen. Hele tiden er der noget i vejen med maven eller tænderne. Men han er

Ifølge familietraditionen er komponisten I. P. E. Hartmann på vej til sin daglige morgengymnastik. Han er over 80, vennen H. C. Andersen er for længst død. Her fotograferet uden for Nyhavn nr. 67, hvor han ofte besøgte digteren. (Kongelige Bibliotek).

dog ikke mere syg, end at han kan sende venlige hilsener til børnene og til tjenestekarlen Jens Jensen, selv om ungerne forstyrrede ham, når han skrev.

Det gjorde den unge mand, der boede ovenpå, også. Han hed Emilius Zinn Hartmann, og han var søn af Andersens meget nære ven, komponisten I. P. E. Hartmann, som boede lige rundt om hjørnet i Kvæsthusgade nr. 3. Han var gift med den rige agent Zinns sønnedatter. Hun hed Emma, og Andersen holdt

af hende: „Hun er et af de mennesker, der har draget mig ind i åndens, livets og hjertets kredsløb og altså har virket på mig, som sollyset virker på planten.“ Det er de ord blandt mange, han skriver i „Mit Livs Eventyr“, da hun dør i barselseng fra manden, der sidder tilbage med seks børn. Men Andersen går rundt om hjørnet til Kvæsthusgade, og tavse sidder de to i den gamle agentsstue, dér hvor Marseillaisen, da Heiberg kom der, blev sunget af de revolutionære. Nu er der tavshed og sorg. Den lille pige dør, da de bærer moderen til graven, og Andersen sørger med sin ven og hans børn, og han tænker på hende, som elskede toner og blomster og på den lille pige, da han skriver „Det gamle Huus“, hvor „Jeg har bevaret et træk af hende.“

Men han glemte helt sine følelser for vennen og familien, der boede rundt om hjørnet, og navnlig for hans søn Emil, der var organist som faderen og som havde lejet et værelse oven over Andersens. De talte med hinanden på trappen, og af og til var Andersen oppe i hans stue, men han kom der vist kun, når Emils fader var deroppe. „Besøg af Hartmann med hvem jeg drak the før prøven (på Bournonvilles ballet Valkyrien med musik af Hartmann) oppe hos Emil, der bor lige over mig,“ skriver han i sin dagbog. Emil har vidst, at Andersen var pirrelig og frygtelig nervøs for støj, for han gik aldrig ind i sine stuer, uden at han afførte sig sine støvler for ikke at forstyrre den store digter nedenunder. Men en aften går det galt. I sin omsorg for at liste så stille som muligt, er den unge organist så uheldig at vælte det glas med små kugler, som han plejede at sætte sine penne i. De små perler hoppede ud over hele gulvet, og i mange dage knasede glaskuglerne under organistens støvler til fortrydelse for den nærtagende digter på 2. sal. Han var selvfølgelig af den overbevisning, at det hele var gjort med vilje for at drille ham. Forholdet er spændt mellem Andersen og Emilius Zinn Hartmann, søn af hans gode ven. Han må tilkaldes og mægler. Andersen har tandpine og protesen passer ikke, men han tilgiver, men advarer mod gentagelser. Hvem sagde hædeligt uheld? Det hele har været planlagt. Andersen bliver forfulgt. Snart bliver det værre.

En skipper og en digter

Han har sjældent evnet at skjule sine bekymringer. Samvittighedsfuld betror han sine legemlige skavanker til sin dagbog, og hans nærmeste venner kan i detaljer følge hans sindstilstand, hvor de end måtte befinde sig på jordkloden. I 1856 er Henriette Wulff i Vestindien, men hvorfor skjule for hende at den norske pige, der er i huset hos Anholms, uden tvivl har fjernet 5 rigsdaler fra hans tegnebog. I 1856 skriver han til hende: „Jeg har det godt, kun ikke i de sidste dage, og det kommer af, som folk siger, at jeg tager mig enhver ting for nær. Sagen er, at jeg har den fulde og faste tro, at jeg er bestjålet, jeg har i den sidste tid ikke kunnet forstå hvorledes det gik til, at mine penge svandt hen, først troede jeg, at jeg gik og tabte, men da jeg også fra en skuffe, hvor jeg rigtignok havde glemt at tage nøgle af, også savnede, sagde jeg det til min værtinde, hun ytrede da, at hun også troede at have mistet og det en halvhundredere dalers seddel; jeg blev nu mistænkelig, lod min tegnebog med villie ligge og lagde 5 rdl. deri, og pludselig da jeg en aften så efter var disse også borte, nu sagde jeg det for at vi kunne komme efter tingen, men så sendte de, uden at sige mig det, thi jeg havde ikke ladet det komme så vidt, bud efter politiet, lod søge hos den pige, som varter mig op, men der fandtes intet, og hun benægter at have taget noget.“

Pigen forblev i huset, men efter en måneds forløb skulle hun rejse til Norge. I et brev til Henriette Wulff fortæller Andersen: „Jeg led ved tanken om at hun var mistænkt uskyldigt og tænk Dem så, samme morgen hun skulle bort, forsvinder der 90 rdl. fra en herre i huset, og kun hun kan tænkes skyldig, der blev nu alarm igen, og så smed hun pengene på trappen, hvor madammen fandt dem; nu kom hun da ikke afsted, men igen på rådstuen, hvor hun snart har siddet i 14 dage, dog uden at tilstå, men hun er skrækkelig forhærdet og vist meget ond sige de, og det menneske har passet mig og været om mig i to måneder; underlig nok jeg havde altid en sky for hende.“

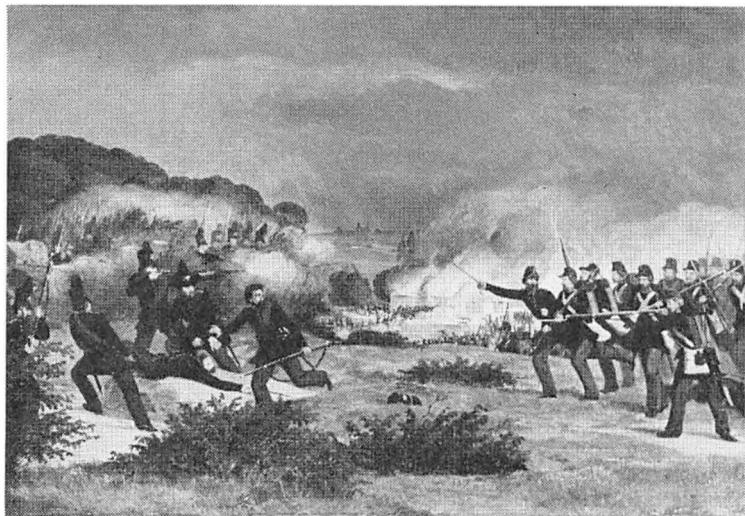
Men han har haft svært ved at slippe den tyvagtige Marie. Det piner ham, hvis han mistænker hende uden grund, og han ængstes for at hun en dag vil berøve sig livet, fordi man måske

gør hende til tyv, for Marie nægter alt. Men Madam Anholm vil have ro og siger pigen op, og pengene bliver herefter hos deres ejermænd. Andersen gør notater om den uhyggelige hændelse i sine dagbøger og beretter i sine breve om sin mistanke.

Derimod er der en anden hændelse, som han intet meddeler om. Kan det tænkes at han selv har set det komiske i situationen og derfor tav? Anholms havde en stor hund, og Andersen hadede den. Han var bange for den og var altid rædselsslagen for at møde den på trappen. Da han en dag går ind til Madam Anholm, måske skulle han betale sin husleje, ligger den store hund ved fruens fødder. Den snerrer og giver sig til at gø som en rasende. Skrækslagen flyver Andersen op ad trappen til sin bopæl; da han står deroppe og føler sig i sikkerhed, råber han stakåndet og med rædsel i stemmen: „Bed den mig, bed den mig?“ Stakkels Andersen.

Hvad Andersen har skrevet udover dagbøger og breve i de små stuer bliver gæteri. Vi mener dog, at store dele af „Mit Livs Eventyr“ er blevet skrevet i den lille stue, hvor kanalens vand har flimret i sollyset hen over loftet, hen over hans hoved. Men vi ved, at han har ængstedes for sit eget helbred og har lidt over indbildt syge: „Nu spøg til side, i dag er jeg raskere, kun har jeg en levende flue inden i mig, jeg slugte den i går, og er den død, så går jeg jo om som et levende gravmonument for en død flue.“ Men vi ved også, at store nationale begivenheder har præget ham. Ufølsom og verdensfjern for ydre begivenheder var han langt fra. Ofte er det lykkedes for ham at fortrænge personlig ængstelse og uro for tildragelser, der må synes langt vigtigere. „Året 1848 rullede op, et mærkeligt år, et vulkanår, hvori de store tidsbølger også skyllede blodigt hen over vort fædreland.“ Fra sin stue ved kanalen følger han krigen i -48 og glæder sig, når det går godt for vore tropper, og dog, glæden er blandet med sorgen, da han hører om slaget ved Isted Hede.

„Da efterretningen kom om slaget ved Idsted, kunne jeg ikke juble op i sejren, jeg var betagen og opfyldt af Læssøes død. Midt om natten skrev jeg til hans moder, jeg vidste ikke, hvad kraft Gud gav hende til at bære dette tunge tab.

Simon Simonsens billede af slaget ved Isted Hede den 25. juli 1850, hvor den unge stabschef Frederik Læssøe faldt. (Privateje).

På valpladsen faldt du for Danmarks sag,
Der brast dit ildfulde hjerte,
Din ånd klar som den lyse dag,
Med „fremad!“ den steg i det blodige slag,
Såe Danskens sejer og – smerte.

Græd stakkels moder, nedbøjet tungt,
Hans liv var så ungt! – men evigt ungt
Står også hans eftermæle.

Efter kampen og sejren lyste freden – den, jeg med jublende hjerte hørte om. Soldaternes hjemkomst var festdage, der strålede ind i mit liv, og blive der altid i erindring og skønhed. – For de svenske og norske frivillige skrev jeg en sang, som de ude ved jernporten til Frederiksberg-Allé modtage Dansken med.“

Over Vesterport prangede som hilsen den indskrift:
„Sit løfte har han holdt, den tapre landsoldat!“

Et Hus i Nyhavn

Den hele verden kender denne for Danmark tunge, bitterlige krig . . . ved daggry vågnede jeg flere morgener ved sang og fodtrin af de bortdragende soldater. Jeg sprang ud af sengen, åbnede vinduet og med våde øjne bad jeg Gud velsigne og bevare de unge livsfriske mænd.“

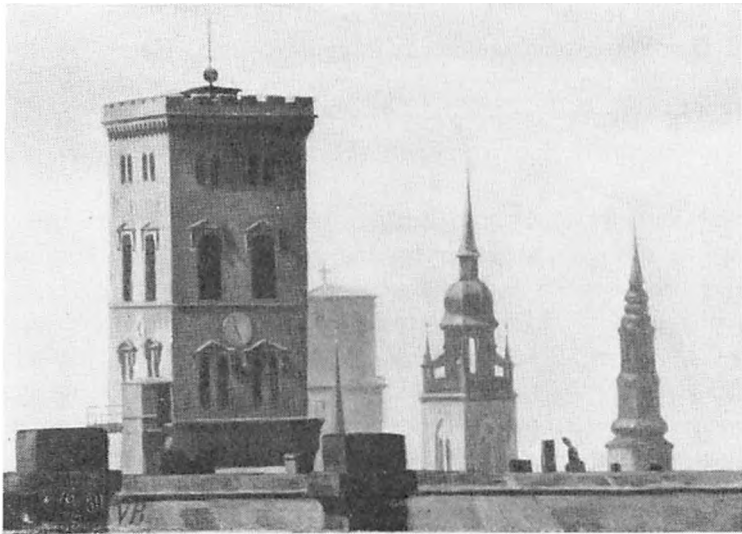
Men Andersen skulle opleve større sorger. Han mistede sin trofaste veninde, Henriette Wulff. Kun langsomt gik det måske op for ham. Uvisheden og bekymringen har nået, når han gik rundt i de små stuer. Hændervridende har han ventet på nyt og måske for et øjeblik glemt det, der plagede ham selv. Da indtrykkene har sat sig, skriver han i „Mit Livs Eventyr“:

„Ikke længe efter læste vi i avisen, at dampskibet „Austria“ var brændt på Atlanterhavet. Jeg var overvældet ved denne tidende. Hendes søster og ældre broder, hendes slægt og venner gik i en angst og uvished. Snart fulgte skildringer af de skrækelige scener i undergangens øjeblik, beretninger fra de enkelte, der var frelste, men hvem var disse? Var hun, den lille svage skikkelse mellem de levende. Ingen efterretning kom med vissheden om, at hun var på havets bund. Jeg lagde min smerte i de ord, som jeg i sorgens første øjeblik nedskrev:

I det brændende skib, på det rullende hav,
I rædsler, som ej vi udholde at høre,
Har du lidt, har du endt, har du fundet din grav.
Døds måden og kampen nåe aldrig vort øre.

Du dristige, kraftfulde sjæl! Du dig holdt
I et skrøbeligt legem, højt stod du i vrmlen,
Og aldrig dit ildfulde hjerte blev koldt,
Her få kun forstod dig, men flere i himlen.

Du var mig en søster, deltagende, stærk,
Min sjæl holdt du oppe, når verden mig trådte,
Du kjendte, forstod mig, og det er dit værk,
At tidt jeg ej sank, når synke jeg måtte.

Billede af ukendt kunstner antagelig malet fra et vindue i Vingårdsstræde. I forgrunden det kullede Nikolaj Kirketårn, hvorfra brandvagten fra 1860 holdt udkig over byens tage. Stangen var tidssignal, og kuglen faldt præcis kl. 13 hver dag. Derefter Frue Kirke, Helliggejst og Petri Kirke tårne. (Privateje).

„Farvel min veninde fra barndommens år, du var mig mere god end jeg det fortjente.“

Om det er Anholms unger eller de øvrige logerende, der har generet ham, får være uvist, i al fald siger han sine værelser op og forlader Danmark og rejser sydpå. Men han længes tilbage og skriver den 11. september 1860 fra Genève til Henriette Collin:

„Paa Hjemveien gaaer jeg vist en lignende Tid til Basnæs, saa at jeg næppe ser mine københavnske Venner før først i November. Saa skulde jeg ogsaa see til at faae der en Huusleilighed; jeg vilde gjerne boe paa Kongens Nytorv, St. Anna Plads eller et Sted der nær ved Theatrene; derom skriver jeg

Et Hus i Nyhavn

imidlertid senere til Dem, naar jeg nu først ret har sundet mig til Hjemfarten og lagt en ordentlig Reiseplan. Hører De derimod tilfældigt om nogen Slags Leilighed, som jeg har antydet, da læg Mærke dertil, men gjør ikke Arrangement, før [De faaer] nærmere Brev fra mig.“

Nemt har det ikke været. Andersen var påpasselig i pengesager og gav nødig en rigsdaler for meget ud. Så da han kommer hjem, slår han sig ned på Basnæs og sparer pengene til et københavnsk logi. Men da sommeren kommer, rejser han atter ned til Italien. Han bor oven på „El Greco“ i Via Condotti. Der sidder i dag amerikanske damer og drikker te. De tænker næppe på at deroppe i huset boede den mand, hvis eventyr de hørte deres mødre læse op, da de var børn, og hvis ry skulle nå ud over hele kloden. Mens han sidder i solen på den spanske Trappe, arbejder fru Collin i det nordlige, og i 1861 skriver hun til ham: „Fru Anholm var forleden hos mig for at få Deres adresse, hun vil så gerne have Dem igen, og jeg synes ubetinget, at De skal gå ind på hendes tilbud, som jeg antager, De nu har modtaget, da hun straks ville skrive . . . Fru Anholm holder meget af Dem og vil ganske vist behandle Dem meget samvittighedsfuldt.“

Andersen tænker på støjen og mon hunden lever endnu? For sit indre øre hører han børnene løbe op og ned ad trappen, når han skulle skrive. Men 20 rigsdaler, det lader sig høre, og han slår til. Var han påholdende? Måske. Men han havde kendt fattigdommen og frygtede den, som han frygtede så meget. Han var berømt og også velstillet og havde pinlig orden i sine pengesager, selv dagbogen betror han sine udgifter „fra Bramsen tandregning på 25 rigsdaler,“ ak, de tænder.

Andersen er i København igen, han sidder i de møbler han kender, og han sætter sin egen og Jenny Linds buste på den store mahognibuffets lave sideskabe. Vandet har spejlet sig i glimtende bølger hen over loftet, og om natten får han ofte urolige drømme og ser syner for sig. Han tager vægteren i forhør og

En skipper og en digter

spørger ham om, hvornår han slukker lygterne. Er det månen eller de nye gaslygter udenfor på gaden, der gør ham så urolig? Hvorfor skriver Andersen så lidt om vores hus? Da han senere i livet flytter ind i Nyhavn nr. 18, hvor han kun bor nogle få år, laver han møbleringsplan og tegner stuen af, så fru Collin kan hjælpe ham med indflytningen. Sådan noget kan vi slet ikke præstere. Vi kan kun gætte på, han har haft en stol ved vinduet, hvor han har kunnet se ud over havnen. Måske har hans tanker ikke altid været der, hvor øjet var, for landet var uroligt. Udadtil var forholdet til Prøjsen spændt til bristepunktet og indadtil var landet lammet af forfatningskampe. Derfor rammer budskabet om Frederik VII's død dobbelt hårdt. Da det når til nr. 67, skriver Andersen:

„Om aftenen den 2.den december kom Frederik den Syvendes lig til København (fra Slesvig). Fra min bolig i Nyhavn så jeg sarkofag-skibet glide stille hen over vandet under sørgemusik og kirkeklokkernes ringning.

Jeg følte mig syg, åndeligt og legemligt betaget. Om aftenen skrev jeg:

Et sørgebudskab igennem landet lød.
„Kong Frederik den Syvende er død.“
Lyd, sørgesang, ud over Thyras vold.
Et kongehjerte brast i Danmarks skjold.
Et hjerte sendt af Gud til folk og land.
Mer dansk end kongen var der ingen mand.
Fra hedenold og til vor fremgang nu,
Har ingen elsket Danmark mere end du.
Du er for verden kongemagtens tolv,
I kærlighed velsignet af et folk.
Tak for dit hjerteslag, alt, hvad du gav.
Taknemmelighed nu græder ved din grav.

I de nøjagtig sytten år Andersen havde bopæl i Nyhavn 67, steg hans berømmelse støt. Hans særprægede natur var kendt og anerkendt, hans geni var tilbedt, og skaren af beundrere og beundrerinder rakte langt ud over landets grænser. Grunden til

Et Hus i Nyhavn

sin berømmelse havde Andersen lagt mange år før han flyttede ind i Nyhavn, men det var i Nyhavnstiden han høstede frugterne heraf, i form af titler, store honorarer og fine bekendtskaber. En lang række værker blev dog også udgivet i de år, han logerede på 2. sal hos Anholm, men yderst vanskeligt er det imidlertid at fastslå, hvor de er blevet til. H. C. Andersen var som bekendt overordentlig produktiv på sine rejser til det sydlige udland, på Basnæs, Glorup etc., hvorfor vi skal være varssomme med at henlægge hans enkelte værker til bestemte tilblivelsessteder – medmindre man har udtrykkeligt belæg derfor i dagbøger og breve.

I 1865 flytter han for bestandig fra Nyhavn 67, men for en gangs skyld er det ikke ham der er misfornøjet. Han var glad for at komme tilbage til det hus, som han efter mange års forløb havde vænnet sig til. Som sædvanlig er han ude på herregårdene ude i landet. Basnæs er efterhånden hans andet hjem, men en dag bryder han op derfra og rejser til Frijsenborg. Dog, han har Nyhavn i tankerne, men det blev for en gangs skyld helt anderledes end den feterede digter havde tænkt sig: „Snart var jeg i København i mine små stuer mellem billeder, bøger og blomster. Ejerinden af huset, en fortræffelig, praktisk og meget dannet kone, havde jeg nu boet hos i atten år og havde aldrig tænkt at flytte . . . Da kom en morgenstund min fortræffelige værtinde ganske mismodig ind og fortalte, at vi måtte skilles og det allerede om en måned, da hendes søn, som var blevet student, skulle have et bedre værelse og hun tillige har en ung pensionær, og hun behøvede således mine værelser. Det var mig ukært. Jeg havde tilbragt atten vekslende år hos de venlige mennesker, jeg boede næsten dør om dør med min ven, komponisten Hartmann, som jeg daglig så. Alt dette skulle nu forandres. Jeg betragtede det som et fingerpeg fra Gud om, at jeg skulle rejse, og jeg tog bestemmelsen.“ Han rejste da i efteråret til Sverige efter at have deponeret sine få ejendele hos fru Koch, enken efter arkitekten Jørgen Hansen Koch, og vendte derfra ikke tilbage til Nyhavn 67, men indlogerede sig på Hotel d'Angleterre.

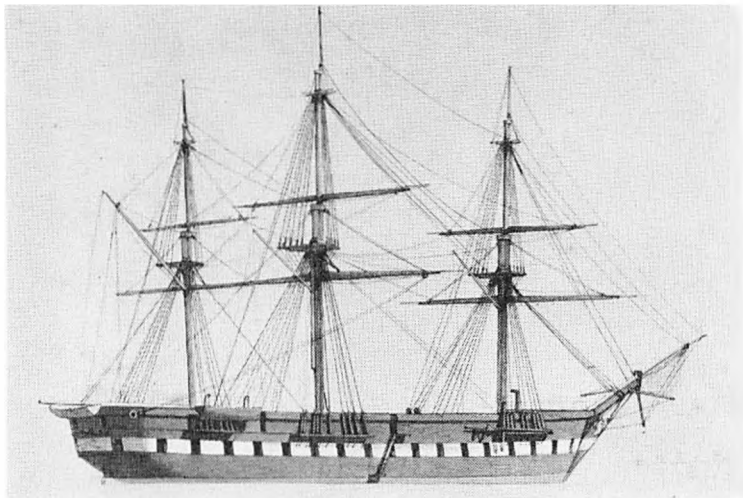
I Nyhavnstiden var H. C. Andersen ofte på rejse, ligesom han slog sig ned for længere tid på landets store godser. Her er han fotograferet på Frijsenborg ca. 1865. (Kongelige Bibliotek).

Lotterikollektion og skolestue

Andersen er borte fra Nyhavn. Den 14. september 1865 går han for sidste gang ned ad den smalle trappe. Vi får nok aldrig at vide, hvorfor han ikke har fortalt os mere om sin bolig. Fem år inden digteren fra Odense forlod vores hus, forlader også Johannes Anholm scenen for stedse. Han „går vesten for Skotland“ og overlader besværlighederne til Madam Anholm. Nemt har det næppe været, og nogen indbringende virksomhed har rederiet heller ikke været. Lejeindtægten af huset har utvivlsomt givet mere end skibene. I 1878 kan hun ikke mere, og hun opsiges sit borgerskab som skipper. Men konen kan ikke sidde med hænderne i skødet. Dertil er hun alt for virksom. Hun løser borgerskab som grosserer, men hvad hun handler med ved vi ikke. Vi ved kun, at det er hende forbudt at sælge brændevin. Madam Anholm har haft nok at se til samtidig med at hun skulle sørge for, at børnene kom i vej.

Kun William gik i faderens fodspor. Han blev søofficer og var med på det togt, hvor skruefregatten „Tordenskjold“ blev sendt til Kina for at nedlægge telegrafkablet for Store Nordiske Telegrafskab. Alt tegnede lyst og lykkeligt og en glimrende karriere skulle efter alle beregninger ligge foran ham. Han er næstkommanderende på korvetten „Dagmar“ og udnævnes til premierløjtnant som toogtyveårig. Men ak – hvad hjælper det alt sammen, hvis helbredet svigter. Han angribes af gigtfeber og må opgive marinen, men får tilladelse til at føre hjuldamperen „Sophus Danneskjold Samsø“, der ligger i fast rutefart mellem Korsør og Kiel. Foruden post medfører den passagerer og har 65 køjepladser og desuden tilladelse til at medføre 50 kvæghøveder. Men sygdommen har sit faste tag i William, kun fireogtredive år gammel dør han.

Georg, der var fire år ældre end William, gik det ikke nær så godt, selv om han levede længere. Han var gift med en køn

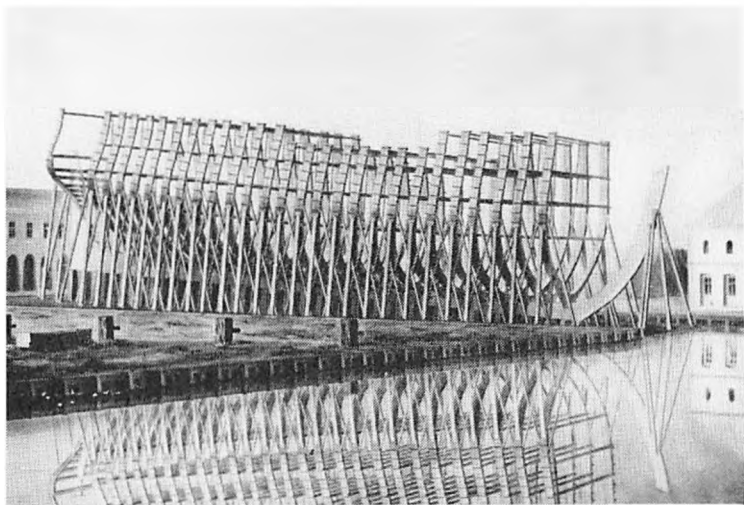
Skruefregatten „Sjælland“ på hvilken William Anholm gjorde tjeneste som søofficer, inden han på grund af gigtfeber måtte tage sin afsked fra marinen. Tegning af C. Neumann 1861. (Privateje).

pige, der gennem flere år var figurantinde ved Casino og model for Carl Bloch, men måske har hun været for køn, for han bliver hurtigt skilt fra hende. Som et plaster på såret får han borgerskab som grosserer i 1884. Hvad han handler med ved vi ikke, men vi aner at han har levet livet, og torsdag den 11. 10. 1888 kan vi i Berlingske Tidende læse, at grosserer, cand. phil. Georg Lauritz Anholm „efter flere års tiltagende svagthed“ er afgået ved døden. Han boede i huset som en anden logerende, men han vidste hvor man kunne få den billige akvavit. Han skal nok have været en god og trofast kunde hos urtekræmmeren.

Af Madam Anholms døtre blev kun Anna Anholm gift. De tre ældste piger overtog efter moderens død i 1886 ejendommen, og den ældste tillige grosserertitlen. Grosserer Marie Anholm var desuden skriver i magistraten, i øvrigt som den første kvinde i Danmark. Her gik hun under den lidet smigrende be-

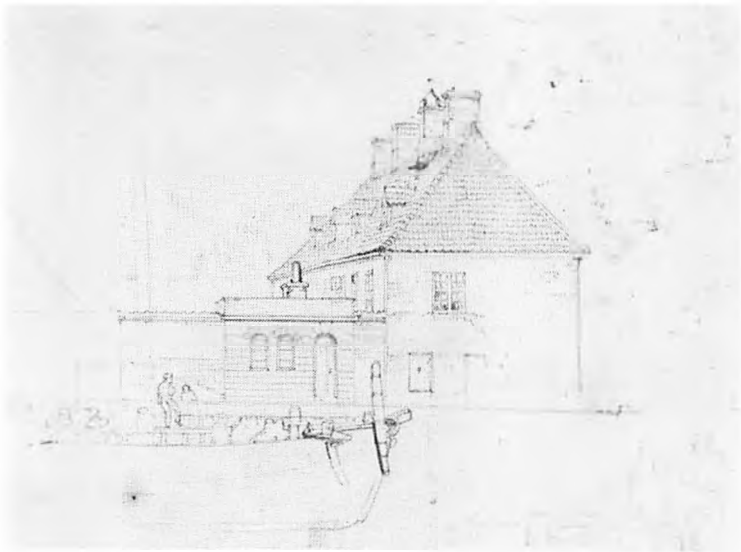
Fricde Anholm fotograferet ca. 1870. Nyhavns institutbestyrerinde og lotterikollektrice. (Privateje).

Tegning af en orlogsfregat i spant på Gammelholm. Englænderne ødelagde også med velbehag skibe under bygning, inden de drog af sted med flåden i 1807. Tegning af skibsbygmester på Holmen Zacharias Petersen 1833. (Handels- og Søfartsmuseet).

tegnelse „magistrathesten“, men det var nu figurantindens idé. De to andre piger, Friede og Ida Anholm, uddannedes til lærerinder. En overgang var Friede Anholm institutbestyrerinde, mens Ida Anholm foruden lærerindegerningen fungerede som prokurist i den ældste søsters forretning.

I 1904 opgav Ida og Friede lærerindegerningen, og Marie afleverede næringsbrevet som grosserer. I 1918, da bolværket atter som i Lise Jürgensens dage var råddent, overdrager de det til Havnevæsenet med dertil hørende rettigheder for en konstant godtgørelse på 450 kroner. I stedet slog de sig sammen om en lotterikollektion med Marie og Ida som ledere. Da Marie døde, fortsatte Ida kollektionen, og da også hun afgik ved døden i september 1929, blev Friede Anholm konstitueret kollekttrice. Denne tilstand varede imidlertid kun et halvt års tid, idet Friede døde 1930. Kollektionen i Nyhavn 67 blev da nedlagt,

Blyantstegning af Eckersberg med mastemagerens hus på Gammelholm. (Privateje).

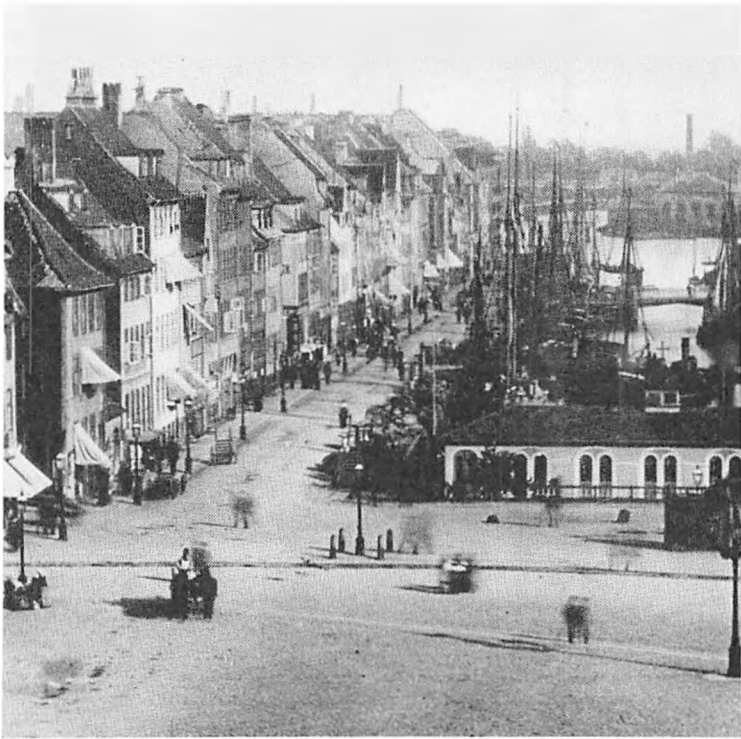
og Anholms forbindelse med Nyhavn 67 dermed bragt til ophør.

I femogfirs år havde familien Anholm ejet Nyhavn 67. En mængde forskellige mennesker var gået gennem husets stuer gennem år og dag, samtidig med at husets omgivelser radikalt havde skiftet karakter. Væsentligst var det, at området på den anden side kanalen var blevet udstyret med en massiv bebyggelse, hvor Holmens folk på et vidtstrakt areal med skure, beddinger, kraner og tømmerstabler havde holdt flådens skibe i god stand. Denne ændring var sket, mens H. C. Andersen endnu boede i huset, og selv om det var den navnkundige Meldahl, der havde stået for Gammelholmkvarteret og de nye bygningers udformning, kunne de så langt fra erstatte det vidunderlige udblik, der tidligere havde været en del af Nyhavnstuernes særlige charme. Vi har bevaret H. C. Andersens begejstrede udbrud om udsigten til Børsen og Christianshavn fra 2. salen i nr. 67, men

Interior med Friede Anholm. Billedet er præget af hygge og en vis borgerlig mahogni-velstand. Familiebillederne er på væggen og vi kan være vis på, at blomsterne vandes omhyggeligt. Maleri af August Horning. (Privateje).

Nyhavn ca. 1880. I forgrunden det såkaldte betelskib. Kanalen er tæt pakket med galeaser og skonnerter. At det er solsiden fremgår af de mange markiser. (Nationalmuseet).

selv uden disse har man ikke vanskeligt ved at forestille sig, hvor forandret alting må have forekommet i den nederste ende af Nyhavn.

Meldahls bebyggelse har taget udsigten fra mangt og meget. Den 3. oktober 1884 stod den som en sort skygge mod en ildrød himmel. Christiansborg Slot stod i flammer, og hurtigt forvandlede C. F. Hansens strenge hus til en forkullet ruin. De har stået i vinduerne og set brandskæret op mod himlen, som de andre beboere stod og så brandskæret, da det første slot brændte.

Fotografi fra 1904, der viser husenes dybe forfald. Nr. 65 er stærkt medtaget og tilstanden i nr. 67 er ikke meget bedre. De to vinduer i stuen blev senere udskiftet med spejlglasruder for at give lys til den Anholm'ske lotterikollektion. (Københavns Bymuseum).

Ovre på Nationaltidende sidder Herman Bang, og med dirrende hånd skriver han sin berømte reportage fra branden: „Jeg vil forsøge at skrive så rolig som muligt. Men når jeg løfter øjnene, ser jeg en ustandselig ildregn af gnister falde tæt uden for vinduerne, og de bestandige knald fra det brændende slot når mine øren som knald af en tirailleurild. Man skriver med rystende hånd og sydende hoved. Meget af det skrevne vil falde sammen med andet, men det er uundgåeligt.

Et Hus i Nyhavn

Klokken halvsyv bragtes mig budet. Der blev en urolig støj på gaden, og mens jeg styrtede ud, samlede folk sig i portene, uden for husene; der påkom én en dump angst som over for et nærmende jordskælv. Himlen flammede, og man så allerede lys-havet ligesom en purpurstrøm isprængt med mørk røg. Ved Frue Kirke faldt funkerne som en regn. Men endnu vidste ingen, hvor ilden var. Man råbte „Kristiansborg“. Jeg hørte, mens jeg løb, da flammerne rødt steg op over en sidegade, et langt kvindeskrig. Det var en ung pige, som faldt forlæns om på jorden.

Så så jeg på Højbro flammerne stå ud af slottets tag. Her oppe fra vinduerne så man tunger slikke hele rygningen. Jeg gik ned og trængte mig atter gennem mængden, den var tavs og nedslået. Ingen talte med hinanden. Kvinderne græd og jamrede. Ildregnen var så hæftig, som om den udkastedes fra et krater; ført af stormen, der tog til, faldt funkerne som en sne af ild over Thorvaldsens Museum, over kirken, her over huset og i kanalen.“

Det er ikke vores hus der brænder, og det er kun godt. Det, der brænder, er et andet, ædlere og større. Det er forbi derovre på Slotsholmen. Også det hus kunne fortælle en historie, om end den ikke blev lang. Vi skal ikke nægte, at det også begynder at tynde lidt ud i vores historie.

Fotografi af Nyhavn nr. 67, mens huset endnu er i familien Anholms eje. Det grå, lavere hjørnehus er hovedsæde for Switzers Bjærgningsselskab. (København Bymuseum).

Nr. 67 - en fugl Phønix fra asken

Vi skal heller ikke nægte, at vi på dette scene tidspunkt må berede læseren på et chok. Vi blev selv dybt rystede, da vi erfarede, hvad der skete med nr. 67. Friede Anholm sælger det hus, som de har ejet i femogfirs år til en hr. Raffenberg. Ja, vi siger med vilje en hr. Raffenberg, for vil De tro – han bor slet ikke i huset! Han erhverver det, fordi han kan gøre en god forretning,

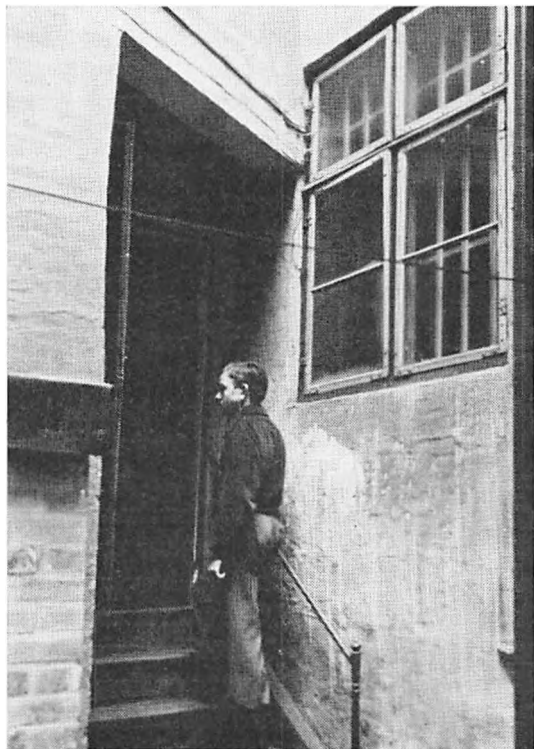
Konservator Hjalmar Matthiessens stue på 1. sal. Et kunstnerhjem præget af gammel kultur. Gode tegninger i gamle rammer har dækket væggene, selv over døren hænger der topografiske billeder. Kai Nielsen står på den lyse birketræskommode. Kakkelovnen anes i nichen.

og det er nok for grosserereren. På en måde ligner han Andreas Nielsen. Han boede jo heller ikke i nr. 67 og pønsede til Lises forfærdelse kun på at lave huset om til lagerhus. Raffenberg kendte ligesom Nielsen huset. Han tilså Færchs tobakslager, som havde lejet sig ind i stuen, og han kunne lide det gamle sted. Nogen stor købmand var han næppe og sikkert heller ikke særlig velhavende, da han køber huset af den Anholm'ske datter. Med hans tilknytning til søen var det så som så. Han stod ikke til søs med skonnerter som den tidligere ejer af huset, derimod var han en ivrig rosportsmand, der viede mange timer i denne idræts tjeneste, så helt ukendt med vandet har han jo ikke været.

Raffenberg skriver altså ikke ligefrem historie i vores beretning, og dog har han haft veneration for huset, idet han lader udarbejde en liste over alle de eventyr som han, med kyndig bistand, mener at vide at Andersen har skrevet i det hus, som han har købt for spekulation. Vi gengiver den ikke, fordi den forekommer os løst underbygget. Men han har udarbejdet husets historie, mens digteren fra Odense var en prominent lejer. Det er også i hans ejertid at de morsomme malerier fra kolonierne pludselig dukker frem bag tapet og flere lag gamle aviser. På 1. sal boede maleren Hjalmar Matthiessen, som var konservator på Frederiksborg Slot. Han tilkaldte professor Vilhelm Wanscher fra Akademiet og da maling og gammel snavs fjernes, kommer det fornemste rokoko-interieur med billeder fra Christiansborg på Guldkysten gradvis til syne. Huset er nok finere end Raffenberg var klar over. Det har en historie, og pietetsfuldt lader han opsætte en plade i muren, der meddeler den vandrende, at i dette hus boede H. C. Andersen.

DIGTEREN
H. C. ANDERSEN
boede her
1845–1864

hvilket er forkert, fordi Andersen i virkeligheden først flyttede ind i 1848 og forlod huset i 1865.

*Opgangen til trappehuset fra gården (ca. 1930).
(Københavns Bymuseum).*

Så tror vi, at den næste ejer havde meget mere sans for det gamle hus. Han var af den slags, som kunne leve sig ind i vores særlige atmosfære. Gud skal vide, at der var slidt på det høje hus. „Stadt Christiania“ sådan noget er just ikke det bedste for en gammel ejendom. Der har sikkert været fedtet på væggene, langs sengene, og trappen har været snavset af de mange fødder. Ferniseret er den ikke blevet længe, og lugten har været indeklemmt. Men der har været en atmosfære, som Mogens Brandstrup kunne lide.

Han var søn af billedhuggeren Ludvig Brandstrup, og moderen var født Hirschsprung. Det første fik betydning for hele hans livsførelse og dybe kendskab til kunsten – det sidste blev skæbnebestemmende for ham. Også han var ofte på rejse. I en årrække boede han i Venedig. Glas var hans speciale, og han blev fast knyttet til Venini ude på den lille ø Murano i lagunen. Flittig har han været. Blåhvide glas er blevet sat i produktion. Kan hende at han så modellen på renæssancens og barokkens lærreder. Men han havde også tid til at give sin viden videre til danskere, som pludselig stod på Markuspladsen mellem alle duerne og postkortsælgerne. Dem glemte man, når han begyndte at tale. Men moderens afstamning, som han kun var stolt af, kunne være upraktisk i de tider. I Danmark er der ingen fare. Aksemagterne kunne man ikke stole på. I Nyhavn, er der noget så skikkeligt? Han skriver skødet under og indretter en ungkarlejlighed på 3. sal. Ovenpå boede Dagmar Borup, enke efter violinisten Julius Borup. Det var ikke den værste overbo at have. Mogens Brandstrup, musikalsk som han var, ryddede de små stuer til kvartetter og trioer. Haydn og Mozart har lydt ud over kanalen og ovenpå sang de Carl Niensens sange. De trin blev slidt af folk, der kun havde kunsten i tankerne. Venskabet mellem Dagmar Borup og Carl Nielsen henne i Frederiksholms Kanal var livslangt. Om al den musik har forstyrret arkitekten Juul Brask, der boede neden under Brandstrup, ved vi ikke. Han havde det med højt-læsningsaftener. Man samledes om Dickens og romtoddy, mens de spillede kvartetter oven over hovedet på Mr. Micawber, og ovenpå igen sang Herold og Nørby Carl Niensens sange til hans eget akkompagnement. Nogle af dem har nok lukket vinduet. Dels for at holde adagionen på afstand, dels fordi der på varme aftener kunne lugte så forfærdeligt af sild og tran.

Men en dag dunkede det i gulvet deroppe fra Brandstrup. Det var det signal de havde aftalt, og arkitekten vidste, hvad det betød. Krigen var begyndt, og oppe i det hvide Finland lå de ude på det Karelske Næs og skød på hinanden. Hvad skulle det hele blive til? Nu bankede det igen. Inden det bliver lyst,

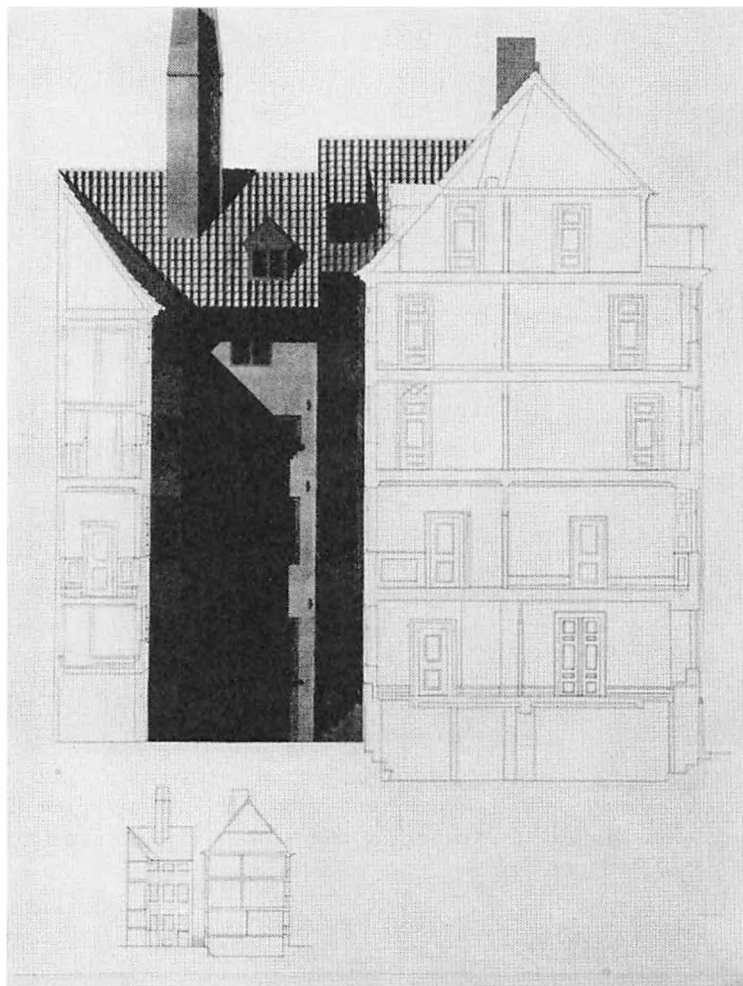
Et Hus i Nyhavn

er det forbi. Den 29. oktober 1939 døde Mogens Brandstrup i arkitektens arme. Heroppe i det kolde nord er det forbi. Han, som elskede solen og Italien. Han har nok tænkt på Venedig, som var hans andet hjem, når han sad ved sit tegnebord og så ud over kanalens grønne vand dernede.

Det står sløjt til i vores hus. Der er slidt på det. Den tidligere ejer, som købte det for sin moders arv, kunne ikke vedligeholde det, og hvad kan man forlange af en enke efter en violinist, og en arkitekt der læste Dickens for sine venner med dampende romtoddy i de høje glas. Men en dag skal vores hus stige op af asken som en Fugl Phønix. Mange har tabt penge på det. Det er næsten som om vi har bidraget til fallittens historie i Danmark. Mange af dem har måttet gå den tunge vej til Skifteretten, kun Lars Wilder blev så ustyrlig rig, så han havde overskud til at give rundhåndet til lemmerne ude på Almindelig Hospital. De skulle bare tænke på ham i taknemmelighed, når de trak de uldne sokker på.

Men nu skal det være slut. De, som har penge, søger ofte sammen, og det er kun godt. De mødes til selskaber og taler om vinens bouquet og årgang, og Nyhavn kommer på tale. Nr. 67 er til salg. Det ved Niels Munck, som er direktør for B & W, for hans farmor var født Anholm. Hun var den eneste af Johannes Anholms døtre, der blev gift, og hun har ofte fortalt den lille dreng om Andersen, som ikke kunne lide døtrene, men holdt meget af forældrene. Kun havde hans bedstemoder det besværligt, når Andersen bad hende om at gå over på Holmen for at bede arbejderne holde inde med arbejdet, for nu skulle han virkelig sove.

Nu er huset til salg. En af gæsterne har siddet stille og hørt på det hele. Han hed Axel Monberg, en af etatsrådets mange sønner, og han var civilingeniør og medindehaver af Monberg & Thorsen. Han har magt over det som de andre ved bordet. Han bliver vores redningsmand. Han skriver skøde og erhverver vores hus for 100.000 kroner. Det var billigt, men huset var slemt medtaget efterhånden. Besættelsen gjorde det heller ikke

Efter Anholms ombygning af huset i 1846 blev det smalle gårdrum nærmest en skakt, hvor solens stråler sjældent når ned. Med vaske-tøjet til tørre og råben fra vindue til vindue i de forskellige etager – nærmest et romersk sceneri. (Snittegning – Akademiets opmåling ca. 1940).

I august 1943 påbegynder Axel Monberg sin ombygning. Plankeværket er rejst og en selvlossepram lægger til ved bolværket, så brokker og affald lettere kunne borttransporteres og sænkes ud for Middelgrunden. (Fot.: Nationalmuseet).

bedre. Den rige mand flytter ind i nr. 67. Det vil sige – ikke straks, det skulle vare længe.

Ejendommeligt har det nok virket, at man skulle ud på hovedtrappen for at komme i sit køkken og i et andet presserende ærinde. Men det skulle man. Lugten har næppe været alt for god, når skuderne kom ind i kanalen med friske grøntsager og fristende kålhoveder ude fra landet.

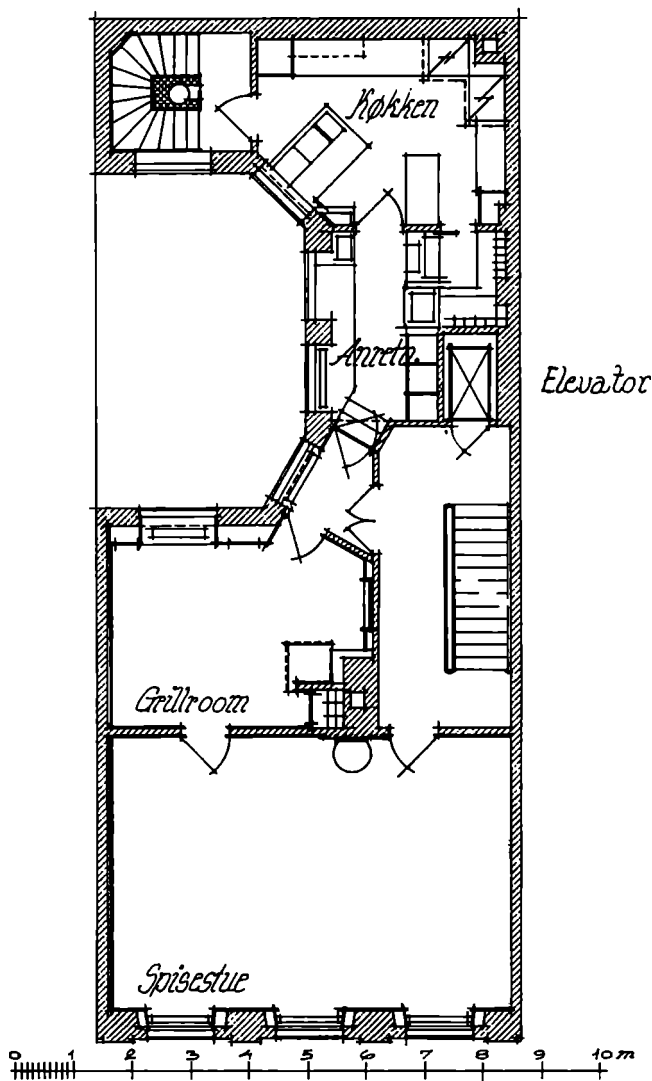
Nr. 67 – en fugl Phønix fra asken

Der saves og hamres i det gamle hus. Der opsættes tre altaner med jernrækværker mod gården. Dette er et krav fra brandvæsenet, og de forlanger ligeledes, at der gennem kælderen bliver passage ud til den lille gård. Den mest synlige ændring udefra er dog, at den nye ejer ikke kan lide de brede, trerammede vinduer og samtidig med at der nu lægges centralvarme ind, bliver vinduerne gjort smallere og rørene skjult i panelerne. Udefra ændrer huset for den opmærksomme forbipasserende karakter. Indeni sker der også opsigtsvækkende ting. De gamle paneler og døre bevares og de maledede lærreder fra sidehuset flyttes til forstuen. Der, hvor køkkenerne og wc'erne har haft deres plads, laves der en skakt op gennem hele huset. Nr. 67 får elevator! Wilder og Buntzen ville have gjort store øjne, og Andersen havde næppe turdet bruge et sådant nymodens apparat. Men Monberg vil have det bekvemt. Han flytter derind med kone og søn samt en husassistent. Han har også et portnerpar med sig. Da han køber huset, boede der seks. Nu kræver myndighederne, at der atter bor seks. Huset præmieres af Komiteen for kunstnerisk Løsning af Byggeføretagender i Staden.

Nr. 67 stiger som et under frem i husrækken. Oliefyur, sauna, elektrisk lys, radio samt elevator. Bøsholt, som byggede det og Anholm som forandrede det, ville have undret sig. Emhætte, grill og åbne kaminer. Vi kunne blive ved. Men elevatoren var nok det mest imponerende.

Hvordan var det? Var det ikke Bølle, der havde alt det vrøvl med den mur, som han i virkeligheden slet ikke havde råd til at bygge? Monberg skal igennem en lang række myndigheder og bevilgende instanser. Der er blot den forskel på ham og Bølle, at Monberg havde magt over det finansielle. Nu skal det laves om til et enfamiliehus igen, og arkitekt Høyrup får overdraget arbejdet. Det ingeniørmæssige skal Monberg & Thorsen nok tage sig af.

Men kommunen skal spørges, ligeledes Det Særlige Bygnings-tilsyn. Men brandvæsenet må heller ikke glemmes, og du gode-
ste! Bygningsinspektøren og direktøren for Nationalmuseet. Al

Etageplan af 3. sal som viser arkitekt Svend G. Høyrups tegning til ombygningen i 1943.

det postyr fordi vores hus er fredet i klasse B. Den slags tager tid. Kun Københavns kommune er betænkelig – af politiske grunde!

Men Monberg er fast besluttet på sit forehavende og giver ikke op, selv om krav og restriktioner melder sig fra alle kanter. Det slidte hus, som længe har været beboet af mange lejere, skal ændres til et fornemt og eksklusivt enfamiliehus, koste hvad det vil. Det lykkedes – men det kostede også. Det største krav stillede vel magistraten. Det bageste kammer op gennem hele huset måtte væk og give plads for en køkkentrappe. Huset var simpelt hen dødsensfarligt med kun én trappe og køkken lige ud til den. Beboerne må have befundet sig i konstant rædsel for brand, hvis de da tænkte sig om. Mærkeligt, at Andersen overhovedet har lukket et øje i alle de år, han boede i vores hus. Han som altid rejste rundt med et reb, så han ved ildsvåde kunne slippe ud ad vinduet.

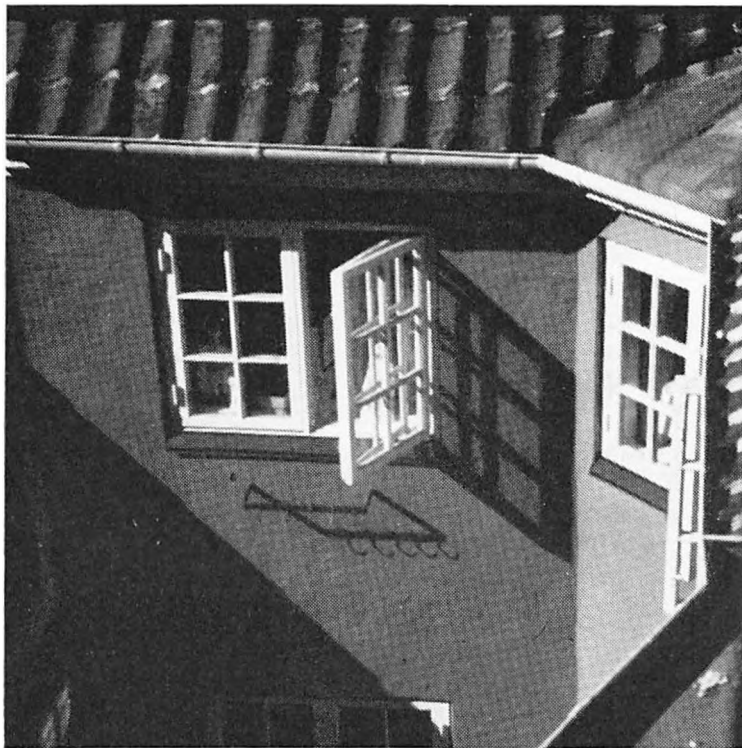
Elevatoren havde for resten nær gjort det af med den stolte Monberg. En dag er han alene i huset med sin tjenerchauffør. De to herrer pakker, for de skal begge på landet. Dog hver for sig. Nu er det ferie, og i nr. 67 rulles der ned. Solen brænder på husmuren og Nyhavn egner sig ikke til sommerophold. Først kører chaufføren. „Jeg skal nok klare mig,“ siger ingeniøren. Det gør han også, og han lukker lidt senere døren efter sig. Han tager i den for at sikre sig, at den er lukket. Han sætter sig i sin vogn og kører bort fra den lumre kanal. Men der er noget galt. Han har glemt sit halstørklæde og kører tilbage. Han lukker sig ind og tager elevatoren. Mellem to etager svigter den, og lyset går ud. Monberg er alene i huset. Ude på Strandvejen kører hans tjenerchauffør. Han skulle til Sverige. Det nytter ikke at banke. Der er ingen. Han står i et stort skab og trykker på knapperne. Men der sker intet. Han sætter sig på gulvet og venter på det, han ved vil komme, når ilten er sluppet op. Han døser og tænker på dem ude på landet, der sidder og venter på ham. De kommer til at vente længe. Pludselig er der en dør, der smækker. Var det ikke hoveddøren? Monberg banker som en rasende og råber som en afsindig efter hjælp. Der lyder trin.

Nyhavn. Luftfoto fra 1960. Der er endnu rutebåde ved Kvæsthusbroen, men Kanalen er så godt som ribbet for fartøjer. (Fot. Nowico).

Han banker igen. Det er chaufføren. Også han havde glemt noget, og det bliver Monbergs redning. Der ringes efter hjælp, og de sikringer der var gået, skiftes ud. Elevatoren kommer i gang igen og lyset ligeledes. Monberg står ud. Han er bleg, men lettet. Omgående bestiller han en telefon i elevatoren. Telefonselskabet har nok undret sig, men da de hører hvorfor, forstår de det. Telefonen sidder der endnu og bliver nok aldrig pillet ned.

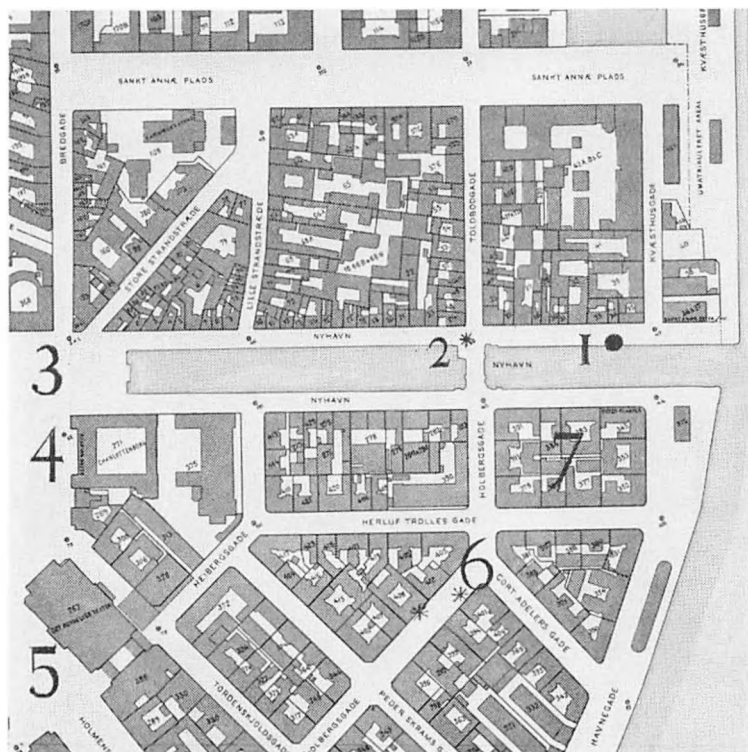
Men det var ikke på grund af den makabre elevator, at Monberg flyttede. Hans kone længtes efter de grønne træer, og de forlod det hus, som de havde lagt en formue i, og som de havde

Udsigten mod gården er helt anderledes, set fra øverste etage i forhuset mod side- og baghus. Solen kan fange de okkergule mure under de røde tagsten i en næsten landlig idyl. Fra havnen høres næppe en lyd, her er ro og fred. Det vekslende spil mellem lys og skygger, fra dag til nat, fra sommer til vinter, får beboerne til at lytte og se. Der er tiden hvor solsorten synger – og med H. C. Andersens ord i „Mit livs Æventyr“ de mørke dage „når juletræet tændes“, når, som man siger, „de hvide bier sværme“.

reddet fra ruinen. Vores hus er takket være ham og den næste ejer så fint som ingen sinde før. Se ned ad rækken. Det høje, slanke hvidgrå hus skiller sig ud fra de andre. Dets udsende i dag og dets indretning ville have glædet og undret tidligere ejere.

Udsnit af matrikelkort over København visende Nyhavn og en del af Gammelholm efter Meldahls bebyggelse. 1945. Med tilladelse af Stadskonduktørens Direktorat.

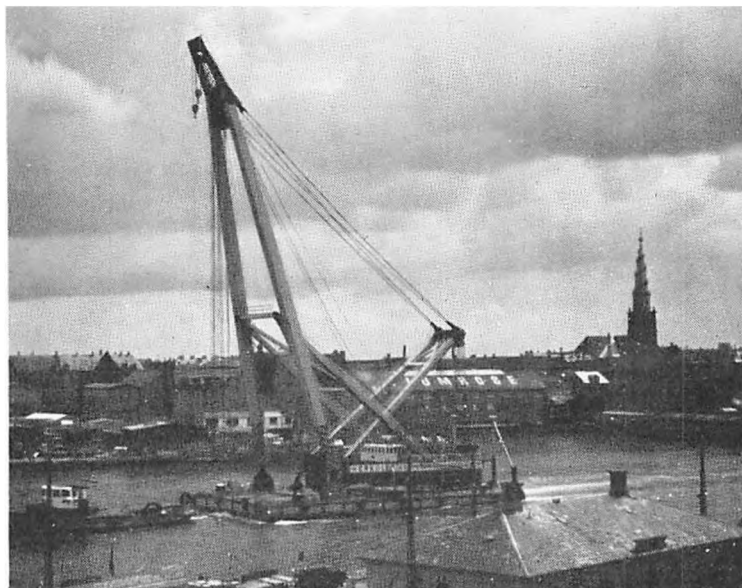
1. Nyhavn 67. 2. Klappbroen over Kanalen blev bygget i 1875 – og færgemanden ved Nyhavns Hoved blev overflødig. 3. Niels Juels Palæ (Franske ambassade). 4. Gyldenløves Palæ (Charlottenborg). 5. Teateret. 6. Over broen søgte Nyhavns beboere til Holbergsgades nye butikker som „Oasen“, „Fiskehalle“ og „Isenkrammeren Brønnum“. – Kun købmanden „Kurt“ på hjørnet af Toldbodgade og de mange beværtninger lever stadig på solsiden. 7. Karreen mod Nyhavn mellem Havnegade og Holbergsgade blev tættere bebygget end det gamle Nyhavn på byens side. De høje baghuse var øjeblikkelig slum og sanering fandt først sted i 1965.

I midten af 1960'erne malede en ung juridisk student rummet bag den store altan. Venskabet mellem Dagmar Borup og Carl Nielsen var livslangt – og kunstarterne trives endnu den dag i dag oppe under taget. (Privateje).

Så er vi ved den sidste og nuværende ejer. Han er nr. 17 i rækken. Skulle De have glemt de foregående, står de bag i bogen. Det har været en lang rejse op gennem tiden, og den mand, der købte det fine hus af Axel Monberg, er måske den i hele rækken, der har haft den største kærlighed til nr. 67. Nu kan vi godt røbe, at det er ham, der har sat os i gang. Han har gennem årene samlet alt det materiale sammen, som har muliggjort denne skildring af et københavnsk borgerhus. Hans navn er Preben Hansen. Han er arkitekt og kongelig bygningsinspektør, og i 1961 købte han huset af Monberg.

Længe skulle der ikke gå, førend han i sin fantasi befolkede huset med de tidligere ejere. Han levede med Thomasine og gamle Wilder. De har alle sammen deres charteque, og når han taler om dem, slipper han dem alle sammen ud i de små stuer. Buntzen med sin nathue, Bøsholt med sin rige hørkræmmerenke.

Fotografi fra havnen ca. 1964, med Frelserens kirkes tårn helt ude til højre bag Wilders Plads. Kirken virker så klein i sammenligning med havnevæsenets kran, Herkules, der som en dinosaurus rejser sig i havneløbet. (Fot. Peter Preben Hansen).

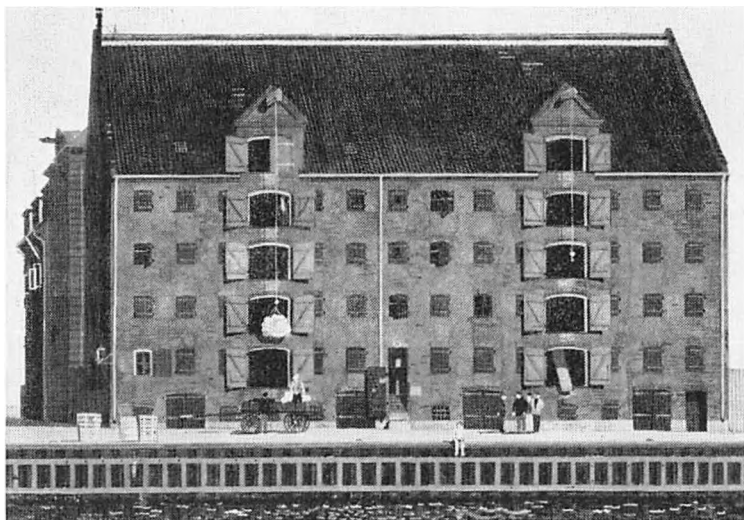
Andersen, der er øm i gebisset. Når han og hans kone står ude på den altan, som Johannes Anholm lavede, ser de ud over havnen som alle de andre og over imod Frelserens kirke, hvor spiret blev sat op, mens den flittige Wilder sad nede på kontoret i stuen og knap havde tid til at løfte hovedet fra kassebogen. Men Johan Ludvig så ikke stjerner med sin morfader fra den altan. Det høje hus var jo brændt, så de har nok måttet nøjes med et tagvindue.

Når den syttende ejer ser op imod alle stjernerne og hører jetflyene starte derude fra Kastrup, kan han tænke på Andersen dernede i den lille stue med Anholms møbler: „Ja, om årtusinder komme de på dampens vinger igjennem luften hen over ver-

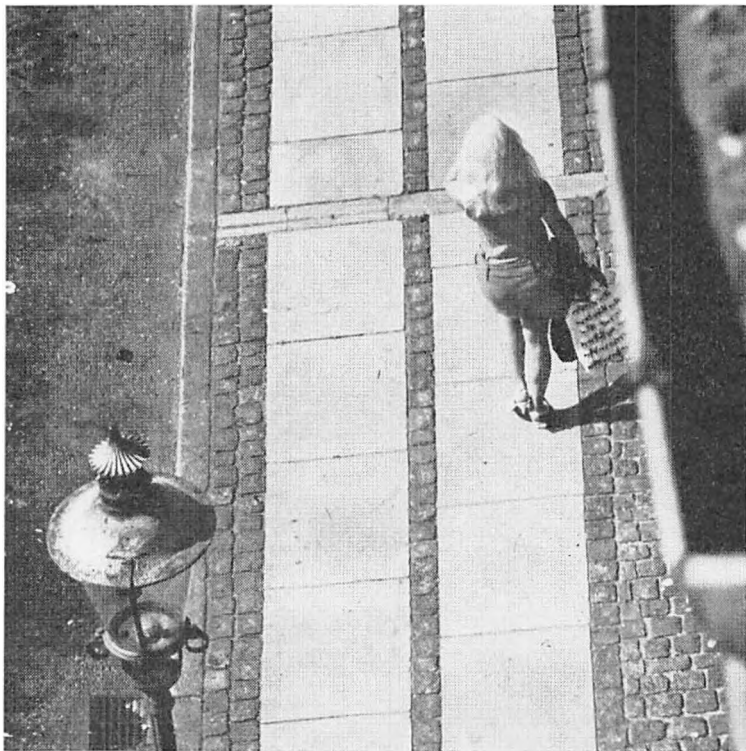
Nr. 67 – en fugl Phønix fra asken

denshavet,” og han kalder alle dem, der har boet i huset, ud på altanen og han peger op på det rumskib, der som et lysende meteor bevæger sig hen over himlen.

Buntzen savner sin kikkert og undrer sig.

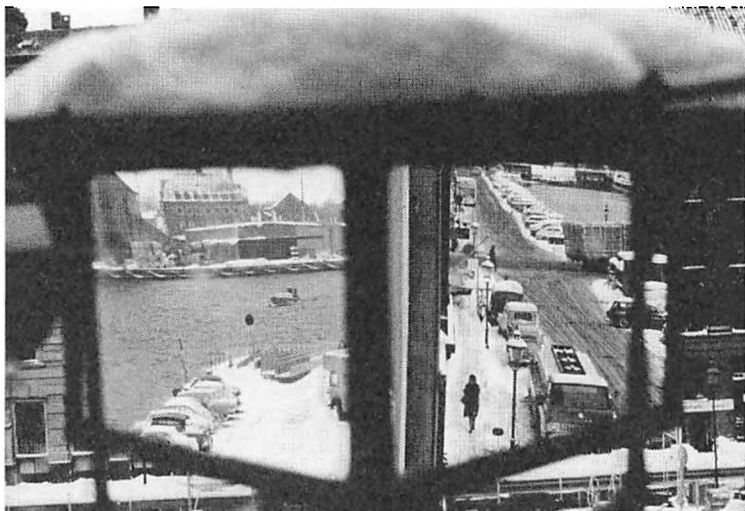
Det gamle pakhus på hjørnet af Kvæsthusgade og Nyhavn med åbne luger parat til at modtage gods til oplagring. Pakhuset nr. 71 er i 1972 ombygget til hotel. (Privateje).

Nyhavns Rose på flisen. Kjolen strammer over den spændte bagdel. Gangen er målbevidst og situationen er velkendt. (Fot. Peter Preben Hansen).

Så er vores beretning om nr. 67 til ende. Det var været en lang og broget historie. For lang vil nogle måske mene. Vi mener os uden skyld deri. Vores hus har oplevet meget, og det har været rammen om beboere, hvis skæbne man ikke kan gøre af i en fart.

Men vores hus er ikke noget særsyn. H. C. Andersen har boet otte andre steder end i vores hus, og de huse skal også nok have en historie at fortælle. Det har alle gamle huse, men måske er det de færreste, der giver sig tid til at lytte til, hvad stuerne har

Udsigten fra nr. 67 set i beboernes gadespejl.

at fortælle. Det ville være godt, hvis andre påtog sig en lignende – ofte møjsommelig – opgave. Der ligger mange huse i Nyhavn, der sikkert gemmer på en historie, som den vores hus har fortalt. Kuhlau, Hans Puggaard, C. N. Rosenkilde, Herholt, Marstrand, general Bülow, Julie Sødring. Alle har de gået ned ad de smalle, slidte trapper i de gamle huse og alle har de set ud ad vinduerne, når skibshunden gøede eller der blev uro i kanalen. Vinduet – hvorfor har vi så ofte talt om det? Hvorfor støttede de alle albuerne i den brede karm og så ned over skibene og ud over havnen eller ind i en skov af master? Det vindue var indgangen til en verden så levende og spændende, så det har kaldt dem hen til ruden, og der stod de: Bøsholt, Wilder, Buntzen, Heiberg og Andersen, der var bange for madammens hund, og længere nede i gaden sad Vilhelm Bergsøe, og hans søn Paul lå på knæ på stolen og trykkede næsen flad mod vinduet, som alle de andre havde gjort. „Fra det vindue kunne jeg se langt ud i verden, og den udsigt var den bedste.

Her var kanalen, Nyhavns kanal. Og den havde skibsfart den gang. Der kom pæreskuder fra Sydfyn, fiskerbåde fra Skovshoved med hyttefåde på slæb, store skonnerter med træ fra Finland og Sverige, små skuder lastede med mursten, og pramme med kul. Småjoller for frem og tilbage; broen over kanalen blev hejset op, når et skib skulle igennem. Det bedste ved det hele var dog de små bugserbåde, som slæbte skibe ud og ind. En sjælden gang kom der endog en muddermaskine i kanalen, jeg kunne i timevis se på den lange række spande, der langsomt gled op og tømte deres indhold af kloakslam ud i en pram, der til sidst blev slæbt bort i synkefærdig tilstand.

Liv var der på gaden. Søfolk gik frem og tilbage på smalle landgangsbrædder, vogne kom med varer der skulle indskibes. Spillene gik, lossebommene drejede, varerne forsvandt gennem lugerne ned i lasten. Gadedrengene kravlede rundt mellem de tomme sukkerfåde nede ved bolværket, det var utroligt hvor mange drenge de kunne samle; med en spids pind kunne der skræbes lidt sukker ud fra mellemrummene mellem staverne.

Man kunne se ud over selve havnen og helt over til Grønlands plads og over det hele var himlen og skyerne. Jeg blev aldrig træt af at kikke ud ad det vindue, her var altid nye indtryk, det var ikke her sådan som i de andre vinduer, hvor jeg kendte det meste.“

Men det var godt og sundt at bo i Nyhavn, selv om fristelserne kunne være store. „Nyhavn tog ham“ er der et udtryk, der hedder. Vi har set hvordan Nyhavn tog Froderus Jürgensen, så hans lever til sidst blev ødelagt.

Men Nyhavn „tog“ også flere, og på usikre ben råbte de grødede ord til hinanden i gaslygternes gulgrønne skær.

Nok er Nyhavn støjende, men støjen i dag er anderledes end da Andersen sad ved vinduet eller da frøkenerne Anholm fornyede lotterisedler oppe i kollektionen. Dengang knirkede de tykmavede galeasers side mod hinanden, og master har vugget i ulige takt, og det har pebet i de svære hampetrosser, skøder og fald har klapret mod den sorttjærede mast. Måske har der lydt harmonikaspil oppe fra det snævre lukaf som tonerne i dag

Vinduerne har altid haft en særlig dragende kraft i Nyhavns huse. Her har den nuværende ejers barnebarn stillet sig op på stolen for at følge livet i havnen. (Privateje).

trænger op fra en dampende kælderhals, måske har en månesyg skibshund hylet i natten og holdt digteren vågen. Megen søvn har han ikke fået, når de tunge hestevogne kom med tøn-der eller ramt lugtende huder, der forsvandt i en gabende skibs-luge. Solbrændte skippere har balanceret på planker fra den

Et Hus i Nyhavn

ene skude til den anden, og når vinden var gunstig, har de kap-pet trossen og stævnet ud gennem havnen.

Det hændte også, at en og anden faldt i vandet, men så vidste man hvad man skulle gøre. Det stod i en forordning af 1772. Det var et probat middel at gnide på brystet og så holde gennemskårne løg eller peberrod op under næsen på den liv-løse eller med enden af en fjedervinge at stoppe snustobak op i næsen på den druknede. I samme forordning stod der endnu et par ufejlbarlige probate midler, som vor blufærdighed forbyder os at sætte på tryk. Men de skal nok have hjulpet.

De falder stadig væk i kanalen dernede, og af og til kører en bil ud over bolværket. Der lyder musik op ad alle kælderhalsene, der er skibsprovianteringshandlere endnu og kælderforretninger, hvor ungdommen køber islandske trøjer og busseronner, og der er Tato-Jack og flyvebåde, der som kalkunske haner rejser sig på vingerne og hvæser til Sverige. Der er en farvestrålende hus-række, som aldrig må blive ødelagt, der er et folkeliv, der er lige så broget som de gamle huse på begge sider af den grønne kanal. Vist er Nyhavn noget særligt.

Ejere

- 1670 Christian d. V, konge
1673 Marquar Rodsteen til Elkær, admiral
1682 Henrik Ehm, assessor og kobbersmed
1698 Peder Henrichsen, skipper
1719 Christian Pedersen Bølle, værtshusholder
1736 Jens Sørensen Bøsholt, hørkræmmer
1745 Carl Wilder, stadsmægler og fabrikant
1766 Jens Kliim, waterskout
1769 Johan Buntzen, dispachør og stadsmægler
1806 Froderus Jürgensen, dispachør og stadsmægler
1809 Lise Jürgensen, enke
1815 Andreas Nielsen, grosserer
1828 Christian Bohn, skibskaptajn
1844 Johannes Anholm, reder og skibskaptajn
1874 Joachine Anholm, enke
1887 Friede, Ida og Marie Anholm, frøkener
1930 Knud Raffenberg, grosserer
1935 Mogens Brandstrup, billedhugger
1942 Axel Monberg, civilingeniør
1962 Preben Hansen, arkitekt

Kilder til ET HUS I NYHAVN

Fortegnelsen over utrykte kilder og litteratur omfatter kun de vigtigste kilder til Nyhavn 67 historie. Især for de mere „anonyme“ ejere gælder det, at beretningen er stykket sammen af noter, der er hentet i Rigs-, Stads- og Landsarkivet. Det har ikke været muligt at angive alle disse kildesteder. Til afsnittet om Familien Anholm har nu afdøde lods Mads Gruelund, Arhus, givet mange værdifulde oplysninger om rederiet Anholm, ligesom H. Topsøe-Jensen har været behjælpelig med oplysninger om H. C. Andersen. Efterkommere og slægtninge til tidligere ejere har været uhyre hjælpsomme og interesserede. Fra Anholms tid og frem til i dag hviler beretningen i vid udstrækning på disse mundtlige kilder.

Nyhavn 67 betegnedes indtil 1689 som „plads nr. 2 ved Nye Havns Canal“. Ved matrikuleringen i 1689 fik grunden matr. nr. 20, hvilket ændredes ved matrikuleringen i 1757 til matr. nr. 34. Dette matr. nr. har ejendommen beholdt til i dag. (Gade nr. blev i 1859 nr. 67).

Foruden de kilder, der er anført under de enkelte ejere, er de almindelige historiske og topografiske standardværker benyttet, som f.eks. Politikens Danmarkshistorie, Politikens litteraturhistorie, Schultz Danmarks-historie, Svend Cedergreen Bech: Københavns Historie, Gunnar Olsen og Kjeld Winding: Københavns historie, Carl Bruun: Kjøbenhavn, Trap: Danmark (4. og 5. udg.) m.fl.

Marquar Rodsteen

Dansk Biografisk Leksikon. Stamtavler over danske adelsslægter bd. VIII. Københavns diplomatarium bd. III, s. 626, bd. VI s. 557, 570, 612, 622, 628, 634-35, 654-55, 716, 739 og 899, bd. VIII s. 609-10. Jørgen H. Barfod: Orlogsflåden på Niels Juuls tid (1963). Robert Egevang: U. F. Gyldenløves reformvirksomhed som norsk statholder. Københavns Universitet, speciale (1966). Axel Kjerulf: Omkring Nyhavn og Kongens Nytorv (u. å.). Vilh. Lorenzen: Problemer i Københavns Historie (1940). Vilh. Lorenzen: Håndtegnede kort over København 1660-1757, bd. I-II (1930, 1942). Steffen Linvald: Sophie Amalienborg og dronningens have (1958). Fr. Weilbach: Charlottenborg (1933). O. C. Nielsen: Nyhavn, historisk-topographisk beskrevet (1923).

Henrik Ehm

Skøde af 18.9.1682 (Landsarkivet). Konceptskifte efter Henrik Ehm 1701, skifteretten (Landsarkivet). Målebrev. (Stadskonduktørens kontor).

Et Hus i Nyhavn

Københavns diplomatarium I s. 728, II s. 832, III s. 736, 757-59, V. s. 501, VII s. 61-62, 261. Carl Christensen: Vinhandelen Nyhavn 1 (u. å.). Dansk Biografisk Leksikon. Axel Kjerulf: Omkring Nyhavn og Kongens Nytorv (u. å.). E. C. Werlauf: Historiske efterretninger om det store kongelige bibliotek (2. udg. 1844). E. C. Werlauf: Antegnelser til Holbergs lystspil (1858). Personalhistorisk Tidsskrift 2. rk. VI (1891), 3 V, 7 IV, 7. rk. V (1921). Historiske Meddelelser om København 1, I. Trap Danmark II (4. udg.). Rentekammerets originale resolutioner 1661^{10/3} (Org. D. P. La. 91) (Rentek. 159, Rigsarkivet). Koncepter og indlæg til skøder 1661-1719 (sk. 13.2.1668) (Rentek. 866, Rigsarkivet). De i Kammersekretær C. Schiøllers kontor førte prot. 5.84. (Rentek. 8559), jvf. Københavns missive A. 117 (Rentek. 9825) og Afregninger XIII. 19 (orig.) (Rentek. Rigsarkivet). Relations- og resolutionsprot. 62.414, (Rentek. 19.301, Rigsarkivet). Danske Kancelli. Diverse breve, dokumenter og akter (Grundtaxten 1689, Rigsarkivet).

Peder Henrichsen

Skøde af 14.3.1698 (Landsarkivet). Indkvarteringsskattemandtal (Stadsarkivet).

Christian Pedersen Bølle

Skøde af 14.6.1719 (Landsarkivet). Syns- og taksationsforretning, dat. 23.9.1724 (Stadsarkivet). Bøllens Fallitbo. Forseglingsprotokol XII, 16.6.1742 (Landsarkivet). Indkvarteringsskattemandtal (Stadsarkivet).

Jens Sørensen Bøsholt

Skøde af 28.12.1736 (Landsarkivet). Brandtaksation af 17.12.1737 (Landsarkivet). Indkvarteringsskattemandtal (Stadsarkivet). Personalhistorisk Tidsskrift XIII, 3. Ekstraskattemandtal 1743 (Rigsarkivet).

Carl Wilder

Skøde af 11.11.1745 (Landsarkivet). Panteekstraktprotokol nr. 10 fol 168 (Landsarkivet). Wilders skifte, skifterettens forseglingsprotokol (Landsarkivet). Johan Friderich Gædes fallitbo, skifteretten (Landsarkivet). Indkvarteringsskattemandtal (Stadsarkivet). Garnisons begravelsesbog 1.8.1740 og 28.11.1735 (Landsarkivet). Prioritetsvurdering 15.4.1766 (Stadsarkivet). Geddes målebrev (Stadsarkivet). Frederik Thaarup: Journal for København IV (1812). O. J. Rawert: Danmarks industrielle forhold (1850). Nationaløkonomisk Tidsskrift XVII (1881), artikel af Alb. Olsen. J. H. Bærens: Penia eller blade for skole, industri, medicinal-

Kilder

og fattigvæsen (1806–12). Paul Bredo Grandjean: Gravskrifter fra Københavns kirkegårde indenfor de gamle volde. Personalhistorisk Tidsskrift 5,3. J. C. Tuxen: Søfarten og skibsbygningshistorien (1879). Peder Paludan: Samlinger til en beskrivelse over Christianshavn (1790). C. Nyrop: Bidrag til den danske industris historie (1870). Arkiv for genealogi og heraldik (1908–19), 222. Historiske meddelelser om København 3.IV og 7.1. Personalhistorisk Tidsskrift, 3.V.

Jens Kliim

Skøde af 22.12.1766 (Landsarkivet). Panteekstraktprotokol nr. 12 fol 208 (Landsarkivet). Brandtaksation 28.10.1766 (Landsarkivet). Kliims fallitbo 1771, skifteretten (Landsarkivet). Waterschoutens indberetninger (Stadsarkivet). Historiske meddelelser om København 1.II.

Johan Buntzen

Skøde af 21.6.1769 (Landsarkivet). Brandtaksationer 6.12.1770, 5.2.1783 og 30.9.1801 (Landsarkivet). Prioritetsvurdering 30.11.1774 (Stadsarkivet). Panteekstraktprotokol nr. 12 fol. 299, nr. 12 fol. 309, nr. 13 fol. 100 (Landsarkivet). Folketællinger (Rigsarkivet). Indkvarteringskattemandtal (Stadsarkivet). Frode Jürgensen og Paul Hennings: Biografisk slægtsregister: Sandgaard, Buntzen og Jürgensen. Fra hoffet og byen: stemninger og tilstande 1773–1822. Breve til Joh. Bülow. Memoirer og Breve III (1906). En københavnsk embedsmand. Jacob Gude 1754–1810. Memoirer og Breve bd. 27. Adresseavisen 18.2.1807. L. Kruuse. Syv år, bd. 2. (1825). Grandmamas Bekiendelser. Memoirer og Breve IV (1906). Historiske meddelelser om København 6.I. Personalhistorisk Tidsskrift 3.V, 4.VI, 2.VII, 3.XIII, 2.II, 4.III, 6.V, 3.VI, 2.XIII. Hirsch: Fortegnelse over danske og norske officerer til 1814 (Manus. på Det kgl. Bibl. og Rigsarkivet). Johan Ludvig Heiberg, Barndom og ungdom I, udg. v. Morten Borup. Fra Heibergs Ungdom. Memoirer og Breve XXVII (1922). Johanne Luise Heiberg: P. A. Heiberg og Thomasine Gyllembourg (4. udg. 1947). Johanne Luise Heiberg: Et liv genoplevet i erindringer. Elisabeth Hude: Thomasine Gyllembourg (1951). En moders barndomserindringer udgivet af Betty (1870). Kulturminde 1945–47, artikel af Else Kai Sass: En grøn Portefeuille.

Froderus og Lise Jürgensen

Skøde af 31.1.1806 (Landsarkivet). Panteekstraktprotokol nr. 20 fol. 429, nr. 21 fol. 83, nr. 22 fol. 3. (Landsarkivet). Kommandør Paludans erindringer. Memoirer og Breve bd. 53. Just Mathias Thiele: Af mit Livs Aarbøger I, 1795–1825, udg. ved Carl Dumreicher. Domprovsten i Ros-

Et Hus i Nyhavn

kilde. Brudstykke af en familiekronike. Memoirer og Breve bd. 10. Personalhistorisk Tidsskrift 3.XI, 4.VI, 3.XIII og 6.XI. Oliver Warner: Nelsens Battles (1965).

Andreas Nielsen

Skøde af 13.2.1815 (Landsarkivet). Garnisons begravelsesbog d. 23.5.1840 og 5.4.1844 (Landsarkivet). Andreas Niensens fallitbo 1838-39, skifteretten (Landsarkivet). Grosserer Societetets borgerskabsprotokol. Panteekstraktprotokol nr. 26 fol. 30, nr. 26 fol. 358 (Landsarkivet). Borgerskabsprotokol d. 10.2.1802 (Stadsarkivet).

Christian Bohn

Skøde af 14.1.1828 (Landsarkivet). Panteekstraktprotokol 14.1.1828 (Landsarkivet). Brandtaksation 2.5.1833 (Landsarkivet). Garnisons begravelsesbog 28.2.1843 (Landsarkivet). Folketællinger (Rigsarkivet). M. K. Zartmann: Slægten Bohn fra Rønne. Personalhistorisk Tidsskrift 3.VI (1897).

Johannes Anholm, Madam Anholm og frøkerne Anholm

Skøder af 28.5.1844, 13.4.1874 og 14.2.1887 (Landsarkivet). Brandtaksationer 12.11.1846, 25.3.1881 og 1.11.1900 (Landsarkivet). Grosserer Societetets borgerskabsprotokol. Anholms fallitbo, skifteretten (Landsarkivet). Folketællinger (Rigsarkivet). Prioritetsvurdering 21.6.1848 (Stadsarkivet). Tidsskrift for Søværnen, ny række XX, 1886. Axel Grandjean: Spredte minder gennem 70 år, 1847-1917 (1919). Topsøe Jensen: Danske Søofficerer 1660-1932, bd. 7. Krigsassessor Johan Jacob Buntzens barndomserindringer, oversat fra fransk af P. Hennings (1913). H. C. Andersen og Henriette Wulff. En brevveksling, ved H. Topsøe-Jensen. Breve 1826-48. Breve fra H. C. Andersen, udgivet af C. St. A. Bille og Nikolaj Bøgh (især nr. 228, 252, 254, 283, 287, 297, 305 og 337). H. C. Andersen: Mit Livs Eventyr. Georg Nygaard: H. C. Andersen og København (1938). Steffen Linvald: Fra Gammelholm til Bremerholm (1968). H. H. Mansa: Ildmaskinen på Gammelholm (u. å.). H. C. Andersen og det collinske hus og Etatsråd E. Collin (1929). Herman Bang: Fra de unge år (u. å.).

Navneregister

- Adeler, Cort, 1622-1675, dansk søhelt, udnævnt til admiral af Fr. III (Cort Adellers Gade), s. 18
- Ahlefeldt, Frederik, 1623-1686, Danmarks storkansler under Chr. V. Han var med til at styrte Griffenfeld, s. 27
- Andersen, Hans Christian, 1805-1875, s. 10, 34, 189, 197-216
- Anholm, frøkerne, Johs. Anholms 3 døtre, som beboede Nyhavn 67 omkring århundredskiftet, s. 219-221, 227
- Anholm, Johs., reder og skibskaptajn, som beboede Nyhavn 67 i tiden 1844-1874, s. 180-196
- Bang, Herman, 1857-1912, forfatter og journalist. Fra „Nationaltidende“s redaktion overværede han Christiansborgs brand i 1884, s. 225-226
- Bartholin, Thomas, 1616-1680, dansk læge, som gjorde flere medicinske opdagelser, s. 40
- Bernstorff, J. H. E., 1712-1772. Han var dansk udenrigsminister under Fr. V og Chr. VII. Struensees stigende magt medførte hans fald, s. 78
- Bielke, Henrik, 1615-1683, dansk rigsadmiral, som bl.a. deltog i svenskekrigen 1644-1645. Ved forfatningsændringen 1660 støttede han kongen stærkt. Senere blev hans stilling noget uklar, da han fortsatte sit venskab med landsforræderen Corfits Ulfeldt, s. 18, 27, 31, 33
- Björn, Andreas, storkøbmand og „kgl. agent“ i København i midten af 1700-tallet, s. 67, 70-71
- Bohn, Christian, københavnsk skibskaptajn, som købte Nyhavn 67 i 1828, s. 175-177, 180
- Borch, Ole, 1626-1690, læge og filolog. Han blev udnævnt til professor i filologi, botanik og kemi. Sin formue anvendte han bl.a. til oprettelse af Borchs collegium, s. 40
- Bording, Anders, 1619-1677, digter. Udgav i 1666 den første danske avis „Den danske Mercurius“, s. 26
- Borre, Guiseppe, italiensk guldsmager, som i 1667 kom til København, hvor Fr. III overlod ham laboratorium i Kongens Have. Da Chr. V kom på tronen, forlod han Danmark og blev i sit fædreland Italien idømt livsvarigt fængsel, s. 36, 40-41
- Brandstrup, Mogens, billedhugger, døde 1939. Købte Nyhavn 67 i 1935, s. 230-232
- Buntzen, Johan, 1728-1807, stads-mægler i København. Købte Nyhavn 67 i 1769. Huset oplevede i hans tid en storhedsperiode. Hans datter Thomasine blev gift med P. A. Heiberg, senere med den svenske grev Gyllembourg, s. 83-90, 94, 96-97, 102, 105, 134, 140-141, 145

Et Hus i Nyhavn

- Bølle, Christian Pedersen, værts-husholder, som i 1719 købte Nyhavn 67, s. 45-50
- Bøsholt, Jens Sørensen, velhavende hørkræmmer, som i 1736 købte Nyhavn 67, s. 50-64
- Bøsholt, Kristine, gift med Jens Bøsholt, s. 54-64
- Christian den Fjerde, 1577-1648, den danske konge, som med sine bygningsværker har sat sit præg på København: Nyboder, Børsen, Rosenborg slot m.m., s. 11, 13, 20
- Christian den Femte, 1646-1699. Han manglede evner som statsmand og måtte støtte sig stærkt til sine rådgivere bl.a. Griffenfeld. Under ham fik vi danske og norske lov, en matrikel udarbejdedes. St. Thomas og St. Jan erhvervedes. Disse øer fik stor betydning for den københavnske handel og søfart, s. 11, 18, 22-24, 27
- Colbjørnsen, Christian, 1749-1814, jurist og embedsmand. Han blev sekretær for den store landbo-kommission, s. 103-104, 108, 127
- Collin, Henriette, en af H. C. Andersens velyndere, s. 213-214
- Duveyrier, Honoré M. N., 1753-1839, fransk politiker og jurist. Han var stærkt venstreorienteret, idet han i 1790 blev medlem af Jacobiner-klubben i Paris. Gjorde dybt indtryk på Thomasine Heiberg (f. Buntzen). Han omtales i hendes bog „To tidsaldre“, s. 112-114
- Ehm, Hans, jurist og landsdommer på Sjælland i begyndelsen af 1700-tallet. Søn af Henrik Ehm, der ejede Nyhavn 67, s. 42-43
- Ehm, Henrik, assessor i København i slutningen af 1600-tallet. Købte Nyhavn 67 i 1682, s. 37-42
- Frederik den Tredie, 1609-1670. I 1660 erklæredes Danmark for arverige, og kongens håndfæstning ophævedes. Landets gæld dækkedes ved salg af krongodser. I handel og industri herskede monopolsystemet. Han oprettede det kgl. bibliotek og et kunstkammer, s. 13-14, 20, 35-36, 40
- Frederik den Femte, 1723-1766. Han omgav sig med dygtige ministre som Bernstorff og Schimmelmann. Handelen blev fremmet ved oprettelsen af flere kompagnier. Landboreformer forberedtes, s. 11, 72, 78, 84
- Frederik den Sjette, 1768-1839. A. P. Bernstorff var hans første rådgiver. De store landboreformer blev gennemført, da han var kronprins. I 1797 kom toldloven. Efter Bernstorffs død tog han mere og mere aktivt del i statens styrelse, s. 101-102, 132, 146, 160
- Grubbe, Marie. I 1660 blev hun gift med Ulrik Fr. Gyldenløve. Hun bedrog ham med sin svoger. Giftede sig senere med Palle Dyre. Indledte så et forhold til sin mands ladefoged, med hvem

Navneregister

- hun flakkede om i udlandet for til sidst at ende sit liv i Borre-
huset ved Grønsund, hvor hendes
sidste mand Søren Møller var
færgemand, s. 20–21
- Gudmandsdatter, Elisabeth, Hen-
rik Ehms anden kone, som på
forskellig vis efter mandens død
søgte at franarre Ehms øvrige
slægt det meste af arven, s. 42–
43
- Gustav III, 1746–1792, sv. konge.
Han kom i strid med adelen.
Kampen endte med en sammen-
sværgelse mod ham. Under en
maskerade affyrede kaptajn An-
ckarström et skud mod ham,
hvorefter han døde 14 dage se-
nere, s. 115–116
- Gyldenløve, Ulrik Frederik, 1638–
1704. Fr. III's søn med Margre-
the Pappen. Ægte Marie
Grubbe, skønt han var hemme-
lig gift med Sofie Urne. Ud-
nævntes til statholder i Norge.
Han havde stor indflydelse på
Chr. d. 5. Vendte tilbage til Kø-
benhavn, hvor han bl.a. udnæv-
ntes til præsident for Kommerce-
kollegiet. Han opførte Gylden-
løves palæ (Charlottenborg), s.
18, 20–26, 32–33
- Gyllembourg, Fr. Ehrensvärd, sv.
adelsmand, som kom i Buntzens
hus i Nyhavn 67. Var med i
sammensværgelsen mod Gustav
III, af hvilken grund han op-
holdt sig i Danmark. Blev gift
med P. A. Heibergs kone Tho-
masine (f. Buntzen), s. 115, 124,
136–138, 164
- Gyllembourg, Thomasine, f. Bunt-
zen, 1773–1856. Blev som gan-
ske ung gift med forfatteren P.
A. Heiberg. Da denne blev
landsforvist og ægteskabet op-
hævet, giftede hun sig med
Ehrensvärd Gyllembourg (se
ovenfor). Først i moden alder
blev hun forfatterinde. Hendes
noveller vakte betydelig opsigt,
s. 92, 105, 108–113, 136–138,
143
- Gæde, Johan Frederik, Carl Wil-
ders svigersøn – tømmerhandle-
ren, der løber af med den rige
Wilders datter Dorothea Sophia,
s. 72–74
- Hansen, Preben, arkitekt og kgl.
bygningsinspektør. Han købte
Nyhavn 67 i 1962 og er dermed
den 17. ejer, s. 241–243
- Hartmann, Emilius Zinn, søn af
komponisten I. P. E. H. Mens
H. C. Andersen boede i Nyhavn
67, var E. Z. H. logerende i
samme hus, s. 207–208
- Hartmann, I. P. E., 1805–1900,
komponist. Har bl.a. skrevet mu-
sik til H. C. Andersens „Liden
Kirsten“ og Oehlschlägers
„Guldhornene“, s. 207
- Heiberg, Johan Ludvig, 1791–1860,
dansk digter, søn af P. A. Hei-
berg og Thomasine. Han er sær-
lig kendt for sine vaudeviller
(syngespil), således er „Recen-
senten og dyret“ for nylig opført
i dansk TV, og hans romantiske
skuespil „Elverhøj“ opføres sta-
dig på det kgl. 1831 giftede han
sig med skuespillerinden Johan-
ne Luise Heiberg, s. 125, 134,
138–143, 161–164, 168
- Heiberg, Peter Andreas, 1758–1841,

Et Hus i Nyhavn

- dansk forfatter. Debuterede i 1789 med romanen „Rigsdalersedlens hændelser“, hvor han angreb administration, adel, tyskeri o.s.v. En linje i „Indtogsvisen“ „ordner hænger man på idioter“ skaffede ham bødeforlæg. De fortsatte angreb på myndighederne resulterede i landsforvisning. Han døde i Paris som en blind, glemt og ensom mand. (Se desuden under Th. Gyllembourg ovenfor) P.s. Forfatteren C. Gandrup har givet et billede af P. A. H. i skuespillet „Spotterens hus“, som blev opført med P. Reumert i hovedrollen på det kgl. i 1928. Desuden spillede han rollen i 1937 i Paris, s. 103-104, 112, 115, 117, 124-128, 129-131
- Henrichsen, Peder, skipper. Købte i 1698 huset i Nyhavn og blev således 3. ejer af nr. 67, s. 45-46
- Høegh-Guldberg, Ove, 1731-1808, statsmand, lærer for arveprins Frederik og fortrolig med dennes moder Juliane Marie. Han var en af hovedmændene bag Struensees fald. Meget interesseret i handelens vækst, hvilket gav sig udslag i støtte til de vaklende handelshuse, s. 100-101
- Jürgensen, Froderus, 1759-1810, stadsmægler. Købte Nyhavn 67 i 1806. Gift med Lise J., f. Buntzen (s. 162-163, 166, 168), s. 144-145, 149-150, 154-162
- Karl X Gustav, 1622-1660, svensk konge. Var optaget af kampe i Polen, da Danmarks krigserklæring kom. Han tvang ved lynkrig Danmark til at afstå Skåne, Halland og Blekinge, Bohuslen, Trondhjems len og Bornholm. Et halvt år efter brød han freden og overfaldt København, men stormen mislykkedes, og slaget ved Nyborg tabte han. Ved freden fik vi Trondhjem og Bornholm tilbage, s. 14-16
- Kruse, Laurids, 1778-1839, dansk forfatter, som skrev flere skuespil, som dengang var meget populære. Troligt fulgte han de skiftende retninger inden for litteraturen uden at vise større originalitet. Tilbragte sine sidste år i udlandet, døde i Paris, s. 163-164
- Kliim, Jens, leder af mønstringskontoret i Nyhavn. Købte i 1766 Nyhavn 67, s. 78-81
- Leonora Christine, 1621-1698, datter af Chr. d. 4. og Kirstine Munk. Gift med rigshofmester Corfits Ulfeldt. Da det gik ned ad bakke med hendes mand, fulgte hun ham i alle omskiftelser. I England prøvede hun at rejse penge, men overgaves til den danske gesandt, som sendte hende til København, hvor hun fængsledes. Sad i 22 år i Blå-tårn, hvor hun skrev „Jammersminde“. Levede de sidste år i Maribo kloster, s. 13-14, 21
- Matthiessen, Hjalmar, konservator på Frederiksborg, boede i 1930'erne i nr. 67, s. 229
- Meldahl, Ferdinand, arkitekt og byplanlægger i midten og sidste halvdel af 1800-tallet. Satte sit

Navneregister

- præg på planlægningen af Gammelholm. Opførte bl.a. den nye ankersmedie på Nyholm, Blindeinstituttet på Østerbro og Frederikskirken (Marmorkirken), s. 200-203
- Monberg, Axel, civilingeniør og medindehaver af Monberg & Thorsen. Købte i 1942 Nyhavn 67 og gennemrestaurerede og moderniserede huset, s. 232-240
- Munk, Kirstine, 1598-1658. Blev som ganske ung kendt med Chr. d. 4., som hun blev gift med i 1615. Et af hendes børn var Leonora Christine. Senere blev hun af kongen anklaget for ægteskabsbrud, s. 12, 21
- Nelson, Horatio, 1758-1805, engelsk admiral. Var bl.a. med i slaget på Rheden 1801, s. 132, 146-147
- Nielsen, Andreas, københavnsk grosserer, som i 1815 købte Nyhavn 67, s. 167, 169-174
- Osten Jan van, nabo til ejeren af Nyhavn 67, værtshusholder Chr. Pedersen Bølle, mod hvem der rejstes sag p.g.a. bygning af mur, s. 18, 47-50
- Raffenberg, grosserer, købte nr. 67 i 1930, s. 227, 229
- Rahbek, Kamma, 1775-1829, gift med Knud Lyne Rahbek (se denne), s. 129, 138-140
- Rahbek, Knud Lyne, 1760-1830, digter og kritiker. Sin tids førende litterat („Bakkehuset“). Familien var nær ven til P. A. Heiberg. De glædede sig til at opdrage dennes og Thomasine Gyllembourgs søn Johan Ludvig, men efter kort tid flyttede denne tilbage til moderen og stedfaderen, s. 129, 138-139, 148
- Reventlow, Chr. Ditlev, 1748-1827, lensgreve. Sammen med Bernstorff var han en af hovedmændene i de store landboreformers gennemførelse, s. 101, 137
- Rodsteen, Jens, 1633-1706, admiral, s. 30, 32
- Rodsteen, Marquar, admiral, som i 1673 købte Nyhavn 67, s. 30-34
- Rüse, Henrik (Rysensten), 1624-1679, hollandsk ingeniørofficer, der i 1661 gik i dansk tjeneste. Som overinspektør for fæstningsanlæggene udarbejdede han planer over Kastellet m.m., s. 15-16, 28
- Schimmelmann, Ernst, 1747-1831. Var en af hovedmændene i landboreformernes gennemførelse, s. 101, 161
- Sophie Amalie, 1628-1685, gift med Fr. d. 3. Med sin begavelse påvirkede hun stærkt kongen i statsanliggender, hvilket bl.a. viste sig i tilskyndelse til krig med Sverige samt hendes iver for den nye forfatning 1660. Hun nærede et uforsonligt had til Leonora Christine, s. 13-14, 16, 20, 24
- Struensee, Johan Frederik, 1737-1772. Blev i 1768 læge for den sindssyge Chr. d. 7. Fik som gehejmekabinetminister en enevældig indflydelse på statsmagten. Gennemførte talrige reformer i oplysningstidens ånd, bl.a.

Et Hus i Nyhavn

- søgte han også at indføre moderne metoder i handel og industri. Blev styrtet i 1772 og hals-hugget samme år, s. 92, 100
- Thura, Laurids de, 1706–1759, arkitekt. Blev 1754 generalbygmester. Af hans bygningsværker kan bl.a. nævnes: Eremitagen, Fødselsstiftelsen, spiret på Frelsers kirke, og Frue Kirkes spir samt pavillonerne ved Frederiks hospital, s. 69
- Urup, Axel, 1601–1671, dansk felt-herre. Han var en dygtig ingeniør-officer, der ledede bygningen af flere fæstningsværker bl.a. færdiggørelsen af Sct. Annæskanse, s. 12–14
- Zinn, Joh. Ludvig, 1734–1802, kgl. agent, ejer af Kvæsthusgade 3. Farfar til Emma Zinn, der var gift med I. P. E. Hartmann, og far til Sophie Dorothea Thalbitzer („Grandmamas bekiendelser“), s. 113, 159
- Wellington, Arthur Wellesley, eng. feltherre og statsmand. Deltog bl.a. i kampen mod Danmark 1807, s. 147, 149
- Weyse, C. E. F., 1774–1842, dansk komponist. Særlig kendt for sine melodier til Ingemanns morgen- og aftensange, s. 163–164, 166
- Wilder, Carl, fabrikant og stadsmægler, som i 1745 købte Nyhavn 67. Han var en meget dygtig handelsmand (Wilders plads), s. 64–67, 70, 72
- Wilder, Lars, søn af ovennævnte, s. 71, 76–77
- Wulff, Henriette, en af H. C. Andersens veninder, s. 198, 209, 212